

BUDOVA KATOLICKÉ CÍRKVE.

NAPSAL

P. ONDŘEJ HAMERLE.

PŘELOŽIL

ŠTĚPÁN FISCHER,

C. K. RADA ZEMSKÉHO SOUDU.



V BRNĚ 1903.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY BENEDIKTINŮ RAJHRADSKÝCH.

Slovo průvodní.

Spisem obranným, nikoliv spisem útočným má býti kniha tato. A což má býti hájeno? Katolická víra tvá, milý čtenáři. A proč? Zdali na ni útočeno? Věru, slepým by musil býti, kdo by nepozoroval žádné z těch papírových koulí, jimiž má katolická církev když ne ubita, alespoň kalem pomluv a lží uštvána býti. Hluchým musil by býti, komu by ušel pekelný ten hluk od několik let malými i velikými křiklouny proti nám, katolíkům, tropený. Křik „Pryč od Říma!“ jest válečným heslem, jež se všech stran k uchu našemu doráží. Jeden pastor protestantský prohlásil nedávno ve shromáždění „Evangelického svazku“ (Evang. Bund), že již tři milliony letáků bylo rozmetáno, aby odpadání od církve katolické, zejména mezi německými katolíky v Rakousku, bylo podporováno.

Jaké množství knih, pojednání, brošurek a časopisů za tímto účelem mimo toho již vydáno a stále ještě se vydává, toho nelze postihnouti. Tu i tam objevili se mimoříšští pastoremé, aby ve tmách (?) vězícím katolíkům Rakouska rozžali světlo „čistého evangelia.“ Nečekali ani jidášského dotazu: „Co mi chcete dáti za zradu

mou?“ Sami jidášskou mzdu nabízeli. Doklady toho jsou veřejné listy.

Nepřátelům z venčí na Rakousko a na církev katolickou útočícím nemálo Rakušanů bratrsky jsou nápomocni jazykem, pérem, vlivem a hmotným podporováním, aby katolíky k odpadnutí přiměli. Ač pak zůstaly dosavadní výsledky daleko za očekáváním, nelze upříti, že velká způsobena škoda; vždyť tisícové utonuli, ztrativše nejsvětější statek — svou víru.

Aby katolíci svedeni byli ke zradě praporu víry, popírán božský původ církve, učení její překrucováno, proti němu bojováno, zařízení její tupena a hanobena, jako by národu německému nepřitelem byla. Na potupu a na ujmu církve Luther co apoštol pravdy oslavován, co vzor ctnosti, co dobrodinec a osvoboditel národa veleben. Tu zajisté že jest na čase, ba nutno jest, ukázati ve světle dějinné pravdy, kým Luther byl, čemu učil a za jaká „požehnání“ mu německý národ má děkovati.

Z toho pozná každý katolík zřejmě a jasně pravdu a božství katolického náboženství a přesvědčí se, jak špatně by pochodil, vyměně víru svou za Lutherovu.

Než otázka: nebudou takovýmto spisem protestanté uraženi? Zajisté úmyslu takého jest spisovatel zcela a bez podmínky dalekým. Nemůže se o urážce mluvit, jestliže se poctivým způsobem bráníme a hájíme-li to, co nám svatým. Vždyť každému vlastníku musíme přiznati právo, aby vetřelce ze svého domu vypudil, a máme snad jen my zůstatí zbavenými práva, svůj nejsvětější statek, — víru, chrániti?

Ostatně o tom, co v knize této uvedeno, podáme důkaz pravdy a to nejspolehlivějšími svědky, ponejvíce

výpovědmi samého Luthera a našich odpůrců. Pravda ani protestanta nesmí uraziti; jenom ten jí může býti uražen, kdo jí nenávidí. Ano, ještě více očekáváme! Muž poctivý, který se o sousedu domnívá, že na cti úhonu utrpěl, zajisté s povděkem přijme, jestliže se mu o počestnosti sousedově poskytne jasných dokladů. A tu by nemělo býti milo poctivému protestantu, když shledá čest katolického náboženství nezvratným způsobem uhájenou, toho náboženství, o němž od mládí neslyšel než, že jest obludou plnou pověry a špatnosti?

Jestliže kniha tato se dostane do rukou kritických, prosil bych, aby byla považována za knihu pro lid, pro lid katolický. Má čtenáři patrnou učiniti protivu mezi Lutherem a jeho dílem na jedné straně a mezi církví, jejím učením a jejím dílem na straně druhé.

Na mnohých místech připojené, tu i tam poněkud obšírněji vylíčené příklady světců katolických mají k tomu posloužiti, aby protivy ony tím zřejměji vystoupily, čím více život a činy světců těch se liší od života a od činů Lutherových. Zároveň mají ony vsunuté příklady býti potěšnou oasou pro ducha čtenáře unaveného málo vábnými zprávami o reformátorovi.

Buďtež ještě uvedeni nejdůležitější autorové, k nimž přiblížil spisovatel při sepsání této knihy. V první řadě bylo to dílo „Luther“ od Eversa o šesti svazcích. Bylť Evers protestantským pastorem v Hannoveru, vzdal se tohoto úřadu a s celou rodinou s velkými oběťmi vrátil se v lůno katolické církve, když po důkladných studiích a vážných bojích došel poznání katolické pravdy. V díle tom, jež jest vpravdě studnicí vědomostí, jeví autor takovou znalost spisů Lutherových, jakou u jiných autorů zřídka shledáváme.

Jiné dílo, jehož s pílí bylo užíváno, jest „Die Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgange des Mittelalters“ von Joh. Janssen, osm svazků, kteréžto velikolepé dílo na nejdůkladnějších studiích pramenů spočívající, neobyčejný úžas v Evropě i za hranicemi jejími vyvolalo.

Jako pravý velikán, odklidil Janssen ony spousty rumu a kalu, jak je nejtrpčí vášeň po dobu skoro čtyř století byla na církev snesla, a nemilosrdně strhl gloriolu, jakou odpůrcové naši poškozením pravdy a spravedlnosti ode dnů reformace Luthera a dílo jeho ověnčili. Sami protestanté, pokud jména poctivců se nechtěli zříci, musili projevit jeho opravdovosti, nestrannosti a střízlivému vypravování, rovněž jako jeho vlohám a neobyčejným vědomstvem spravedlivé a plné uznání. Za to tím větším vztekem jiní napadali tohoto Herkula, snažíce se jej a dílo jeho nezměrnou potupou umlčeti. Však opak se dostavil. Vždy nová a nová vydání tisíce exemplářů rozšířila a dílo bylo překládáno i do jiných jazyků.

Nejzuřivější odpůrce, jimž způsobem klidným, ale i sebevědomým Janssen na cestu další literární činnosti dal průvodní list s vysvědčením nepoctivé neupřímnosti a slepé vášně, umlčel knihou svou „An meine Kritiker“.

Vedle těchto děl použito tří svazků „Christ oder Antichrist, Beiträge zur Abwehr gegen Angriffe auf die religiöse Wahrheit“ von Gottlieb, Berlín 1894, zvláště svazek první naznačen „Briefe aus Hamburg“. Dále: „Das Lutherdenkmal von Worms“, „Reformatorenbilder“ von Dr. Germanus, „Luther“ a „Kirche u. Kirchen“ von Döllinger, „Die Weltgeschichte von Weiss“, „Die Kirchengeschichte von Hergenröther“ a rozličné monografie a životopisy. Konečně bylo též přihlíženo k oběma

katechismům Lutherovým, Jürgen, Luther von seiner Geburt bis zum Ablassstreit a Köstlin, M. Luther, sein Leben u. seine Schriften, a jiným.

Z toho laskavý čtenář může seznati, že spisovateli vážně šlo o to, aby sestavil zjištěná historická data o Lutherovi, o jeho učení a o důsledcích téhož věrně dle pravdy k poučení lidu, však tak, aby i vzdělance čtení spisu tohoto zajímalo.

Nuže, nechť kniha ta těšíc se z ochrany a požehnání sv. Josefa pouť pozemskou nastoupí, nechť těšíc se z milosrdenství Kristova něčím přispěje ke cti a slávě Boží a ku spáse duší nesmrtelných. Nechť přispěje, aby věrní katolíci z víry své se radovali, statečně víry své se zastali a aby víře své věrnými zůstali; ty pak, kteříž by kolísali anebo pobloudili, nechť zpět k víře přivede. Jestliže by kdo v dosavadní své víře zbloudiv opravdové pochybnosti choval, ten nechť Boha za osvětlení Duchem sv. prosí, aby mu dal poznati cestu věčné spásy, aby mu dal sílu cestou tou se vytrvale bráti. My pak chceme často každý pro sebe a každý za všechny ve jménu Kristově a jak On nás naučil, se modliti: Přijď království Tvé: království pravdy a smilování zde a království slávy a spásy tam na nebesích. Neboť:

Pravda svatým údělem
ne tak moudrých jako zbožných;
spíš modlením než hloubáním
k světlu náš duch pronikne.

LEOBEN, o památce sv. Terezie 1900.

Spisovatel.

Úvod.

Ale všechno a ve všem Kristus.
(Kol. 3, 12.)

Jsme poutníky, cizinci na této zemi. Zde nemáme trvalého domova. Vypravuje se, že bratr zbožného Tomáše Kempenského požádal ho jednoho dne, aby se přišel podívat na dům, jaký právě si byl postavil. Tomáš, shlédnuv dům, prohodil: „Vše jest to hezké, přece však má jednu chybu. — „A jakou?“ ptá se chvatně bratr. — „Inu tu, že dům má dveře.“ — „Jakže, dveře že by byly chybou?“ — „Ano, neboť těmi tebe jednou vynesou.“

Než, zdali pak hrob posledním je slovem? Jest smrtí na zemi vše ukončeno? Mnozí přejí si toho, a poněvadž po tom touží, tedy to i tvrdí. Kdož pak jsou ti, kteříž si přejí a kteříž tvrdí, že smrtí na zemi vše se končí? Jsou to ti, kteří nic dobrého nemají očekávat, kterým naopak jest se zlého báti; ti zábrobní život popírají. Pokud člověk v čistotě a nevinnosti žije, pokud jest zbožným, spravedlivým a ctnostným, nepopírá nesmrtelnosti, nepopírá věčnosti, naopak jest proniknut zcela touto pravdou a víra ta nejsladší jest mu útěchou.

Teprv tehdy, když dal člověk ctnosti výhost, vzniká v něm přání, aby věčnosti nebylo, z počátku jen ostychavě, postupně vždy živěji a silněji. Z přání takového vyklíčí pochybování a pochybování přivádí k zapírání.

Stává-li ale věčnosti a sice věčnosti dvojího způsobu, kdož jest ten, který by nás jistě a šťastně do ní převedl? Zajisté jen ten, který tam byl a odtamtud k nám přišel. A tím jest jedině Ježíš Kristus. On z věčnosti k nám přišel a On se nám nabízí, že nás tam jistě přivede. „Kdo mne následuje — tak praví — ten nechodí ve tmách, ale bude míti světlo života.“ On jest nám spolehlivým a pravým vůdcem, neboť pravil: „Nikdo nepřijde k Otci než toliko skrze mne.“ O tom nás ubezpečuje též sv. Petr: „A není v žádném jiném spasení; neboť není jiného jména pod nebem daného lidem, skrze kteréž bychom mohli spasení býti.“ (Skut. ap. 4, 12). Jestliže ale pouze v Kristu a skrze Krista spasení a cestu k věčné blaženosti máme, tu nastává otázka: „Kde můžeme Krista nalézt?“ Od správného zodpovědění této otázky vše závisí. Kde jest Kristus? Musíme ho zde dosud míti, neboť On jediný nás může bezpečně vésti a řídit.

Avšak pohlížeje na lidstvo vůkol sebe, uzmáme dvě velké strany, jež si obě jméno „křesťanů“ přikládají. Každá tvrdí, že má Krista, že jest Kristus při ní. Jedni nazývají se katolíky, druzí protestanty. Jest to jedno, ku které straně náležíme, jsme-li katolíky nebo protestanty?

Za našich dnů mnozí tvrdí, že náboženství obojí jest stejné. Přece nelze člověku pokud rozumu užívá a mysliti dovede říci, že něco tvrditi a něco popírati jest

jedno a totéž. Než vezme: katolík tvrdí, že Kristus ustanovil viditelnou hlavu své církvi, protestant však to popírá. Katolík tvrdí, že máme vše věřiti, čemu Ježíš Kristus učil a co apoštolové kázali, ať v Písmě svatém, ať v ústním podání to obsaženo; protestant toto poslední popírá. Katolík tvrdí, že Kristus ustanovil oběť mše svaté; protestant ji co modloslužbu odmítá.¹⁾ Katolík tvrdí dále: Kristus ustanovil sedm svátostí; protestant uznává jen dvě. Jest však dvě a sedm stejné? Jest to stejné něco tvrditi a něco popírati? Kdo k takovým přichází úsudkům, ten věru dal všemu myšlení výhost. Aby katolíky snadněji od víry svedli, holdují protestanté takovým zásadám. Kdyby se však pokládalo za stejné, přidržuje li se kdo protestantské či katolické církve, proč pak se první protestanté v XVI. století od církve odtrhli? Proč nezůstali katolíky, když Kristus Pán náš tak naléhavě prosí, aby všichni jedno byli? Bylo správným počínání zakladatelů protestantského náboženství, že od katolického náboženství odpadli, že zrušili jednotu církve a že se proti výslovnému přikázání Božímu prohřešili? A jestliže po náhledu mnohých jest jedno, jsem-li katolíkem nebo protestantem, jest správným jednání protestantů a zejména jich pastorů, když katolické náboženství potírají a když katolíky ku svému vyznání lákají? Kristus Pán jen jednu církev založil; On chce, aby všickni byli jedno, aby jeden byl ovčinec a jeden pastýř. To jasně a slavně prohlásil a žádal. Když strany dvě sporem se utkají, tu nastává nutnost, aby byl

¹⁾ Protestantský Heidelbergský katechismus již dětem vtlučí naučení: »Mše svatá katolíků jest zlořečené modlárství.« (Poznámka překladatelova.)

o právu podán důkaz. Musí se uvéstí důkazy, aby na základě jich mohlo uznáno býti, která strana má pravdu; a tak i ve sporu katolíků a protestantů musí jasně býti dokázáno, kdo má pravdu, zdali pravdu nalezneme u katolíků či u protestantů. Než kdo ve sporu tom má první důkaz vésti? Patrně ten, který později se dostavil; ten kdo vlastně spor zapřádá. Kdo jím byl? Katolíci nikoliv, protestanté začali; tito daleko později se objevili než katolíci, kteří svět již podmanili, než protestanté se dostavili. Vyskytne-li se cizinec a bude-li, sotva že se ohřál, si osobovati právo k tvému domu po rodičích zděděnému, v jehož držení přes třicet let již se nalézáš, zdali cizinec ten nebude pohnán, aby žalobně vystoupil a tvrzení svá dokázal? Nebude oprávněná žádost tvá, aby on dokázal, že ty nepravým jsi držitelem? Pokud se mu nepodaří o tom jasných podati dokladů, jest a zůstane bezprávným rušitelem tvé držby. Jde-li o otázku, která z obou stran, zdali katolíci nebo protestanté v právu jsou, tu na protestantech jest, aby právo své dokázali. Objevili se daleko později a katolíci již patnáct století dějin za sebou měli, než Luther se vyskytl a světu oznámil, že on „pravému evangeliu“ učí. V samém Sasku, kde Luther vystoupil, katolická církev trvala již přes 700 let. V Sasku a v celé říši německé od prvních počátků katolíci uznávali římského papeže za viditelnou hlavu církve Kristovy, měliť od počátku své biskupy, kněze, kláštery a mnichy.

Kostely tehdejší právě tak vypadaly jako naše nynější kostely katolické. Měly oltáře, zvony, zpověduice, kazatelny. Jako dnes tak tehdy jim bylo kázáno, svátostmi přísluhováno: zpovědí, nejsv. svátostí, sv. křtem, biřmováním, posledním pomazáním, svěcením kněžstva, svátostí manželství, nejsv. mše svatá obětována jako dnes.

Jest bez počtu kostelů ze starých dob katolických, jichž užívají nyní protestanté. Ano tedy nade vši pochybnost dokázáno, že protestanté teprve Lutherem r. 1517 počali od jediné katolické církve se odtrhovati, kdežto katolíci od počátku křesťanství tu již byli, jest tedy povinností protestantů, aby podali jasných dokladů o pravdě svého náboženství. Toho na nich vším právem a nepopíratelně žádati musíme. Musí býti dokázáno, že Luther, zakladatel jich víry, původce jich odtržení a jich odpadnutí od církve katolické, byl od Boha poslán; nemůže-li Luther božské poslání své dokázati, pak nebyl a není apoštolem pravdy, nýbrž omylu, není hlasatelem pravého učení Ježíše Krista, nýbrž jest učení toho zhoubcem, jest příčinou časné bídy a věčného zahynutí millionů duší.

Že katolíci vším právem požadují na protestantech, aby dokázali božské poslání Lutherovo, to zřejmo, když uvážíme, jak Hospodin sobě počínal, když uvážíme, jak Mojžíš sobě počínal proti králi Faraonovi, když uvážíme, jak Kristus Ježíš, vykupitel náš, a jak apoštolé naproti Židům sobě počínali.

Bůh, Hospodin, poslal Mojžíše k Faraonovi a řekl k němu a k Aronovi: Řekne-li vám Faraon: Ukažte znamení: tedy řci k Aronovi: Vezmi hůl svou, a vrz ji před Faraonem, i obrátí se v hada (2 Mojž. 7, 9.).

Židé žádali na Spasiteli, aby podal důkaz o messiašské důstojnosti; a Pán důkazů těch plně a hojně jim poskytl: „Nečiním-li skutků Otce svého nebeského, nevěřte mi: pakli činím, a nechcete-li věřiti mně, skutkům věřte, abyste poznali a věřili, že Otec ve mně jest a já v Otci“ (Jan 10, 37—38.). Kdyby Kristus tak jasně svého božského poslání zázraky a znameními nebyl dokázal, byla by nevěra Židů omluvena. To Spasitel sám pravil slovy:

„Kdybych byl nečinil mezi nimi skutků, jichžto žádný jiný nečinil, neměli by hříchu“ (Jan 15, 24.). Rovněž apoštolové na dotvrzení svého poslání odvolávali se k zázrakům, jež konali. „Jakou mocí aneb ve kterém jménu učinili jste zázrak ten?“ tak tázali se členové vysoké rady Petra, když byl uzdravil od narození chromého. — „Ve jménu Pána našeho Ježíše Krista Nazaretského!“ tak zněla odpověď na dotvrzení, „že On pravý jest Messiáš, kteréhož hlásáme vám“ (Skut. apošt. 3—4 kap.). Právem tedy žádáme na protestantech, aby k osvědčení učení svého prokázali božské poslání Lutherovo, máme-li náboženství jich za pravé uznati, a jest povinností protestantů, aby důkaz o tom podali. Neučiní-li tak, pak jich odpadnutí od katolického náboženství bylo odpadnutím od pravé víry. A tu jest jich povinností, jestliže spása duši jim milá jest, aby v lůno katolické církve se zase vrátili.

Rovněž tak, a to v první řadě, bylo svatou povinností Luthera samého, aby o božském poslání svém podal legitimaci a doklad a to doklad nevyvratný, podobně jako jej podali Mojžíš, Kristus a apoštolové. To uznal Luther sám, pravě: Kdo něčím novým se chce vyťasiti neb něco jiného učiti chce, ten Bohem musí býti k tomu povolán, a musí toto povolání skutečnými zázraky osvědčiti; pakli tak učiniti nemůže, nechť odejde, odkud přišel.¹⁾ Tážeme se: konal Luther na doklad svého poslání jaké zázraky? Váhu tohoto oprávněného požadavku Luther vycítil, avšak nebyl s to, na nějaký zázrak poukázati. Aby se vymkl dotazovatelům po zázracích,

¹⁾ »Hamb. Briefe« 213.

vychrlil na ně celou spoustu nadávek, jak jen on to dovedl a snažil se v moři hnusného kalu ponořiti ty, kdo se po nich tázali. Leč přece někdy nedalo mu, aby neodvolával se k zázrakům, buď jako by takových byl sám vykonal, neb že na něm se udály. Avšak vychloubání to žalostně skončilo, tak že i nejvěrnější nohsledové jeho o zázracích těch ani zmínky nečiní, aby se neučinili nesmrtelně směšnými. Slovatný Erasmus, po dlouhou dobu přítel Lutherův a katolík pochybný, píše, že Luther a stoupenci jeho tak málo na doklad svého božského poslání nějakým znamením zázračným vykáhati se mohli, že všichni jak byli, ani kulhavého koně uzdraviti nedovedli.

Aby vyvrátili důkaznou sílu zázraků a aby učení své uchránili před poznáním, že jest jen lidským dílem, popírají protestanté zázraky vůbec. Proto, že jim nemožno ve prospěch svého učení zázraků uvést, nesmí vůbec zázraků býti. Pakliže s katolické strany nevyvratitelné zázraky jim se nabízejí s vyzváním, aby je prozkoumali, tu buď pyšně nad nimi nosem pokrčí, aneb posměšně je odbudou běžnou frásí: „Podvod a pověra.“ Věru, tot' nejlacinější způsob vyvrácení! Ovšem jsou protestanté, když se jich po zázracích božského poslání Lutherova dotazujeme, ihned pohotově s námitkou: Však ani vy katolíci nepodáváte dokladů o zázracích božského poslání vašeho papeže, vašich biskupů a vašich kněží.

Nám katolíkům však není zázraků třeba. Neboť my dokazujeme božské poslání našich církevních představených způsobem jiným; totiž: jich apoštolskou posloupností. Každý katolický kněz posvěcen a poslán jest biskupem; každý biskup od jiného biskupa a papež jest nástupcem svého před-

chůdce. Tak přicházíme zpět až k Petrovi a k apoštolům, kteří přímo od Krista byli vysláni s poukazem, aby toto zmocnění a toto poslání zase na jiné přenášeli.

Pokud kněz s biskupem a pokud biskup s papežem ve spojení se nalézají, jsou v držení božského poslání, poslání Ježíše Krista, rovněž jako úředník císařův v držení úřadu jest, pokud císař ho úřadu nezbaví, a vysvěcením na kněžství znamená nesmazatelného se jim dostává, jež je způsobem nepochybným schopnými činí k výkonům bohoslužebným. Jelikož Luther toho poslání nemá — neboť bylo mu při odpadnutí od katolické církve vzato — musí on o svém učení důkaz podati, že přímo od Boha poslání obdržel. Na důkaz ten, na znamení a zázraky až dosavade marně čekáme a proto slova Lutherova: že vyslancem Božím jest (*Abgesandter Gottes*), že je ústy Krista (*er sei der Mund Christi*), že své evangelium s nebe obdržel, jsou beze vší ceny. Přes vše to nechceme ve spise tomto zázraků pustit mimo a nevyhýbáme se otázce a zároveň k ní odpověděti chceme, zdali Luther snad jinakým způsobem své mimořádné poslání od Boha prokázal. K tomu cíli pojednáme: o životě Lutherově, a jak se to má s tím předstíraným požehnáním, jež učení Lutherovo prý přineslo, a chceme, opíraje se o dějiny, přiblížeti, zdali po oné neb této stránce božské povolání Lutherovo lze dokázati.

Pojednávajíce o těchto otázkách, budeme se odvolávat na všeobecně známé, úplně zjištěné skutečnosti, na vlastní spisy Lutherovy, jakož i na svědectví a na přiznání jeho přívrženců a o ně se opírat, abychom se uvarovali předhůzky lži a pomluv neb nespravedlivého posuzování a odsuzování.

Ze střízlivého, jasného a pravdivého vyličení o otázkách právě vytknutých nechť každý čtenář sám sezná, kdo že podle slov Spasitelových s mužem moudrým porovnán býti může, zdali ten, kdo dům svůj na skále postavil, kdež lijákům, povodním a bouřím bude vzdorovati, a kdo podle slov Spasitele muži nemoudrému se podobá, který dům svůj na písku postavil, který při lijáku, povodni a bouři se sesuje a zříceninou se stane (Mat. 7, 24. 27.).



Lutherův život.

Ty sám o sobě svědectví vydáváš,
svědectví tvé není pravé.

(Jan 8, 13.)

Pán a Spasitel náš požadoval na fariseích, aby uznali jeho mesiašskou důstojnost, jeho božské poslání, načež fariseové jemu namítali: „Ty sám o sobě svědectví vydáváš, a svědectví tvé není pravé.“ Spasitel jich námitce vyhověl a za hodné uznal, aby rozličnými svědectvími a zázraky své poslání božské osvědčil. Když učenníci Janem Křtitelem uvězněným vysláni k němu se dostavili, dotazujíce se ho: „Ty-li jsi ten, kterýž přijíti má, aneb jiného čekáme?“ tu Kristus ukázal na své činy. „Jdouce, zvěstujte Janovi, co jste slyšeli a viděli. Slepí vidí, kulhaví chodí, malomocní se očišťují, hluší slyší, mrtví z mrtvých vstávají, a chudým se evangelium zvěstuje“ (Mat. 11, 3. 4.).

Jelikož Luther sebe též zval vyslancem Božím, platí i o něm slovo: „Ty sám o sobě svědectví vydáváš.“

Kde však prokázal Luther své osvědčení? Mysleme si, že by císař rakouský některého ze svých poddaných chtěl poslati k císaři japonskému jako vyslance. Zdali by cizí vladař ten přijal poslanca, aniž by ten ověřujícím listem se vykázal? Zajisté že nikoliv. A kdyby muž ten sebe více ujišťoval: „Já jsem vyslancem rakouského císaře“ zajisté císař japonský dříve než v jakémkoliv jednání s ním vejde, požádá za předložení důkazu, že má před sebou poslanca císaře rakouského, neboť jinak mohl by každý přijíti a tvrditi o sobě: „Já jsem poslancem rakouského císaře.“ To by mohl rovněž tvrditi každý podvodník. Proto císař svému poslovi vydává listinu ověřující a tu opatřuje podpisem svým vedle státních pečetí. Podobně si za všech časů počínal Bůh Hospodin, Král všech králů, když vysílal posly k pokolení lidskému. Aby od proroků lživých, od apoštolů nepravých se rozeznávali, dal těmto svým poslancům svoji nejvyšší listinu ověřující; udělil jim moc činiti zázraky a znamení, tak že každý poznati mohl: „aj tu prst Boha samého.“ Ač pak Luther takých znamení nepodal, při nejmenším to aspoň můžeme žádati, aby, vydávaje se za poslanca Boha nejvyššího, vynikal životem svatým a aby, uznávaje se povoláním k reformě (nápravě) církve Boží, sebe sama reformoval (napravil).

Co se však svatosti života, zkušebního to kamene pro učení týče, tu ovšem Luther sebe sama za svatého prohlásil a připustil, že svými přívrženci svatým byl pro-

hlašován. Neboť s jeho svolením byla podobizna jeho ozdobena svatozáří, holubicí nad hlavou, znamením to Ducha sv., a díla jeho takým titulním obrázkem byla opatřována.

Jaká ta svatost Lutherova byla, dále bude líčeno. Máme za to, že ani nejvřelejší ctitel Lutherův nepřijde v pokušení, aby jej za svatého prohlašoval, když jen poněkud blíže přihlédne, jaký byl život tohoto „Božího muže.“

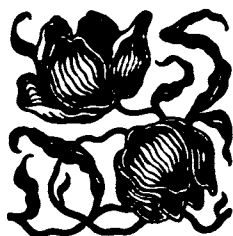
Věru, že to nejskromnějším požadavkem, který naproti muži tomu činíme; aby totiž životem v pravdě svatým prokázal své nadpřirozené poslání a božství svého evangelia.

Aby příkladným byl život jeho, k tomu byl Luther tím více povinen, an zástupcům církve slovy nejtrpšími a nejprudšími vytýkal zpustlost a slabosti a an za své povolání prohlásil, církev napravit, reformovati. Pokálené koště neučiní světnici čistou.

Ovšem naproti katolíkům, když tito protestantům na pohoršlivý život Lutherův ukazují, a když z toho důsledky činí, že Luther ničeho tak dalek nebyl, jako vyslance Božího, hned mají tito po ruce ukázky špatných kněží, biskupů i papežů katolické církve a domnívají se, že naše předhůzky a naše doklady vyvrátili. Nikoli! Jestliže některý papež, biskup neb kněz nedůstojný vede život, jest toho velmi želeť, ale tím neztrácí katol. církev znaků svého božského původu; pravda a božství

našeho náboženství dávno dotvrzena jest zázraky a znameními, jakož i těmi svatými, jež zrodila. Není církev katolická závislou od mravného charakteru jednotlivých svých zástupců; katolická církev i přes některého špatného biskupa a papeže od dob apoštolských trvala a bude i na dále trvati, třeba by i v budoucnosti nevěrný sluha ji zarmoutil. Jinak věc se má u protestantů. Na nich bylo, aby důkaz teprve podali, a to Lutherem samým. Protestantismus Lutherem stojí a jím i padá. Není-li Luther mužem svatým, pak postrádá všeho důkazu božského poslání a že učení jeho a činění jeho z Boha jest.

Záhodno tedy, abychom sobě na život Lutherův poněkud blíže posvítili.



Část první.

Život Lutherův až do doby sporu o odpustcích.



Mládí Lutherovo.

Dr. Martin Luther (dříve Luder) narodil se v Eisleben 10. listopadu (tak za to se má) r. 1483.¹⁾ Eisleben v Sasku, tehdy k hrabství Mansfeldskému patřivší, jest tedy rodištěm muže, kterýž v osudy říše německé mocně zasáhl a na milliony obyvatelů říše té tak mocně účinkoval, jak žádný před ním ani po něm. Město to nyní pod vládcu pruskou se nalézá ve vládní provincii Saska. Čítá asi 20.000 obyv., v okolí má bohaté doly zvláště uhelné. Dříve než Lutherem smutně se stalo pověstným, těšilo se Eisleben v křesťanstvu pověsti dobré, neboť narodila se tam z rodičů vznešených dne 6. ledna 1256 sv. Gertruda, jedna z milých hvězd zářících na nebeské báni katolické církve. Již jako dítěto svěřena byla výchovu jeptišek, ve svaté nevinnosti prospívala neovanuta duchem světa, jehož neznala. V nejútlejším věku již

¹⁾ Srovnej »Der historische Luther« von Phil. Rauer (1900 Innsbruck).

vypučely při ní všechny ctnosti, tak že byla radostí i obdivem svým vychovatelkám. Klid klášterní a obcování s Bohem tak sobě oblíbila, že zvolila si život světu uzavřený. Vedle modlitby pilná konala studia, přiučila se řečnictví, jazyku latinskému a osvojila sobě znamenité vědomosti filosofické a theologické. Tak obohacena věnovala další život svůj práci, modlitbě a pokání. S dojemnou zbožností věnovala se úctě nejsvětější Svátosti oltářní, milosti plné matky Boží a prosbám za duše zemřelých, jako by tím předem již Bohu zadost učiniti chtěla za potupy, jakých Luther na pobožnosti ty v době pozdější vychrlil, byť jeho snahou, aby z kořene vyvrátil víru v nejsvětější oběť mše svaté, víru v očistec, jakož i lásku ku Královně nebeské.

Horoucí láskou od útlého dětství Kristu zasvěcenou, hlubokou pokorou a prostotou plnou víry upravila duši svou k mnohému omilostnění. Když dosáhla 25. roku, zjevil se jí Kristus Pán a za hodnou uznal ji osobního poučování a nebeských zjevení. Toto tajuplné žití nevinné duše v lásce Kristově mělo však ovoce přinést celé církvi. Proto Spasitel Gertrudě nařídil, aby omilostnění a zjevení jí učiněná sepsala. Spisy těmi sv. Gertruda zůstane po všechny časy učitelkou duchovního života. Vane z nich taková vroucí láska k Bohu, že i nejchladnější srdce dovedou rozehráti a svatou zbožností naplniti. Celý další život světice té byl nepřetržitým spolužitím s nebeským ženichem, tak že (vyjímaje jedenáct dní

zkoušky) jí až do smrti nikdy neopustilo jasné vědomí, že Kristus ji osobně provází. Umřela v r. 1311.

Tot byla dojista jiná a utěšenější zjevení, než Luther dle svého tvrzení zažil. Nemohl nikdy se dovolávat a neodvážil se tvrditi, že by Kristus Pán se mu kdy byl zjevil. Naopak často přiznal, že ďábel mnohdy se mu zjevil, že tohoto viděl a pozoroval. Nebylo by divu. Žádný člověk tak mnoho o ďáblu nemluvil a nepsal, jako Luther a sotva někdo své odpůrce tak bezměrně proklel a je pln nenávisti ďáblu odkázal jako Luther učinil, tato „vyvolená nádoba Boží“, kteréhož názvu až po nynější dobu se mu od jeho ctitelů dostává. Tím vysvětliti se dá, že zjevy ďábla lži utkvělé u něho byly vidinou, že všude jej viděl, všude slyšel.

Co v srdci člověk má, to rád světu projevuje.

V témže městě, jež křesťanu po svatosti toužícímu učitelku a vzor darovalo, jak by pozemskou poutí bráti se měl, a spolu též orodovnicí v nebi, narodil se Luther, syn prostých venkovanů, kteří z obce Möhra se sem přistěhovali. Mládí bylo proň málo rozkošné. Rodiče velmi chudí byli naň přísni. Vypravuje Luther sám, že tak byl od otce tělesně potrestán, že skoro na útěk pomýšlel a že na otce zanevřel. Zdá se, že ani matka hole nešetřila; neboť vypravuje se, že syna pro nějaký ořech do krve zbila. Dostalo-li se mu v otcovském domě ran, nevedlo se mu ve škole lépe. Skoro pravdě nepodobné se zdá, však Luther sám ve věku pozdějším

o sobě vypravuje, že jednoho dne pouze za dopoledne patnáctkrát výprask dostal a že přece ničemu se nenaučil! Že taková výchova nebyla dle toho, aby blahodárně a ašlechtile na srdce dítěte působila a vyvin charakteru přivodila, to netřeba dokládati, takým nerozumným otloukáním srdce dětské nezměkne, nýbrž se zatvrdí, mysl stává se jednak bojácnou, jednak zatvrzelou a nepoddajnou. V synovi, který po otci již v sobě choval dědictví myslí prchlivé, zlostné a vypínavé, takou methodou vychovávací jenom posilňována byla vrozená mu svéhlavost.

O otci Lutherově vypravuje se, že v prehlivosti své zabil sedláka, který mu trávu spásal, a proto že musil, opustiv statek, z obce Möhra na rychlo utéci. Událost tuto sice protestantští dějepiscové popírají, avšak K. Luther, jeden z potomků reformatorových, ji uvádí a podotýká: že je nerozumno skutečnosti zatajovati, třeba že jsou nepříjemnými (*es sei unverständig, mit Tatsachen hinter dem Berge zu halten, auch wenn sie an sich unangenehm seien.* ¹⁾)

Jak výbušného a neurvalého charakteru byl otec L., toho dokladem jest jeho počínání při primici synově. Spolupozván k obědu, po primiční mši svaté, nedovedl při té příležitosti hněvu svého utajiti nad tím, že syn se stal mnichem a knězem. Syn Martin aby otce usmířil,

¹⁾ Janssen II. 67.

jal se jemu líčiti, že stav mnišský, stav kněžský jest krásným. Otec však hněvivě káral syna z neposlušnosti proti rodičům a dodal: „musím zde dlíti a jísti a píti, raději bych ale utekl.“ Taková zlostná otcova povaha vysvětluje, že si počínal nerozumně, přísně proti synovi a že ducha vzdoru a svéhlavosti z něho nevytloukal, nýbrž spíše do něho vtloukal. Kéž by mnozí rodičové z tohoto poučení brali, aby vášně své naproti dětem mírnili a uvážili, že přemrštěná přísnost často více dítě ohrožuje a poškozuje, nežli přílišná mírnost, shovívavost a láskování. Přísnost a laskavost mají spolupůsobiti, jedna druhou nechť mírní, jedna druhou nechť podporuje.

Přes vše to zachoval Luther vděčnou památku k rodičům a tato vděčnost jest krásným rysem v jeho životě. Jen krátký čas prodleli rodiče Lutherovi v Eislebenu. Přesídleli do Mansfeldu, kdež otec v lomech břídlíčných pilně pracuje sebe i rodinu vždy čtenější starostlivě a poctivě živil. Ve třináctém roce dán Luther do školy v Děvíně a rok na to do škol latinských v Eisenachu. Tam hladu a bídy zakusil; neboť jak tehdy bylo osudem chudých studentů, neušel ani on tomu osudu, že zpívaje po ulici přede dveřmi zámožných musel sobě chleba vyprošovati.

Jakousi náhradu za chudobu a za přísnost, jichž v otcovském domě zakusil, a za bídu prvních let svých studií, našel Luther ve slavnostech kostelních, v lesku

a kráse bohoslužby a v divadelních představeních duchovních tehdy obvyklých. Blahodárně naň účinkovaly zpěvy krásných německých písní kostelních, jichž se při bohoslužbě všecken lid účastnil. Za nedlouho zasvitla chudému studentovi v Eisenachu hvězda jasnější. Pohnuta jsouc zpěvem a chudobou jeho ujala se ho jistá paní zámožná a zároveň i jiní dobrodincové, tak že mu na dále nebylo třeba v ulicích dožebrať se zpěvem „Um Gotteslohn ein Stückchen Brot“. V domě dobrodějky své, pí Cotta, poznal život s jiné stránky a nezůstalo bez vlivu na budoucí život jeho, co tam byl viděl a slyšel. Nyní vyhledával styky se spolustudujícími, pěstoval zpěv a hudbu a pilná studia spojil s veselejším životem. — Z Eisenachu přišel Luther v roce 1501 na universitu v Erfurtě, aby se věnoval vědě právnické, jak bylo přáním otcovým, kterýž chtěl, aby syn se do dělal důstojného a výnosného postavení.

Otec, jehož hmotné poměry zatím se zlepšily, vydatně syna podporoval, tak že bývalé nouze nezakoušel. V Erfurtě studoval Luther nejprve filosofii, kteráž věda byla začátkem universitních studií. V r. 1503 dosáhl hodnosti magistra a jal se přednášeti o některých předmětech filosofie. Se zvláštní oblibou se však tou dobou zabýval latinskými klassiky; četl latinské řečníky, historiky, dějepisce a básníky. Byl veselým studentem, s některými spolužáky úzce se spřáteliv bral vřelý podíl na společných zábavách, až tu pojednou se udál obrat v jeho životě.

Stopujíce až po tu dobu život Lutherův, neshledáváme nijakých známek, z nichž bylo by možno na budoucí jeho povolání souditi. Třeba že byli mezi učiteli na universitě někteří, kteří tehdy vystupujícím svobodomyšlným, církvi nepřátelským názorům přáli, přece rozhodného zjevného odporu proti církvi tu nebylo, život církevní všude činným se osvědčoval. Luther sám přiznati musel, že s mnichy se seznámil, kteří žili život vpravdě zbožný, příkladný; ještě v pozdějších letech vzpomínal mnohých kartusianů, kteří za mladých dob sebeumrtvováním byli bledí a jako starci slabí.

Bylo tehdy i kněží vskutku hodných dosti. Tvrdí-li Luther později, že za jeho doby nebylo jediného křesťanského kázání a že nebylo jediného evangelia neb žalmistu slyšeti, tomu jest asi rozuměti jenom o kázáních v jeho smyslu. Píšeť protestantský kazatel Geffken: Přihlížejíce nepředpojatě ke všem svědectvím, musíme souditi, že v oněch dobách rovněž tak často bylo kázáno jako za našich dnů, a že naslouchání kázáním křesťanům co nejprísněji bylo nařízeno. Všechna zrcadla zpovědní onoho času uvádějí pouhé opomenutí kázání za hřích, a kdyby se stalo z odporu neb z opovržení, za hřích smrtelný. Svrchu uvedené tvrzení Lutherovo co do pravdy asi zrovna tak vážně smí se bráti, jako jiný jeho výrok ohledně Bible: „Byl jsem již 20 roků stár, aniž jsem Bible kdy byl zřel.“ Překvapující to slova, pakli se uváží, že Luther ve 20. roce již po dva roky byl na

universitě Erfurtské, kde právě studium Písma svatého kvetlo. O takovýchto nadsazováních mohli bychom podotknouti: I dnes jsou studenti, pro něž není ani kázání, ani Písma svatého, protože onoho nenavštěvují a o toto pak se nestarají.



Luthерово klášterní povolání.

Ku Kristu, našemu Spasiteli, dostavil se jednoho dne mládenec, tázaje se Ho: „Mistře dobrý, co čině, života věčného dosáhnu?“ Odpověď zněla: „Chceš-li do života vejíti, ostříhej přikázání!“ Když pak mládenec podotkl, že všeho toho ostříhal od mladosti a když ještě otázku přidal: „Čeho se mi ještě nedostává?“, odpověděl Ježíš: „Chceš-li dokonalým býti, jdi, prodej, co máš a rozdej chudým a budeš míti poklad v nebi a pojď a následuj mne“ (Mat. 19, 16—21).

Před tím než mládenec naznačenou otázkou Spasitele se dotazoval, poučoval tento lid o manželství, o jednotě a nerozlučnosti jeho. Tu pak učenníci mínili: „Poněvadž taková jest správa člověka s manželkou, není dobře se ženiti.“ Načež Pán k nim pravil: „Ne všickni chápají toho slova, ale kterým dáno jest. Kdo může pochopiti, pochop“ (Mat. 19, 1—12.). Tu samou myšlenku sv. Pavel vyjadřuje slovy: „A tak i kdo vdává pannu svou, dobře činí; ale kdo nevďává, lépe činí“ (1

Kor. 7, 38.) Slovy těmito dle všeobecného a ustáleného učení sv. církve se nám zřejmě a určitě dvojí cesta k nebi naznačuje: cesta přikázání a cesta rad. Do života vejde, kdo přikázání zachovává. Kdo dokonalým státi se chce, dobrovolně volí chudobu, zříká se majetku a statku. Není naší povinností vzdáti se svobody. Dosti jest, pakli Boha a ním ustanovené autority jsme poslušní. Kdo dokonalým býti chce, přináší v oběť vůli svou a upoutává ji poutem poslušnosti vůči představeným svobodně zvoleným. Můžeme ve stavu manželském býti spaseni a svatými se státi. Kdo však lépe učiniti chce, zřekne se pro nebe stavu manželského. Život takový podle rad vidíme ve stavu mnišském, který se proto zve stavem dokonalosti. Tím nijak není tvrzeno, že by život řádový již svatým činil, aneb že by větší svatosti při něm bylo, než jaké křesťané ve volném světě dosáhnouti mohou; stav řádový pro to stavem dokonalosti se zve, poněvadž v slibech a prostředkem jich nám více a jistějších pomůcek k dokonalosti podává. Stav ten, žíti dle rad, Kristem byl zaveden a ustanoven. Již od prvních dob křesťanství byl volen od duší po nebi toužících a on nezmizí, pokud náboženství Ježíše Krista zemi bude ovládati. Poněvadž pak rady: chudoby, čistoty a dobrovolné poslušnosti v evangeliích Kristem Pánem nám se odporučují, proto „radami evangelickými“ se zovou. A jako v prvních dobách mnohé duše v žáru svaté lásky k Bohu nepřestávaly na tom, aby pouze cestou přikázání

se braly, nýbrž velkomyslným sebeobětováním, zachová-
vajíce evangelické rady, úžeji s Bohem se spojovaly,
tak dále se po všecka století. Tato touha po dokonalém
následování Ježíše Krista byla matkou stavu řeholního,
v němž člověk slibem se zavazuje, že věrně a až do
smrti rad evangelických bude dbalým a že, zachovávaje
jich, po dokonalosti bude toužiti. Co do formy dály se
sice v životě řádovém změny, avšak vnitřní jeho pod-
stata, život dle rad evangelických, nepomíne, pokaváde
církev úlohy své nevyplní, a pokaváde běh časů konce
nedojde. Avšak, třeba že stav řádový jest stavem doko-
nalosti, tož není vyloučeno, že by člověk v něm nemohl
úkolu svého zanedbávati. Vždy pravdou zůstane, co sv.
František Sales. praví: „Hodný-li řeholník, nic lepšího,
špatný-li, nic horšího.“

Těž Luther, jsa stár 22 let, zvolil sobě stav řeholní.
Jednoho dne, bylo to 16. července 1505, bavil se s přáteli
k večeři sezvanými při hudbě a zpěvu. Z čista jasna
oznamuje jim, že na tom se ustanovil, světu dáti výhost
a odebrati se do kláštera. Přátelé něčeho takového ne-
tušivše byli velmi překvapeni a domlouvali mu, aby toho
nečinil. Vše marno. Druhého dne dostavil se do kláštera
Augustianů v Erfurtě, kdež s otevřenou náručí byl přijat.

Čtenář života Lutherova neznalý zajisté zde dotaz
učiní, co přimělo ku kroku tomu veselého a ze světa
se těšícího studenta nyní, když byl dny trpké a drsné
bídy a strádání přežil, kde do budoucnosti mu vy-

hlídka čest, majetek a mnohé požitky slibovala? Otázka ta tím správnější bude se zdáti, ježto lidé nyní se domnívají, že toliko bída neb obmezenost člověka do kláštera přivádí. U Luthera musíme hledati příčinu kroku toho dílem v jeho povaze, hlavně ale v zevnějších zvláštních událostech. Vypravuje se o něm, že podléhaje již dříve častým návalům trudnomyslnosti, uchvácen býval častými a okamžitými proměnami nálady jasné a veselé a zase tísnící těžkomyslnosti. Nálada tato nabyla u Luthera rozměrů hlubších a širších, když přítel jeho v souboji byl usmrcen. Vlastní rozhodnutí však přivedeno bouří, jakou, vraceje se z návštěvy od rodičů počátkem července blíže města Erfurtu byl překvapen, jež tak neobyčejně zuřila, že skonu svého již se obával. Blesky křižovaly se kolem a leskem jich oslepeny oči jeho. Rány hromové dopadaly k zemi, jakoby v trosky ji chtěly rozbíti. Smrtelnou uchvácen hrůzou a ve strachu před soudem Božím učinil Luther — tak alespoň sám předstírá — slib, že vstoupí do kláštera, jestliže bez pohromy vyjde. Vskutku vše jen strachem odbyl, avšak považoval událost onu za pokyn s hůry, a ve svědomí slibem svým se zavázána cítil hlasu toho poslechnouti. Zajisté že ani nepohoda, jaká jej stihla, ani slib učiněný nebyly dokladem, že Bůh ke stavu řeholnímu jej povolává. Každý duchovní vůdce, o radu jsa tázán, byl by mu doporučil, aby věc tu zraleji uvážil a sebe a předstírané povolání bedlivě zkoušce podrobil. Luther však

byl u sebe přesvědčen, že Bůh ke stavu řeholnímu jej povolává a nedal se ani přáteli svými, ani otcem svým tím nanejvýše pohoršeným, od úmyslu a od kroku toho odvrátiti. Naproti otci Luther ještě v den první mše svaté předstíral jakési nadpřirozené zjevení vůle Boží. Svěhlavě si tak jednou umínil a proto nemohlo a nesmělo býti jinak.

Dne 17. července — bylo to o svátku sv. Alexia r. 1505 — vstoupil do kláštera Augustianů v Erfurtě a nastal mu rok na zkušenu. Významné jest pro posouzení, jakým směrem Luther do té doby ve studiích se bral, že jediné knihy, jež do kláštera s sebou přinesl, byly pohanští básníkové Vergil a Plautus. Doba plného roku dopřána čekateli řehole, aby sebe sama zkoušel, zdali se cítí Bohem povolaným, zdali dosti silným a tak pevné vůle, že bude s to, povinností řádovým až do smrti zadost činiti. Po celou dobu zkušební se mu staví před oči, čeho on od řádu nadíti se může a čeho řád na něm požaduje; stále přidržován k dokonalému plnění řádových předpisů a k cvičením klášterním hojně nabývá příležitosti, aby síly své mohl posouditi. Teprve když po celý rok se byl zkoušel a když sám prohlásí, že povinnosti řádu až do smrti věrně chce zachovávat, připuštěn jest čekatel ku složení slibů.

Avšak netoliko čekatel sám sebe má zkoušeti, ale i představených jest povinností, aby žadatele během roku pozorovali, zdali schopen jest klášterním povinností po celý život vyhověti, a neschopného jest jim odmítnouti.

Zdá se, že Luther v roce zkušebném se přičinil vžítí se v život klášterní, a že se mu nezdálo nemožností, břímě povolání toho nésti až do smrti. Sám později se vychloubal, že horlivým byl mnichem. Kdyby k povolání tomu nedostatečným se byl viděl, nic mu nebránilo odstoupiti; neboť slibu, v úzkostech smrtelných učiněnému, již zadost učinil. Co více! Bylo svatou povinností jeho vystoupiti, jakmile v noviciatě se shledal nezpůsobilým. Dle všeho ale ani představení jeho neshledali, proč by mu nedůvěřovali. Nikdo ho do kláštera nenutil, tím méně bylo nějaké přirozené příčiny, která by ho tam byla držela. Bylť u věku, v němž jest člověk zralého uvážení již schopen a v němž po celoroční zkoušce dosah kroku, doživotně něčím se vázati, jasně mohl posouditi. Nemohlo mu neznámo býti, čeho se zříká, vždyť svobody a nevázanosti světa již užil. O některých zvláštnostech při něm se vyskytujících mohli představení jeho vždy se domnívati, že jich zanechá. Tak věci se měly, když rok zkušební ke konci se schýlil a nadešel okamžik, aby složením slavných slibů neodvolatelně se řádu věnoval. A tu k otázce opět a opětně mu dané, zdali dobrovolně a nenuceně se životu řeholnímu věnovati zamýšlí, Luther přisvědčil, a teprve po takovém slavně učiněném prohlášení směl býti a byl připuštěn k vykonání slibů, a před sborem otců Bohu se zasvětil těmito slovy:

„Ve jménu Pána našeho Ježíše Krista, nejvýše požehnaného a chváleného. Amen.

Já, bratr Martin z Eisleben, syn Jana a Markety Luder z Möhry, skládám slib (lege meine Profess ab) a připovídám poslušenství Bohu všemohoucímu, Marii povždy svaté Panně, svatému Otci Augustinovi a tobě, velebný otče převore, bratře Wienande z Diedenhofen, zástupci nejdůstojnějšího generalního představeného řádu poustevníků sv. Augustina a jeho zákonných nástupců: že prost majetku a v čistotě dle řádových pravidel téhož Otce Augustina až do smrti žíti chci.“

Tak sebe Luther službě Boží neodvolatelně věnoval a slíbil, že dle týchž pravidel, dle kterých sta a sta na své spáse pracovalo, chce v chudobě, čistotě a poslušenství žíti až do dne, v kterýž Vykupitel Kristus Ježíš jej před soudnou svou stolicí povolá a věrnost jeho odmění. Jak slibu svému dostál, dále s žalem bude dolíčeno.

Dříve ještě několik poznámek. Událost, jaká zdánlivě Lutherovi byla pohnutkou, že světa se zřeknuv do kláštera se utekl, připomíná nám, co muži jinému podobně se přihodilo, kterýž stejného se podjav úmyslu, zcela jiného došel cíle. Jest to sv. Norbert, narozen r 1080 v Xanthen, vévodství Cleve, z rodičů vznešených a ctnostných. Od Boha bohatými dary nadán vynikal zvláštními schopnostmi, povahou plnou laskavosti a zevnějškem každému se zamlouvajícím. Všude rád viděn, stával se miláčkem všech, kdož s ním se stýkali. Záhy vstoupil ve stav kleriků, aniž sobě mravů klerika byl osvojil. Počínal si velmi světácky, miloval společnosti

a zábavy a žil život plný radovánek, ovládán při tom zimničnou ctižádostí. Již v útlém mládí přišel na dvůr kurfürsta knížete kolínského a později na dvůr císaře Jindřicha IV. a V. Vznešenost rodu, postavení při dvoře, spanilost osobní získaly mu mnoho přátel a pochlebníků, kteří vždy více a více v proud světa jej sváděli. Jak při duších nálady šlechetné často bývá, tak ani Norbert uprostřed všech požitků a radovánek nedošel klidu, bezpotěšná prázdnota ovládala srdce jeho a nedovedl vyváznouti z osidel, v něž se byl zamotal. Stalo se pak, že za krásného dne na bujném oři, v úboru nádherném, sluhou provázen vyjel si přes pole, aby přítele navštívil. Pojednou dostavila se děsná bouře, Norbert snaží se rychlou jízdou uniknouti. Marně! Blesk oslňující sjel podle něho, jezdec i kůň k zemi povaleni. Asi hodinu leží Norbert v bezvědomí. Nabyv zase smyslů, proniknut vděčností za zázračné zachování, uvnitř celý přeměněn volá jako nový Šavel: „Co chceš, Pane, abych činil?“ A Bůh mu hlasem vnitřním odpovídá: „Chraň se zlého, čiň dobré, hledej pokoje a utíkej se k mému milosrdenství!“ Povstav Norbert nevrátil se již na dvůr císaře Jindřicha V., nýbrž do domu svého, kdež o dosavadním životě hříšném a o mnohých poblouzeních a pohoršeních svých přemýšleje, počal žítí život kajicný. Odebírá se do kláštera, podrobuje se vedení zbožného opata, vykonav životní zpověď, po dva roky v ustavičné modlitbě a v mnohém kajicném cvičení život tráví. Připraviv se

řádně pod vedením duchovního vůdce přijímá svátost posvěcení na kněze; prodává všecken statek svůj a výtěžek chudým přináší, sotva že nepatrnou částku si ponechává. Tělo své hrubým odívá šatem, chodí bos, káže všude vznešeným i nižším, laikům i kněžstvu, aby pokání činili, všech k důkladné nápravě života pobádaje, všecky dobrým příkladem předcházeje, slova svá životem svým dotvrzuje. Norbert založil v pusté krajině diecese Laonské řád premonstratů a byl později přes vše zdráhání zvolen arcibiskupem Magdeburským. Bos, v oděvu prostém všel v sídlo biskupské, tak že vrátný vstup do biskupského paláce drze mu zabráňoval slovy: „Už až příliš mnoho tu máme žebráků.“ Upozorněn, že odmrštěný novým jest biskupem, vrátný polekán dal se na útěk, avšak Norbert jej vlídně uklidnil slovy: „Zůstaň jen a neboj se bratře, tys mne lépe posoudil než ti, kteříž mne přinutili přijati hodnost, k jaké ubohý nikdy povyšén býti jsem neměl.“ Když pak byl vyčerpál síly své ku cti a slávě Boží, v službách duší nesmrtelných a v kajicném cvičení, zesnul v Pánu dne 6. června 1134. Bůh oslavil jej zázraky a znameními stvrdiv tím svatost života pozemského, jakož i oslavení na věčnosti.

Srovnáme-li světce tohoto s Lutherem, neubráníme se otázce: Odkud to, že blesk jednoho k svatosti, druhého k záhubě přivedl?

Odkud to, že stejné povolání Jidášovi k záhubě, ostatním pak apoštolům k spasení bylo? Tito milosti

Boží použili, onen jí zneužil. — Že vstup do kláštera ani Lutherovi ani člověčenstvu žádného nepřinesl požehnání, z toho jen jemu samotnému jest se odpovídati.

Pakli povoláním se necítil, proč přes varovný hlas svědomí proti povinnosti a právu skládá sliby, proč bere na se břímě, na něž nestačil? Kdo beze způsobilosti v úřad se vkrádá, tomu jest se zpovídati z takého klamání. Pakli však v úmyslu dobrém jednal, byl by mu Bůh i při pochybném kroku pomoci milostné neodepřel. Neboť: „Věrnýť jest Bůh, kterýž nedopustí vás pokoušeti nad to, což můžete snést, ale učiní s pokušením také prospěch, abyste mohli snést“ (1 Kor. 10, 13.). Kdyby s prostností a pokorou byl si počínal, byl by Luther i dodatečně v povolání milosti Boží si vyprosil. Člověku, kterýž nemaje způsobilosti zvolil si stav, jemuž se pak vymknouti nemůže, dává sv. Augustin ponaučení: „Pakli Bohem povolán jsi nebyl, přičiň se: abys povoláním se se stal.“ A tak mohl i Luther, kdyby správně, věrně a pokorně si byl počínal, povolání se přizpůsobiti a v něm vytrvalosti se domoci; neboť Bůh věrným jest. Toto období Lutherova života může býti křestanu vážným ponaučením. Dříve než se pro stav některý rozhodneš, zrale s Bohem uvažuj a s lidmi svědomitými, zvláště se svým zpovědníkem se porad, zdali se hodíš a povolání máš ke stavu zvolenému. Od správné neb nesprávné volby stavu závisí obyčejně dočasné blaho neb žal a velmi často blaženost neb záhuba věčná.

Pakli ale stav jsi zvolil nemaje k němu povolání, a pakli skutku již odčinití nelze, nezoufej! „Čiň, co můžeš a pros Boha — tak praví týž sv. Augustin — o to, čeho sám nemůžeš. On dá ti, abys to zmohl.“ Pravda ta velkou bude útěchou všem těm, kteříž nerozvážně život svůj stavu nějakému připoutali, nemajíce k němu povolání a kteří nyní nemohouce se vyprostiti, okovy jeho těžce nesou. Bude jim ovšem jíti cestou drsnou a obtížnou, zoufati ale nad spásou svou nesmějí. I zde platí: „Modli se a pracuj, Bůh ti pomůže.“ Modlitba kořícího se oblaky pronikne: a dokud se nepřiblíží, nepotěší se: aniž odstoupí, dokudž nepopatrí Nejvyšší. (Eccles. 35, 21.)



Vnitřní rozpor.

Sv. Jeronymovi blahopřál jednoho dne sv. Paulinus ku štěstí, že na týchže místech prodlévati mu dopřáno, jež Spasitel svým žitím, utrpením a smrtí svou posvětil. Načež svatý Jeronym odvětil: „Není nic zvláštního a závidění hodného, že v Jerusalemě jsme byli, ovšem ale, pakli tamže jsme dobře živi byli.“ Byliť během časů milliony lidí obyvateli Jerusalema; avšak přemnohým přebývání to přivedlo jen těžší zodpovídání a přísnější soud. Totéž platí o životě řádovém. Není nic velkolepého, nic slavného, že jsme do kláštera vstoupili,

ovšem ale pakli jsme vstoupivše tam věrně a svědomitě až do smrti vytrvali. Již sv. Bernard pravil: „Nečiní místo člověka svatým, nýbrž člověk činí svatým místo.“ Totéž i o Lutherovi platilo. Měl-li klášter býti jemu ku spáse, bylo nutno, aby se přičinil v klášteře též věrně a vytrvale svatě živ býti.

Sv. Bernard porovnává klášter s žebříkem k nebi. Žádný řebřík člověka, pakli sám se nepřičiní, vzhůru nepovznese. Sám se musí přičiniti a nesmí ho omrzeti obtížné stoupání vzhůru. To platí o každém řeholníku.

Můžeme předpokládati, že Luther měl vůli upřímnou, stát se dobrým řeholníkem. Bezpochyby, že vážně a horlivě v řádu život duchovní započal. Sám o sobě později tvrdí: „Byl jsem mnichem opravdovým, zachovával jsem kázeň a cudnost, jednoho haléře bych nebyl přijal bez svolení představeného, za dne i za noci jsem pilně se modlil.“ Avšak Luther byl skrupulantem (člověk nerozhodný, pln vrtochů), kterýž odmítal ruku vedoucí a proto klesl pod tíhou duševního boje. Tací lidé přechasto v opak přebíhají; z přehnané přísnosti k úplné nesvědomitosti, vášním uzdu pouštějíce. Přiznává o sobě Luther, že vedle pokušení z chlípnosti nedovedl odolati hnutím zlosti, zášti a závisti. Nedostávalo se mu při tom, jak sám přiznává, lásky k Bohu. (Prof. Dr. v. Döllinger, Kirchenlexikon, 2 Aufl., VIII., S 309.). Trápilať jej, jak u nešťastných rozervanců to bývá, bázeň před hříchem, jaký se mu všude před oči stavěl. Otázka: jak dlouho

asi Luther věren zůstal první opravdovosti své a prvnímu svému zápalu? Cochläus († 1552) píše, že Luther po čtyři roky Bohu přísně sloužil, oddán studiím a duchovním cvičením. Zajisté neměla snaha ta, aby věrným byl povinnostem svým, dlouhého trvání, neboť nestává se, aby řeholník obratem upustil od svědomitého zachování povinností řeholních. Není v přírodě a tudíž ani v duchovním životě skoků. Menší pronevěry a nedbalosti s počátku přivádějí vždy větší, až konečně, pakli náprava v čas se nedostaví, úplné porušení nastává. Takovým asi směrem brala se přeměna Lutherova.

Život mnicha není nic jiného než denně opěťované odevzdání se Bohu v pokoře a v dětinné poslušnosti. Hlavní chybou Lutherovou, kterou v srdci svém ukrytou ze světa sebou v klášterní celu vnesl a kterou, místo aby ji potlačoval, spíše posiloval, byla hrdopysná domýšlivost a nedostatek upřímné srdečné pokory. Ze všeho, co z doby oné o Lutherovi víme, buďsi od něho samého, buďsi od jiných, poznáváme, že mu základní idea o řádovém klášterním životě nikdy nebyla úplně jasnou, aneb že záhy jas její mu zmizel. Tomáš Kempenský píše (I. kn. 9 kap.): „Curre hic vel ibi: non invenies quietem, nisi in humili subjectione sub praelati regimine.“ (Jdi, kam chceš, nenalezneš odpočinku, leč v pokorném podrobení se pod správou představeného.) Toho-li se nedostává, pokorného smýšlení, pak všeliká na venek projevovaná přísnost zůstává bez účinku, z té

leda jen svatoušek se zrodí, jak to u Luthera vidíme, a dorůstá farisejská nadutost.

Na místě, aby v pokoře příliš nedůvěřoval sobě a aby dětinnou podrobeností pilně dbal rady duchovního otce, Luther všude jen po své hlavě jednal; všem chtěl býti předákem a svým mudrováním život řídit. Sám později o sobě přiznal: já nad to zvláštní cestu jsem si utvořil, proti čemuž jakožto přemrštěností představení ovšem velmi, leč marně brojili. Právě duchu tak vrtkavému a přemrštěností náchylnému bylo nevyhnutelně potřebí pokorně se duchovnímu vedení svěřiti a cestu dětinne poslušnosti nastoupiti. Cesta tato byla mu však neznámou, zdání své nad úvahu zkušeného představeného vynášel. Vypravuje sám Luther, že mu představený Staupitz, jemuž ve zpovědi o pokušeních svých byl vyprávěl, dal poučení: Žeť pokušení mu nutně jsou nezbytná Luther o tom podotýká, že z toho nezmoudřel; on mne za učeného považoval a že bych zhrdnuł, kdybych pokušení neměl. Já však pohlížel na věci jako sv. Pavel, an praví: „Dán jest mi osten těla mého . . .

Na místě aby úsudek svého zpovědníka uznal, staví se v pošetilém sebepřeceňování sv. Pavlu po bok. Dokladem o této duševní zpupnosti Lutherově jest fakt, že spolubratři jeho v klášteře Erfurtském sobě radostně oddechli, když L 1508 odešel do Wittenbergu, neboť nejen že rád hádky vyhledával, ale i vždy ve všem pravdu míti chtěl. Jest věru želeť, že tento duch

sebepráceňování v klášteře přílišnou trpělivostí byl spíše podporován než potlačován. Novicové, aby pokoře se přiučili, hrubou práci konati ano i s mošnou žebráckou v městě almužny musili se doprošovati. Luther však takých úkolů ušetřen zůstal, čehož jest želeť, an to dobru jeho neposloužilo. Protestantští životopiscové nerozumně prohlašují takovéto požadavky za násilný útok na lidskou důstojnost. Však vizme! Pán a Spasitel náš, syn Boží, v tom chudičkém domku v Nazaretě do 30. r. nejnižší práce konaje neshledával, že by to bylo pod jeho důstojnost; a po příkladu téhož našeho Spasitele rovněž tak František Borgias, jeden z nejřednějších velmořů Španělských, místokrál katalonský, vzdav se všech důstojenství nestyděl se chodby zametati a almužnu sbírat. Nad to Luther od svých představených přílišně byl vyznamenán a hejčkán. Stal se v r. 1508 professorem na universitě Wittemberské, v r. 1511 v záležitostech řádu do Říma poslán, a v r. 1512 na doktora theologie povýšen, dosáhl hodnosti vikáře nad několika kláštery. Jelikož pak jemu jako učenci velmi bylo pochlebováno a jako kazateli oblíba velká mu projevoána, ký div, že pokorný život mnicha se mu u veliké míře stal odporným. Tomáš Kempenský píše: Jestliže pokrok v zbožnosti jedině v zevnějším konání budeme hledati, budeme s pobožností svou brzy v koncích; ku kořenům pouze přiložme sekyru, abychom vášní svých vzdálení, mysli klidné nabyli. Žel, že Luther zbožnost svou na

zevnějšku svém pouze ukazoval, proto byla za krátko vyčerpána a na místě uklidnění mysli duše tím větší bouří uvnitř pobouřena a v zmatek uvedena. Zádumčivost a nespokojenost s povoláním čím dále tím více srdce jeho naplňovaly. Aby je uklidnil, vrhl se vším úsilím na studia a povrchní zaměstnání. Tím ale zanedbal svých vlastních povinností řadových: „Málokdy — tak přiznává sám roku 1516 — málokdy vybývá mi dosti času, abych hóry (hodinky církevní) odbyl a abych sloužil mši svatou, k tomu vlastní potyčky s tělem, světem a ďáblem.“¹⁾ Pakli mnich a kněz modlitbu a sloužení mše svaté si k srdci nebere, podobá se vojínovi beze zbraně a nemůžeme se diviti, stává-li se hříčkou pokušení a vášní. Nad takovýmto zanedbáváním vzbouří se často svědomí a Luther pak, čeho byl obmeškal, snažil se doháněti. Uzavřel se a dlouho do noci v breviáři to, co pro dny dřívější bylo ustanoveno, se modlíval. Zvláštní a podivné to počínání; neboť dodatečným doháněním modlitby, ve dnech předchozích opomenuté, nebylo odčiněno zanedbání povinnosti, rovněž jako ten, kdo lehkomylně v den sváteční mši svaté neobcova, neodčiní hříchu toho tím, že v den všední mši je přítomen. Při tom, — tak Luther dále přiznává — byli mnozí, kteří si z takové zvláštní svědomitosti a z takého modlení jeho úsměšky tropili,

¹⁾ Viz Evers »Luther« I. 222.

načež on zase všeho zanechal. Nyní přikvačila smyslná tělesná pokušení, která rozrývala srdce jeho. Vypravuje se, že co mladý mnich často navštěvoval svého přítele Spalatina, dvorního kazatele knížete kurfürsta Bedřicha saského. Hospodyně Spalatinova měla mladistvou dceru, kteréž Luther pod pláštíkem, že od ní prymkářství se chce přiučiti, pozornost, pro mnicha nepřislušnou, věnoval. Jednoho dne přiznal lehkomyšlný mnich příteli svému, že vášní k dívce zahořel a dodal: „O Spalatin, du kannst nicht glauben, wie mir dies schöne Megtiken in dem Herzen liegt. Ich will nicht ersterben, bis ich so viel anricht, dass ich auch ein schön Megtiken freien darf.“ ¹⁾ (O Spalatine, nemůžeš mi věřiti, jak mi to hezké děvče v srdce zapadlo. Nechci umříti, dokáváde tolik nedosáhnu, že i já hezkou děvku budu moci milovati.) An Luther beztoho hrubé, smyslné byl povahy, byly vášně srdce jeho takým obcováním jen více rozníceny v plný žár, a život mnišský stával se mu protivným, nesnesitelným. Stal se mnichem nešťastným, jak Tomáš Kempenský jej líčí. „Řeholník, který bez kázně žije, jest v nebezpečenství hrozných záhuby. Řeholník nedbalý a vlažný cítí zármutek nad zármutek a odevšad jest trýzněn úzkostí, poněvadž nemá žádné útěchy vnitřní a zevnější vyhledávati se mu zakazuje.“ (I. kn. kap. 25.) Ký div, že Luther v takovémto postavení stával se stále

¹⁾ Reformatorenbilder, 60.

rozervanějším a nespokojenějším a že svému povolání řeholnímu se vždy více odcizoval.¹⁾ Zdali tu ještě zbývala možnost východu a nápravy?

Zajisté! Životy svatých poučují nás, že cesta k záchraně a k svatosti i nedbalým a hříšným řeholníkům jest otevřena.

V roce 1640 zemřela ve Viterbo řeholnice u věku 54 let; její život nápadným jest dokladem, kterak milosrdenství Boží bran nebeských neuzavírá ani člověku, který nemoudře a zvráceně sobě počínal při volbě povolání a po léta řeholních povinností zanedbával. Bylať klášterní ona panna Italkou vznešeného rodu, jménem Hyacintha Mariscotti; po dnešní den v Římě rodný palác, nádherná a pyšná stavba, se ukazuje. V mládí měla zvláštní zalíbení v krásném šatě a modních tretkách. Rodičové dali ji na vychování do kláštera, kdež však bylo veškeré zaměstnání její rovněž nemoudré jako marnivé. Veškerý život mládí věnovala radovánkám a toužila po tom, aby se provdala; když jí žádného nabídnutí k tomu se nedostalo, kdežto sestra její se šťastně byla provdala, plna zlosti a závisti tou měrou se protivnou stala, že nikdo k ní se nechtěl přiblížiti. Necítíc se nijak povolanou, vstoupila do kláštera třetího řádu svatého Františka ve Viterbo, kdež kázeň klášterní namnoze byla velmi uvolněna a Hyacintha proto a jen to konala,

¹⁾ Viz: »Luthers Geständnisse« bei Jüngers, II. 577 – 585.

co jí právě se líbilo a zachtělo. Především dala sobě, ovšem vlastním nákladem, upravit veliký pokoj, jejž opatřila nejvkusnějším nábytkem a vším přepychem. Pravidla řádová zanedbávala a i to málo, co zachovávala, dávalo se, jak se mysliti dá, úplně vlažně a nedbale. Takový byl život její po dobu skoro 10 let; tu Bůh navštívil ji těžkou nemocí. Toužila po mnichu řádu sv. Františka, kterýž byl zpovědníkem kláštera. Přišel, leč uzřev nádherný nábytek a skvělou úpravu pokoje, rozpakoval se zpověď její slyšeti, řka, že nebe není údělem těch, kdož takovým způsobem chudobě, pokornému a kajicnému životu se posmívají, jak ona činí. „Jakže,“ zvolala, „já bych neměla spasení dojíti?“ — „Jediná spása,“ dí zpovědník, „spočívá v tom, že Boha o smilování prosíme, dané pohoršení napravíme a život nový započneme. Vážným napomenutím spasně dojata Hyacintha v slzách se rozplývala, sešla, jakmile síly nabyla, dolů do jídelny a padnuvši u přítomnosti všech panen na kolena, odprošovala za daná jim pohoršení. Ihned učinila slib, že na dále rozhodně kajicně žíti chce a úmyslu tomu, ač z počátku mnohých bojů a pokušení jí bylo překonati, věrně dostála. Zřekla se vší dosavadní marnivosti, zvolila chudičkou a skromnou celu, zahalena v hrubý, obnošený šat řeholní, provazem opásána chodila bosá, na modlitbách a v slzách nejtužší činila pokání. Stále sebe prohlašovala za největší hříšnici a za nejnehodnější všech spolusester v klášteře. Všecku píli věnovala vy-

konávání skutků křesťanské lásky, tak že celé žití její bylo zápalnou obětí pokání, modlitby a práce. Proto také od Boha omilostněna byla mnohým nebeským osvícením a projevem zvláštní lásky. Jak nepřikladný byl život její klášterní na počátku a po několik prvních let, tak zbožně a svatě žila pak po všechny dny až do skonání. Bůh proto hrdinné ctnosti její oslavil zázraky již za života, jakož i po smrti její. V roce 1807 byla za svatou prohlášena. Věru řídký a útěchy plný příklad nekonečného milosrdenství Božího!

Jako tato panna řeholní tak i Luther přes všechny chyby, slabosti a největší obtíže v povolání měl cestu k nebi vždy volnou. Ani jemu Bůh pomocné ruky nezadržoval. Ovšem, aby úplně se obrátil a pokorně se řeholi poddal, to při nepoddajném charakteru bylo by jedním z největších zázraků milosti Boží. Příklad sv. Hyacinthy ukazuje, že zázraky takové nejsou světu neznámy. Ty pak, křesťanský čtenáři, tím poučen budiž, že nejen nesmíš nad sebou zoufati, jestliže v povolání svém jsi byl nedbalcem, nýbrž že ihned pilnou musíš přiložiti ruku k dílu a o nápravu svého života se přičiniti. Nad to tobě i jiným budiž výstrahou, abys povolání svého nebral na lehkou váhu, neboť praví sv. Pavel: „Nemožné zajisté (t. j. velmi nesnadné) jest těm, kteříž jednou osvíceni byli, a okusili daru nebeského a učinění jsou účastni Ducha svatého . . . a padli (t. j. v hřích těžký, zvláště odpadnutím od víry) zase obnoviti se ku pokání . . .

Země zajisté, kteráž často pije přicházející na sebe déšť, a rodí bylinu příhodnou těm, od kterýchž bývá vzdělávána, bere požehnání od Boha.“ (Heb. 6, 4. 8).



Nové evangelium jest nalezeno.

V životopisech starých otců čteme o Arseniovi, že v komůrce své ve vážné zabrán rozjímání zaslechl hlas řkoucí: „Pojď Arsenie, ukáži tobě skutky lidí!“ Arsenius vstal a hle! anděl zavedl jej do lesa, kde právě dřevař kácením, štípáním a na hromadu skládáním dříví byl zaměstnán. Dřevař pokusil se břemene zvednouti, marně, šel, přidělal více dříví a přinesl k prvnějšímu a tak pokračoval, že nemoha břímě unésti vždy víc a více ještě dříví přidělával a přinášel. — Na to přivedl anděl Arsenia k velké vodě, ukazuje na muže při pokraji vody, kterýž snažil se velký sud vedle stojící vodou naplniti. Sud však byl děravý a proto marna byla práce: veškera voda se vytrácela. I zavedl anděl mnicha před veliký krásný chrám, jehož brána byla otevřena. Přicválali dva muži na koních držící na příč dlouhou tyč. Rozjeti oba zároveň dovnitř chtěli se dostat, což se jim ale, ač opět a opět se o to pokoušeli, nezdařilo; musili zůstat zpět. Arsenius divil se tomuto počínání lidí a ptal se anděla, co by to znamenalo. Anděl mu vysvětlil: „Jezdcové,

jež posléze jsi viděl, kteří příčně s kládou chtěli vjeti, jsou ti, kteří sice spravedlnost zachovávají, avšak břevna pýchy nedbajíce, sebe samy souditi a pokořiti nechtějí. Neubírají se tedy pravou cestou Kristovou a nevejdou do slávy Jeho. Ten, který vodu v dřavý sud přelévá, jest člověk, který sice dobré skutky koná, avšak dobré se zlým splítá a proto, že dobré a zlé spolu se nesnáší, pozbývá i toho dobrého, jaké po svém mínění vši snahou vykonává. Dřevař konečně, který k těžkému břemenu opět a opět nové dříví přináší, jest člověk mnohými hříchy obtížený, který však místo, aby lítostí a pokáním je shladil, jde, nové zlo páše a tak ke hříchu hřích přidává!“ Zdali není těmi obrazy znázorněn život Lutherův, jaký žil po několikaleté horlivosti v řeholi? S břevnem dostavuje se před bránu nebeskou; s ním, nechtěje ho odložit, v stánek pokoje veдрati se chce. Všecky snahy jeho otráveny jsou zárodkem pýchy. „Kdo pokory prost, ctnosti sbíratí hodlá, ten prach větru vydává,“ tak praví sv. Řehoř. Podoben se stává přelévači vody, který na jedné straně ctnostné skutky koná, na druhé straně ale povinnost řehole, modlitbu a skutky pokory zanedbává. Podobá se konečně dřevaři, který místo aby upřímnou a zkroušenou zpovědí hříchů se zbavil, nad nimi nařiká, zoufale na množství jich pohlíží a jelikož k pravé lítosti jich použití nedovede, těž odpuštění jich nedosahuje. Místo aby upokojení došel, stupňuje se stav jeho až k rozervanosti a k tru-

chlivosti zoufalství podobné; a přece spokojenost jest touhou srdce lidského. Bažíme-li po statcích, děje se to, abychom spokojenými se stali, přecháme-li před něčím, děje se to, že spokojenost naše byla rušena, aneb z obavy, že by se tak státi mohlo. Kristus sám nevěděl, co lepšího by nám podal. Přišel na svět, dal anděly na nivách betlemských pokoj zvěstovati: „Na zemi pokoj lidem dobré vůle!“ První oslovení apoštolů po svém z mrtvýchvstání učinil slovy: „Pokoj vám!“ My sami nevíme milým našim zemřelým lepšího přátí, než: „Odpočiňtež v pokoji!“ — Pokoj nám náš Pán a Spasitel nejen přál, nýbrž i skutečně přinesl. Avšak pokoj jiný, než jaký svět nám dává a po jakém svět touží; „pokoj zůstavuji vám, pokoj svůj dávám vám, ne jako svět já dávám vám.“

Otázka, po jakém pokoji touží svět a jakého poskytuje nám? Pokoj uspokojením našich žádostí. Může ho dáti? Pro okamžiky ano, nikoliv ale trvale. Chtíčové naši stávají se tím hladovějšími, čím více je ukojiti se snažíme. Proto Písmo praví: „Bezbožní nemají pokoje.“ Bez pokoje a bez klidu jest proto svět. Jaký pokoj dává nám Pán? Praví: „Nepřišel jsem, abych pokoj dal, nýbrž meč!“ a přece před tím o pokoji mluvil. Jak slova ta srovnáme? Pán v meči pokoj nabízí. Chce tím říci: jen ten vpravdě pokoj nalezne, kdo s sebou boj vede, kdo sebe udatně přemáhá, kdo násilí sobě činí. Toho však Luther nechtěl. Chtěl sice pokoj míti, nedosáhnuv ho však dosavadními snahami,

stal se omrzelým a zoufal nad tím, že by bojem proti sobě a sebezpřemáháním pokoje dojít mohl. Otázka: jak tedy lze pokoje dojít? Snad tím, že boje se vzdáme, že vášním uzdu povolíme, že se jim do vleku dáme a jimi se necháme ovládati? Dvojiho druhu jsou lidé, kteří touto cestou se berou. První jsou ti, kteří vůbec nikdy vážného boje nepodnikli, kteří od jakživa jen svým chťičům se oddávali. K těmto Luthera připočísti nelze. On zajisté na počátku poctivě smýšlel a opravdově bojoval. Ke třídě druhé náležejí svéhlaví, domýšliví skrupulanti. Ti zápasí, avšak jsouce neschopni, aby rozeznali pokušení od svolení k němu, domnívají se, že vše hříchem jest. Že pak přes všechn zápas vnitřní bouře a pokušení nepřestávají, prohlašují vše za marné a zoufají nad konečným vítězstvím. K takovým Luthera nutno připočísti. Chtěl on svou vlastní silou svým vášním čeliti a chtěl toho dojít cestou na vlastní rub zvolenou.¹⁾ Po-
něvadž se mu to ale nezdařilo, přeběhl z jedné krajnosti do druhé. An sám o sobě, vlastní silou spásy nedocházel, měl bez jeho spolupůsobení Bůh sám to vykonati. A tak upravil si Luther nauku: Není potřeba člověku než aby věřil, nechť pak je a zůstane hříšníkem jakým chce; víra přikryje — jak drasticky se vyjádřil — všechn neřád, takže před Bohem nesmrdí. Tím sobě vytvořil Luther zásadu ukonejšivou: nastává

¹⁾ Viz Janssen II. 70.-75; tamže citáty z »Vyznání Lutherových.«

ale otázka, jak ji odůvodniti? Luther se o to pokusil následujícím způsobem: Spaseným se státi, toť vůle má, spaseným mne učiniti, to vůle Boží; já sám vlastní silou, dle dosavadní zkušenosti toho dosáhnouti nemohu; pročez musí Bůh sám to učiniti a tedy třeba jen, abych v hříších svých sebe pokryl věrou v zásluhy Ježíše Krista.

My katolíci věříme s apoštoly a se všemi křesťany od počátku: Dvě podpory jsou, jež nikdy neselhou: Modlitba a práce. Člověk musí i v záležitostech svého spasení společným býti, musí s milostí Boží spolupůsobiti, jak svatý Pavel praví: „Milost Boží se mnou.“ Podle nauky, jak Luther si ji upravil, jest ovšem dosažení věčného spasení velmi snadné! Avšak co tomu říká sv. Písmo? Ono musí se řídit dle náhledu Lutherova; k čemu by byl jako professor po léta sv. Písmo vykládal? Jest mistrem v jeho překrucování. O advokátech tehdejších se říkalo, že nejtlustší pergamen řečí svou provrtají. A toho že by Luther nesvedl?

Sv. Písmo! Vždyť je to jen mrtvá kniha, neschopna výkřiku ani odporu. Sv. Pavel píše ve svém listu k Římanům, že předpisy zákona Mojžíšova nebyly s to člověka ospravedlniti a že víra v Ježíše Krista nevyhnutelně jest potřebna. An Pavel tak tvrdí, odvozuje Luther (nesprávně), že ani dobrých skutků není třeba; a poněvadž dle Pavla ku spasení víra v Ježíše Krista nutnou jest, dovozuje Luther zase (rovněž falešně), že jen toliko víra v Ježíše Krista nutná, ale sama i dostatečná jest!

To je právě tolik, jako by někdo řekl: vzduch jest k životu potřebný, a soused by k tomu dodal: tedy vzduch sám o sobě dostačí, ani potravy ani nápoje není dále potřebí. Byv později upozorněn, že apoštol svatý Jakub píše: „V í r a b e z e s k u t k ů j e s t m r t v á ,“ byl Luther s odpovědí krátce hotov: To je „slaměná epištola“ (das ist eine „Strohepistel“). Když pak mu bylo uvedeno, co svatí otcové církevní a co všeobecná církev učí, zpupně odvětil: „Ani církev, ani církevní otcové, ani papežové nerozuměli evangeliím!“ Z Písma sv. lze vše dokázati, jestliže jen právě ta místa vybereme a jim platnost přiznáme, jež zdají mluviti pro ten který náhled, jestli ale místa opačně vyznívající prostě zavrhneme. Pak ovšem přestává všeliká disputace.

Luther objevil „tajemství,“ kterak člověk klidným státi se může. Žádné modlitby, žádného postu, žádného pokání, žádného varování se zlých příležitostí, žádného zachovávání příkazů — toho všeho není potřebí, víra nahradí vše. „Nechceš-li s cesty evangelia vyjeti, chraň se dobrých skutků. To budiž tobě určitým pravidlem, podle kterého se spravovati máš. Pakli Písmo konání dobrých skutků nařizuje a předpisuje, rozuměj tomu tak, že Písmo zakazuje dobré skutky konati.“ (!!) (Wenn die Schrift befiehlt u. gebietet gute Werke zu tun, du dieses also verstehe, dass die Schrift verbietet gute Werke zu tun.¹⁾)

¹⁾ Luth. Werke. Witt. 2, 271. »Briefe aus Hamburg,« 592 etc.

Tu přece určitě a jasně Luther promluvil. Jest to ovšem také upokojení, avšak upokojení takové Písmo svaté zove pokojem bezbožných. Což ale, pakli rozum a svědomí proti tomu protestují a svých práv se dovolávají? I tu je Lutherovi dobrá výmluva po ruce. Neklid ten musíme prý ďáblu přičísti, jenž nás jenom zmásti chce: „Jen bez ostychu klíti nebo nezbednosti tropiti aneb ďáblu na vzdor nějaký hřích spáchat, však ono se utišení opět dostaví.“¹⁾ Tak muž Boží později učil, takové bylo to urovnání, jež Luther vynášel.

Bylo to skutečně nové evangelium, jehož svět křesťanský dosud nepoznal. Všichni ti hříšníci dřívějších dob nepřišli na to tajemství. Špatní křesťané, zvrhlí mnichové musili, aby alespoň na oko ve svém hříšném životě se uklidnili, křesťanství se odřící, aneb dokonce Boha zapřítí; pakli ale od víry neodpadli, tedy jedině naděje pozdějšího polepšení je poněkud upokojila. Teprv Luther vynášel radikální prostředek uspávací pro hříšníka. „Statečně hřeš, však mocněji věř!“ (stündige wacker, nur glaube noch kräftiger) — tak doslovně učil a psal. Kde ale má důkazy o pravdivosti svého evangelia? Ty Luther až po dnešní den zůstal dlužen. Odvolával se na zjevení Boží a na to, že jménem Kristovým učí. To ovšem tvrdil, ale nedokázal. Kéž se byl přidržel slov zbožného Tomáše Kempenského, byl by

¹⁾ Reformatorenbilder, 91—92.

nalezl pravý pokoj, který z Boha jest, ku spáse vlastní i ku spáse millionů duší. Píše pak tento pravý přítel Boží: „Kdybychom se přičinili vytrvati v boji jako statní mužové, zajisté bychom nebeskou pomoc Hospodinovu nad sebou spatřili. Neboť Bůh hotov jest přispěti zápasníkům svým doufajícím v milost jeho.“ (I. kn. 11, 4).



Z deště pod okap.

„Kteríž se jíní bojí, na ty připadne sníh,“ ¹⁾ pravil starý Job. (Job 6, 16.) Pravdu tohoto výroku osvědčuje nám každodenní zkušenost. I na Lutherovi se to stvrdilo. Uvnitř duše své dosáhl evangeliem, jež byl vynalezl, jakéhosi pokoje. Trapná roztržka zdála se urovnanou. Zbabělost a trudnomyslnost, zoufání blízká, ustoupily. Kterak jinak! Když odpadla nutnost boje proti svým vášním, když napomenutí sebe přemáhati pohozeno, když naopak dovoleno s chťíci svými dle libosti plouti pod tou jedinou podmínkou, že pevně v Krista musíme věřiti a na něho spoléhati, tu ovšem nauka taková srdci po požitech práhnoucímu veselým a radostným jest poselstvím — evangeliem vítaným. Že by ale takové

¹⁾ Kdo se štítí malého zlého, upadne do horšího. Výklad vulg.

evangelium bylo evangeliem Kristovým, to ovšem vyžaduje důkazů.

Vnitřní rozpor byl jen zatímně rozřešen, potud totiž, pokud se mu podařilo rozum a svědomí znásilniti. To však nemělo dlouhého trvání. Svědomí se stále a stále ozývalo. Píše o sobě: „Svědomí mé tetelí se bázni a dotazuje se mne: Jsi ty jediným moudrým a všichni ostatní jsou a byli tak dlouho v omylu? Což jestli ty se mýlíš a tak mnohé v omyl uvádíš, kteříž pak všichni věčně zatraceni budou?“ (Es zappelt mein Herz vor Furcht und stellt mir die Frage: Bist du allein klug, und sollten die anderen alle irren und so lange geirrt haben? Wie nun, wenn du irrtest und so viele Leute in Irrthum führtest, welche alle ewiglich verdammt werden? Luthers Werke, Walchs Ausgabe 19, 1305). Tak nepíše žádný vyslanec Boží, Bohem za reformatora povolaný. Jakkoliv se o to všemožně pokoušel, nemohl Luther hlas svědomí svého ubiti. Bude později uvedeno, jak svědomí i rozum „muži Božímu“ opět a opět pokoje nedaly a jakými prapodivnými prostředky on klidu nabýti hleděl. I on musil na sobě zkusiti pravdu slov Písma sv.: Budou kliditi bouři, kdož vítr sejí.

Avšak tato vymoženost měla ještě jiné dalekosáhlé následky. Učením, že Kristus od nás ničeho nežádá než pevnou víru v Něho, a že Jeho zásluhy naše daremnosti pouze přikryjí, aniž bychom my vpravdě spravedlivě a svatě žili,

postavil se Luther na odpor celé katolické církvi, jejímu učení, jejím svátostným prostředkům a celému jejímu zařízení.

Je-li správné učení Lutherovo, že pouhá víra člověka Bohu milým učiní, pak netřeba nám odpustků, neboť naprosto jsou zbytečnými. Jestliže víra v Krista vše „zakryje,“ tak že nám ani viny ani trestu váženo nebude, pak není vůbec ničeho, čeho k odpuštění by nám bylo potřebí. Luther uděluje nám odpustky, jakých žádný papež nikdy neudělil, aniž kdy uděliti může. Papež, abychom odpustků dosáhli, činí podmínkou lítost, zpověď a konání kajicných skutků. Toho všeho Luther nepožaduje, jenom víry, a hned nejúplnější odpustky nám uděluje, bez lítosti, bez zpovědi, ba ani vůle polepsiti se na nás nepožaduje. Netřeba nám pak žádných svátostí, leda křtu; neboť stávají se zbytečnými, kde pouhá víra v Ježíše Krista nás již ospravedlňuje. Netřeba nám taktéž ani papeže ani biskupů ani kněží. Neboť věřiti v Krista a obzvláště důvěřovati se v Jeho zásluby, to může každý sám bez pomoci druhého obstarati. Pakli víru takou osvědčuje, může, ba musí o budoucím spasení svém přesvědčen a o něm jist býti.

Zdá se, že Luther z počátku dosahu svého „nového evangelia“ sobě ani vědom nebyl; bylť on dobrým kazatelem a lidovým řečníkem, nikoliv ale důkladným theologem a ještě méně důsledným myslitelem; při všem ale sobě vědom byl, že náhledy jeho úplně v odporu

jsou s učením církve. Všechny snahy jeho hnaly se za tím cílem, aby náhledy své naproti požadavkům církve uplatnil. Ne teprv r. 1517, již daleko dříve stal se odpůrcem církve. Janssen jest přesvědčen,¹⁾ že Luther již v r. 1515 s katolickou církví se byl rozešel a že na půdě mimo ni stál. Za těch časů již jal se reformátor, dle vlastního přiznání, lidu své názory přednášeti. V dobu onu spadá, že na universitě Wittenberské vždy většího nabýval vlivu a že valnou část profesorů ku svým strhl názorům, kdežto na druhé straně již tehdy mu bylo co kacíři zlořečeno. Z počátku sice Luther se proti tomu ohražoval, že by učení církve katolické se dotknouti chtěl, předstíraje, že nauky jeho čelí toliko proti naukám jiných bohoslovců a učelišť bohosloveckých, avšak jeho samého nemohlo zůstatí tajno, že učení jeho ve zjevném jest odporu se zásadami víry katolické. Bylo tehdy zvykem na universitách pilně odbývati disputace. Při takových řečnických turnajích dal Luther své poučky veřejně prohlásiti a hájiti a přidal k jich zastání plnou váhu svého já a to s takovým výsledkem, že mohl 18. května 1517 vítězoslavně oznamovati, že jeho theologie, jeho názory celou opanovaly universitu.²⁾ Aby katolíky pevné ve víře oklamal, odvolal se, rovněž jako později Melanchton (nar. 1509, zem. 1560), na sv. Augustina,

¹⁾ Janssen II. 75.

²⁾ Viz: Evers, Luther, I. 49.

pouhý to úskok, což sám později přiznal. Jak nepokrytě Luther své názory lidu vštěpoval již dříve, než proti odpustkům brojiti počal, toho dokladem jest kázání, jež měl v Lipsku v měsíci červenci 1517. Jiří, vévoda Saský, který posluchačem byl, často o tom při stole velmi vážně se rozhovořil, řka, že by mnoho za to dal, kdyby kázání nebyl slyšel, an bylo úplně dle toho, aby lid uspalo a bohaprázdným učinilo. Dalším dokladem, jak hlubokému rozkladu v duši Lutherově povolání a kázeň řádová propadly, jest ona událost v domě Spalatinově, o níž dříve již zmínka se stala. Spalatin káral Luthera a když se mu Luther co příteli svou vášní k dívce a se svým úmyslem byl svěřil, dodal: „Aj, bratře Martine, tys řeholníkem, věru to se pro tebe nesluší.“ (Ei, Bruder Martin, du bist ein Ordensmann, beileib, das taugt nicht.¹⁾)

Zdali pak v Lutherovi nezříme nezvratný obraz oněch nešťastných a neblahých kněží, kteří na místě aby ostražitě nebezpečím se vyhýbali a se modlili, s ohněm zahrávají, pak vášní oslepeni a uvnitř srdce se svým povoláním již v rozkolu, jen vhodné příležitosti očekávají, aby k vůli ženské sukni oltář zradili a od víry odpadli?

Ještě o jiném vyjádření Lutherově se nám vypravuje, svědčícím o tom, že v oné době v nitru svém již církve se byl zřekl. Emser, dvorní kaplan při dvoře vévody Jiřího v Drážďanech, vytýká Lutherovi, že se

¹⁾ Reformatorenbilder, 60.

vyjádřil: „Kdyby jen o některém knížeti věděl, který by mu záda kryl, že by papeži, biskupům a kněžím notně zahrál do tance.“¹⁾ O výroku tomto dokládá se Jeronym Emser svědků, kteří to zároveň slyšeli, a také to reformatorovi veřejně vyčetl. Takové stanovisko zaujal Luther již v r. 1517, tedy dříve ještě, než proti odpustkům hromoval.

Než nesmíme se opovážlivosti a odvaze této diviti; vždyť již po nějaký čas Luther cítil se mužem prozřetelnosti, mužem od Boha povoláným, aby velkých věcí na světě provedl. Píše později: „Připomínám si muže, kterého jsem kdysi byl těšil a který mi pravil: ‚Viz, Martine, že velkým mužem se staneš.‘ Slova těch často jsem si připomínal, neboť takové hlasy bývají jakýmsi znamením a proroctvím.“ (Ich erinnere mich eines Mannes, den ich vor Zeiten tröstete und der mir sagte: ‚Du siehst, Martin, dass du ein grosser Mann werden wirst.‘ Dieses Wortes habe ich mich sehr oft erinnert; denn derartige Stimmen haben eine gewisse Vorbedeutung und Weissagung.³⁾ Na to zvěděl Luther od Staupitze, svého představeného řádu, o domnělém proroctví z Italie přinešeném. Tam prý poustevník jakýsi prorokoval, že mnich vyvstane a ten že papežství zničí.²⁾ Na koho by

¹⁾ Viz citát z Eversova »Luther,« I. 135.

²⁾ Viz Evers I. 131—132.

³⁾ Evers II. 53.

se slova ta hodila než na Luthera? Ten byl mnichem řádu sv. Augustina a při svém přemrštěném a nadutém smýšlení v tu domněnku se vžil, že jest nádobou Bohem ustanovenou a vyvolenou. Tak stál již připraven s doutnákem, aby při vhodné příležitosti jej k soudku přiložil.

Všimněme si proti Lutherovi co protiobrazu jiného „reformatora,“ který o osm let po tomto na zámku Loyola ve Španělsku na svět přišed, nejprve sama sebe a pak spolublíží zreformovati se snažil. Jest to sv. Ignác z Loyoly, nar. 1491, zemř. 1556. Postavme obraz tohoto světce naproti onomu reformatoru Wittenbergskému a pak rozumu i srdce se zeptejme, který z obou byl podle vůle Boží a s pomocí Boží činným. Jako rytíř, pln záměrů světských, dychtiv slávy a cti, účastnil se Ignac obléhání města Pampeluny r. 1521. Osvědčiv se udatným vojínem, byl střelnou ranou na noze těžce zraněn. Jelikož léčení se velmi protahovalo, žádal, aby sobě dlouhou chvíli ukrátil, za knihy a sice rytířské romány. Knih takých ale nebylo v domě, kde se nalézal a nemohlo mu býti vyhověno. Místo rytířských knih byla mu podána kniha životopisů svatých. Mladému šlechtici, jehož myšlenky se vysoko nesly, nezamlouvala se kniha ta, nablédl do ní, odložil ji, četl zase, a odložil opět; nechtěla se mu zalíbiti. Trápen dlouhou chvílí však zase a zase po knize sáhl a ejhle konečně čtení ho zajímá, čte pilně, srdce tone v pocitech neobyčejných. Ignác zříká se býti vojínem světa tohoto, a umiňuje si, že na

dále bude rytířem Kristovým a bojovníkem pro království Boží.

Kdežto při Lutherovi čtení kacířských spisů, jemuž se v Erfurtě a ve Wittenberku oddal,¹⁾ zajisté přispělo, že od církve a od pravé víry odpadl, přivedlo čtení spisů zbožných a vzdělávacích Ignáce k ctnosti a svatosti a učinilo jej sloupem církve. Sotva uzdraven, odebral se Ignác do Monserrato, tam ve svatostánku a před milostným obrazem naší milé Paní noční konal hlídku a jí meč svůj obětoval. Když pak pln bolu a žalu svědomí své zpovědí životní byl očistil, odebral se v haleně žebrácké, za jakou svůj nádherný oděv cestou s neznámým mužem byl vyměnil, do jeskyně u Manresy, kdež nějaký čas ve svatém rozjímání a v kajících cvičeních strávil. Pokládaje poslušenství za jedině bezpečného vůdce na cestách k spasení, požádal svých duchovních vůdců, aby duševní jeho stav prozkoumali, podrobil se ochotně jich rozsudku, a nařízení jich byl svědomitě poslušen. Brzy přišel k poznání, že bojovníku Kristovu, má-li s výsledkem bojovati, způsobilých zbraní potřebí. Proto na tom se usnesl, že studiím se oddá, aby zbraní vědy ozbrojen, proti peklu do pole mohl táhnouti. Vidíme jej, an třiatřicetiletý vznešený šlechtic ve škole k hochům přisedá, aby se latinské mluvnici přiučil. Není těžko si představit, co asi posměchu, co pokoření mu bylo při

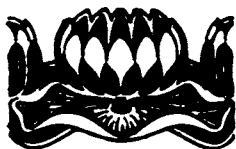
¹⁾ Viz Janssen II. 75. — Evers I. 52.

tom. přetrpěti. Úsklebký, pohany, nepravé obžaloby, zlé nakládání ano i vězení byly mu podílem. Však láska k Bohu a péče o blaho duše všechny trpkosti překonala. Po té odebral se na university, nejprve ve Španělsku, pak na vysoké školy v Paříži, kde plných sedm let studiím byl oddán. Tam podařilo se mu, že získav více mladých, nadaných a vědecky vynikajících mužů pro své záměry, utvořil bojovný šik pro zájmy svaté církve. Kdežto Luther po vladaři toužil, kterýž by mu proti papeži se vzbouřivšímu záda kryl, bylo snahou Ignácovou muže pro svatý život získati, je nadchnouti, by ochotni byli ve službách církve pracovati, trpěti a když vůle to Boží, i umříti. Bylo to 15. srpna 1534. Ignác klečel s devíti soudruhy v chrámě na Montmartre v Paříži, s nimiž slavný učinil slib, v chudobě a čistotě se věnovati spáse duší dle přání a vůle svatého Otce. To byl počátek Tovaryšstva Ježíšova, oné společnosti mužů, jež božská prozřetelnost k ochraně svatého náboženství v život vyvolala a naproti útoku Lutherovu a jeho nohsledů postavila, ačkoliv z počátku Tovaryšstvo Ježíšovo nebylo přímo proti učení Lutherovu založeno. Synové sv. Ignáce (Jesuité zvaní), kteří ihned činně vystoupili, nebyli pouze obranou zemím do té doby víře katolické věrným, oni vyrvali tisíce, ba celá města a celé krajiny bludnému učení, zvěštovali evangelium až v nejzazších končinách světa, získali milliony lidí pohroužených ve tmách pohanství víře a církvi svaté, vy-

datnou to náhradu za ztráty, jichž v evropských zemích utrpěla. V čem spočívala příčina tak velkolepých výsledků? V tom, že členové tohoto Tovaryšstva se co nejhorlivěji snažili nejprve sebe samy zreformovati, vpravdě křesťansky žíti a nádobami milosti Boží se státi. Tím stali se vhodnými nástroji v ruce Boží k posvěcování duší nesmrtelných. Společnost tato došla v r. 1540 církevního schválení a potvrzení papežem Pavlem III., kterýž v založení jejím viděl prst Boží. Ignác zvolen jeneralem celého řádu. Odmítal sice zvolení své a ještě po dvakráte pokusil se břemeni tomu se vymknouti, leč marně, byl přinucen až do smrti (1556) je nésti. „Vše k větší slávě Boží“ bylo jeho zásadou od prvního dne obrácení se až do smrti. Jak často povzbuzoval spolubratry k neustálé práci pro Boha slovy: „Jdětež a rozplameňte celý svět žárem lásky Kristovy!“ Často pohlednuv na mapu světovou, vzpomínal se zármutkem těch millionů lidí, kteří Boha neznají a dále těch millionů, kteří Boha urážejí; a zaslzev zvolal: „O Bože, co tu zemí, jimž se nejsvětější jméno Tvé nehlásá, co tu lidí, neznajících ještě Tebe, Boha, co jich tu, zneuctívajících Tebe po všechny dny a urážejících to otcovské srdce Tvé!“ Ba vyslovil se, že toho jest mínění, že všecko své přičinění a namáhání tenkrát za nejprospěšnější pokládá, pakli jím alespoň jedinému smrtelnému hříchu zabrániti může! Jak zcela jinak Luther, kterýž takto Melancthonovi psal: „Buďsi hříšníkem a statně o všecko pryč

hřeš, ale ještě silněji věř a v Kristu raduj se, který vítězem jest nad hříchem, nad smrtí a světem. Musíme hřešiti pokud žijem. Dostačí, pakli čerpajíce z pokladů milosti Boží, Beránka poznáváme, který snímá hříchy světa, od něhož nelze nižádné duše odtrhnouti, třeba že bychom v jediném dnu stotisíckrát smilnili nebo vraždili.“¹⁾ Jest takováto nauka evangeliem? Co myslíš, milý čtenáři, který z obou reformatů stojí blíže Bohu, Pánu našemu, zdali Luther nebo Ignác? Ignác v něžné přítulnosti k církvi a papeži, hotov všechno obětovati, aby jedinému smrtelnému hříchu zabránil, aneb Luther, radící, papeži na vzdor, hřích páchat, ano dokonce raději smilstva se dopouštět, nežli papeže poslušným býti a ctnostně žíti?²⁾

Pravda jest matkou svatosti. Hřích otcem bludu.



¹⁾ Ed. de Wette, II. 37.

²⁾ Luthers Werke. 29, 23—25. Viz Evers I. 94.

Část druhá.

Od vystoupení Luthera proti odpustkům až do
vydání jeho v říšskou klatbu.



Velechrám svatého Petra.

Zajisté v přemnohých srdcích katolických plane touha, alespoň jednou za živobyť Řím spatřiti. Vždyť Řím jest hlavou a matkou církve Kristovy; vždyť tam přebývá nástupce toho, ježž Spasitel náš úhelným kamenem své říše na zemi ustanovil, jemuž klíče království nebeského odevzdal, nástupce knížete apoštolského sv. Petra, který v Římě život svůj smrtí mučennickou ukončil, na jehož hrobě po skoro devatenáct set let millionové s dětinnou poklekávají úctou. Co tu bylo namáhání, trmácení a nebezpečí, jež po staletí nesčetní křesťané překonávali, jen aby svatá místa ta navštívili a papeži, zástupci Kristovu, holdovali! Příchozí do Říma nejdříve navštěvují velechrám sv. Petra. Překročiv Tiberu a prošeď kol andělského hradu dále pak dlouhou ulicí, stane pojednou na velikém prostranství svato-Petrském, vejčitě okrouhlém, uzavřeném sloupovým ve čtyrech řadách souběžným; uprostřed vysoký obelisk s křížem

k nebi strmícím, v pravo a v levo od něho dva vodotrysky chrlí spousty vod vzhůru, jež pěnivě v pánve spadají, připomínající nám vody milosrdenství Božího, proudících z pramene svatého kříže.

Z kolosálního prostranství, ohraničeného 284 sloupy a 88 pilíři, po stupních dostoupíme chrámu sv. Petra. Z před síně, která sama o sobě již prostoru velikého chrámu zaujímá, vede patero dveří do vlastního velechrámu. První pohled není příliš uchvacující. Teprv pozvolna se nám objevuje jeho ohromná velikost. Při každém kroku zdá se nám, jakoby se prostory vždy více před námi rozpínaly a lidé vzdálení ztrácejí se oku. Toť největší chrám světa. Dóm svatoštěpánský ve Vídni pohodlně v něm by se umístil, a věž jeho by zcela nepatrně přesáhla výše hlavice nad kopulí sv. Petra. 60.000 lidí pojme vnitřek chrámu toho. Pod kopulí nalezá se hrob sv. Petra. Císař Konstantin nad hrobem tím krásný kostel postavil, který skoro 12 století přežil. Velikolepé jsou nám vzpomínky, jež k starému onomu chrámu se pojily. Dály se v něm korunovace Karla Velikého a mnohých císařů římsko-německé říše. Však věkové mnozí podvrátili jej a proto v papeži Mikuláši V. (1447—1455) uzrála myšlenka, že chrám sv. Petra znovu a ve slohu velikolepém zbuduje, avšak k uskutečnění myšlenky hned nedošlo. Po padesáti letech uchopil se energický a prozíravý papež Julius II. (1503 až 1513) myšlenky té znovu a bylo jednomu z nejzna-

menitějších stavitelů všech časů, Bramante-ovi, vyhotovení plánu k vybudování světového chrámu svěřeno. Ihned přikročeno k dílu a Julius II. vyzval r. 1507 všechny národy katolického světa, aby obětavě přispívali na dóm celého katolického světa.

Avšak k provedení díla tak obrovského nestačí ani celý věk lidský; 120 let uplynulo stavbou od té doby, kdy základní položen kámen. Teprve dne 19. listopadu r. 1626 posvětil papež Urban VIII. novou majestátní budovu Boží, právě téhož dne, kdy 1300 let před tím papež Sylvestr I. císařem Konstantinem vystavěný první chrám sv. Petra byl posvětil. Julius II. zemřel r. 1513, nástupcem jeho byl Lev X. (1513—1521), kníže nádhery milovný, který dílo svého předchůdce urychlit se snažil. Vypravuje se o slavném vojevůdci, že na dotaz, čeho k vedení války nejvíce potřebí, odpověděl: „Nejprve: peněz, za druhé: peněz, a za třetí: zase peněz!“ Taká odpověď hodí se neméně, když se jedná o provedení velikolepých staveb.

Aby prostředků k pokračování ve stavbě chrámu svatopetrského získal, obrátil se Lev X., jak už předchůdce jeho učinil, úpěnlivými prosbami ke všem národům křesťanským. Žel, že Lev X. a chrám sv.-Petrský Luthe- rovi záminku poskytl k vystoupení a millionům německých katolíků k odpadnutí od církve. Jakkoliv pohled na majestátný velechrám sv. Petra mysl zbožnou pozvídá a uchvacuje, tak zase vzpomínka na bratry církvi urvané

jest příměškem pelyňkovým v ty pocity radostné a vznešené a přivolává na rty naše prosebnou modlitbu: Kéž Bůh dá, abychom zase jedno byli a abychom v tomto domě Božím před tváří nástupce Petrova všichni, kteříž se křesťany zveme, usmíření ruce si podali.

Než však v hlavní věci dále pokročíme, zodpovězme sobě otázku, proč že domy Boží vůbec stavíme a zvláště proč chrámy tak velkolepé a nádherné budujeme? Řekne se: vždyť celý svět je chrámem Božím! Zajisté! Bůh jest Pánem všech časů a přece sobě vymíňuje jednoho dne v týdnu výhradně pro svou službu. On jest Pánem všech darů, jakých příroda nám skýtá, a přece požaduje obětí. On jest Pánem všehomíra a přece již ve Starém Zákoně požadoval určité místo a hmotné stavení výhradně ku své službě. Ptá-li se někdo dále: K čemu chrámy? můžeme se i my týmže právem tázati: K čemu budovy soudní, universitní, kancelářské, sály koncertní atd.? Jsou-li k účelům světským jisté prostory prospěšny, neměly by jimi býti, a to větším právem, tam, kde o oslavu Boží se jedná? Než co více! My nejsme jen co jednotlivé osoby povinni Bohu sloužiti, nýbrž i jako členové společnosti, obce. Neboť i společnost jest zavázána Bohu ctíti. Dále jest naší povinností, abychom navzájem sebe k dobrému povzbuzovali. Ty pak v komůrce malé Bohu svému se klaněti, ale i přikázání Jeho poslušen po příkladu Ježíšově společnou obět chvály přinášeti máš. Konečně prostředky, jichž nám

Ježíš k našemu spasení a k získání milosti Boží zůstavil, ustanovují společné jich se účastnění a předpokládají veřejné místnosti k bohoslužbě. Slyšíme-li tedy někoho, an praví: Já modlím se v chrámu přírody! budme ujištěni, že ten, kdo se domu Božímu vyhýbá, v chrámu přírody rovněž se nemodlí, a pakli tak činí, sobě, ale nikoliv Bohu se klaní. Naopak ale ten i v chrámě přírody se modlí, kdož zbožnou myslí dům Boží navštěvuje. K čemu ale tak velkolepých budov chrámových a toho oslňujícího lesku? Za odpověď ať slouží následující událost: Jistý kníže zavítal do městečka své říše; byl s úctou velikou uvítán a jemu na počest veliká hostina uspořádána, při kteréž předáci měšťanstva a průvod knížete se súčastnili. Při hostině kníže hlavu obce oslovil: „Máte tu velmi dobré víno.“ Načež pan starosta: „O, to není daleko ještě naše nejlepší!“ — „Ach tak,“ ptá se kníže, „tak máte ještě lepší!“ — „Zajisté!“ — „A toho abych okusil, neuznali jste mne za hodna?“ Nejvýš uražen a rozmrzen povstal a opustil městečko. — A Bohu, Pánu našemu, neměli bychom to nejlepší podati, čeho nám příroda poskytuje a co lidský duch vytvořiti dovede? „Obětujete-li slepé k obětování, zdali není zlé? a obětujete-li kulhavé a neduživé, zdali není zlé? Obětuj je vévodovi svému, bude-li se jemu líbiti, anebo přijme-li tvář tvou, praví Hospodin zástupů?“ Tak dotazuje se Bůh národa israelského u proroka Malachiáše 1, 8. Netoliko křesťanům, i pohanům bylo jasno, že k uctění Boha nikdy nemůžeme

dosti učiniti, proto musíme při nejmenším alespoň to obětovati, co podati můžeme. Tak hleděli i papežové na věci při stavbě chrámu sv.-petrského. Mnozí křesťané ve velebné svatyni této byli u víře posilněni a mnozí ná-
dherou a leskem katolických chrámů a katolické boho-
služby unešení, poznali cestu, která zpět do lůna církve
a k jedinému ovčinci Pána našeho Ježíše Krista je
přivedla.



Odpustky.

Aby pořádek veřejný zachován, aby záležitosti státní prospěšně obstarány byly, jest každé vládě potřebí vhodných osobností. Ty však stojí peníze! Každý stát nad to, aby vliv svůj k platnosti přivedl a aby moc svou na venek rozšířil, potřebuje schopných lidí. Konečně i zevním nepřátelům musí stát čeliti. To vše není možné bez hojných h m o t n ý c h prostředků. Nuže, není-li pak církev, říše Boží na této zemi, ač není z tohoto světa, přece jen na tomto světě a pro tento svět? Církev rovněž jest velikou říší, která celý svět obepíná a tak k udržení pořádku, a aby podle příkazu Kristova se vždy více šířiti, aby nepřátelským útokům se ubrániti mohla, i této říši duchovní lidských prostředků potřebí jest. Tak tomu dnes je, tak i tehdy bylo. Ano, tehdy ještě více než dnes, jelikož za doby Lutherovy Turci na

křesťanstvo ze všech stran útočili, knížata světská v strannických půtkách za osobními prospěchy se honila a tak nepřátelům křesťanství cestu do zemí křesťanských jen upravovala. Nad to za všech dob byla knížata, hovíci nesmyslnému přepychu, kteří obklopeni pochlebníky a břichopásky, statky své promrhávali a až do úplného vyprázdnění pokladnám ulehčovali.

Tak i knížata církevní, papežové, byli a zůstali lidmi. To platí zvláště o některých papežích XV. a na začátku XVI. století, že příliš lidmi se ukázali, že přepych a nádhernost u veliké míře na dvůr papežský se vloudily. Snad že některý z papežů stejného byl náhledu jako kdysi kardinal jeden z rodiny hrdé šlechty pocházející, kterýž upozorněn na to, že příliš četnou čeleď vydržuje, odpověděl: „Tyto podržím proto, že já potřebuji jich, ony však proto, že potřebuji mne.“

Papež Lev X. miloval nádheru, a byl pro zevnější lesk, světskou vědu a umění nadpříliš nadšený. Proto chtěl, aby ve stavbě chrámu sv.-Petrského v rozměrech velikolepých zamýšlené a již započaté, bylo pokračováno, neboť nemohl přece strpěti, aby stavba nedokončena ve zříceninách hynula. Aby k účelu tak vznešenému potřebných prostředků peněžitých sehnal, obnovil předchůdcem Juliem II. za týmž účelem již vyhlášené odpustky, vyzýváje věřící křesťanských zemí, by jich používali a svými milodary pokračování stavby umožňovali. Bulla, již odpustky vypsány byly, byla roku

1515 a 1516 v rozličných zemích prohlášena a sepsána způsobem, jak do té doby bylo obyčejem. Odpovídalo tudíž vypsání ono starému zvyku a nebylo žádnou novotou. Často byly odpustky udělovány k rozličným účelům dobrým a zbožným, tak na př. ve prospěch kostelů, nemocnic, mostů, klášterů a j. Jako za našich dnů, tak ani tehdy nebyl lidu význam odpustků neznámým, výklady o nich na všech místech věřícímu lidu správně poskytovány. Pakliže ale přes to tu neb onde nějaké zneužívání se událo, nespočívalo to ani v podstatě odpustků samých, aniž v úmyslu toho, kdo je uděloval a proto ihned pokárání a odsouzení přehmatu se dostavilo. Nedůstojné a potupné výklady o odpustcích nejsou vlastnictvím církve, nýbrž pocházejí od jejích nepřátel.

Učení a praxe církve, co se odpustků týče, od odpůrců jejích nejprve způsobem zlomyslným zfalšovány a pak církvi podvrženy. Neboť jinak, kde by bylo jakého důvodu po ruce proti katolické církvi vystoupiti? Že tomu tak, vysvítá z obsahu toho, co Luther rok před svým nepřátelským vystoupením o odpustcích kázal. Tehdy Luther ještě učení katolické církve se přidržoval a výklady své ukončil slovy: „Poněvadž toto jisto jest, proto jest nejvýš prospěšné, aby odpustky ony udělovány ale i užívány byly, třeba že i dychtivost po zisku a po jmění, jak se obáváme, k tomu se přimísily.“¹⁾

¹⁾ Opp. lat. 27, 169 – 171. Evers, Martin Luther. I. 39.

Zdali pak Luther těmito vlastními slovy své pozdější vystoupení sám potupě nevydává a je neodsuzuje? Učení církve o odpustcích zahrnuje v krátkém zodpovídání následujících otázek:

1. Co pak jsou odpustky? Jsou církví udělené prominutí časných trestů, jež bychom po dosaženém odpuštění hříchů buď zde aneb v očistci přetrpěli měli. Odpustky nenabýváme odpuštění hříchů, aniž prominutí věčných trestů, nejméně pak jsou odpustky nějakou výsadní listinou pro hříchy budoucí.

Učení církve jest, že hříšník i tenkrát, když pravou lítostí skrze svátost pokání odpuštění hříchů a prominutí věčných trestů dosáhl, přece obyčejně ještě dočasné tresty za hříchy své musí vytrpěti. Učení toto jest jasně a určitě svatým Písmem dotvrzeno. Z rozkazu Božího vytýkal prorok Nathan králi Davidovi těžký hřích cizoložství a vraždy. David poznal a vyznal v pokoře a pln lítosti velikost hříchu svého; načež prorok dí jemu: „Také Hospodin promíjí tobě hřích tvůj: neumřeš.“ — Nicméně oznamuje prorok Davidovi ihned časné tresty, jež Bůh pro hřích ten mu ustanovil. (2 Král. 12, 13.)

Zároveň učí sv. církev, že odpustky nás neosvobozují povinnosti lítosti a kajícího smýšlení, nýbrž že se toto předpokládá a požaduje. Pokud hřích neb dluh hříchu lítostí a pokáním nebyl smazán, nemůže hříšník prominutí trestu časného a tudíž ani žádného odpustku dosáhnouti.

2. Odkud má církev katolická moc udělovati odpustky? Od Krista Spasitele samého. On jí moc tuto udělil slovy: „A tobě dám klíče království nebeského: a cožkoli bys svázal na zemi, bude svázáno i na nebi: a cožkoli bys rozvázal na zemi, bude rozvázáno i na nebi.“ (Mat. 16, 19.) Jelikož božský Spasitel tímto výrokem ničeho nevyjímá, tu zajisté moc svazovati a rozvazovati zahrnuje v sobě též moc hříšníkům kajícím nebe otvírati a jim i ty časné pokuty prominouti, jež by jinak až do posledního haléře v očištcí zaplatit musili. Uvažme, že Kristus církvi své daleko větší moc udělil, totiž hříchy odpouštěti a od věčných trestů ve svátosti pokání osvobozovati, jak sv. Jan (20, 23) píše, a On že by menší moc, časné tresty odpouštěti, církvi byl zadržel? Církev ostatně od vždy moci udělování odpustků plně užívala. Sv. Pavel použil moci té naproti hříšníku pro krevní smilstvo z církve vyloučenému. Moci té bylo užíváno naproti křesťanům od víry odpadnuvším, jimž pro zásluhy mučenníků tresty odpouštěny. Bojovníkům křížáckým dostávalo se odpustků za to, že podíl brali v bojích proti nevěrcům.

3. Na čem pak se zakládá moc působení odpustků? Na dvou příčinách: na pokladě svaté církve a na obcování všech svatých.

Odpustky jsou splátkou zasloužených časných trestů. Abychom mohli splatit, musíme něco míti. Nuže a církev jest v držení bohatého statku nekonečných zásluh Pána

našeho Ježíše Krista, jež jí nejen ku správě, ale i k rozdělování svěřeny jsou. Píšeť o Ježíši Kristu sv. Jan (I. 2, 2) takto: „A on jest oběť slitování za hříchy naše, a netoliko za naše, ale i za hříchy všeho světa.“ K zásluhám těm přidružují se zásluhy zadostučinění nejsv. Bohorodičky, zásluhy mučenníků a svatých. Při dobrých skutečích dvě zvláštní stránky lze pozorovati: jsou zásluhami a zároveň zadostučiněním. Nejsvětější Panna ovšem za ctnosti své odměnu přijala, avšak pokud tyto ctnosti a dobré skutky byly zadostučiněním za hříchy, nemohlo takové při Marii místa míti, neboť Maria povždy bez poskvrny a bez hříchu neměla příčiny pokání neb zadost činiti. Nad to světci za malá pochybení svá tolik dobra a pokání vykonali, že zadostučinění přesahuje daleko jich provinění. Tyto nekonečné zásluhy Kristovy, tato zadostučinění nejsvětější Panny, jaké v Kristu a s milostí Kristovou podala, tato zadostučinění svatých, tvoří poklad církve, z něhož ona udělováním odpustků Bohu náhradu podává za časné tresty naše.

4. Zdali pak ale Bůh tuto náhradu přijímá? Zajisté! Jistota učení toho spočívá na článku víry o obcování všech svatých. Píšeť svatý Pavel (k Řím. 12, 5): „Tak jsme mnozí jedno tělo v Kristu, a každý zvláště jeden druhého spolu údem.“ K tělu tomu přináležejí jak ti, kteří s Kristem již v nebi se radují — církev vítězná — tak i ti, kteří se znamením víry a v milosti Boží z tohoto světa na věčnost odešli, avšak

od skvrn svých teprve očištění býti musí — církev trpící — jakož i ti, jimž na pouti pozemské ještě s nepřáteli spasení bojovati jest — církev bojující. Tímto úzkým spojením církve bojující s církví vítěznou a trpící stává se, že statky jedněch i druhým k dobru přicházejí, jako v těle lidském zdraví jednoho údů podporuje zdraví údů ostatních. Základem, na němž odpustky spočívají, jest zadostučinění, jež za nás, na místě našem Kristus Pán a svatí vykonali a to jest základem veškerého křesťanství. My jen tak dalece jsme vykoupeni, pokud Bůh cenu výkupnou, jakou Kristus za nás složil, za hříchy naše přijme. Kristus Pán jaksi sám odpustky nám tímto způsobem udělil. Vida víru těch, kteří mu přinesli mrtvicí poraženého, řekl mrtvicí poraženému: „Doufej, synu, odpouštějí se tobě hříchové tvoji,“ a dále: „Vstaň, vezmi lože své a jdi do domu svého.“ (Mat. 9, 2—7.) I vstal a odešel do domu svého. Vhodně hájí de Maistre odpustky naproti nerozumnému osočování od protestantů. Píše: Zajistě že není protestantského otce rodiny, kterýž by v domě svém neuděloval odpuštění, kterýž by dítěti jednomu něčím se provinivšímu k prosbám a pro zásluhy dítěte druhého, jež mu radost způsobilo, nebyl odpustil. Není zajisté protestantského knížete, kterýž by za svého panování snad stokráte neodpouštěl, kterýž by, přihlížeje k zásluhám otce, bratra, rodičů neb předků, nebyl někomu trest buď docela neb částečně prominul. Zaslepenci a vzdorovití nechť

tedy jak jim libo popírají základ odpustků, nevšímejme si jich křiku, jest to zásada vyplývající z přesvědčení celého světa.

Další otázkou jest:

5. Zdali povinni jsme nabídnutých odpustků použití? Jsouť ony dary z milosti, jež přijmouti neb odmítnouti každému na vůli zůstaveno. Získávají odpustky není tedy k věčnému spasení nutno. Každý člověk může dočasné tresty buď zde na zemi kajicnými skutky smazati, aneb jednou v očištěci za ně zadost učiniti. Církev nikomu odpustků nevnučuje. Jako láskyplná matka toliko dítky své snažně vyzývá, aby milostných darů těch neodmítali, nýbrž podrobujíce se menšímu pokání zde, uchránili se muk očištěcových. Jestli tedy někdo si přeje raději sám tuhým pokáním tresty časné, jež by mu za mnohé a těžké hříchy vytrpěti bylo, zde si odbyti, aneb jestli jiný sobě odbývání trestů těch pokáním daleko přísnějším na věčnost si odloží — pak ovšem ani ten není nucen, aby odpustky přijal. Zdali ale dobře činí a jak pochodí, na to ať si odpoví sám.

Konečně ještě otázka:

6. Zdali pak křesťan horlivě má se přičiniti o získání nabídnutých odpustků? Kdož by, maje víru, mohl o tom pochybovati? Co tu pochybení a poklesků za jediný den, jimiž účet dluhů našich rozmnožen? Třeba že nejsou to vždy hříchy smrtelné, hříchů všedních však bez počtu. Jak váhavými, jak

línými býváme v pokání a vykonávání dobrých skutků! Prcháme před hlasem varujícím nás, abychom chtíče těla umrtvovali a bujnost svou na uzdě drželi. Jak velký účet dluhů bylo by nám na věčnosti vyrovnávati? A přece Bůh přísně úplné zaplacení požaduje. Kdo dovede sobě představití přísnost spravedlivosti Boží, která tam tím přísněji s námi bude jednati, čím zde milosrdenství Jeho k nám bylo shovívavějším, ten zajisté se musí zachvěti a otřásti při vzpomínce na mnohá provinění a vášně své. Proto musí tím vroucněji a vděčněji uvažovati tu mateřskou lásku církve, kteráž mu v odpustcích prostředky uděluje, jimiž by odpykal tresty za hříchy své a měl by oběma rukama jich se chápati. Avšak otázka: nejsou-li odpustky poduškou pro lenost a příčinou a pohnutkou lehkomyšlnějšího hřešení, jak nám odpůrcové naší víry vskutku vytýkají? Výtky takové ani z úmyslů církve ani ze zkušenosti odůvodniti nelze. Církev se snaží, aby slabosti člověka vstříc přišla, nikoliv aby kajicnost jeho podrývala, aby mu pomoci poskytla, zvláště an žádných odpustků dosáhnouti nemůže bez kajicného smýšlení, bez pravé lítosti a nenalézá-li se ve stavu milosti Boží. Nabízením odpustků církev chce věřící pohnouti, aby tím rychleji s Bohem se usmířili, čím snadněji a účinněji použitím odpustků toho dosáhnouti lze. Ale i zkušenost poučuje nás o spasných účincích odpustků. Tak nevěrec d'Alembert o odpustcích jubilejního roku 1775 si stěžoval, že tím revoluce o 20 let byla pozdržena.

A dříve již Voltaire podobně se vyslovil: „Ještě jedno takové jubileum a po filosofii a po nevěře bude veta.“ O jubileu r. 1600 za Klimenta VIII. vypravují dějiny, že mnozí protestanté, kteří očitými byli svědky dojemné, všeobecné pobožnosti, se k církvi zpět vrátili a že i Turci se dali pokřtiti. Ze všeho nabýváme ponaučení, že si máme odpustků jako drahého pokladu vážiti, ale i že jich k odpuštění dočasných trestů za své hříchy jakož i k dobru dušiček v očištění pilně užívatí máme.



Luther počíná boj.

Kdo chce psa bít, snadno hůl najde. To se i při Lutherovi osvědčilo. Uvnitř s církví a se svým povoláním rozerván, upravil sobě nauku, jež katolické náboženství v základech podrývala. Proto jen na příležitost čekal, aby vlajku vzpoury dávno již připravené veřejně vztýčil. Takovou příležitost si našel v bulle papeže Lva X, odpustky udělující. Jako za dob dřívějších tak i tehdy pod obyčejnými podmínkami odpustky byly povoleny. Hodně přijetí svatých svátostí, některé skutky kajicné a podle možnosti obětování dárků na dostavění velechrámu sv. Petra v Římě; chudým mohl zpovědník na místě almužny nějaký jiný skutek pokání uložit. Pro velikou část říše německé byl ustanoven za vrchního komisaře arcibiskup mohučský a děvínský, kterýž zároveň biskupem halber-

stadtským byl, totiž hohenzollernský princ Albrecht Braniborský, a ten svěřil hlásání odpustků řádu dominikánskému. Zvláštní nějaké pohnutky k vystoupení proti odpustkům nebylo. Jednotlivé hlasy sice již dříve proti některým odpustkům se ozvaly, ale v nejmenším na učení církve nebylo útočeno a ani odpustky samy, aniž moc papeže jich udělovati, nebyly v pochybnost brány. Vystoupení proti odpustkům vzrostlo hlavně ze sobeckých ohledů. Knížata a pánové pohlíželi okem závistným na obětované milodary a spatřovali v odpustcích poškozování svých vlastních zájmů. Snad že i některé přemrštěnosti a některá vybočení při oznamování a doporučování odpustků se udála, proti takým se mužové vážní ozvali; Luther sám ale žádných přehmatů a nepořádků nepozoroval a nemohl ve svých obžalobách ni žádných svědků uvésti. Kazatelům byly za příčinou prohlašování odpustků určité a jasné ponaučení a pokyny dány, jež úplně učení církve odpovídaly a v nichž zvláště bylo vytknuto, že osoby chudé, vlastního jmění nemající, ženy a děti odpustků zbaveny býti nemohou. „Ti, kteří peněz nemají, nechť almužnu nahradí modlitbou a postem, neboť mají odpustky neméně ku spáse věřících jako k umožnění stavby chrámu sv. Petra přispívati. A nemá brána nebes bohatým otevřenější býti nežli chudým.“ ¹⁾

¹⁾ Viz: Citáty z instrukce o odpustcích (Citate aus der Ablass-instruction bei Evers: »Martin Luther,« I. 15: Die kein Geld haben,

Mezi kazateli o odpustcích vynikal zvláště dominikán Jan Tetzel (nar. 1465 v Pirně, zemř. 1519), muž svědomitý a učený. A přece na jeho hlavu spousty pomluv vrženy; po 300 let odpočívala památka muže toho pod potupami, jimiž Luther a jeho nohsledové jej pokryli. Teprve doba novější dosti odvahy a slov nalezla k uhájení jeho cti. Jest dokázáno, že Tetzel nebyl prodavačem milostí a odpustků, jak mu vytýkáno.

Nejnovějším bádáním¹⁾ toto zjištěno: Tetzel nebyl nijakž „ein ungelehrter grober Esel“ (neučený hloupý osel), jak mu od 16. století spíláno, naopak byl on theologem důkladně vzdělaným. V roce 1503 obdržel řád německých rytířů, aby nabyl prostředků k válce proti Rusku, od papeže svolení, že v některých krajinách Německa směl odpustky hlásati.

Tetzel byl při tom od roku 1505 až 1510 již jen podržčeně činným jako hlasatel odpustků. Rovněž tak při hlásání odpustků ve prospěch chrámu sv. Petra objevuje se Tetzel jako podkomisař papežského legata Arcimboldiho v biskupství míšenském. Na začátku roku 1517 vstoupil Tetzel ve služby arcibiskupa Albrechta Mohučského (od

mögen durch Gebet und Fasten das Almosen ersetzen; denn es werde mit dem Ablass nicht weniger das Heil der Gläubigen als der Nutzen des Baues der Peterskirche gesucht. Und das Himmelreich soll den Reichen nicht mehr offen stehen als den Armen).

¹⁾ Johann Tetzel, der Ablassprediger, von Dr. Nik. Paulus. 1899 und Kirchenlexikon X, 1485.

r. 1514) a Děvinského, jakož i administratora Halberštadtského (od r. 1513). Tento Albrecht v Mohuči byl princem Brandenburg-Hohenzollernským, stal se r. 1518 kardinálem a zemřel r. 1545.

Tetzel prošel nejprve krajiny biskupství Halberštadtského a opatství Děvinského a začátkem léta došel Jüterbogk-u, tehdy pod světskou vládou arcibiskupa Mohučského, čtyři míle od Wittenberku. Jelikož v Sasku prohlašování odpustků knížetem bylo zapovězeno, putovali mnozí do Jüterbogku, aby Tetzela slyšeli a listů odpustkových nabyli.

Ve Wittenberku brali mnozí duchovní a zvláště Augustiané pohoršení, že lid tak četně do Jüterbogku za hlasatelem odpustků zabíhá; a obávali se, aby chrámy ve Wittenberku nezůstaly prázdnými. Nad to byla mezi Dominikány a Augustiany jakási řevnivost, kteráž chyba, čehož velmi želeli jest, za tehdejší doby často na povrchu se jevila. Došlo mezi proboštem Ziegelharnem, Martinem Lutherem a některými jinými na probošství Kemberg u Wittenberku k poradě, co by bylo proti tomu podniknouti, a následek rady té byl, že Dr. Martin Luther, mnich Augustianů ve Wittenberku, se rozhodnul přímo proti odpustkům vystoupiti

Dne 31. října r. 1517 o 12. hodině poední dal Dr. Martin Luther na dveřích zámeckého a universitního kostela ve Wittenberku vyvěsiti 95 thesů (vět) v řeči latinské a německé, aby za jeho předsednictví o nich

ústní i písemní disputace (rozpravy) zavedeny byly. (Děny tak zvané reformační slavnosti.)

Dle zvyku tehdy na všech katolických universitách panujícího nebylo vyvěšení filosofických neb theologických vět na dveřích chrámových a vyzvání k disputacím nic neobyčejného neb zvláštního a nejméně snad skutkem odvážným. Stalo se často, že věty pravdivé s falešnými smíšeně se tím způsobem veřejnosti podávaly, aby o nich pohovořeno bylo a aby pravda se objevila; bylo to vyzvání učenců k vědeckému zápasu.

Jakýsi hrabě Pico z Mirandoly vyzval učence všech universit v Evropě v roce 1486, nejza ani 24 roků stár, do Říma k veřejné disputaci o 900 thesích, jež zastávají se nabídl. Z těch mnoho bylo falešných a nejméně 13 z nich později jako kacířské byly zavrženy. Pico (zemř. roku 1494) ve vši pokoře se svaté církvi podrobil. Luther sice z počátku se ohražoval proti výtce úmyslů kacířských, později však ukázal smýšlení opačné.

Téhož dne 31. října roku 1517 odeslal Luther svých 95 vět arcibiskupu Albrechtovi v Mohuči se spisem, v němž obsah vět vysvětloval. Z počátku zdálo se, že Luther v skutku na mysli má proti skutečným neb i nepravdivým nešvarům při hlásání odpustků vystoupiti, leč brzy brojil proti celé podstatě odpustků a přešel brzy způsobem skrytým ku zlým útokům proti právomoci církevní, Kristem ustanovené. Pokrytecky Bohem se dokládal přítulnosti k svaté církvi, kdežto

svými spisy v řeči německé mezi lid rozšířenými, namnoze rouhavými a hrubými, lid tím snadněji pomátl. Tážeme se, zdali by Bohem poslaný reformator tak si počínal? Tážeme se dále, zdali vskutku byly tyto zlořády, jež Luther vytýkal? Nestranným bádáním dějin přísně a kriticky dokázáno: že Tetzel o odpustcích, jež mohou získati živí, zcela správně hlásal a učil, a že výčitka, jakoby odpuštění hříchů za peníze bez podmínky pokání byl nabízel, aneb že by docela za peníze odpuštění hříchů budoucích byl uděloval, jest nejapnou lží historickou a zlomyslnou pomluvou.

Dále zcela správně Tetzel učil, že odpustky se nevztahují k vině hříchů, nýbrž jedině k trestům, jež za hříchy ještě hříšník přetrpěti by musil, a že dosažení odpustků podmíněno jest kajicnou zpovědí.

Ale Tetzel prý — tak vykládá se dále — prodával lístky odpustkové! Takých lístků odpustkových nebo zpovědních již ve XIV. století bývalo a mohly bez kajicnosti pouhou obětí peněžní získány býti. Avšak obdržení takového lístku nebylo totožné se získáním odpustků samých, nýbrž nahývateli neb držiteli takého lístku zpovědního bylo pouze dovoleno, že sobě vhodného mohl vyvoliti zpovědníka, kterýž mu po kajicně vykonané zpovědi mohl rozhřešení dáti od všech hříchů a to i v případech rezervátních a zároveň dle splnomocnění od papeže obdrženého plnomocné odpustky udělit. Co se týče odpustků pro zemřelé, zdá se, že Tetzel podobně

jako i jiní theologové byl toho náhledu, že těch odpustků, jež přímluvní modlitbou dušičkám v očistci se obětují, lze i bez úkonu lítosti a bez zpovědi dušičkám získati, pakli jen předepsaný dárek peněžní se složí. Náhled ten nebyl však náhledem všeobecné církve; bylo to pouze scholastický názor, který zástupcové papežské stolice výslovně zavrhovali. Útok Lutherem proti Tetzelovi podniknutý platil církevním orgánům.

Kdyby Luther na tom byl přestal, shledané skutečné nepořádky kárati a o jich odklizení se přičiniti, mohl vpravdě reformatorem se státi a bylo by se mu dostalo uznání všech rozumných. Avšak Luther již na počátku sporu o odpustcích se již v jiných podstatných člancích starému učení církve byl odcizil; nauka o ospravedlnění člověka pouhou vírou bez dobrých skutků a o nevolnosti lidské vůle Luthera, myslitele mělkého, v bohosloví ne dosti obeznaného, následkem sporu o odpustcích na srážnou přivedla dráhu: s počátku všímal sobě, ač jestli jakých, škodlivých výrůstků, jal se bojovati proti věci dobré, nejprve zlehčoval, brzy však přímo zavrhoval odpustky, útok čině na moc církevní, postupně pak opouštěl jed notlivé články staré víry, až pak po XVI. stoletích zcela nové vytvořil křesťanství.

Luther sám sebe odsoudil výrokem proti Zwinglianům učiněným: „Dábel nemůže si pokoje dopřáti, kde jeden blud zasel, tam více jich musí zaseti, při jednom bludu to nezůstane. Prsten na jednom místě přeražen,

není již prstenem, nedrží a dále se láme. Pravdou je, že kdo jednomu článku jaksi nevěří aneb se mu vymyká, nevěří opravdově pak žádnému. Proto pravím zkrátka a dobře: buď v celku a všemu věřit, aneb ničemu nevěřit. Ducha svatého nelze oddělit ani rozdělit, tak že snad by v něčem pravdě, v jiném nepravdě učití neb věřiti dopouštěl.“¹⁾

Jak mnohé asi duše bezelstné, toužící po odstranění mnohých nepořádků, byly tímto počínáním Lutherovým zklamány, nemohouce prohlédnouti, že Luther, stále pravověrnost svou předstíraje, přece proti církvi vystupuje. Ba mnozí učenci, kteří již v postavení povážlivé naproti řádu církevnímu se dostali, považujíce Luthera za muže doby, stali se jeho velebiteli. Nad to výsměch a namnoze drzost, v nichž Luther ve svých kousavých a posměšných spisech zálibu měl, k tomu směřovaly, aby davy a ony prvky k sobě připoutal, jež služby své všude nabízejí, když jde o útok na zákonnou vrchnost. Že hned při prvním vystoupení něco zcela jiného mu na mysli tanulo, než aby poučil, jest zřejmo.

Třeba že pak později se zaříkal: „Jak mne Kristus Pán byl vykoupil, nevěděl jsem, jakož vůbec žádný člověk nevěděl, co odpustky jsou,“ dokázal svým kázáním v r. 1516 pravý opak toho. Luther často a tak i v tomto

¹⁾ Dr. Paulus: Johann Tetzels, der Ablassprediger. S. 128. —
Luthers Werke, Erlanger Ausgabe, XXXII., 413.

případě sobě odporoval a přeháněl: a jak s pravdou vůbec nakládal?! Ale Luther, doktor svaté theologie, aby v takém se nevyznal!

Tím méně byla to snaha, aby nepořádky odstranil, kteráž jej poháněla, že veřejně vystoupil. Neboť nehledě k tomu, že sám tehdy již reformace velmi zapotřebí měl, a že naň plně se hodilo: „hadr onuci tresce, žádný se polepšit nechce,“ poučují nás vlastní přiznání jeho o jiném.

Když totiž při oné rozmluvě v Kemberku Luther byl projevil, že zamýšlí proti hrubým bludům, odpustkům psáti, zrazoval jej s toho přítel Dr. Schurf slovy: „Jakže, vy proti papeži chcete psáti? Co vám napadá? Toho vám nebudou trpěti.“ Načež Luther: „A což když toho budou muset strpěti?“ ¹⁾

Když později Tetzl, jemuž Luther tak mnoho ublížil, nemocen byl, psal mu, snad že svědomí jej k útrpnosti pohánělo a aby ho ukonejšil: „Aby byl bezstarostným, neboť ta věc že od něho nevyšla, nýbrž že dítka toho někdo zcela jiný otcem byl.“ ²⁾

Poněvadž Luther, přes všecka povzbuzování, jakých se mu dostalo, nemohl předvídati, jak asi zamýšlený obchod dopadne a jak vystoupení jeho bude přijato, proto bludným naukám svým namnoze zcela katolický nátěr dal a pláštěm, rozličné výklady připouštějícím, je

¹⁾ Lauterbachs Tagebuch, pag. 18. Evers, I. 56.

²⁾ Janssen III. 78.

přioděl. Nechával sobě pro případ nezdaru zadní dvířka otevřena a omluvu pohotově: že mu nebylo dobře porozuměno. Žel, že plány se mu nade vše očekávání zdařily! Vystoupení jeho netoliko v říši německé, nýbrž daleko za hranicemi nesmírné hnutí myslí způsobilo.

Mnich Wittenberský stal se za krátko nejpopulárnějším mužem a hrdinou dne. Věty jeho jako bouřlivou vichřici převalily se přes celou říši a v době sotva dvou měsíců staly se celé Evropě známými. Že Luther takovýmto přijetím a povzbuzováním, jehož se mu ze všech stran dostávalo, ve svém vystupování čím dále tím drzejším a odvážlivějším se stával, jest věcí zcela přirozenou.

Na straně katolické záhy seznáno nebezpečí, vzrůstající ze zrady mnicha tohoto. Císař Maximilian I. dobře prohlédl nebezpečenství církev i říši ohrožující a proto již 5. srpna 1518 papeže k přísnému zakročení vyzýval, by zamezil, aby na místo zjevení Božího domněnky a pošetilosti lidské kladeny nebyly.

V Římě daleko dříve, ba hned z počátku poznána byla důležitost toho kroku. Již 3. února 1518 nařídil papež Lev X. jeneralnímu představenému mnichů Augustianů, aby zpupného mnicha saského k pokoji přivedl a tak oheň udusil, z něhož snadno požár nebezpečný by povstati mohl.¹⁾ Rovněž Tetzel záhy pochopil hrozící nebezpečenství a již v r. 1518 veřejně prohlásil: „Artikuly

¹⁾ Lauterbachs Tagebuch, pag. 18. Evers, I 56.

Lutherovy čelí k pohaně papežství a církve a za nedlouho bude každý věřiti, co mu libo.“

Avšak povolání činitelé místo aby hned z počátku důrazně vystoupili, nechali se dílem přátely a příznivci Lutherovými, dílem úskoky jeho dlouho chlácholiti, až již plameny ze všech stran šlehaly, a na uhašení již pozdě bylo. Bylo tudíž Lutherovo vystoupení proti odpustkům prvním útokem na církev samu, útokem dalekosáhlého významu, ale i následků nejsmutnějších pro církev, pro říši německou, ale i pro milliony lidí vůbec, jimž všem urval požehnání církve Kristovy.



Lavina.

Když na horách sníh zvlhne a snadno do koule stlačiti se dá, tu často nepatrný tlak vzduchu, způsobený ostrým zavanutím neb náraz ptačího křídla sníh v pohyb přivádí a lavinu utvořuje. Spousty sněhu záhubu v klidný nesou dol, vyvracejí stromy, zasypávají domy aneb s sebou je unášejí, ano ještě v dáli vše ničí. Nesmírný proud vzduchu střechy snáší a věkovité kmeny jako třísky láme. Tak bývá i ve společnosti lidské: nepatrná někdy příčina jaké již způsobila předivné katastrofy! Příčin k podobným důležitým následkům bylo ku konci XV. a na počátku XVI. století až dosti! Jen nárazu jakéhosi

bylo třeba, aby se dostavily. O náraz ten postaral se mnich Luther, o němž svět do té doby nevěděl. S podivením tážeme se, kterak možno bylo, že skutek tak nicotný, jakým bylo vyvěšení 95 vět za účelem vědecké disputace — což přece na vysokých školách tehdy bylo věcí zcela všední — mohlo přivolati tak mocné vzrušení myslí? Vysvětlení jest jednoduché: Říše německá byla již dlouho před tím pro revoluci připravována; bylo jen nárazu třeba, aby se dostavila. Již od XIV. stol. papežství pro neutěšené poměry mnoho na vážnosti své v Německu ztratilo.

Papež Kliment V. (1305—1314) k naléhání krále francouzského Filipa IV. Krásného (1285—1314) přeložil sídlo své do Avignona ve Francii, kdež pak i následovní papežové až do r. 1376 sídleli. Pobyt ten v Avignoně zove se babylonským zajetím papežů.

Francouzští panovníci snažili se papeže v Avignoně, taktéž Francouze, pro své plány politické získati. Z té příčiny pak ostatní národové křesťanští namnoze důvěry ku společnému otci křesťanstva pozbývali.

K urovnání záhubné roztržky rozličné prostředky byly navrhovány. Byly mezi těmi i některé přímo škodlivé a necírkevní, jako na př. že lze i papeže řádně zvoleného sesaditi, jde-li o odstranění rozkolu. Od dob těch mísili se zvláště zcela neoprávněně někteří soukromí učenci v záležitosti církevní, jež až do roztržky této od časů apoštolských vždy a toliko biskupové spra-

vovali. Kacířské nauky Jana Wiklifa († 1384) a Husa († 1415) byly sice v podstatě překonány, avšak zásady jejich přece ještě působily. A ne málo přívrženců Husova učení bylo ještě v době vzniku německého protestantismu.

K tomu přistupovalo, že někteří z papežů XV. a XVI století více méně pokulhávali za vznešeným povoláním svým a za důstojností svou. Dle slov papeže sv. Lva I Velikého (440—461) neztrácí se důstojnost sv. Petra ani tehdy, když na osobnost papeže nehodného přechází, rovněž jako křesťanství špatnými křesťany ničeho na ceně své neztrácí; přece ale byla tím otřesena vážnost otce veškerého křesťanstva; neboť lid požaduje na svých představených církevních život bezúhonný. Od dob pobytu papežů v Avignoně vždy více a hlasitěji žalováno na dávky Římem dožadované. Kurie papežská přece, majíc obstarati řízení svých záležitostí, nemohla postrádati potřebných důchodů a proto z církevních obročí vybírány jisté dávky. Daň tato, ač nikterak od lidu, nýbrž jen od držitelů bohatých obročí se požadovala, byla přece vždy předmětem nenávisti. Vláda světové říše potřebovala hmotných prostředků při sebe skromnějším obstarání dvora, církev musila pak, jak od vždy na ní, a to právem, žádáno, podporovati umění a vědy, obstarati znamenitou pomoc na rozšíření a uhájení víry, Turky tehdy nejvýš ohrožené. Žel, že obtíže ty zvětšeny byly některými papeži marnotratností dvora, odpornou nádherou a vydržováním příbuzenstva. Při poslednějším mohlo pa-

pežům omluvou býti, že, často oklamáni jsouce osobami nespolehlivými, stranám rozličným a intrikám sloužícími, důvěřovali raději osobám příbuzným, jimž úřady a důstojnosti svěřovali, by sobě silnou oporu utvořili. Nicméně přemrštěné takovéto podporování příbuzných některým papežům spravedlivou výtku způsobilo.

Jak na dvoře papežském, tak i při sídlech mnohých biskupů v říši německé nešvary se vyskytovaly. Neboť často biskupství, opatství a kanonikáty byly považovány za zaopatřovací ústavy později narozených synů knížat, hrabat a velmožů; obročí církevní byla vyhledávána, avšak povinnosti církevní zanedbávány. Na takové duchovní hleděl lid křesťanský s opovržením, oni pak poškozovali vážnost kleriků počestných. Bylať tehdy církev v říši německé nejbohatší na zemi a to přivádělo jednak závist a nepřízeň, jednak pak to, že osoby všeho povolání postrádající vloudily se v řady kleru. Vyšší školy nad potřebu vysílaly tak zvané vzdělance. Poněvadž pak tehdejší doba jen velmi málo míst světských mohla poskytnouti, vstupovalo množství studujících do bohatých klášterů, kdež pak rozličná a smutná pohoršení se udála, neboť sbíhali se tam lidé bez povolání, kteří nevázaným životem svým lidu věřícímu jen pohoršení dávali. Tou dobou vzešla na všech stranách zvláštní obliba pro umění a vědu pohanského starověku. Studium pohanských básníků a spisovatelů horoucí pílí pěstováno. Tím vloudil se duch pohanský netoliko v umění a ve vědu, nýbrž

i v srdce vzdělců a jevil se v jejich životě i spisech nevázaným, nemravným chováním a zvláštní uštěpačností naproti církvi a jejím zřízením.

Tehdejší vzdělanci byli velkým dílem úplně podobni dnešním nemravným spisovatelům a novinářům. Svými úštěpkami a svou lehkomyšlností podrývali rozšiřovatelé pohanské vědy vážnost náboženství v lidu, kdežto sami na dvorech knížat duchovních ano i papežů se přižívovali a za nedůstojné kudrlinkování platy brali. S takovými pohanskými učiteli Luther již od mládí se stýkal. Pravda, zlý byl stav tehdejších politických poměrů. Říšská moc v německé říši vždy více byla na ústupu, knížata i města povstávala a na škodu císaře a říše stále větší neodvislost sobě přisvojovala, tak že důstojnost císaře znenáhla stínu se podobala. Těmto knížatům druhého stupně byly nepořádky v říši vítány, neboť poskytovaly jim příležitosti k dosažení větší a větší svobody a samostatnosti. Zároveň dostavily se potíže s loupeživými rytíři. Tito živili se pouze válčením a půtkami, hotovi jsouce k službám všude, kde loupení a drancování kynulo.

Nad to stav selský velmi sténal pod tíhou břemen, jimiž, jakož i častým výpalným a pleněním až v zoufalství jsa vháněn, v povstání spásy hledal. Současný spisovatel píše o tehdejších poměrech v Německu: „Knížata s městy, města s knížaty neustále válčí; není v celém Německu klidného koutku. Kam se člověk obrátí, všude úklady, loupeže a vraždy.“

Císař Maximilian I. (1493—1519) marně se namáhal, aby zlořády ty zažehnal. Na konci života svého bolným srdcem si povzdechl: „Pro mne na světě již žádné radosti není, o nebohé Německo!“

Tak bylo za doby Lutherova vystoupení. Ký div, že první jeho čin v celém Německu a i dále tak netušený rozruch způsobil. K nedostatkům těmto přihlížejíce, chtějí nepřátelé našeho náboženství ve vystoupení Lutherově viděti čin Boží a v odpadnutí od církve jakousi nezbytnost; avšak nesprávně! Nesnází, jež politický a hospodářský stav tehdy tísnily, nezavinila církev a tím méně byla anebo jest za ně zodpovědnou, vždyť jich právě tak želela jako každý pravý přítel vlasti. Avšak nepořádky v církvi neposkytovaly ani práva, aniž nutily k odtržení od církve. Neposkytovaly práva, neboť zneužívání dobré věci neodnímá jí vlastnosti dobra. To Luther rovněž přiznal, když píše: „Zneužívání nebere podstaty věci, nýbrž potvrzuje ji.“¹⁾ Neboť kdyby zneužití oprávněovalo zmařiti věc, které někdo zneužil, pak by vůbec ničeho tu nebylo. Ostatně církev vždy sama se starala o svoji nápravu, kde bylo jí třeba a byla by i tehdy tak učinila, kdyby jí bylo dopřáno času k provedení. Nesmíme přehlížeti, že i v tehdejších dobách bylo mnoho dobrých papežů a biskupů, znamenitých kněží a muichů, zbožných a věřících knížat, učenců a umělců, a duší mravů čistých.

¹⁾ Viz Evers, I. 28. Erl. vyd. XXI., 138.

Vizme na př. reformátory sv. Řehoře Velikého, sv. Řehoře VII., sv. Bernarda, sv. Františka a Dominika. Církev i před Lutherovou vzpourou stále se přičiňovala o opravy. Nebylo katolické křesťanství tak špatné, jak je nepřátelé vyličují. Vždyť pilní protestantští dějepisci přiznávají: „Musíme XV. století přiznati, že pilně dbalo nápravy mravů v životě církevním.“ Slavný kardinál Mikuláš z Kusy († 1464) pilně a požehnaně činným byl v reformaci. V 88 opatstvích severního Německa Janem Buschem kázeň zase obnovena; kazatelové, jako Geiler z Kaisersbergu († 1510), bez únavy napomáhali nápravě církevního života. Sv. Bernardin Sienský († 1444), sv. Antonín z Florencie († 1459) rozvinuli požehnanou činnost v nápravě kleru i lidu. Uvažme, jak velikolepé bylo působení sv. Jana Kapistrana v Německu.

Narozen v Itálii (roku 1386), vynikl již tenkrát, když vstoupil v řád sv. Františka. Byl poslán papežem Mikulášem do Německa, Rakouska a do Uher, aby křesťany rozněcoval k válce proti Turkům, docílil plamenným slovem svým úžasných zázraků; sebral znamenitou moc válečnou, jíž dobyl slavného vítězství u Bělehradu. Bos, v šatě ošumělém, vystoupil tento muž Boží, na němž nebylo leč kosti a kůže, a ačkoliv toliko po latinsky kázal, pohnul a obrátil tisíce a tisíce posluchačů. Stalo se, že ve Vídni po jeho kázání najednou 50 mládenců žádalo za přijetí v řád sv. Františka, v Lipsku taktéž 60 vznešených a učených mužů. V Krakově

posluchače university v té míře roznítil, že 130 jich se stalo syny sv. Františka. Tyto výsledky, jichž tento muž Boží dosáhl, jsou zajisté jasnými doklady, že víra a křesťanské smýšlení v lidu žily. Jan Kapistran zem. r. 1456.

Jiným ještě bližším dokladem, že Duch sv. též v XV. století katolickou církev oživoval a v ní dále milostí svou působil, jest Mikuláš z Flüe.

Narodil se r. 1417 ve farnosti Sachseln ve Švýcarsku. Tento světec byl skutečným zázrakem své doby; jako syn zámožných rodičů rolnických, rostl v nevinnosti a zbožnosti při pilné práci zemědělské. Ku přání rodičů pojal zbožnou pannu z domácí osady za manželku, z kteréhož manželství deset dítek se zrodilo. Dosud žijí potomci rodiny té, kteráž během časů 30 kněží církvi odchovala. Jako mladý mužúčastnil se bojů za obranu vlasti, vynikaje udatností i zbožností. Když v púťce prchající nepřátelé do kláštera sv. Kateřiny se ukryli, a když Švýcaři se chystali, že klášter i lid v něm ohněm spálí, opřel se tomu nejrázněji Mikuláš a zachránil dům i ty, kdož se v něm skryli. Jsa 50 roků stár, odebral se za souhlasu své manželky do pusté úžlabiny nedaleko domoviny své, aby jako poustevník život ukončil. Úzká cela, v níž nemohl se ani přímo postavit, byla mu stálým příbytkem, prkno tvrdé ložem, kámen poduškou. I v největší zimě neopomenul v neděli a svátečním dni bos a s hlavou nepokrytou přítomen býti službám Božím do chrámu farního, hodinu cesty vzdáleného.

Za krátko byl rádcem a těšitelem všech trpících. Netoliko z blízka přicházeli lidé všech stavů k němu, ale i z krajín vzdálených, a ode všech byl vážen i obdivován, ale i od Boha zvláštními milostmi byl obdařen. Dle pověsti 20 let svého poustevnického života nepřijal pozemské potravy, jediné časté přijímání nejsvětějšího Těla Kristova udržovalo zázračně tělesný život jeho. Zázrak ten, nejvýš podivuhodný, byl co nejprísněji zkoumán. Zemská vláda učinila opatření, že po celý měsíc Mikuláš a poustevna jeho nejbedlivěji byli střeženi a vydala pak stvrzení, že bratr Mikuláš toho nejmenšího nepožil. On sám při tom skromným zůstal, nemluvě o sobě jinak než v pokoře největší. Nemaje důvěry v sebe sama, svěřil celý život svůj správě a dobrozdání svých duchovních představených. Když byl již 11 dní beze vší potravy přežil, poradil se se svým farářem a zpovědníkem a teprve když tito to schválili a za dobré uznali, pokračoval v úplném zdržení se všeho pokrmu. Pověst o tom daleko široko se rozšířila a sám biskup se o tom dověděl. Dostavil se tedy světící biskup z Kostnice a Mikuláše přísné zkoušce podrobil, osloviv jej otázkou: „Co že v křesťanství nejlepší a nejzáslužnější jest?“ Bratr Mikuláš odpověděl: „Svatá poslušnost.“ Na to kázal mu biskup, aby něco chleba pojedl a něco vína připil. Sluha Boží ihned tak učinil, ačkoliv mu to bolesti a trapný pocit způsobilo. Z toho seznal biskup, že bratr Mikuláš má vůdcem svým Boha, neboť ďábel k odporu

a neposlušnosti svádí. Poustevník ten pak žil jako trvalý zázrak ve stálé modlitbě, v ustavičném pokání a ve zdrželivosti, až pak r. 1487, stár jsa 70 let, blaženě v Pánu zesnul.

Bůh již předem bratra Mikuláše národu německému jako bezpečného vůdce označil, jež by mu bylo v blízkých bouřích náboženských následovati, aby poblouzení a odpadnutí od víry se uchránil. Blahoslavený tento bratr učí nás, že pravou cestu k spasení nalezneme pouze v poslušnosti k představeným církve Bohem ustanoveným, nikoli však v tvrdošijném setrvání při svém mínění, jak Luther a stoupenci jeho to činili. Zesnulý dále poučuje nás proti bludařům, kteří nedlouho po jeho smrti povstali a nejsvětější Svátost oltářní popírají a zneuctívají, o skutečné přítomnosti Ježíše Krista v tomto tajemství nekonečné Jeho lásky právě tím, že poukázal na zázračné udržování života svého pouhým přijímáním nejsvětější Svátosti.

Měl zajisté Bůh ten úmysl, aby životem blahoslaveného Mikuláše a zázrakem celému světu známým všem, kteří dobré vůle jsou, naznačil cestu k spasení, odpadlíky pak aby již předem zahanbil a odsoudil. Nuže, kde bezpečněji budeme kráčet, cestou blahoslaveného Mikuláše v poslušnosti katolické církve a jejích zástupců a v pevné víře v přítomnost Pána našeho Ježíše Krista v nejsv. Svátosti oltářní aneb ve společnosti Lutherově a jeho přívrženců?

Byla církev katolická za časů Lutherových ďáblem proniknuta?

Vždy jsou mezi lidmi hříšníci; stesky a snahy po nápravě nikdy nevymizí. Hrabě Oreposa kdysi sobě trpce stěžoval sv. Petru z Alkantary († 1562) do daremností tehdejších lidí, pravě, že všude jen zakrňlost, samý hřích a neřest. Když hrabě takto déle nad nezdárným člověčenstvem žalostil, přerušil jej světec poznámkou: „Za tak smutných okolností učinme my dva slib, že se přičiníme celým srdcem o své polepšení; tak bude mítí Bůh na zemi aspoň dva, které bude milovati.“ Kéž by byl Luther rady tohoto světce následoval; pro něho i pro svět bylo by tak bývalo nejlépe. Byl by jej Bůh našel aspoň jako muže, v němž se mu zalíbí'o. Stal-li se Luther, odpadnuv od církve, lepším, mravnějším, bohabojnějším, zbožnějším, strážlivějším, pravdymilovnějším a milosrdnějším, o tom dále ještě promluvíme. On sám neodvážil se toho tvrditi. Naopak přiznal, že v papežství žil zbožněji. Přes to bylo běžným rčením tohoto muže Božího, že katolická církev je skrz na skrz ďáblem proniknuta. Pak ovšem nelze se tomu diviti, že Luther a protestanté tehdy za doby odpadu, ale žel, že i za našich dob katolickou církev jako pramen všech špatností označují. Jan Janssen však ve svém záslužném díle „Dějiny národa německého na konci středověku“ sv. I. přísně dějepisně dokázal,

že se německý národ tehdy v každém ohledu mocně vyvíjel, kdežto protestantismus jej ve všem nazpět pošlul. Při této otázce jde o to, aby protestantismus oprávněnost pro svoji existenci dokázal.

Neboť nebyla-li církev naskrz ďáblem provanuta, pak neměl Luther práva od ní se odtrhnouti, a protestanté podnes se jí bez příčiny oddalují. Bylať ona tehdy posud církví Kristovou. A byla-li jí tehdy, jest jí i nyní. Sázali jsme, že za dob Lutherových byly v církvi mnohé vady, tak že právem nejšlechternější duchové do nich si stěžovali. Nedostatků těchto církev ani nepopírala, ani neodůvodňovala nebo omlouvala. Avšak kromě velmi smutných nepořádků bylo vždy dosti ctihodných mužů, snaživých o mravní nápravu a jest jen dějinnou lží, že snad svatá církev byla úplně zkaženou. Vedle velmi temných stínů zářily vždy hvězdy jasného světla. Těch však Luther a stoupenci jeho nechtěli viděti, tím méně uznati. Měli jen pro špatné oči; a poněvadž jim tyto zlořády nestačily, jež vskutku byly, hromadili špínu na špínu, aby pod ní pohřbili nenáviděnou církev římskou. Než tomu pravdymilovní protestanté sami se opřeli a poctivě přiznali, že výtky ty jsou nesprávné a sami ve svých dějepisných pracích vyvrátili, co Luther a stoupenci jeho církvi vytýkali. K tomu, co již uvedeno, budiž ještě připomenuto, že žádný z nehodných papežů ani ve věcech víry ani ve věcech mravouky nikdy neučinil rozhodnutí, které by odporovalo evangeliu;

a vyjma těch několik papežů nedobré pověsti v XV. století, nalezneme i v dobách těch celou řadu papežů, kteří o církev a svět se velmi zasloužili a hodni byli tiary (papežské koruny). Tak papež Martin V. (1417 až 1431) vynikal mravní povahou, spravedlností a laskavostí zároveň; Eugen IV. (1431—1447) přísným životem a sebezapíráním, jakož i zvláštní horlivostí pro víru křesťanskou; Mikuláš V. (1447—1455) štědrým podporováním umění a věd, jakož i přísností života; Pius III. po ničem více netoužil než po pravdivé, důkladné opravě všech údů církve; Julius II. (1503—1513) byl sice bojovného ducha, ale naskrze šlechetný a lidumil; Lev X. ovšem miloval nádheru, vynikal však lidumilností, velkou dobrotou a ctnostmi vladařskými. Šlechetným zjevem jest Pius II. (1458—1464), kterýž pochybení z dřívějších dob již jako kardinál napravil a jako papež, sv. Augustinu jsa podoben, odvolal a ho litoval. Byl pravou ozdobou papežské stolice svým svatým životem a obětavou činností. Vše vynaložil, jen aby knížata křesťanská přiměl a spojil k boji proti Turkům, kteří tehdy celý západní svět ohrožovali. Nehledě k potupám a nesnázím, jež mu bylo snášeti, chtěl, ač byl vetchý stařec, v čelo vojů se postaviti a křížáckou válku proti Turkům podniknouti, by příkladem svým knížata povzbudil a aby ne zbraní, nýbrž modlitbou a osobní přítomností svou křesťany k boji rozplamenil. Nemocen jsa a strastmi mnohými zdrcen, odebral se do Ankony, aby s vojskem

na loď vstoupil, leč tam v žalu, že od knížat tak hanebně byl opuštěn, podlehl těžké nemoci. Rovněž vyniká papež Pavel II. (1464—1471) snaživou činností pro čest a slávu Boží a pro rozvoj svaté církve Jeho. Jan XXIII. (1410 až 1415) nebyl vlastně nikdy pravým papežem; byl jím sv. Řehoř XII. (1406—1415). Dějiny z celého onoho století jenom čtyry papeže znají, na nichž poskvrny značné lpí Jsouť to: papež Sixtus IV. (1471—1484), jehož počínání proti Florenčanům a přílišná přízeň k vlastním příbuzným nepěkné stíny vrhá na jeho památku; pak Kalixt III. (1455—1458), kterýž nehodným příbuzným hodnost kardinálskou udělil; Innocenc VIII. (1484 až 1492), kterýž ovšem jako papež mravným a bezúhonným se osvědčil, kteréhož však pro dřívější život pověst nechvalná provázela. Největší pohoršení ovšem dal Alexandr VI. (1492—1503), který svým pohoršlivým životem trůn papežský vskutku znesvětil. A nyní postavme naproti těmto několika nehodným onen veliký počet mužů svatých, šlechtných a vpravdě velikých, kteří zasedali na stoličce Petrově, a srovnajme s tou dlouhou řadou papežův, vladaře rozličných rodů, a odpovězme pak k otázce: která as dynastie může se ve stejném poměru vykáhati takým množstvím šlechtných panovníků vedle tak nepatrného počtu nehodných, jako jich papežství vykazuje v počtu 260 nástupců Kristových? A přece ani jediný papež, byť sebe nehodnějším byl, nevydal ani jediného nařízení, jež by čelilo proti mrav-

nosti, proti víře, proti neporušenosti a svatosti náboženství. Dějiny tedy podávají neklamný důkaz, že ani smutné doby XV. století nezasluhují předhůzky Lutherovy a jeho stoupenců, že bylo papežství ďáblem prosáklé. Než napadá otázka: jak se stalo, že přece několik těch nezpůsobilých mužů bylo zvoleno? Odpověď jest na snadě: Zkázonosným vlivem a nátlakem knížat a mocných náčelníků stran byli často za kardinály ze vzdoru vynuceny osobnosti, jež církvi jen zneuctily. Při volbě papeže světské vlivy často tak mnohé pletichy způsobily, že strana, důstojnosti té hodnější, podlehla.

A jako s papežstvím, tak ani s církví v německé říši nebylo to tak zlé, jak tvrdí strana protivná. Třeba že želeť jest neschopnosti a nehodnosti některých biskupů a hodnostářů doby přímo před vystoupením a při vystoupení Lutherově, tu přece v Německé říši bylo velmi mnoho církevních hodnostářů, vynikajících vědomostmi i ctnostmi. Ve knize nadepsané „Pomník Lutherův ve Wormsu“ celá řada znamenitých pastýřů duchovních zejména uvedena jest. Jakub Wimpheling († 1528), kterýž mnoho do zkázy kněžských mravů a kněžského života svého času si stěžoval, přece přiznává: „Znám, Bůh mi svědkem, v šesti diecesích Rýnských mnohé, ba přemnohé správce duchovní ve světském duchovenstvu čistých mravů a nadaných bohatými vědomostmi. Znám jak při kathedrálních, tak i při hlavních chrámech, nedím několik, nýbrž mnoho mužů pověsti nejvýš bezúhonné, zbožných,

pokorných a k chudým přestědrých.“ Na jiném místě mluví o synech nejřednějších měšťanů, kteří ku hodnosti doktorů bohosloví jsouce povýšeni, z milosti Boží ve mnohých diecesích Německé říše jsou správci farních obročí. Rovněž mnohé kláštery těšily se nejlepší pověsti. Luther sám o sobě přiznává, že v prvních letech svého klášterního života byl velmi snaživým, jak dříve bylo uvedeno.

Ne málo bylo v říši Německé klášterů, v nichž kázeň a náležitý řád byly domovem; žel, že za nedlouho jinak bylo. Vedle snaživých klášterů byly též kláštery bez kázně, kdež členové řehole obého pohlaví volnosti si doprávali. Avšak záhuba teprve vystoupením Lutherovým tak děsně v Německé říši pokročila, když on zrušení slibů řeholních za něco dobrého a ctnostného, zachovávání pak slibů těch za hřích a za rouhání se Bohu, ba za odboj proti Kristu, a Bohu zasvěcenou čistotu, manželství se zřeknuvší, za stav nečistoty prohlásil! Když takové blásány byly nauky a dostavily se i příklady, tu nemůžeme se diviti, že záhy po vystoupení Lutherově to tak pustě vypadalo. Před tím tak nebylo. Reformní činnosti tohoto „Božího muže“ máme co děkovati za větší díl všech těch pohoršení, jež nepřátelé naší církve se zálibou stále přetřásají, jichž my jako oni netoliko stejně odsuzujeme, nýbrž též velmi bolestně želíme. Dalším dokladem, že zkáza v tehdejší době (před Lutherem) nebyla tak přílišná, jest ten skutek,

že lid dobře byl vyučován. Jak již dříve bylo uvedeno, dokládá protestant Geffken na základě důkladných zkoumání, že v tehdejších dobách právě tak často slovo Boží bylo kázáno jako za dnů našich a že křesťanům poslouchati slovo Boží nejpřísněji bylo nakázáno. Týž dosvědčuje, že o katechetické poučování lidu bylo rozmanitým způsobem postaráno. Rovněž Janssen na základě nových bádání, jež jak katolíci tak protestanti konali, zcela jasně dokazuje, že bylo snahou církve, aby způsobem vydatným za přispění rodiny i školy, katechisací a kázáním vyučování v náboženství lidu se dostávalo. Ovšem ještě za našich dnů slýcháme od protestantských křiklounů, kteří ničemu se nenaučili a tedy ani nic nezapomněli, ohřívanou pohádku, že Luther teprv bibli z pod lavice ven vytáhl, jak sám chvástavě o sobě tvrdil, a že teprve on to byl, který německému lidu německý katechismus a německou píseň kostelní podal. O bibli bude později promluveno. Avšak německou píseň kostelní našel Luther již hotovou, jak sám přiznává nápisem: „Písně předků našich ku povzbuzení zbožných křesťanů, které již před námi se zpívaly.“¹⁾ Luther ovšem také katechismus sepsal a vydal jakožto souhrn křesťanského učení, jak sám si je upravil, nebyl ale prvním, který katechismus — nauku o křesťanské víře — vydal. Slovo katechismus,

¹⁾ Viz: Bäumker, Das katholisch-deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen, 3 Bände, 1886—1891.

jehož církev v XV. století při vyučování dítek pokřtěných užívala, vypůjčil si Luther od církve katolické a naznačil jím knihu, kterou za účelem katechetického vyučování vydal.

Avšak netoliko slovo, nýbrž i obsah a formu katechismu vypůjčil sobě Luther od katolické církve, kteráž po tři století ho k svatým účelům užívala.¹⁾ Ostatně již tři desetiletí před Lutherovým vystoupením byly dva katechismy v Kolíně vydány a po celém Německu rozšířeny. Nad to též k tak zvaným zrcadlům zpovědním a poučením o desateru Božích přikázání byl z větší části obsah katechismu přidán a knihy ty v rozličných vydáních a v nepočetných výtiscích v ruku křesťanského lidu byly rozšířeny. Novější badatelé protestantští sami přiznávají, že XV. století mělo hojně knih pro katechetické vyučování. Výmluvným dokladem o náboženském životě a o církevním smýšlení německého lidu v době Lutherova vystoupení jsou mohutné stavby. Co tu chrámů, co tu kostelů vystavěných neb dostavěných do vypuknutí reformace! Jak chudičká na chrámy byla by ta veleříše německá bez chrámů, jež katolická zbožnost zbudovala! A ty si protestantismus přisvojil! Janssen ve svých dějinách německého národa velmi mnoho slavných chrámů napočel, jichžto vznik spadá

¹⁾ Viz: Weidemann in Schmidts »Encyklopädie des Erziehungs- und Unterrichtswesens.« 2 Aufl. III. 967.

právě v onen čas.¹⁾ Svědkové tito přežili všechny ty bouře časů a stojí zde dosavade, a mlčky hlásají, kde že jest ta pravá církev!

Jak věřícím a jak křesťansky smýšlejícím byl tehdy národ německý, o tom konečně důkaz podávají bezpočetné, až po naše dny trvající nadace tenkrát ve prospěch chudých a trpících učiněné. Mnohé z oněch dob zachované listiny nadační svědčí, jak veliká, vpravdě křesťanská byla obětavost, jaká jemná zbožnost zakladatelů, tak že ne bez pohnutí je pročítáme. Nebyly tedy časy tehdejší v ohledu náboženském tak zlými, naopak byly to doby zlaté u porovnání s těmi, jež Luther a odboj jeho vyvolal.

Že v církvi tehdy, kde Luther již mnichem byl, vážně se na reformaci pomýšlelo, toho svědectvím jest pátý sněm církevní Lateránský (1512—1517).

Byl, jak bulla svolávací výslovně praví, za tím účelem svolán, aby vydána byla opatření ku všeobecné reformaci duchovních i světských osob.

Že zamyšlené reformy nemohly uskutečněny býti, to zavinily tehdejší smutné poměry jak politické tak společenské a neklid Lutherem vyvolaný.

Při zahájení sněmu církevního pronesl jenerál Augustinianů památná slova: „Lidé musí býti přeměnění náboženstvím, nikoliv však náboženství lidmi.“ O prvnější

¹⁾ Viz Janssen I.

— o nápravu a polepšení lidí náboženstvím — pečuje církev. Přeměna náboženství a následkem té záhuba jak náboženství tak lidí — toť dílo Lutherovo.

Z toho co potud bylo uvedeno, následuje, že sice ledaco v církvi reformy potřebovalo, nikoli však to, že by církev sama skrz na skrz bývala zkažena, a že tedy surová předhůzka „ďáblem proniknuta“ spíše se hodila a hodí na toho, kdo ji vyslovil, než na církev, po níž byla vržena.

Jak Luther a přátelé jeho mravní reformaci rozuměli, o tom vedle mnohých jiných zvláště názorným příkladem jest případ s klášteřem Norimberským. Dějiny kláštera toho vynesly nad reformatory zničující rozsudek, naopak však obyvatelkám kláštera zachovaly čestnou památku.

Podiv, ale i ošklivost uchvátí srdce čtoucího, jakých tam spácháno násilí; podiv nad rekovností šlechtných obyvatelů, ošklivost nad mrzkostí reformátorů, utiskovatelů. V době vystoupení Lutherova nalezalo se v klášteře tomto 66 panen, vesměs dcer měšťanů norimberských, namnoze z rodin nejvznešenějších. Klášter těšil se všeobecné vážnosti jednak pro osoby v něm přebývající, jednak, a to zvláště, pro dobrotu duševní, jež se šířila i přes zdi klášterní.

Bylať tou dobou představenou abatyší Charitas, starší sestra Wilibalda Pirckheimera, muže velmi slovutného, který z počátku rovněž k straně Lutherově se přiznával. V Norimberce Luther záhy měl mnoho pří-

vrženců. Netrvalo dlouho a úklady proti klášteru byly v proudu; rada města odňala pannám sv. Kláry v roce 1524. duchovní útěchu otců Františkanů a vnucovala jim luteranské kazatele.

Marný byl všecken odpor panen, marně se dotazovala abatyše, co jest příčinou takového pronásledování. Rada přiznala, že známa jí jest dobrá kázeň, počestnost i chvalná pověst kláštera, však příkoří nepřestalo. Caritas písemně u rady práva se dovolávala, poukazujíc k tomu, že novotáři plná ústa evangelické svobody mají, slovy: „Bylo by žalostné a politování hodné, kdyby jim v době, kdy evangelická svoboda se hlásá, řídit se svědomím dovoleno nebylo.“ Vše marno. Od neděle květné roku 1525 počínajíce, musily řeholnice v týdnu čtyřikráte poslouchati v klášterním kostele svém kázání plná hrubých a hanebných potup jejich stavu a řehole. Násilím klausura jejich otevřena, osoby světské jim mocně vnucovány, lid sprostý ano i mnozí z lepších rodin poštváni proti nim, tři jeptišky násilím a týráním, ač se proti takové nelidskosti bránily, z kláštera vyvlečeny. Všeho chytráctví a úskoku užili ku překonání odporu duší šlechetných, u všech však marně; jediná toliko podlehla řečem radních pánův a opustila — k veliké žalosti vlastní matky — klášter. K tomu musily snášeti ještě jiná příkoří: pět let zůstaly zbaveny útěchy svatých svátostí, neboť přístup katolickému knězi k nim byl pod ztrátou života zapovězen. Dne 9. dubna 1525 jedna ze

sester bez útěchy svatých svátostí na věčnost musela se odebrati, katolický kněz nebyl k ní připuštěn, ačkoliv umírající úpěnlivě za to prosila.

Co strachu a trpkých bolů duševních tyto oběti nové svobody přetrpěli, nelze ovšem vypsati. K tomu přistoupila trpká nouze hmotná, neboť břemena dávek městských byla břemenem velikým a to tím citelnějším, čím více klášterní příjmy válkou selskou a zpustošením majetku se zmenšily. Konečně byl dán výnos, že klášter propadá vymření, přijímati pak nové žadatelky bylo zakázáno

Avšak přes všechna tato pronásledování zůstaly šlechtné řeholnice pod vedením velikomyslné abatyše Charity a jejích nástupkyň věrnými katolické víře a svému povolání řeholnímu, až poslední z nich ku konci století věrnou duši svou Bohu odevzdala.

Kdož by nebyl dojat, čta spis obranný, podaný radě městské, v němž nevinně týrané panny klášterní sobě stýskají, čeho jim snášeti jest.

„Nejprve vyhnání naši zpovědníci: my musily toho snést. Zabráněno nám jiné si vyvoliti: my toho snesly. Pak zakázáno nám přijímati nejsv. svátosti, tak že již po celých pět let jsme Těla Kristova nepřijaly: my i toho snesly, ač ne bez největšího bolu duše, vždyť i Turci dovolují křesťanům sv. přijímání. Dali jste nám kazatele, který místo slova Božího nás stále jen urážkami zasypával: my toho snesly. Tři sestry proti své vůli násilím

byly nám vyrvány: my toho snesly a nad to Bohu jsme děkovaly, že ještě celý klášter nebyl vydrancován a vyvrácen. Jiná sestra lživě přemluvena a odvedena: my toho snesly. Čestný náš šat jste nám zapověděli: my toho snesly. Klausura naše násilím proti starému a dobrému zvyku zrušena: my toho snesly. Nemluvíme o vyhrůžkách, příkořích a pohanách nám činěných i tehdy, kdy svaté hymny jsme zpívaly: i toto jsme, jak jen možno, snášely trpělivě. Uložili jste nám velice těžké dávky, když ani k živobytí potřebného se nám nedostávalo: my jsme se podrobily bez naříkání, a přes to vše nazýváte nás odbojnými, kdežto snahou naší jest, abychom raději o vodě a chlebě v klášteře vytrvaly, než proti svědomí a slibu nepravost spáchaly a věrolomnými se staly. Zapřísaháme vás a prosíme pro milosrdenství Boží, abyste, přihlížejíce k naší nevinnosti, ale i k naší důstojnosti, měli s námi smilování, by i vám Bůh v poslední hodině slitovníkem býti mohl. Mějtež útrpnost s naším neštěstím, útrpnost s naší slabostí ženskou. Nezasluhujeme tak trpkého s námi nakládání, a jest vás nedůstojno, že s námi tak jednáte.“

I tento, tak dojemný spis obranný, minul se s výsledkem a zůstal bez povšimnutí. Míti cit pro právo a spravedlnost, uznati utrpení osob spoluobčanstvím a namnoze i příbuzenstvím sobě blízkých a ustrnouti se nad nimi — to byly ctnosti srdcím luteránských vášnivců neznámé.

Když takové kvítí vyrůstalo na půdě církve katolické a takové ovoce hrdinské statečnosti na ní dozrávalo, pak zajisté že nezasloužila těch bezměrných potup, jakými ji Luther a jeho přívrženci zasypávali a jakými do dneška protestanté ji zahrnují.

Srovnějme statečnou mysl oněch Bohu zasvěcených a Bohu věrných duší se surovými činy nesnášenlivých Lutheránů Norimberských! Na které straně je šlechtnost?



Směšná činnost Lutherova v Augsburce.

Bleskem proběhlo 95 vět Lutherových, hned, jak proneseny byly, řší Německou ano i celou Evropou. Řím dobře poznal, jaké nebezpečenství církvi brozí a tím vážněji věc posuzována, když došly zvěsti o pobuřující činnosti, s jakou Luther slovem i písmem proti Římu a dosavadnímu řádu církevnímu vystupuje. Též vážná slova císaře Maxmiliána připomínala papeži, aby s důrazem zakročil. Luther byl do Říma obeslán, aby do 60 dnů se zodpovídal. To ovšem bylo mu proti mysli, a proto přičinil se o to u kurfirsta Bedřicha Saského, by listinou veřejnou prohlásil, že Lutherovi svobodný průvod do Říma odepřel! Tím nabyl Luther vhodné výmluvy, aby papežova rozkazu neuposlechl; ano ve své oslavované přímosti a bezúhonné pravdymilovnosti navrhl

kurfirstovi, aby listinu falešně datoval, totiž před 23. srpnem 1518,¹⁾ a jak již svědomitým reformatorem církve byl (?), dodal: „To že není lež!“ Vskutku pomohl kurfirst Lutherovi, že na místě do Říma mohl se do Augsburka před kardinála Kajetána dostaviti a tam se zodpovídati. Kardinál Kajetán (Tomáš de Vio z Gaëty) dlel tehdy právě v Německu jako vyslanec papežský, aby jménem Lva X. knížata přiměl k boji proti Turkům, kteří tehdy celou Evropu víc a více ohrožovali. Narodil se r. 1469 v Gaëtě z rodičů vznešených; jako mládeneček 15tiletý, pln jsa nevinnosti, přes odpor rodičů vstoupil v řád Dominikánů, vynikaje neposkvrněností srdce, dětinnou zbožností, pilností, zvláštní pamětí a bystrým rozumem. Málo přes 20 let jsa stár, stal se doktorem a professorem filosofie a theologie, přednášeje na vysokých školách v Pavii a později v Římě. Sepsal mnoho spisů vědeckých, dosud velmi cenných. Stal se jenerálem svého řádu a konečně Lvem X. na kardinála byl povýšen. Nikdy nevystoupil na kazatelnu, aby dříve panenskou Matku Boží co nejvroucněji nebyl uctil. Prostě a chudobně žil, jsa mnichem a později biskupem a kardinálem, zanechav vše, co jeho bylo, chudým. Jaké to protivy: Šlechetný a vznešený zástupce staré církve proti novotáři Lutherovi! Papež Kliment VII. (1523—1534) nazval jej „světlem církve,“ Luther z počátku mu pochleboval,

¹⁾ De Wette, I. 133 - 134. -- Viz Evers »Luther« I. 363.

později však nedovedl se přemoci, aby ho pohanou nezasypal, že prý jest člověkem nevědomcem, který vědě své tolik rozumí, co osel hře na harfu; a přece Luther sám byl hlavou velmi povrchní, bez všeho hlubšího vědění církevního, jak všechny spisy jeho tomu nasvědčují.

Luther, dostaviv se dne 12. října 1518 před kardinála v Augsburce, byl otcovsky a laskavě přijat. Kardinál snažil se, aby zbloudilého mnicha dobrotou získal a jej k odvolání přiměl, leč Luther všelijak se vykrcoval a rozličné výmluvy uváděl, jako: že ničeho nemá proti dávným zásadám, proti rozhodnutím papeže a proti učení církve. Když pak kardinál mu bludy jeho vytkl, žádal, aby Písmem sv. byl přesvědčen, kteréž však jen po svém rozumu si vykládal, nepřipouštěje výkladu církve. Že se však kardinál povšechným ujišťováním Lutherovým, že se podrobí rozhodnutím církve, spokojiti nemohl, nýbrž určitého odvolání na něm žádal, uprchl Luther tajně z Augsburka, předstíraje, že se odvolává od papeže špatně zpraveného k papeži, jenž lépe poučen bude; fráse, které již dříve jiní bludaři užívali. Zanechal papežskému vyslanci psaní, v němž dokládaje se svými přáteli (!), předstíral, že byv jimi překonán, nemůže ničeho odvolati a proto že uprchl.¹⁾ Z toho seznal Kajetán, že s ním jako v komedii zahrává, a že se takto šprámovná, nedůstojná hra tropí. Tímto nedůstojným

¹⁾ An Cardinal Cajetan 18. Oktober 1518.

chováním k osobě své a ku věci svaté, již zastupoval, uražen, projevil proto v listě kurfirstovi Bedřichovi Saskému zaslanému veřejně a jadrně své rozhořčení, vytýkaje mu, že by Luther a přátelé jeho sotva takového jednání se byli odvážili, kdyby na přízeň knížete ve věci, která náboženství jen škodí, spoléhati nesměli. Vskutku velmi vinen jest tento kurfirst Bedřich Saský, příjmem Moudrý, roztržkou církevní XV. století. Že Lutherovi skutečně jen o to šlo, aby kardinála obelstil a že hned z počátku dalek byl toho, aby se dal poučiti a aby se pokoril, tomu jasně nasvědčuje, co 10. října 1518 svému příznivci Spalatinovi, jenž na dvoře knížete Bedřicha přebýval, psal: „Tolik jest jisto, že k budoucímu koncilu se odvolám,“ nebudou-li názorům jeho příznivi. A když 11. října 1518 oznámil, že raději zahynouti chce, než aby odvolal, píše 14. října opět: „Ani hlásky neodvolám.“¹⁾ Kdežto v důvěrných listech k přátelům svým takovýmto způsobem se vyjadřuje, předstírá pokrytecky naproti církvi pokoru a papeži způsobem tak oddaným píše, že by toho katolík dětinně zbožný nikdy nedovedl. Nešlo Lutherovi patrně o nic, než aby papeže zaslepil, rozhodnutí o věci té co možno zdržoval, mezi tím ale počet přívrženců svých rozmnožil a proti rozsudku z Říma očekávanému se pojistil. Hlasatelem pravdy věru v záležitosti té se neosvědčil.

¹⁾ Viz citáty uvedené nahoře v Evers »Luther«, II. 21 etc.

Uprímá a čestná budiž každá věc,
jaká mysl, taková též budiž řeč

o něm neplatilo. Když Luther Augsburk opustil, nezbývalo mu jiného, než aby se ospravedlnil, zvláště příznivci svému kurfirstovi, kterýž čekal, že celá věc se urovná a Luther se pokoří. Avšak Luther dovedl přispěním svých přátel se obílit, naproti tomu kardinála v nejčernějších barvách vylíčiti, a odvážil se i tvrditi, že by sám s největší ochotou vše odvolal a církvi se podrobil, jen když by se mu dokázalo, že v bludu vězí! To že mu však dokázáno nebylo, a že nebylo mu též dovoleno, aby věty své veřejnou disputací dokázal. Toto vše Luther knížeti namluvil a ten přízeň mu zachoval. Jen potud bral Luther na svého příznivce ohled, že prozatím nevystupoval tak nevázaně proti církvi a proti papežství, jak by sám rád byl učinil. Neodvážil se ještě škrabošku zcela odložit. Přátelé a přívrženci Lutherovi, zvláště humanisté, upravovali mu cestu mezi lidem, aby novému učení se stal přístupným.

Povšimneme sobě jakožto protiobrazu Lutherova muže, který tento svět opustil nedlouho před tím, když Luther veřejně vystoupil. Jest to sv. František de Paula, zakladatel řádu Minoritů. Narodil se r. 1416 v Kalabrii, zemřel r. 1507. Stár jsa 21 let, opustil svět a žil v samotě, oddávaje se modlitbě, rozjímání a skutkům největší kajicnosti. Daleko široko roznesla se pověst o jeho svatosti, a dostavovali se zástupové, jednak aby u muže svatého

radý neb útěchy hledali, jednak aby s ním společně život kajicný žili. Pověst o jeho ctnostech, skutečích a zázračích donesla se i do Říma. Přísný život jeho nalezl obdivovatele, ale i odpůrce. Papež Pavel II. (1464—1471) vyslal preláta, aby muže toho prozkoumal a věc vyšetřil. Když vyslanec papežský k poustevníku se dostavil, chtěl tomuto ruku políbiti, čemuž však světec nikterak nepřipustil. Když sešli do cely, káral vyslanec papežský světce pro přílišnou přísnost jeho řehole, pro některé neobyčejné zvyklosti, jež světec zavedl a varoval jej konečně před tajnou pýchou a sebeklamem. František klidně výtky vyslechl; avšak přece pokorně a slušně sebe i bratří svých obhajoval. Vida však, že prelát slov jeho málo si všímá, nabral plnou hrst žhavého uhlí a aniž nejmenšího pocitu bolestí jevil, drže ruku před tváří papežova vyslance, prohodil, že Bůh těm k službě se propůjčuje, kteří mu prostým srdcem slouží. Že se František de Paula pravou cestou ubírá, to Bůh zázrakem nápadným osvědčil. An Luther při své nauce se rovněž Boha dovolával, sebe se sv. Pavlem srovnával, své učení za pravé evangelium vydával, bylo by zajisté tenkrát na místě bývalo, kdyby byl žhavé uhlí beze škody v ruce nesl, totiž: kdyby konal zázraky. On ovšem žhavé uhlí nosil, ale nikoliv beze škody, naopak on vpravdě světový požár způsobil.

Protestanté často dovolávají se toho, jak velkolepého výsledku Luther svým učením dosáhl; domnívají se, že

tím božský původ nového „evangelia“ dokáží. Kdyby zevnější výsledek byl zárukou dobroty některé věci, pak bychom musili Mohameda za zvláštního posla Božího uznávat, neboť ani křesťanství, ani protestantismus nešířil se tak rychle jako islam, učení Mohamedovo.

Ještě jiný rozdíl mezi Lutherem a Františkem de Paula: Ludvík XI, král Francie, byl nemocen a boje se smrti, užíval všech prostředků, jimiž by život svůj jen poněkud prodloužil. Uslyšev o zázracích Františka de Paula, doufal, že ten dovede živobytí mu prodloužiti. Avšak světec nechtěl o takovém pokusu slyšeti, naopak králi radil, aby s Bohem se smířil. Teprve na rozkaz papeže Sixta IV, jež Ludvík XI. za přímluvu požádal, dostavil se František ku dvoru jeho. Král zkoumal ctnosti Františkovy všelijakými způsoby. Jednoho dne poslal mu velikou sumu peněz — sáček plný zlatáků na vystavění kláštera. Světec odmítl dar ten slovy: „Lépe a chvalitebnější by bylo pro tebe, abys náhradu dal za statky, jež jsi sobě násilím a nespravedlivě přivlastnil a abys vyssátých poddaných svých neutiskoval novými nesnesitelnými daněmi, než abys almužnu dával z cizího statku. Spásu duše musíme si opravdovými a dobře spořádanými ctnostmi zasloužiti.“

Kdyby byl Luther takto žil, kdyby byl ku knížatům a pánům tímto způsobem mluvil, nebyl by zajisté tak mnoho stoupenců získal, a učení jeho nebylo by se s takovým nadšením a s tak velikým účastenstvím

potkalo. Luther naopak knížatům statky církevní rozdával, kázal bráti, nikoli však dávati. I naproti Lutherovi osvědčila se pravda slov papeže Benedikta XIV.: „Kde vášeň prapor vztýčí, budme jisti, že procesí se dostaví.“



Cesty lutherovy až do jeho úpadku v Lipsku.

Luther, místo aby odvolal aneb alespoň uspokojivé jakési vyjádření dal, z Augsburka tajně odešel. Jednalo se mu nyní velmi o to, jak by se z toho před kurfirstem ospravedlnil, neboť tento z jednání s kardinálem Kaje-tánem urovnání sporu očekával. Luther osvědčil se mistrem, jak nesnázi uniknouti. V dopisech vlastnoručních, knížeti zaslanych a přispěním svých přátel při dvoře knížecím, zejména Spalatina, vylíčil Luther věci tak, že sám byl nevinným beránkem, který prý ze žádného bludu nebyl usvědčen, ba ani usvědčen býti nemohl. O svých protivnících tvrdil pak, že jsou ohromní nevě-domci, zběsilí pronásledovatelé z pouhého záští a nesná-šenlivci, kteří všude kacírství čenichají. Knížeti zároveň podkuřoval a jemu dokázati se snažil, že by nejen čest jeho ale i vážnost university Wittenberské, jemu k srdci přirostlé, ohroženy byly, kdyby jej — Luthera — v šanc vydal. Ospravedlnění se podařilo, a jsa opět ve přízni kurfirstově, mohl již Luther zase pokračovati v podvratné činnosti.

své proti církvi a proti starému řádu. Ještě více volnosti nabyt, když nedlouho po vyjednáváních Augsburských císař Maxmilian I. těžce onemocněl a dne 11. ledna 1519 zemřel. Šlechtný kníže ten, narozen r. 1459, „poslední rytíř,“ byl jedním z největších císařů domu Habsburského a vůbec jedním z nejdůstojnějších císařův, kteří seděli na trůně německého císařství. S velkými záměry ajal se vlády říše a s neméně velkým očekáváním a radostným zápalém přišel mu vstříc lid německý. Mnoho dobrého, mnoho užitečného vykonal, žel, že ještě jiné šlechtné záměry a úmysly zmařilo sobectví německých knížat, kteří mu byli jako svému králi podřízeni, kteří pouze po tom dychtili, aby svou vlastní moc na útraty moci říšské rozmnožili a důstojnost císařskou pouhým stínem učinili. Tělesně i duševně bohatě obdařenému dostalo se pečlivého vychování a již jsa dítětem, zakusil jak významné bývají příběhy pozemského putování. Když císařská rodina v obležené Vídni spolu prodlévala a nedostatek potravin nastal, zažaloval sobě mladý princ, proč že stále stejného jídla se mu dostává, hrachu a čočky, a nevrle rozumoval, to že by se mělo raději nepříteli posílati. V umění, jež mír nebo válka s sebou nesou, stejně byl zběhlý; vyznal se v sedmi řečech a v boji nikým nebyl překonán.

Když v době zasedání říšského sněmu ve Wormsu francouzský vyslanec, všeobecně obávaný, rytíř Claude de Barré, veřejně každého vyzýval, aby s ním v souboji

zápasil, a nikdo se neodvážil s Goliášem tím se měřit, vjel Maxmilian v ohradu a porazil chlubného cizince. Jsa odvážlivým střelcem, stíhaje kamzíka, zbloudil na stráni Martinské v Tyrolsku a octnul se pojednou na místě, z něhož nemohl vyvážnouti; v před příkrá stráň, dole hluboká propast. Dva dny již bez jídla a nápoje ztrávil na brůzném místě, ale z dola spozorován nebyl. Lístkem dolů hozeným prosil, aby mu alespoň nejsvětější Svátostí požehnání uděleno bylo, když přijati Ji nemohl. Když přání jeho bylo vyplněno a on Bohu se odevzdal, na smrt se připravuje, náhle objevil se před ním muž, jenž mu dodává mysl, slézá místa srázná a s sebou Maxmiliana převádí. Již jej zachránil a — zmizel, aniž kdy byl vypátrán.

Jak krásně tu osvědčil Maxmilian víru a lásku svou k nejsvětější Svátosti oltářní, o kterou za krátko bludaři lid křesťanský oloupiti se pokusili! Přežil mnohá léta neklidná, bohatá na skutky veliké ale i na trpká sklamání, snažil se na říšském sněmu v Augsburce společně s papežským legátem o to, aby knížata německá získal pro válku proti Turkům, vítězně vždy více se blížícím, maje v úmyslu, že sám křížáckým vojům v čelo se postaví. Žel, že bez pořízení musil Augsburk opustiti a že, ubíraje se do Rakous, již ve Welsu křesťanský, zbožný život svůj dokonal.

Smrt císařova byla v době tehdy tak rozbárané a při tehdejších zmatech náboženských velkým neštěstím

jak pro říši tak i pro církev. Sklesla ve hrob ruka silná, pevná v době, kdy jí bylo nejvíce potřebí, v době, kdy politické i náboženské rejdy měly volné pole činnosti. Bedřich Moudrý, dosavadní příznivec Lutherův, stal se po dobu mezivládí až do volby nového císaře správcem říše.

Tím se Lutherovi uvolnilo; a ač do jisté míry vzhledem na knížete se mírniti musil a škrabošky nesměl zcela odhoditi, jak, přiznávaje to, si toho přál, přece daleko více volnosti nabyt, že své zásady a nauky bez překážek daleko víc mohl šířiti, oč se také velmi přičiňoval.

Jak ostatně Luther daleko stojí za věrností a poctivostí císaře Maxmiliána, ač se za reformatora prohlásil a ne dosti trpkých a hrubých slov vymýšlel, aby tu římskou lotrovinu a nepoctivost tepal, to dokázal sám do této doby zřejmě, nejjasněji ale právě v tomto čase naznačil. Po dvojsmyslnostech a vytáčkách, jichž si před vyjednáváním s kardinálem Kajetánem v Augsburce a i mezi jednáním dovolil, pokračuje Luther týmž vpravdě nepoctivým způsobem v boji proti kardinálu Kajetánu, proti církvi a papeži se vší chutí dále.

Z Říma vyslán byl papežský komoří, saský šlechtic Karel z Miltitz v té naději, že se mu podaří kurfirsta získati a hnutí náboženské uklidniti. Miltitz vyjednával s Lutherem a vskutku k tomu jej přiměl, že 3. března r. 1519 přislíbil, že list oddanosti a omluvy ku papeži napíše a že pokoj dá, jestli i druhá strana pokoj zachová.

To bylo netoliko přáním, nýbrž výslovným požadavkem kurfirsta, Lutherova příznivce. Luther arci to slíbil; a v listě co nejpokorněji papeže ujišťuje: „Doznávám před Bohem, že nikdy nebylo aniž jest mým úmyslem, římskou církev neb Vaši Svatost jakýmkoliv způsobem napadati. Ano já svobodně vyznávám, že moc této církve vše jiné přesahuje a že ani na nebi ani na zemi ničeho vyššího nesmí býti než Ježíš Kristus.“¹⁾ Avšak o několik dní později, dne 13. března 1519, píše Spalatinovi: „Nevím, je-li papež osobně Antikristem nebo jeho apoštolem.“²⁾ Ani daného slibu, že pokoj dá, nezachoval, neboť bez únavy mezi tím o to se přičiňoval, aby došlo k disputaci mezi odpůrcem Drem Eckem a mezi Karlstadtem, stoupencem jeho učení, a všechny páky nasadil, aby disputace té, na měsíc červen v Lipsku ustanovené, účastniti se mohl. Disputace vskutku odbývány a to skoro po tři týdny. Konec byl: úplná porážka Karlstadta a Luthera, jakou jim daleko obrněnější vítěz Dr. Eck způsobil. Hlavním bodem hádek byla otázka o primátu papežově. Luther přes všecky tak jasné výroky Písma sv. popíral

¹⁾ Brief an Leo X., 3. März 1519; »Luthers Werke« XV., 842. »Ich bezeuge vor Gott, dass ich nie willens gewesen, noch heutigen Tages bin, der römischen Kirche und Eurer Heiligkeit Gewalt auf irgend eine Art anzugreifen. Ja ich bekenne frei, dass dieser Kirche Gewalt über alles geht und dass nichts, weder im Himmel noch auf Erden höher zu stellen ist, als Jesus Christus.«

²⁾ Luthers Werke XV. 850.

božské ustanovení papežství a během disputací zavrhoval i neomylnou autoritu sněmů církevních. Tím postavil se na půdu mimocírkevní a od církve odpadl, třeba že se zapřísahal, že roztržky v církvi nikdy neschvaloval a na věky schvalovati nebude. Kdyby možnost se připustila, že se církev mýlí a bludu učit může, kdež by pak pravda byla!

Je-li dovoleno Lutherovi proti církvi vystoupiti a názor svůj proti církvi v platnost uváděti a za správný jej prohlašovati, pak musí se totéž právo každému přiznati. Luther si při tom tak bezohledně a neurvale počínal, že tím již sám ukázal, na jak slabých nohou jím vychvalovaná pravda stojí, takže vévoda saský Jiří odsoudil počínání jeho slovy: „Zde vládne sobecká vášeň.“ Vskutku, že toliko vášeň vládla! Jak jinak Dr. Eck! Úplně jsa kliden a svou věcí jist, tak do úzkých Luthera vehnal, že týž konce disputace nevyčkav, rychle zmizel. Poznal, že utrpěl porážku, neboť psal příteli Spalatinovi: „Disputace špatně dopadly!“ Obyvatelé Lipska a vévoda Jiří Saský, muž šlechtyný a katolík věrný, všude připsovali Dru Eckovi vítězství a jak vítěze jej vyznamenávali. Nicméně kolovaly listy a hanopisy, v nichž byl Luther oslavován a Eck tupen. Byliť při Lutherovi všichni ti pisálkové, kteří ode dávna měli pro církev, pro papeže a pro zřízení církevní jen úsměšky a potupy. Vždyť Luther byl jejich hlavou; musil tedy za vítěze prohlášen býti. Tito pisálkové, podobně jako za našich

dnů mnozí novináři, dělali veřejné mínění, hlukem a bouřením věc doporučovali a tím bludu a lži k vítězství dopomohli. Ti hlavně náboženskému převratu pomohli.

Luther, jsa zklamán ve své naději, že jako vítěz z půtky vyjde, a proto i rozezlen, nenalézal nikde klidu; uražená ctižádost hnala jej po srázné dráze dále; vždyť netoužil po tom, aby sebe a jiné poučil, nýbrž jen aby svým názorům platnosti zjednal, aby se mohl v lesku objeviti před svými odpůrci, třeba že pravda hrozně trpěla. Nedosáhnuv toho při disputacích, házel listy paličské mezi lid, snaže se své odpůrce potupami a hrubostmi snížit, způsob to boje, v němž se předobře vyznal; a tím dovolával se špatných vášní lidských. Pro tyto své důvody nalezl velmi vnímavé mysli mezi studenty, občany, mezi spisovateli i mezi knížaty, pokud na církev útočil, mezi lidem pak pokud mu „svobodu,“ vlastně nevázanost hlásal. Částečně též mezi rytířstvem, kteří právě vzpouru osnovali. Pýcha nedala mu již pokoje; jako nepatrné stéblo překračoval samu pravdu tam, kde se mu třeba jako skalný balvan v cestu stavěla. Na Lutherovi se plně osvědčila pravda slov sv. Augustina: „Pýcha jest matkou všeho kacířství.“

Tak bylo před Lutherem, tak za něho a tak bude po všechny dny až do skonání světa. Byliť mužové vědy, vynikající krásnými, neobyčejnými dary ducha, kteří vznesli se jako zářné hvězdy k výšinám, avšak zaslepení duchem pýchy, klesli ve propast nenávisti a nejpří-

křejšího vzdoru proti církvi, proti pravdě, již dříve hájili a veliké skutky vykonali.

I naše doba zná dosti takových smutných příkladů. Döllinger, ozdoba a chlouba katolíků ne pouze v Německu, nýbrž ve všech zemích, kde se octnul?! Dojat jsa láskyplným vyzváním Lva XIII., by k nám se vrátil, klonil se již k tomu, aby hlasu Otce všeho křesťanstva, jakož i svého svědomí uposlechl, leč srazila jej s toho hrdá myšlenka: co by řekla veřejnost tomuto mému kroku? Neboť když mu přítel jeho, Dr. Sebastian Brunner, doručil vyzvání papeže Lva XIII., aby k nám se vrátil, tu ubohý Döllinger nedovedl pronésti nic jiného než obavu: „Ano, ale což by tomu řekly časopisy!“ Tak pýcha, která anděly v záhubu strhla, i tohoto muže podvrátila a neusmířeného s církví provodila na věčnost. Jeden z nejznamenitějších spisovatelů na začátku XIX. století, kterýž v zápalu pro katolickou církev péro svoje jí věnoval a mnohým cestu víry ukázal, líčí velmi případně následky pýchy. „Pýcha, nadutost, která žádné přemrštěnosti se neleká, toť zločin atheistů, deistů a sektářů. Všichni tři zamítají — alespoň mlčky — svědectví Boží, sebe samy nad Něho, většimi a dokonalejšími prohlašující, činí se soudci slova Božího. Toť věru modloslužba rozumu lidského, modloslužba, jejíž poslední rozmach a veřejné vyznání spatřili jsme v kultu bohyně rozumu.“ A muž onen slovy těmito sám sobě napřed již rozsudek podepsal.

Ač dříve horlivě katolické věci se zastával a daleko přes hranice Francie čestného jména si vydobyl, nedovedl toho, aby pokorně rozsudek papežův uznal, k bludu svému se přiznal a poslušně se podrobil. Povstal proti církvi, brojil proti ní a tupil ji stejně jako Luther a nedbaje vroucích modliteb, mnohých slz a vřelé lásky bratrské, jež snažila se jej zachrániti, vždy hloub a hloub klesal, až pak s pravou vírou úplně se rozžehnav, projevil vůli svou, aby bez všelikého náboženského obřadu pohřben byl. A vskutku není kříže na hrobě nešťastníka onoho, kterýmž byl Lamennais, † 1854.

Jak výmluvnými doklady jsou tyto smutné případy k slovům starého Tobiáše: „Pýše nikdy nedopouštěj, aby panovala v mysli tvé aneb ve tvém slovu: neboť v ní počátek vzalo všeliké zahynutí.“ (Tob. 4, 14.)

Proto blahoslavený Klement Hofbauer studující mládeži často dával dobré ponaučení: „Buďte pokornými, děti moje, neboť jinak náboženství se vám zdáti bude pouhou pohádkou.“



Ohňostroj Wittenberský.

Katolíkem jest, kdo pokřtěn jest a věří, čemu katolická církev učí. Jestliže katolík některý článek víry tvrdošijně popírá a zavrhuje, dává tím na jevo, že nechce nadále katolíkem býti a odtrhuje se vlastně sám

od církve své. Byla-li proti někomu u hlavy sv. církve žaloba podána, že nepravé učení šíří, tu papež jako náměstek Kristův má nejen právo, ale i povinnost, Kristem mu udělenou, aby učení to zkoumal, a shledav po svědomitém uvážení, že vskutku se přičí učení katolické církve, dle povinnosti své bludaře napomíná a jej k podrobení se a odvolání vyzývá. Jestli však ten který se podrobiti a odvolati nechce, má papež jako hlava církve právo i povinnost přímo jej z církve vyobcovati (exkomunikace), kteréžto vyobcování z církve se zove klatbou. Že papež takové právo má, jest na bíledni, neboť představenstvu každé společnosti právo přísluší, členy, kteří nezachovávají pravidel spolkových, ze spolku vyloučiti. Papež má však nad to i povinnost, takto jednati vzhledem k ostatním členům církve, aby o bludech byli poučeni a před nimi chráněni. Neboť i otcí rodiny tehdy, když člen její nakažlivou nemocí je stížen, toho jest dbáti, aby ostatní, seč možno, jí ušetřeni byli.

Bylo tedy povinností papeže proti Lutherovi zakročiti. Chybou bylo, že z ohledů všelikých a v naději, že Luther si přece jen dá říci, příliš dlouho se otálelo. Luther ostatně již dlouho před tím rozsudek klatby předvídal, vždyť nebylo ho tajno, že jeho učení se přičí učení církve a zřejmě to i přiznal; neboť nazýval své učení „svým evangeliem“ a sebe sama povoláním „evangelistou.“ Očekáváje již od delší doby výnos klatby,

učinil napřed opatření, aby při tom co nejméně škody utrpěl. Slovem i písmem podřýval vážnost papežovu, proti klatbě útočil a způsobem nejvýš neslušným z ní posměšky si tropil. Aby pak sebe tím více pojistil a aby tím účinněji církev poškodil, sbíral na všech stranách pomocníky.

Aby přízeň kurfirsta si udržel a jej ještě více sobě získal, užil všelikých úskoků a podlízání nepohrdaje ani zjevnými lžemi. Aby spisovatele si navnadil a je pro své záměry získal, podlízal listem nejvýš nechutným obojetnému Erasmu Rotterdamskému; studující pak už dávno pro své zájmy získal; provázeli ho ozbrojení počtem 200 k disputaci do Lipska za tím účelem, aby všelikými nezbednostmi řeči odpůrců rušili a jim násilí činili. Aby přívržence Husovy, kteří se mu blížili, k sobě připoutal, získal si i přívržence tohoto pobloudilého učitele, ač bezprostředně před tím proti Husovi horlil.¹⁾

Další podpory hledal a vskutku ji našel Luther u odbojných říšských rytířů, v jichž čele stáli Oldřich z Hutten a František ze Sickingen. Prvnější byl spisovatelem nejhrubšího zrna, od mládí již hnusnou nemocí jsa postižen, jenž tupil a vysmíval se všemu náboženství a mravnosti. Tupil křesťanství, papeže, církev, radost maje z bouře, jakou Luther způsobil, ba přání projevil, aby jen mnichové a kněží se vzájemně rozsápali. Přes

¹⁾ V. Evers »Luther«, II. 339 a d.

to však zůstal ve službách arcibiskupa Albrechta Mo-
hučského a pranic mu nevadilo bráti od něho ducho-
venské peníze. Zároveň s Oldřichem z Hutten (zemřel
ošklivou nemocí sotva 35 let star r. 1523) získal Luther
Františka ze Sickingen, rytíře loupežného, kterýž se svou
chátrou byl postrachem širých krajů Německa; kudy
táhl, tam trosky a krev. Cílem jejich bylo zvrátiti státní
řád a přivést revoluci.

Proto jim byla vhod vzpoura Lutherova a jako oni
jeho, tak zase Luther je hleděl vykořistit; našli se.
Sotva že se k nim Luther obrátil, ihned jej pod svou
ochranu přijali, a „muž Boží“ stal se drzým. Píše:
„Kostky jsou vrženy. Opovrhuji zlobou Římanů i jejich
ochranou proti všem svým nepřátelům. Sylvestr ze Šaum-
burka a František ze Sickingen mne vyhojili z veškeré
bázně lidské. František ze Sickingen mne prostřednictvím
pána z Hutten ochranou ujistil proti všem mým nepřá-
telům; rovněž tak Šaumburg s pány franckými.¹⁾ Nebojím
se nyní ničeho, do papeže se dám vší silou, jako do
antikrista.“²⁾

Úmysl ten ihned věrně ve skutek uváděl. Počátkem
srpna r. 1520 vydal list k pánům německého národa,
jímž vrhl pochodeň vzpoury proti církvi mezi knížata,
šlechtu a lid. Ve spise tom zavrhl Luther božské usta-

¹⁾ Francko, tehdy část zemí německých.

²⁾ Viz citáty ze spisů Lutherových. Janssen II. 102.

novení kněžstva a bez obalu papeže nazývá antikristem. Ve spise jiném odporoval učení katolické církve o oběti mše svaté a třetím spisem zavrhl čtyři svátosti, totiž: biřmování, poslední pomazání, svěcení kněžstva a manželství. Jak již chytrým a vypočítavým byl, podkuřoval zároveň knížatům, šlechtě a velmožům měst, rozdávaje velikomyslně statky církevní a vybízeje, aby si je zabrali, říkal, že stý díl (tehdejších) statků církevních dostačí na potřeby náboženské. Takové učení se ovšem přemnohým velmi líbilo. Stoupenci Lutherovi ze stavu světských pánů s horlivostí až přílišnou se vtírali v držení statků církevních, ponechávajícíce pastorům vodovou polévku, tak že Goethe právem napsal:

Milý, svatý Lutře, jak pak si vedeš,
ty máslo pastorům s chlebička bereš,
odpusť ti Bůh!

Aby šlechetnou snahu o nápravu církve zřejměji naznačil, totiž aby pro podrývavou činnost svou mezi panstvem tím více stoupenců si získal, navrhoval, že ústavy při dómech vlastně jen pro mladé syny šlechtické jsou zřízeny. Aby ale nikdo z velmožů s prázdnou neodešel, nezapomněl Luther ani na císaře s malou výslužkou, totiž s návrhem: zabaviti církevní stát. Věru křiklavé to byly důkazy, které, ne-li větší přesvědčivostí, tož jistě větší přitažlivostí působily než ony, jež Luther při disputaci v Lipsku měl pohotově, kdež přese všechny

námahy přátel přece jen na cti pohořel a citlivou porážku utrpěl. Toť byly přípravné práce Lutherovy k přijetí listin o klatbě, jimiž netoliko důkladně se postaral o osobní bezpečnost, nýbrž i tak vše připravil, že mu prohlášení buly jen s prospěchem býti mohlo. Když pak vskutku prohlášena byla, rozzuřil se Luther proti papeži a proti kněžstvu, papeži věrnému, surovostí nepřekonatelnou. Nespokojen jsa i tím, chtěl činnost svou proti klatbě oslaviti výbuchem zvláštním, daleko slyšitelným. Ulice měla tleskati, a proto jako dovedný herec použil prostředků uchvacujících. Z rána dne 10. prosince 1520 bylo lze na veřejných místech čísti pozvání v latinské řeči sepsané ku zbožnému náboženskému divadlu, jež před branou Elsterskou bude se hráti. Zbožná mládež studující zvláště byla pozvána, aby se k tomu zbožnému, poučnému představení dostavila. V určitou hodinu dostavily se veliké davy lidstva na ustanoveném místě. Hranice vyrovnána i zapálena, na ni hodil Luther nejprve knihu kanonického práva a potom papežskou bulu o klatbě, řka: „Jelikož jsi svatého Páně znepokojila, tak i tebe oheň věčný znepokojí.“ Po tom strhla se pravá vřava a nastala vlastní podívaná. Hanobení papeže přešlo v nejdivočejší řádění. V bezměrné zaslepenosti povyšuje se tu Luther, nemaje povolání ani poslání, za soudce nad papežem a nad církví.

Mezi lidem byla roztrušována pověst, že v tom okamžiku, kdy Luther bulu spálil, bylo v oblacích

anděly viděti a ti že prý nad divadlem tím radost jevili. Kdo střízlivě na onu událost hledí a kdo aspoň ještě jiskřičku křesťanského smýšlení v sobě má, zdaž se nemusí s ošklivostí odvrátiti od pýchy tak nesmírně zaslepené, nevěda, má-li Luthera více v ošklivosti míti, aneb ho spíše politovati.

Den po tom „muž Boží“ svým posluchačům v koleji děkoval za věrné účastenství a ochotné spoluúčinkování při zbožném divadelním představení a přidal ujištění: „Spálení to jest jen maličkostí; kdo z plna srdce papežství nenenávidí, ten nemůže věčné spásy dosáhnouti.“¹⁾ Výrok ten nás nepřekvapuje; vždyť již 18. srpna 1520 psal Luther Janovi Lange, že vše dovoleno jest, aby papež byl oklamán a zničen, a skoro zároveň píše opět: „Trestáme-li zloděje oprátkou, vrahy mečem, kacíře ohněm, proč nepronásledujeme ještě více všemi zbraněmi ty kardinály, papeže a celou tu římskou hlízu a proč si svých rukou neumýváme v jejich krvi?“²⁾

Jak vážně, jak důstojně vyjímají se u porovnání s těmito výbuchy zloby, jež se podobají spíše blábolení šílence nežli slovům člověka rozumného, vážná a důstojná slova Lva X., obsažená v bule o klatbě, jimiž zapřísahá Luthera a přívržence jeho při krvi Pana našeho, aby míru v církvi, pravdy a jednoty dále nerušil! Avšak

¹⁾ Viz citáty: Janssen, I. 117.

²⁾ Opera latina II. p. 107. a Janssen II. 106.

Luther napsal již osudná slova: „Kostky jsou vrženy, na věky nechci smíření!“¹⁾ Ano, on vrhl kostky, z církve se vyhostil nadobro. Protestantský spisovatel Leo chtěl nechtě přiznat: „Mocnou, bojovnou pěstí udeřil Luther v umělecké dílo ducha lidského, jenž o něm často pod viditelným vedením Boha po tisíc let pracoval a jehož velebnosti a vnitřní hloubky Luther prohlédnouti nemohl, jsa od přírody i ve vědění příliš obmezeným.“

My ovšem víme, že církev jest něco více než uměleckým dílem lidským; vždyť jest dílem Boha, těšíc se vždy jeho ochraně.

Přece však i tato slova protestantského učence zasluhují povšimnutí.

Proti tomu, co jsme poznamenali, připomínáme ještě toto: Arcibiskup Cambraiský († 1715), Fénelon, zastával též ve spisech svých několik vět nesprávných. Proto byl prudce a trpce napaden, však jako pravý žák Kristův hájil se způsobem mírným a arcibiskupa důstojným. Konečně několik vět v Římě v r. 1699 zavrženo. Breve, jež uvádělo některé pochybené a odsouzené věty doručeno bylo Fénelonovi, když právě (25. března) do chrámu se ubíral. Ihned vystoupil na kazatelnu, oznámil papežské rozhodnutí, odvolal své učení a kázal o povinnosti podrobiti se představeným způsobem tak přesvědčivým, že všichni

¹⁾ Janssen II. 162.

úctou a obdivem nejen byli naplněni, ale i velmi dojati. Vydal pak pastýřský list, veřejně vyznávaje, že se podrobuje naprosto, bez výminky, aniž si jen nepatrnou nějakou výhradu učinil. Zapověděl pak ve své diecesi, aby nikdo spisů jeho nečetl a kdo je má, aby mu je k spálení vydal; vlastní rukou v nádvoří svého paláce je spaloval.

Tázeme se: které asi divadlo se Bohu a andělům více zalíbilo, Lutherovo před branou Elsterskou aneb ono pokorného arcibiskupa Cambraiského?

Zdaliž pak na muži tomto se nesplnilo, co básník (žel, že nebyl křesťanem) napsal: „Nejkrásnějším blahem svobody dýše má duše poslušná.“ Věru pravé svobodě se těší, kdo pro Boha dovede se ponížiti. Kdyby to byl Luther pochopil, byl by účastným svobody dítek Božích a byli by mu žehnali vrstevníci i potomstvo. Že však toho nepochopil, zůstal otrokem svých vášní a stal se příčinou nekonečné bídy milionů lidí.

Který z obou zdá se ti, milý čtenáři, že jednal po příkladu Kristově a dle učení evangelia, Luther nebo Fénelon? A při kom z obou bys rád sebe viděl ve smrti a v den soudu: zdali na straně pokorného biskupa aneb na straně odpadlíka, hrdopyšného mnicha? Snadná volba. Poslušnost vede k svobodě, ke ctnosti a k spáse.



„Muž Boží“ udatný rek slovem a písmem.

Velmistr řádu německých rytířů užil prý kdysi slov: „I Mameluk udatným jest — však poslušnost křesťana čest.“ Pravda, že hlavní ctností pravého křesťana jest dobrovolné podřízení se vrchnosti Bohem ustanovené po příkladu Spasitele našeho, kterýž poslušen byl až k smrti kříže. Že Luther od dávných dob o takovéto poslušnosti ničeho slyšeti nechtěl, pověděli jsme.

A jak to s rekovností jeho dopadalo, tomu svědčí ta okolnost, že teprve tehdy se odvážil veřejně a bezohledně vystoupiti, když viděl, že ho kníže chrání. Do Říma se ovšem dostaviti chtěl, ale jen se silným průvodem vojenským!

Do Augsburka sice se odebral, avšak teprve, když mu bezpečný průvod zaručen byl. Maje však voliti: buď odvolati anebo v Římě se zodpovídati — tajně zmizel! Sám přiznal, že loupežní rytíři Sickingen a Šaumburg jej všeho strachu zbavili.

Lutherovi bylo se zodpovídati na říšském sněmu ve Wormsu, svolaném r. 1521 od císaře Karla V., vnuka císaře Maxmiliána, kterýž byl 28. června 1519 za krále německého zvolen a 23. října 1520, stár 20 let, slavně v Cáchách korunován.

Luther se na říšský sněm do Wormsu dostavil; příchod jeho byl triumfální. Těm, kdož o něho se obávali, odpověděl prý: „A půjdu přece do Wormsu, i kdyby

tam bylo tolik čertů co šindelů na střechách.“ Věděl, že netřeba mu se něčeho báti; vždyť odbojné rytířstvo mu ochranu zajistilo, naopak spíše město Worms ohrožovalo. Též císař mu zaručil bezpečný průvod cestou do města i zpět. Nad to kurfirst Bedřich Saský, rovněž jako mnozí z přítomných stavů říšských, byli mu příznivi a jej chránili.

Se strany papežovy dostavil se legát Aleander, muž stejně zbožný jako učený, kterého Luther, jako vůbec každého ze svých odpůrců způsobem nejpodlejšíím potupil. Legát tento, rodilý Němec, přednášel v Paříži s velikým úspěchem o řecké řeči. Často řečnil před shromážděním až 2000 posluchačů všech stavů. Měl v úmyslu vrátiti se do Německa, poněvadž za to měl, že není národa církvi oddanějšího nad německý! Nyní po desíti letech shledal ve všech kruzích smýšlení opačné. Když vážně a duchaplně na sněmu o Lutherových snahách promluvil, dostalo se mu mnohé pohany, ano ani životem nebyl jist. Hutten mu přímo úklady činil, chtěje se ho zmocniti, a Luther velmi toho želel, že se pokus nezdařil.

Dne 18. dubna vystoupil Luther na říšském sněmu; avšak neuspokojil ani svých přátel ani svých odpůrců, neboť vzdorná odvaha ho opustila a byl, jak nestranní svědkové ujišťují, na rozpacích a zamlklý. Jsa vybídnut, aby o své nauce beze vší dvojsmyslnosti se vyslovil, dával vyhýbavé odpovědi. K dotazu, je-li hotov odvolati,

požádal za čas na rozmyšlenou, načež official sněmu podotknul, že k přemýšlení dosti času měl, zvláště když mu bylo známo, oč se jedná, že ale mu císař k rozmyšlení do zítřka času ponechává. Nad takou zbabělostí mnozí z přívrženců jeho reptali. Kurfirst Bedřich cítil se zahanbena a velmi podrážděně se o tom vyslovil. Způsob, jak se Luther choval a si počínal, tak nepříznivě na císaře účinkoval, že ihned se vyjádřil: „Ten by věru ze mne kacíře neučinil!“ Teprve po mnohých domluvách, a když mu vydatná ochrana a podpora zajištěna byla, nabyl Luther opět odvahy. Druhého dne, jsa opět vyzván, odmítl již každé odvolání, pokud Písmem sv. z bludu usvědčen nebude. Kdo by však to dovedl, když on jiného výkladu, leč svůj, nepřipustil? Proto odepřel odvolání, dodav: „Bůh mi pomoz, amen!“ načež ze shromáždění byl vyveden.

Císař pak druhého dne stavům vlastnoručním listem oznámil, že se rovněž tak jako předkové jeho víry křesťanské a římsko-katolické církve věrně a pevně přidrží, a že svatým otcům církevním, kteří z veškerého křesťanstva na sněmech církevních shromáždění byli, více než tomuto jedinému mnichu věřiti chce; a že želí toho, že dříve již v té věci nezakročil; od této chvíle aby Luther pryč se odebral.

Napadá otázka, zda Luther při té příležitosti osvědčil statečnost reka, mučenníka? Přívrženci jeho ovšem tak tvrdí a neskrblí pochvalou. Od doby však, co odhalena

byla rouška, kterou do nedávna, ba ještě nyní, oslavovatelé a opěvovatelé Lutherovi události oněch dob zakrývali, objevují se věci ve zcela jiném světle. Nikoliv Lutherovi, nýbrž stavům víře věrným, bylo se báti o osobní bezpečnost. Neboť tu noc po prohlášení listu císařova bylo na četných dveřích města napsáno: „Běda zemi, již dítě vládne!“ Ba byl i v komnatách císařových lístek s týmiž slovy nalezen. Na kathedrále a jiných budovách veřejných vyvěšena byla oznámení, v nichž 400 Lutherovi zapřísáhlých šlechticů vyhrožují knížatům a pánům romanistům zřejmým nepřátelstvím. Tato návštěví končila slovy: „Prostě píš, avšak velikou zkázu obmýšlím; s 8000 bojovníky se o to pokusím.“ Bundschuh, B . . . , B . . . ¹⁾

Stavové, zastrašení jsouce těmito vyhrůžkami, prosili císaře, aby ještě další pokusy se dály k získání Luthera; pokus se stal, leč pro tvrdošijnost Lutherovu neměl výsledku.

Tomáš Murner vytýkal Lutherovi, že má jen německé šlechtě, které med kolem úst mazal, děkovati, že ve Wormsu obstál; „šlechta nemyslila jinak, než že svými kázanými budeš rozdávati české dary — kláštery a záduší. Kdybys byl ve Wormsu kolísal, byl bys

¹⁾ Bundschuh byl zvláštní střevíc selského lidu, krpec šněrovací, jaký povstaleci selští na tyčkách jako svůj odznak i jako protivu rytířské boty nosili. Od XV. století povstání selská též »Bundschuh« se nazývala.

šlechtou spíše utracen než na svobodu propuštěn; to jest vůbec známo.“¹⁾

Když jednání s Lutherem ku konci nepřišlo, odcestoval svobodně a s bezpečným průvodem 26. dubna. Dne 26. května byla nad ním a nad jeho stoupenci prvejší a nyní opětovaná kladba vynesena a zničení jeho spisů nařízeno. Aby však vyobcovaným z církve žádného příkřeí se nestalo, o to výborně již bylo postaráno.

Tak vypadala ta rekovnost Lutherova, již on sám před světem nadutě se chvástal a kterou přátelé jeho bez ostychu do dnes do nebe vynášejí.

Srovnejme reka jiného téže doby s Lutherem.

Jest to Tomáš Morus, kancléř anglický. Byl synem sudího, narozen dne 7. února 1478 v Londýně. Neobyčejnými dary ducha a srdce nadanému jinochu dostalo se přísně katolického vychování. Skvělým nadáním svým a neúmornou pilností svou předčil všecky spolužáky své a stal se jim zářivým vzorem svým bezúhonným chováním. Bohatými vědomostmi jsa nadán, i nejučenější muže vzdělaného světa podivem naplňoval.

Již jako jinoch dovedl vášně tělesné na uzdě udržeti postem, bděním, modlitbou a umrtvováním sebe, ale i později jsa lordkancléřem nosil pod aksamitem a hedbávím košili žíněnou a každého pátku se bičoval. Pokud možno, byl přítomen denně mši sv. Král si ho netoliko

¹⁾ Viz citát: Janssen II. 166.

vysoko vážil, ale jej miloval, takže postupoval v hodnostech. Tím však nezpyšněl, nýbrž čím více postupoval, tím více o sebe se strachoval; neboť znal povahu krále Jindřicha VIII (1509 až 1547) a proto i předvídal nebezpečství, jež mu hrozilo.

Jednoho dne blabopřáli mu k neobyčejné přízni králově; trpce odpověděl: „Kdyby král za mou hlavu zámek některý ve Francii mohl získati, byl bych jistě ztracen.“

Dojemným způsobem osvědčil lásku k otci svému. Když v důstojnosti lorda kancléře zasednouti měl na stoličce soudcovskou, poklekl před očima všech přítomných před otcem, prose ho za požehnání. O hluboké bohobojnosti a zbožnosti jeho máme též pohnutlivé příklady.

Královský posel hledal jej kdysi ve velmi pilné záležitosti státní; že však po svém denním zvyku právě na mši svatou se ubíral, pravil: „Sluší se dříve Bohu sloužiti a pak teprve králi,“ a dle toho i učinil. Jindy při službách Božích ve farním kostele, jsa oděn pláštěm chorálních zpěváků, mezi ostatními stál a spolu zpíval. Vévoda Norfolský vida to, velmi se nad tím pozastavoval a nezdržel se poznámky, že královská služba a důstojnost postavení Tomáše Mora málo se hodí k takému jednání. Morus mu dal krásnou odpověď: „Král, můj a váš pán, nemůže tím zneuctěn býti, když já svému a jeho Pánu, našemu Spasiteli, čest vzdávám.“

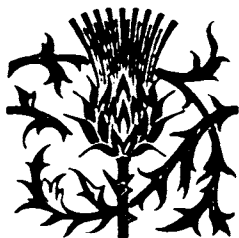
Žel, že král, nabaživ se šlechtné své manželky, Kateřiny Aragonské, toužil po sňatku s Annou Boleynovou. Záleželo mu velmi na tom, aby lorda kancléře pro tuto myšlenku získal, a od něho vyjádření vylákal, že jeho dosavadní manželství neplatným jest; avšak marno všecko namáhání. Ani sliby ani hrozby nebyly s to, aby šlechtného Mora pohnuly, by proti svému svědomí proti prvnímu manželství a pro cizoložství s Annou Boleynovou se vyslovil, ač vévoda z Norfolku mu domlouval, aby králi byl po vůli, neboť nebezpečno prý s vladaři se hádati; zloba krále že znamená ztrátu života. — „A nic více, pane?!“ odvětil Morus. „Pak mezi Vaší Milostí a mnou jest pouze ten rozdíl, že já dnes a vy zítra zemřítí musíte.“ Dav se strhnouti svou vášní, vzbouřil se král Jindřich VIII. proti papeži a sama sebe za hlavu církve prohlásiv, žádal od poddaných přísahu věrnosti. Morus ji odepřel, ač dobře předvídal, že žena i děti tím nouzi a bídě propadnou, a on sám že na smrt se vydává. Dcera přemlouvala otcovské srdce, ale Morus se sobě nezpronevěřil. Manželka slzíc prosila, aby s ní a s dětmi měl smilování, že by mohli ještě mnoho let šťastně pospolu žíti. „A jak dlouho mohl bych ještě žíti,“ tázal se Morus, „kdybych králi vyhověl?“ — „O zajisté ještě 20 let!“ — „O Luiso! Bláhová kupovačko! Za 20 let života měl bych věčnost svou zaprodati?“

Se všech stran a všemi prostředky naň útočili, aby přísahy králi, jakožto hlavě církve anglické neod-

píral; leč Morus zůstal důsledným, pravě: „Když jsem seznal, že král úmyslem se zanáší, aby moc papežskou si osvojil, po sedm let jsem bádal, snaže se pravdy se dopídit, a aj ani v jediném spise mužů učených církvi schváleném nedočetl jsem se, že by laik byl hlavou církve aneb že by se jí státi mohl.“

Po dlouhý čas byl Morus žalářován, všemožných prostředků užito, aby ho přemluvili. Vše marno. Proto rozzuřiv se král, vynesl rozsudek smrti. Časně z rána dne 6. července roku 1535 bylo Morovi oznámeno, že ještě toho dne bude popraven. — „Děkuji vám,“ bylo jeho odpovědí, „děkuji vám za dobrou zprávu tu.“ — Bled, v ruce krucifix, oči k nebi obráceny maje, bral se k popravišti. Když se ubíral kol domu jisté zbožné paní, vyšla tato a nabízela mu pohár vína, by se posilnil. S díkem odmítl, řka: „Kristus nepil vína, nýbrž ocet se žlučí.“ Na samém místě popravním ještě žertovně kata vyzýval: „Pomozte mi nahoru, o to dolů již sám se postarám!“ Požádav pak lid, aby se za něho pomodlil, slavně o sobě prohlásil, že umírá v pravé víře katolické jako věrný poddaný krále; pokleknuv, vroucně se modlil, sám si oči zavázal a katovi odvahy dodával. Hlavu již maje na špalek položenou, požádal popravčího, aby poshověl a odhrnuv si svůj dlouhý vous stranou, řekl: „Ten přece velezrády se nedopustil.“ Šekera se zaleskla a život slavného Mora potupnou smrtí slavně ukončen, —

Kdosi pravil: „Muž hlavy může pozbyti a zkázy neutrpí.“ Morus hlavy pozbyl, avšak úhony neutrpěl. Luther hlavy nepozbyl, avšak škody utrpěl i škodu způsobil. Při kterém z obou mužů byla pravá mysl rekovná, u kterého nalézáme pravdu? U Luthera, který papeže antikristem nazývá, anebo u Mora, který jej slavně hlavou církve Kristovy uznává, který za víru tu po životě bezúhonném žalář, bídu a smrt potupnou snáší?



Část třetí.

Od prohlášení říšské klatby nad Lutherem
až do jeho smrti.



Junker Jörg.

Rozhodným odepřením odvolání byly porady o Lutherovi na sněmu Wormském vlastně skončeny. Bylo nutno prohlásiti se buď pro Luthera aneb proti němu. Císař výslovně a slavně prohlásil, že bude věrným přívržencem a ochráncem staré svaté víry a propustil vzdorného mnicha s bezpečným průvodem domů, avšak opětovanou říšskou klatbu nad ním vyřkl.

Lutherovi, jemuž již dříve známo bylo, že o jeho bezpečnost jest postaráno, oznámil v předvečer odjezdu kurfirst Bedřich u přítomnosti Spalatina a jiných, že převezen bude v bezpečný úkryt. Kam, toho neměl zatím věděti a Bedřich sám si nepřál, aby mu to oznámeno bylo, aby po případě, že by se ho na to někdo tázal, mohl říci, že neví, kde se do klatby daný Luther zdržuje. Obával se totiž Bedřich, že by císař se ho mohl dotazovati i výtky mu činiti, jako by klatbou stíženého se zastával a před zaslouženým trestem chránil. V tako-

vémto případě měla pohotově býti výmluva, po případě i přísežné stvrzení, že mu neznámo, kde právě Luther přebývá.¹⁾ Stalo se pak, že byl Luther na zpáteční cestě blíže Eisenachu s průvodem svým zakuklenými zbrojnoši přepaden, od svého průvodu odloučen a na Wartburk dopraven, kdež pak po deset měsíců prodlel pod jménem „Junker Jörg.“²⁾ Přes to, že v klatbě se nalézal, cítil se dosti bezpečným, tak že, ač tajně, mnohé výlety podnikal. Přičítaje sobě důstojnost i povolání apoštola, pojmenoval místo svého pobytu svým „Patmem,“ rovnaje se tím sv. apoštolu Janovi, ovšem že neměl nejmenší podobnosti s tímto miláčkem Kristovým. Nebyl věru život Lutherův na Wartburku životem apoštola; spíše jméno „Junker Jörg“ označuje bytost Lutherovu. Spíše pustým rytířům, velikánům v půtkách a rvačkách se Luther svým chováním podobal nežli mužům apoštolským.

O místě svého tehdejšího pobytu zmiňuje se Luther ve mnohých svých listech, ač vyličení ona nejsou právě příkladná. Do těch dob požíval skromné stravy jako v klášteře; nyní však mu nepostačila; oslavovatelé jeho vypravují, že sedával při bohatých hostinách rytířů, a stal se, jak sám přiznává — „stučnělým mnichem.“³⁾

¹⁾ Viz Janssen, cit. II. 169.

²⁾ Junker sluli u Němců druhdy mladší princové panujících rodů, nyní tak sluje šlechtic vůbec, obzvláště německý statkář. (Ottův Nauč. slov.)

³⁾ Viz Köstlin, I. 471.

Není tedy správný soud ani o tehdejších mniších, že by všichni, jak Luther a po něm stoupenci jeho potupně tvrdí, by i jen k vůli břichu a dobrému jídlu do kláštera spěchali. Přiznává o sobě, že po celý den líně a spit tu sedí, sežírán jsa mocným žárem nezkrotitelného těla;¹⁾ a opět píše: „V duchu bych měl hořeti, a zatím hořím tělem, vlností, leností, zahálkou, ospalostí.“²⁾ O umrtvování, o krocení těla nikde se nezmiňuje, za to mnoho mluví o obtížích tělesných, pocházejících ovšem jen z nestřídmosti

Jakým dokonalým vzorem střídmosti osvícený muž Boží byl od doby vzbouření se proti církvi po celý další život, o tom máme celou spoustu dokladů jeho vlastních i přátel jeho přiznání. Již cestou do Wormsu následkem nestřídmosti onemocněl. O jiné události tohoto opravovatele církve zvláště krásné vypravuje důvěrný přítel jeho Melancton, že byl totiž Dr. M. Luther hostem při kvasu křestním, kdež tak přebíral, že se až dával a do postele ulehnouti musil. Ctihodný Justus Jonas, důvěrník Lutherův, snažil se nového Eliáše u sluby, kterýmž uklizení postele náleželo, omluviti slovy: „Příteli, tomu se nediv, to dělá doktor každý den.“³⁾ Musculus ve zprávě o Lutherově pobytu ve Wittenberku roku 1536

¹⁾ List Melanctonovi ze dne 13. června 1521

²⁾ V témže listu.

³⁾ Viz citáty u Eversa V. 319.

píše: „Po večeři u Luthera šli jsme do domu Lukáše Cranacha a pilo se zase. Odtamtud dopravili jsme Luthera domů a u něho opět po saském způsobu dále jsme pili.“¹⁾ Že chvalný tento zvyk u něho byl trvalým, dokazují mnohá místa listů jeho, jež krátce před smrtí napsal. Mohl by snad někdo se domýšleti, že tyto ctnosti Luther s sebou z kláštera přinesl. Ale to by bylo nesprávné, neboť ani ve spisech Lutherových ani v listech přátel jeho, nikde nenalezneme nejmenší zmínky, že by se byl již v klášteře nestřídmostí provinil.

Luther sepsal tehdy ve Wartburce rozličné sprosté spisy útočné, v nichž opravdu na odpůrce své kal chrlil, dále spisy nejvýš hanebné a zlopověstné „O slibech řeholních“ a „O zneužívání mše.“ Zde započal též překládati Písmo svaté, snaže se falšováním jeho, jakož i přidanými vysvětlivkami dáti svému učení biblický podklad. —

Od prvního vystoupení Lutherova až do našich dob stále a ve všech tónech vyznívala písnička, že katolická církev sobě Písma sv. nevšímalá, že je schovávala a lidu zadržovala, zejména že německý národ teprv od Luthera známosti o Písmě sv. nabyt. Za dnešních dnů sice tyto historické nepravdy méně se přetřásají, avšak mnozí se přece nemohou úplně od oblíbených lží odloučiti a namlouvají sobě oblíbenou nepravdu tak dlouho, až ji

¹⁾ Viz citáty u Eversa V. 147.

konečně sami uvěří. Tuctovým nepřátelům katolické církve a oslavovatelům Luthera podnes platí církev za nepřítelkyni Písma sv. a Luther jaksi za vynálezce jeho! Tvrzení Lutherovo, „že on první bibli z pod lavice vytáhl,“ již Zwingli (reformátor švýcarský, † 1531) vážně a jadrně jako lež objasnil.¹⁾ Podobně Šebastian Brant již r. 1494 tvrdí: „Písma sv. v každé zemi dosti.“²⁾ A v předmluvě ku své básni „Narrenschiff“ čteme:

Písma v každé zemi dosti,
knih též dobrých o věčnosti,
biblí i děl otců svatých
a mužů na slovo vzatých.

Do r. 1518 bylo již 14 úplných překladů Písma svatého ve mluvě spisovné i lidové a podnes jsou výtisky jich v rozličných knihovnách. Nad to připomíná se ještě osm jiných vydání, ač výtisky těchto dosud nebyly nalezeny. Kromě úplných překladů bible byly i jednotlivé části Písma sv. do němčiny přeloženy a vyšly ve mnohých vydáních.³⁾

Nelze popíрати, že má Lutherův překlad bible po stránce jazykové velikou cenu, avšak pravdivá je výtka, že falšoval slovo Boží, neboť jest dokázáno, že zlo-

¹⁾ Viz Hergenröther, Kirchengeschichte III. 40.

²⁾ Janssen I. 604.

³⁾ Janssen I. 44. a Kehrein.

myslně nesprávně překládal a že přídavky nepoctivého znění přidával.¹⁾ Když mu toto falšování bylo vytýkáno, dal v listu svém příteli Linkovi zpupnou odpověď: „Doktor Martin Luther tak tomu chce a praví: papež a osel je jedno, tak tomu chci, tak poroučím, na místě důvodu stůj vůle.“²⁾ Bunsen, protestant, jeden z nejurputnějších nepřátel katolíků, nazývá překlad Lutherův, ač stopy velkého ducha v něm prokmitají, nejchatrnější prací, aspoň tři tisíce nesprávností volají po opravě.³⁾

Když si takto Luther vedl, pak právem musíme se tázati: „Jakou cenu mělo u něho Písmo sv, slovo Boží?“ Propadá-li padělatel listin, penězokaz po právu těžkému trestu: jaký pak trest stihnouti by měl zjevného falšovatele slova Božího?

Zajisté hluboký žal musí uchvátiti katolíka, čte-li zprávy o pobytu Lutherově na Wartburce a o tom, čím se tam zabýval. A v žalu tom před duší se mu objeví zářná postava té, kteráž o 300 let dříve na témž hradě dlela a sebe, jsouc nevinna jak anděl, strádáním, láskou obětavou a rekovnou trpělivostí posvětila.

Jest to sv. Alžběta, anděl milosrdenství, po staletí zářící hvězda na nebi, nehynoucí pomník zušlechťující

¹⁾ Viz Hergenröther Kirchengeschichte III. 40.

²⁾ Tamtéž.

³⁾ Nippold, Josias Bunsen, Leipzig III. 483.

síly katolické církve, o jejíž povalení na témž místě Luther se pokoušel.

Jsouc dítětem dostala se Alžběta na Wartburk, aby později se stala chotí budoucího landhraběte Ludvíka Durynského a Mišenského. Vroucí láska k Bohu, srdečná soustrast s chudými a trpícími již od dětství zajímaly srdce této světice. Láska k chudým nutila ji, že je vyhledávala, s nimi se zabývala, s nimi vše sdílela, čeho jen postrádati mohla. Často líbala ruku chudáka, jemuž almužnu udílela. Při hrách dětských přestrojila se za žebračku a v přestrojení tom šlechtičny dvorní za almužnu prosila, řkouc: „Tak žebrotou budu obcházeti, až jednou z lásky k Bohu zcela chudou a bídnu se stanu.“ Jednoho dne — bylo to o svátku Nanebevstoupení Marie Panny — nařídila matka landhraběnka dceři své Anežce a Alžbětě, aby oblekly lepší šat a korunky aby si na hlavy posadily, popěvadž se veliká slavnost v Mariánském chrámu Páně koná, při níž budou přítomny. Klečely společně před Ukřižovaným, Alžběta upřeným zrakem na umírajícího Spasitele se dívala a zbožným rozjímáním jsouc unesena, sňala korunku s hlavy a pokorně se modlíc, padla na tvář svou. To zdálo se landhraběnce velikou neslušností a proto přísně Alžbětu kárala. Ona pak vstavši, podotkla: „Nebudiž vám, milá paní, mé jednání pohoršením! Vizte, jak přežalostný jest pohled na Krista, jak nejsladší Spasitel náš trním korunován jest, a bylo by urážkou Jeho, abych já, tak neskromná,

zde stála ozdobena zlatem, perlami a drahokamy.“ Na to se dala do usedavého pláče ne k vůli sobě, nýbrž pro utrpení Ježíše, tak že byl šat její proudem slz celý zvlhlý.

Po několikaletém, šťastném manželství umírá manžel její landhrabě Ludvík, účastniv se z lásky ku Kristu křížáckého tažení. Vdově dvacetileté se třemi malými dítkami bylo pak nevýslovné útrapy snášeti. Vlastní švagr dal ji za kruté zimy i s dětmi z hradu vyvésti. V největší bídě dovlekla se ubohá matka s dítkami a se dvěma služkami jí věrnými do Eisenachu, jemuž po léta nezměrná dobrodiní prokazovala. U mnohých dveří za přístřeší prosila, nikde však nebyla přijata; neboť landhrabě Jindřich, bratr zemřelého jejího manžela, velmi přísně nařídil, aby jí nikde útulku neposkytli. A tak nejšlechetnější a vpravdě svatá kněžna bez přístřeší a v bídě nevýslovné ulicemi bloudila, až došla k veřejné noclehárně pro cizince a pro lid bez příbytku založené. I tam ji hospodář odmítal; leč přece konečně jí ve chlévě přenocovati dovolil. Jaký to nocleh pro kněžnu tak vznešenou, vždy milosrdnou a pro útlé dítky hladem a zimou se tetelící! Pojednou s kláštera Františkánů, jež postavila, hlas zvonku zaznívá, zvoucí mnichy k modlitbě. Alžběta ihned spěchá do klášterního kostela a úpěnlivou prosbu ku mnichům pronáší. Jakou asi? Prosí, aby slavně zapěli „Tě Boha chválíme“ na poděkování za strasti, jež Bůh v milosti své na ni sesílá.

Bůh pak obměkčil srdce mnohých mimo město, že přece alespoň nad dětmi se ustrnuli; Alžběta našla úkryt, avšak aby si alespoň věci nejpotřebnější opatřila, musila vše, co ještě měla, prodati, ano i snubní prsten; a když vše bylo stráveno, předem sobě i jiným výživy opatrovala, a to tak, že sama raději hlad snášela, jen aby mohla chudým lásku prokázati a almužnu poskytovat. Jednoho dne kráčela Alžběta po vyvýšených kamenech přes potok velmi špinavý; právě když chtěla přejíti, vyšla jí vstříc stařena, již Alžběta v nemoci byla ošetřovala a mnohá dobrodiní prokázala; žena ta nevyčkala, až Alžběta přejde s druhé strany, nýbrž šla jí rychle vstříc, vystoupila na kameny a strčila zlomyslně do sesláblé paní, že celým tělem v bahnitém potoce se octla, a ještě posměšně ji potupila slovy: „Tam si polež, tam patříš, nechovala jsi se jako hraběnka, pokud jsi jí byla, nyní jako žebračka lež v tom kalu, já ti ven nepomohu.“ A co Alžběta na to? Vstala celá pomazána a s úsměvem praví: „Dobře mi tak za to, že jsem dříve zlato a drahokamy nosila.“ Odebrala se pak k čisté vodě a šat svůj očistila.

Po nějakém čase uznal landhrabě Jindřich křivdu Alžbětě učiněnou, tato mu ze srdce odpustila, leč o světě a jeho lesku již slyšeti nechtěla. Nevrátila se na hrad, dala si však blíže kláštera Františkánů v Marburku vystavěti malý domek, kdež pak v odloučenosti, v chudobě na modlitbách trávil zbytek života, jsouc vždy

ochotna prací rukou svých a všelikými službami chudým a nemocným pomáhati, až pak v roce 1231, když jí bylo 24 let, Pán a Spasitel ji k sobě povolal.

Muž jeden poznamenal: „Kdyby národ německý této světice zapomenul, byl by hoden jen zahynutí “ To však zajisté nikdy se nestane, neboť nad smrt silnější jest láska. Památka na tohoto anděla milosrdenství dále žíti bude a vzpomínka na ctnosti Alžběty lidská srdce bude unášeti a blažiti, když dílo Lutherovo již dávno ve trosky padne a jeho chvalořečníků již nebude.

Odpovězme si na dvě otázky:

1. Kdo jeví se nám Kristu podobnějším, Alžběta, zvolivši hlad, zimu, chudobu a všeliké strasti, jen aby chudým a trpícím pomáhati mohla a kteráž nejčernější nevděk s veselou a srdečnou trpělivostí snášela, aneb Luther, statný v pitkách i v klení, který i ty, kdož mu nejmenším ublížili, tupil a jim na cti utrhal?

2. Kdo má pravdu? Luther anebo sv. Alžběta, kteráž tisíce nadchla, že v jejích šlépějích kráčeli a která svět naplnila památkami srdečné útrpnosti a Bohu milého smilování?

Pravdou-li, že pobloudění hřích a nenávist plodí, pak láska pravdu má anebo musí láska ku pravdě vésti; neboť Bůh láska jest a kdo v lásce přebývá, ten v Bohu a Bůh v něm.



Hniloba a svár ve vlastním táboře.

Vypravuje se, že byl kdesi v malé horské vesnici tyrolské hodný, avšak kulhavý učitel; poněvadž v r. 1848, kdy všechen lid pro vlast vojensky se připravoval, taktéž žáky cvičil, aby se dovedli po vojensku chovati a vykračovati, a názorně, zapomněv na svou vadu, jím ukazoval: „Takhle musíte pevně a rovně vykročiti jako já!“ Vykoukaných hochů nebylo třeba dvakráte poučovati; všichni za kulhavým učitelem belhavě následovali.

Tak i Lutherovi se stalo. Zásady jeho padly v dobrou půdu, příklady jeho našly ochotné stoupence, učitel odchoval si poslušné žáky; ba žáci se záhy lépe vydařili, než si Luther přál. A tak ve vlastním táboře se objevila hniloba a svár. Ještě dlel Luther ve Wartburce, a již nastal ztřeštěný a divoký rej. Mnoho řeholníků a řeholnic opustilo své kláštery, uzavírali sňatky svatokrádežné, a vraceli se podle nauky Lutherovy k „evangelické svobodě křesťanské víry.“ Kámen-li s kopce do údolí se valí, nesnadno jest jej zastaviti, kde bychom si přáli, když v hloubku se řítí.

Tak i zde se dalo. Jakmile páska náboženská byla uvolněna, nedovedla páska mravní zabrániti záhubě; divoká vášeň, jho svrhnuvši, hrnula se stále v před. Zkušenost učí, že ti, kteří po delší čas bez úhony žili, tím hlouběji zabřednou, když se na dráhu nepravostí vrhli. Zneužití milosti Boží na nich hrozně se mstí; hlas

zlého svědomí se v nich hlasitěji ozývá a pokoje nedá. Aby alespoň poněkud klidu nabyli, sahají k různým prostředkům a proto aby výkřiky svědomí utlumili, vrhají se střemhlav v jícen záhuby.

Stěžoval si, že lidé, dávající se poháněti žádostmi břicha a těla, smrdutým zápachem kazí libou vůni evangelia.¹⁾ K tomuto stesku měl však Luther nejméně práva, vždyť on to byl, který sliby řeholní za hřích a bezbožnost prohlásil, on to byl, kterýž prohlásil, že kněží, řeholníci a řeholnice povinni jsou od slibu zdržlivosti upustiti.

Řídě se těmito zásadami, oženil se již v polovici r. 1521 farář Kemberský, Bartoloměj Bernhardi z Feldkircha, a za nedlouho potom Karlstadt, začez byli oba od Luthera pochváleni. Že pak na kláštery bylo brannou mocí útočeno, že klausury násilím vypáčeny, že obyvatelé jejich vyhnáni aneb k útěku donuceni byli, když již ve vlastním obydlí ani osobou ani životem nebyli jisti, to vše byly jen důsledky zásad Lutherem hláсанých, jež často schvaloval nebo docela k nim vybízel. Kněží od oltáře byli odvedeni, jiní potupeni neb oloupeni, jak se již v r. 1521 v Erfurtě stalo. Ký div, že se po takých událostech dostavila mravní zpustlost, budící hrůzu a zděšení. Z ohavností těch vinili přímo Luthera a jeho

¹⁾ Viz citát v »Luthermonument im Lichte der Wahrheit,« 3. Aufl. 187.

vystoupení netoliko jeho zjevné odpůrcové, nýbrž i bývalí přátelé a přívrženci.

Erasmus při pohledu na tato pohoršení a na duchy, horující pro nápravu a pro ryzí a čisté evangelium, posměšně zvolal: „Nuže, ať se obětní!“ Zdá se, že reformace nemá jiného účelu, než aby mnichy a jeptišky proměnila v ženichy a nevěsty.¹⁾ Při pohledu na zpustlost Lutherem způsobenou mnozí mužové šlechtetní trpce toho želeli, že dříve jeho stoupenci se stali a od něho se odvrátili.

Tak učinil Mutian, kterýž Luthera z počátku jménem „jitřenka Wittenberská“ vítal, nyní jej původcem nešťastné zhouby uznal; též Zasius, slavný právník oné doby, Karel Bodmann, Wilibald Pirckheimer a mnozí jiní. Očekávali od Luthera nápravu poměrů církevních a nyní zděsili se vidouce, že vše se rozpadává, že snahy revoluční o převrat celé církve se pokoušejí.

Rovněž tak Staupitz, kterýž bohužel jako představený Luthera chránil, a na nějž vina, že přivoděny byly tyto smutné následky, snad nejvíce padá, zděsil se hrůzné spousty, již bývalý chránělec jeho vyvolal. Proto se mu více a více vyhýbal a konečně úplně se ho zřekl vytýkaje učení jeho, že těm se zvláště líbí, kteří pilně navštěvují jisté domy, a že spisy jeho mnoho zla přivodily. Za to prohlásil Luther Staupitze za blbce

¹⁾ »Luthermonument,« 3. Aufl. 188.

a brzké jeho úmrtí (1524) za trest Boží, proto že od něho odpadl.¹⁾

Tak se věci měly již roku 1521, kdy Luther na Wartburce dlel. Měly se však ještě zhoršiti. Ku hnilobě přidružily se hádky. Blíže Wittenberka vyrojili se novokřtěnci, mající hlavní sídlo ve Zwikavě, „zwikavští proroci;“ odvolávající se na Písmo sv. jako Luther, předstírali, že zjevení od Boha se jim dostalo, neuznávají ani světské ani duchovní autority, hájili učení o společném majetku a zavrhovali křest dítek. — K těmto buřičům přidal se Tomáš Münzer, kazatel ze Zwikavy. Dostavili se též do Wittenberka, kde již Karlstadt proti řádu církevnímu, dotud trvajícimu radikálně vystupoval. Jako Luther tak i on útočil proti všelike vědě, navštěvoval dílny řemeslníků, aby se od nich výkladům Písma přiučil; v čele zástupu studentů a sedláků vedral se do chrámů a do klášterů; obrazy svatých byly sházeny, oltáře skáceny, zpovědnice rozbity a nejsurovější neřesti páchány. Zkrátka bezvládí hrozilo všeobecnou záhubou.

Melanchthon nebyl naproti novokřtěncům dosti silným; kurfirst si rovněž nevěděl rady. Tu Luther potaji z Wartburka zmizel a objevil se 8. března 1522 ve Wittenberce, kdež proti „blouznivcům“ kázal a posměch si z nich tropil. Myslil, že osobním vystoupením zaplaší zlou pověst svého učení a že předešlé vážnosti opět

¹⁾ Viz Hergenröther, III. 38.

nabude. Pod ochranou a přispěním kurfirsta podařilo se vzdorné „reformátory“ podmaniti.

S Karlstadtem rozešel se Luther nadobro a docílil, že byl vypovězen z Wittenberka; ano tohoto svého prvního a nejrozhodnějšího přívržence, ježž jako nevyrovnatelného theologa oslavoval, nazval Luther nyní člověkem bezectným, všemi neřestmi poznamenaným, a všude jej sledoval, tak že, když mu fara v Orlamünde udělena byla, o to se zasazoval, aby byl z fary vyhnán, tvrdě, že Karlstadt neprávem fary užívá, poněvadž prý vévoda Bedřich o tom zpraven nebyl. Luther byl však jistým komořím zkrátka odbyt: „Když Karlstadt není naším farářem, pak učení Pavlovo a i učení vašich knih jest nesprávné, jelikož my jsme Karlstadta zvolili.“ Luther nedovedl na to odpověděti.

Když Luther o obrazích se zmínil a proti obrazoborství dokladů z bible se dovolával, ihned kdosi z osob úředních prohodil otázku: „Připouštíte, že jest Mojžíš vykladačem desíti přikázání?“ — „Ano.“ — „Nuže, psáno jest: ‚Nebudeš mítí Bohů cizích,‘ a ve výkladě (Lutherově) psáno: ‚Všechny obrazy buďtež odstraněny.‘ — Luther vysvětluje, že se to vztahuje jen na modloslužebné obrazy. Svec jakýsi prohodil: „Aby nenastalo zneužívání, nechť se obrazy vůbec odstraní.“ — Luther zase: „Pak musíš pro zneužití i ženy pobiti a víno vylíti.“ — Odpověď: „To jsou stvoření Boží, jež odstraniti nenařizuje žádný zákon Boží.“ Marně lpí Luther na

sloveh „modloslužebné obrazy.“ Kdosi přináší bibli německou, čte překlad Lutherův a praví: „Z textu následuje, že jsou obrazy vůbec zapověděny.“ — Luther: „Modloslužebné.“ — Odpověď: „To není v textu, nýbrž: ‚Nebudeš míti žádných.‘“ Luther chce se vyhnouti odpovědi a proto táže se: „Proč pak nezavrhuješ též hvězdy? V textu čteme dále, že ani těm se nesmíme klaněti.“ — Švec však Luthera odbývá: „Bůh nedal nám moc nad hvězdami; v textu jest pouze: ‚Neučiniš sobě obrazů.‘“ — Tak Luther ševcem na hlavu poražen, ihned volá na čeledína svého, aby zapřahal, a již odjíždí. Vždyť dle Luthera měl švec stejné právo k výkladu Písma jako on. Karlstadt mohl býti z Orlamündu odstraněn jen mocí knížete. Později sešel se Luther s Karlstadtem v Jeně v hostinci „U černého medvěda,“ kdež se nejsurovějším způsobem hádali o nejsv. Svátost oltářní. Při rozchodu vyměnili si bývalí přátelé pozdravy na rozloučenou, Luther přál Karlstadtovi: „Kéž bych tě viděl na kole lámati,“ a Karlstadt stejně srdečně Luthe- rovi: „Kéž bys vaz zlámal, než domů dojedeš.“

Aby Luther těmto stále hrozivějším zmatkům unikl, rozhodl se, že raději se zřekne dřívějších svých zásad, své dílo svěří ochraně moci státní a jí přizná pravomocnost též v záležitostech duchovních. Tak vydáno bylo náboženství světským panovníkům jeho strany v moc až na sakristii a svědomí jich poddaných. Luther popřev svátost svěcení kněžstva, hlásal novou nauku o všeobecném

kněžství, že ženy právě tak jako muži jsou kněžími. Kazatelé jsou jen služebníky obce, která je volí, ustanovuje a může rovněž propustiti. Pastor sesazený neb propuštěný pozbývá všeho důstojenství a jest stejným člověkem, jakým byl dříve. Zásady a nauky takové však naprosto nedovedly zachovati pořádku, ba ještě větší zmatky přivodily a proto za souhlasu reformatorova byla správa církevní podřízena správě zeměpanské a tak úředníci státu stali se znenáhla úředníky církve. Tak na místo jediného papeže v říši německé vládlo nyní několik set papežů, neboť každý říšský pán, ať rytíř, kníže nebo městská rada ve svém území nejvyšší moc církevní vykonával. Tito správcové často s Lutherem nesouhlasili a jeho si nevšímajíce vládli po své vůli, takže se mu později velmi zprotivili.

V jiném světle září proti Lutherovi Řehoř VII. Kdežto tento zápasil s Jindřichem IV. o svobodu náboženství a rád podstoupil všeliká pronásledování, tak že umíraje zvolati mohl: „Spravedlnost jsem miloval a nespravedlnosti jsem nenáviděl, proto ve vyhnanství umírám,“ naproti tomu podřizuje Luther náboženství moci knížat světských. Kdežto věrní katolíci tehdejší Anglie, aby věrnými ovečkami papeže se osvědčili, nebojí se tyrana Jindřicha VIII. a Alžběty, kteří žádají, by je za hlavu církve anglické uznali, a raději nejbroznější muka a nejpotupnější smrt podstupují, bouří se Luther proti hlavě církve sv., Bohem ustanovené a stává se otrokem světských

pánů. Jakým obdivem naplňuje nás jednání těch mužů šlechtných, kteříž v boji za svobodu sv. církve životy obětovali. O tom bez počtu příkladů v dějinách církevních jest zapsáno; zmiňme se zde jen o jednom muži: svatém Tomáši Kanterburyském. Tomáš Becket, syn šlechtický, narodil se v Londýně 21. prosince 1117. Záhy projevil znamenité vlohy, při tom však byl bohabojný, veselý a vlídný. Když byl na rozličných vyšších školách Anglie i cizozemská bohaté dary svého ducha vzdělal, stal se arcijáhnem v Kanterbury a zároveň důvěrným rádcem arcibiskupa svého, primase Theobalda. Ten doporučil mladého muže Jindřichu II., králi anglickému (1154 až 1189), kterýž za krátký čas si jej velmi oblíbil, na důstojnost kancléře ho povýšil a mnohými statky obdával. Tomáš stal se v brzku dokonalým dvořanem; oblíbil sobě lesk a nádheru, častoval denně bohatými hody pyšné barony. Králi věren a cele oddán, žil uprostřed všeho přepychu střídme, čistě, laskav ke všem, zvláště ale podporoval chudé. Když r. 1161 arcibiskup Theobald zemřel, zamýšlel král na útraty práv a svobod církve rozšířiti práva koruny a domníval se, že přítel a miláček jeho, Tomáš, bude mu v tom povolným nástrojem. Jednoho dne pravil král k němu: „Musíš se státí arcibiskupem kanterburyským.“ Tomáš usmívaje se, ukázal králi na svůj skvostný šat a pravil: „Nejsem tak svatým, abys mi tak důležitý úřad svěřiti mohl; ostatně, myslíš-li to vážně, nemohu důstojnosti té přijmouti; neboť

kdybych se stal arcibiskupem, bylo by veta po našem přátelství; ty bys žádal věcí, jichž bych nikdy splniti nemohl a naše přátelství změnilo by se v největší nepřátelství.“ Jindřich pokládal tyto námitky za žert a přinutil voliče, že vskutku Tomáše za arcibiskupa zvolili. Muž světa stal se pojednou pouze knězem, pouze arcibiskupem! Na místo světského veselí nastoupily vážnost, přísnost, modlitba, studie, skutky kající. Společníky byli mu nyní chudí a nemocní, potravou zelenina a voda. Král záhy se přesvědčil, jak pravdiva byla slova Tomášova, jež před zvolením pronesl. Když pak Jindřich sahal na práva a svobody církve, našel největší odpor u arcibiskupa. Král zuřil; na Tomáše naléhal, aby se arcibiskupství vzdal, jinak že jej očekává žalář a ztráta života. „Buď nejsem již králem,“ tak Jindřich vybrožoval, „aneb Tomáš přestane býti arcibiskupem.“ Avšak Tomáš, ačkoliv jej biskupové, kteří se báli krále, opustili, rozhodl se směle nebezpečí čeliti. Nadešel rozhodný den 13. října 1164. Tomáš ubíraje se do síně soudní, dal před sebou nésti kříž na znamení, že od všech opuštěn, svou naději jedině v Boha skládá. Vstoupiv do soudní síně, vzal kříž z ruky klerika, povznesl zraky k nebesům a pravil: „Toť obhájce můj a prapor tento jasně všem hlásá, kterému Pánu já sloužím.“ K radě přátel, aby se v bezpečí ukryl, a krále krvavého činu uchránil, uchýlil se do Francie. Král pronásledoval jej a všechny statky jeho zabavil; všichni jeho příbuzní, ba i starci, ženy,

hoši a dívky byli vypověděni a přísahou dříve zavázáni, že arcibiskupa vyhledají a vypravováním o svých utrpeních a bídě jej pohnou, aby se stal povolnějším. Byl též přátelsky upozorněn: „Moc krále anglického sahá daleko.“ To vše nezlomilo odporu Tomášova. „Ne nadarmo,“ tak pravil, „ne nadarmo podstoupil jsem boj ten, vždyť mohl jsem býti nejmocnějším mužem v Anglii, kdybych králi byl povolil.“ Konečně se oba prostřednictvím papeže smířili a Tomáš za jásotu lidu vrátil se do své diecese. Leč klid netrval dlouho. Král nedovedl vzteku svého překonati. Zase urážel arcibiskupa velmi citelně a práva jeho poškozoval. Protivníci a nepřátelé arcibiskupovi hněv a záští královo vždy znova rozdmýchali, obviňovali jej z velezrády a tvrdili, že král ani v říši ani doma nebude míti klidu, pokud Tomáš bude na živu. Jindřich vzplál hněvem, oči mu jiskřily, že zuře vztekem, zvolal: „Což není mezi babami, kteří můj chléb jedí, nikoho, kdo by mne tohoto nepokojného kněze zbavil?“ Čtyři rytířové ihned tajně se zapřísáhli, že přání královo vyplní. Dne 29. prosince 1770 vedrali se o 2. hodině v komnatu arcibiskupovu a aniž primasa pozdravili, ihned vzdorovitě a s vyhrůžkami žádali, aby se vůli králově podrobil. Bez bázně dí jim Tomáš: „Marny jsou vaše vyhrůžky; kdyby všechny meče anglické nad mou hlavou visely, neleknu se jich; stále pevně bojovati budu pro věc Boží.“ — „Však ani my nezůstaneme při pouhých vyhrůžkách,“ dodal jeden z rytířů. Pak odešli pro zbraně. Byla právě

doba večerních hodinek, proto odebral se Tomáš s přítomnými mnichy do chrámu k modlitbě. Přátelé jeho chtěli dvéře chrámu uzamknouti, Tomáš však nepřipustil toho, řka, že chrám Páně nesmí se uzavíratí jako nějaký hrad. Bylo slyšeti kroky ozbrojenců, kteří s vytasenou zbraní a křikem: „Kde je arcibiskup, ten zrádce?“ vrazili do chrámu. „Zde jsem,“ praví arcibiskup, „ale nikoliv jako zrádce. Co však přivádí vás v plné zbroji v tuto svatyni?“ Opětovali dřívější žádost, dokládajíce, že odpor přinese mu smrt. Arcibiskup odvětil: „Jsem hotov pro Pána svého život dát, aby církev krví mojí zase svobody a pokoje nabyla.“ — „Nuže, tedy zemři,“ zahřměli vrahové a na stupních oltáře sklesl arcibiskup pod smrtelnými ranami. Umíraje šeptal ještě slova: „Pane, v ruce tvé poroučím duši svou.“ Nohama šlapali ještě vrahové po umírajícím a tělo jeho zbodali, kdežto venku blesky a hrozná bouře burácela.

Tak skončil šlechetný biskup, rekovný bojovník za svobodu nevěsty Kristovy, svaté církve, a potvrdil, co jeden z čínských císařů byl pověděl: „Jen katolík dovede říci: Nikoliv!“



Přítel lidu.

Kristus zjevil se nám jako přítel lidu. V domku Nazaretském rostl jako syn chudé Panny, ošetřován

chudým tesařem, sv. Josefem. Vyčítali mu chudobu a nízkost rodu. Žil mezi lidem, učil mezi lidem, zázraky konal, zvláště ve prospěch chudých, nepatrných lidí. Zástupy lidu jej provázely a oslavovaly. „Lid za ním se sbíhá,“ tak dílem potupně, dílem hněvivě sami jeho nepřátelé přiznávali. Kdo chce býti Kristu podobným, a zastancem i obhájcem jeho učení, musí tedy býti zvláštním přítelem lidu, musí se laskavě a vřele lidu ujímati a se přičiniti, aby mu jeho osud ulehčil. Kdo však nemá té vroucí lásky k lidu, komu tento nejkrásnější a nejvznešenější rys srdce Vykupitelova schází, ten, byť sebe více chtěl se nazývati reformatorem učení křesťanského, jest a zůstane pouhým mluvkou!

A nyní se ptejme, jaká pak byla lidumilovnost Lutherova? Tím spíše mohli bychom očekávati, že s vroucí láskou lidu se zastane, o blaho jeho tím větší péči míti bude, poněvadž sám z lidu vyšel, potřeby lidu znal a lépe než kdo ze současníků pro lid mluvití a psátí dovedl. Než co vypravují nám dějiny a to pravdivé, nefalšované?

Již na počátku svého vystoupení proti církvi obviňoval římskou stolicí, biskupy a kláštery z bezměrné lakoty a hrabivosti; že katolická církev soustavně lid obírá a vykořisťuje. Tato výtká vine se jako červená niť všemi spisy Lutherovými. Rovněž tak stále opakuje, že katolická církev všemi opatřeními chce jen lid oloupiti. Co vše církev pro umění, vědu, pro oslavu bohoslužby,

pro chudé, pro obranu a záchranu vlasti a národů křesťanských v bojích proti nevěrcům (mohamedánům) byla učinila, toho všeho Luther neviděl aneb vida to, popřel. Právem bychom mohli očekávati, že Luther, když tak horlivě obviňoval katolické duchovenstvo z hrabivosti, sám se snažil býti vzorem nezištnosti. Ovšem, slovy často sama sebe za nejchudšího mezi chudými označoval, avšak jak skutečně málo jej ta chudoba tísnila, to Evers ve spise svém „Luther“ jadrně a jasně líčí. Když všichni mniši až na jediného představeného opustili klášter Augustiniánů ve Wittenberce, dovedl Luther velmi dobře osvojiti si všechny důchody klášterní, jež přece jen pro obživu všech bratří klášterních určeny byly. Ale i nemovité statky klášterní si přivlastnil a liboval si v teplém hnízdě, jež si urval. Byly to rozsáhlé zahrady, chmelnice, klášterní pivovar, rybníky, požitky lesní, zkrátka tak veliké statky, že pan professor mohl rozsáhlé hospodářství vésti a hojně služebníků míti. Tak veliké klášterní budovy také potřeboval, aby mohl tam sběhlé mnichy a jeptišky ubytovati a vydržovati. Později obdržel od kurfirsta zvláštní služné 200 zl. a od krále dánského a od hrabat z Mansfeldů roční příspěvky. Avšak ti, kteříž po právu klášteru dávky měli odváděti, chtěli také z evangelické svobody nějaký užitek míti, a proto odvolávající se na to, že modlitby a bohoslužby v klášteře již se nekonají, dávky klášterní odpírali; než v tom neznal Luther žertu. Městský úřad chtěl odejmouti rovněž

panu professorovi právo várečné, jehož klášter dříve užíval; leč Luther ukázal se příliš tvrdým oříškem; jak by také mohl se vzdáti výhody takové, když velikou žízni býval trápen a rád i přes míru pil. Mohl tedy Luther při své chudobě panský žítí, jak bylo jeho přáním a mohl při vší chudobě sobě i svým soudruhům přátel častých a hojných pít. ¹⁾ Patrně šlo reformátorovi o dobro lidu, když projevil přání, aby úředně byly ustanoveny jeden neb dva dny postů, aby děvečky a čeledínové snadněji na uzdě držáni byli a hospodářové více ušetřili. ²⁾ Luther však podal ještě výmluvnější důkazy své lásky k lidu. Že Luther byl příčinou hrozných válek selských, v nichž více než 150.000 sedláků bylo pobito, pozůstalé vdovy a sirotci největší bídě vydáni, na tisíce hradů a klášterů zničeno, na sta vesnic zbořeno, to mu bez ostychu již i vrstevníci vytkli, a to i poctiví protestantští dějepisci uznávají. Když povstání selské bylo potlačeno, když široké krásné krajiny německé mrtvolami a zříceninami posety a děsně zpustošeny byly, píše Erasmus: „Sklízíme nyní ovoce tvého ducha; ty nechceš se hlásiti k těmto buřičům, avšak oni hlásí se k tobě; nevyvrátíš přesvědčení, že jsi kníhami, jež jsi vydal proti mnichům a biskupům ve prospěch evangelické svobody a proti týrání lidí, všecku tu nynější pohromu sám způsobil.“ ³⁾

¹⁾ Viz Evers »Luther«, I. 212, V. 340 a VI. 127, 674.

²⁾ Tamtéž, 699.

³⁾ Janssen, citát, II. 570.

Luther učinil „křesťanskou svobodu“ běžným příslovím. Pro křesťany „není zákona.“ Chceme míti takovou svobodu, abychom mohli říci: „Neznám zákona a nechci ani znáti!“¹⁾ Taková řeč se ovšem musila velmi líbiti lidu, jenž žil v poddanství a často v poměrech stísněných. Nájezdy svými proti katolickým vrchnostem podryta byla vlastně půda každé vrchnosti, a tak vyvolána vzpoura nejen proti pánům, nýbrž i proti vrchnosti vůbec. R. 1520 vybízel Luther: „Vystupme všemi zbraněmi proti kardinálům, papežům a veškeré té hlíze římské Sodomy a umyjme si ruce v jejich krvi.“ Roku 1522 pak psal: „Dříve než se dáme do Turků, měli bychom se vrhnouti na papeže a kardinály, arcibiskupy, biskupy i opaty v Rýnu utopiti.“²⁾ Ano, on prohlásil „milými dítkami Božími“ ty, kdo usilují zničiti moc biskupskou. Než Luther jde dále, útočí i na císaře a knížata světská.

Tak píše v r. 1523: „Mezi křesťany nemůže a nemá býti vrchnosti, nýbrž jeden jest druhému zároveň poddán.“ Knížata nazývá „božími buřiči a katy,“ kteří lid nesnesitelně utiskují, tak že zasluhují, aby je Bůh se stolců svrhl; nazývá je též „nejhoršími blázny a kluky na světě,“ kteří ničeho nedovedou než „dříti a zase dříti.“ „Nebudeme, nemůžeme a nechceme dále vašeho tyranství a svévole snášeti.“³⁾ Zřejmo, že takováto řeč jako jiskra

¹⁾ Kirchenpostille, dvě kázání na 3. neděli po nejsv. Trojici.

²⁾ Janssen, »Zweites Wort an meine Kritiker«, 74.

³⁾ Erlg. Ausg. XXII. 59.

v myslích vznětlivých a připravených musila rozžítí požár. Proto čekal lid utiskovaný od evangelia úplnou tělesnou svobodu, opíral požadavky své o slovo Boží a myslil, že má právo, vymoci si je třeba násilím, jménem evangelické svobody.

Luther rozšířil své náboženské podvrtné názory mezi ubohý lid a popletl jej. A přece měl dobře vědět z dějinných událostí, zvláště ze zmatků husitských, že při vzpouře vždy slabší strana, prostý lid, rány odnese a že revoluce vždy své původce pohltí. Lid selský vydal provolání, v němž stanovil své požadavky jménem evangelia a často slovy Lutherovými. Když pak plameny bouře všude vyšlehly a se rozšířily, vydal Luther spis: „Napomenutí k pokoji“, v němž oběma stranám radil, aby si obě naklonil.

Přece však v napomenutí tom Luther více přeje selskému lidu a jeho více se ujímá, útočí proti knížatům a zvláště těm, kteří zapovíдали hlásati evangelium. Janssen praví, že taková řeč uprostřed rozbouřených vášní a hrůzy válečné nikterak nemohla uklidnit mysl. A vskutku lid selský nebyl mluvou tou upokojen, naopak zakořenilo se v něm přesvědčení, že jest v právu a tak dni plné hrůzy se dostavili. Jakmile se roznesly zprávy o několika porážkách lidu selského, vystoupil Luther zase na veřejnost. Mělť dvě železa v ohni pohotově; jedno-li se nehodilo, použil druhého. Vydal nyní ten muž lidu spis: „Proti vražedným a loupežným rotám selským“,

v němž knížata přímo vybízí, aby sedláky jako vzteklé psy pobili!

Bez slitování a milosrdenství měli sedláky pobíjeti, pokud tito se mohou hýbati. „Zabijte je, poněvadž jest každý z nich tělem i duší ztracen a na věky už ďáblův.“¹⁾ Ještě později vychloubá se Luther, jak nadšeně vybízel šlechtu, aby zabíjela sedláky: „Já, Martin Luther, všecky sedláky ve vzpouře jsem pobil; neboť nařídil jsem, aby byli pobiti a jejich všecka krev na mne padla. Ale,“ tak Bohu se rouhaje, šíleně připojuje, „dovolávám se Boha, který mi nařídil, bych tak mluvil!“²⁾ Tak zuřil nyní Luther právě proti těm, jichž bídu sám zavinil. I protestantští dějepiscové přičítají reformátorovi velikou vinu na smutné válce selské a zatracují jeho nemilosrdné vyzvání k pobití sedláků jako nejtemnější skvrnu jeho povahy. Tak zejména: Schreckenbach, Maurenbrecher a jiní. Kdosi z panstva dojat a ve svědomí znepokojen tím, že sedláci přespřílišná břemena nesou, dotazoval se o tom Luthera. Ten však výčitky svědomí jeho upokojil slovy: „Sprostý člověk musí býti obtížen břemeny, jinak byl by příliš drzým nebo svévolným.“³⁾

Ba Luther roku 1527 dokonce doporučoval opětné zavedení tělesného poddanství, jaké u židů bývalo.⁴⁾ Proč

¹⁾ Walch, 16. 90 99. Janssen II. 533 etc.

²⁾ Walch, 59, 284 285.

³⁾ Janssen II. 576.

⁴⁾ Janssen II. 574.

se tedy lid od Luthera s ošklivostí neodvrátil, ba naopak při něm věrně setrval? Větší část lidu ovšem se od reformátorů odvrátila a opovrhla Lutherem i jeho přívrženci. Neboť když několik měsíců před říšským sněmem ve Wormsu r. 1530 otec Lutherův těžce v Mansfeldu onemocněl, byl Luther velmi zarmoucen a chtěl otce navštívit, ale neprovedl svého úmyslu, boje se, že by cestou od rozlíčených sedláků zavražděn byl.¹⁾ A jako lid málo k osobě Lutherově přilnul, tak málo přál i jeho učení. Luther sám v době oné to přiznává a dokládá, že lid je — reformatory — buřiči nazývá, že si stěžuje, že za dob papežství nebylo tak zle, s novým učením že všecko neštěstí se dostavilo: drahota, válka, Turek. Dále pokračuje: „Lid by mne rád ze země vyhnal neb docela hladem umořil.“ Konečně přiznává, že lid k staré církvi dosud tak pevně lne, že by je dvěma neb třemi kázanými zase pro papežství, mši sv. a pouti naklonil.

Na mnohých místech prý dokonce pořekadlo vzniklo, když k protestantskému kázání bylo vyzváněno: „Zvoní se k vraždění!“²⁾ Jak mohl se tedy Luther a učení jeho udržeti?

Reformace byla zájmem knížat a městských úřadů, jimž Luther veškerou vládu nad církví dal; ti statků církevních užívali, a proto nové učení pod-

¹⁾ Doklady o tom a následovním, Janssen III. 188.

²⁾ Janssen II. 508.

porovali. To potvrzuje Luther sám slovy: „Neujmou-li se toho knížata a páni, nebudeme míti dlouhého trvání.“¹⁾ Podobně píše Melanchthon: „Stavové říší zcela nic se nestarají o náboženství, jim jde pouze o panství a svobodu biskupů.“²⁾

Z toho, co jsme dosud řekli, je zřejmo, že Luther netoliko odpor lidu vznítíl, tím že přílišný důraz kladl na evangelickou svobodu, nýbrž že jej přímo zamýšlel a podporoval. On přímo podněcoval k odboji, vzbouření a převratu, k revoluci, jak Janssen ve svých dějinách jasně dokázal. Luther konečně opustil zbědovaný lid, knížata však, aby přízní jejich se pojistil, způsobem nejsurovějším k barbarské ukrutnosti vybízel proti těm, kteří se stali obětmi pusté jeho agitace.

Než povšimněme sobě naproti těmto nejvýš odpuzujícím zjevům některých příkladů staré církve, o které Luther s příhanou tvrdil, že jest „ďáblem proniknuta.“ K sv. Hedvice († 1243), manželce vévody slezského a polského, přišli jednoho dne chudí venkované, stěžující si, že čeleď králova jim dobytek pobrala. Ihned odebrala se vznešená paní k choti svému a vymohla, že poškozeným okamžitě uloupený statek byl vrácen. „Dobytek sice zpět obdrželi; leč kdo odmění chudasy za slzy, jež prolili v zármutku jim způsobeném?“ tak uvažovala

¹⁾ Citát u Janssena III. 189.

²⁾ Citát u Janssena II. 348.

šlechetná královna; tak dělo se v katolickém, temném středověku!

Povšimneme sobě jednoho ze současníků Lutherových a srovnáme to, co on pro dobro lidu učinil, s činností reformátora. Jest to sv. Vincenc z Paula (1576—1660), o němž bula svatořečení praví, že byl útočištěm všech bídnych a utiskovaných. Narodil se 30 let po Lutherově smrti, a to rovněž z rodičů nezámožných v malé vsi ve jižní Francii; ve škole chudoby a strádání připravoval se k stavu kněžskému; kdysi jel po moři a byl od mořských loupežníků mohamedánských zajat a za otroka do Tunisu prodán, odkudž teprve po dvouletých útrapách svobody nabyt a do Francie se vrátil; tam pak zcela službě lásky křesťanské se obětoval. Galejní trestanci, venkované, řemeslníci, sirotci, nalezinci, křesťanští otroci v zajetí mohamedánů, schudlí šlechticové, obyvatelé širých krajín válkou v největší bídu uvržení — byli předmětem láskyplné péče a milosrdenství sv. Vincence de Paulo.

Jednoho dne vytasil se kalvinista s výtkou proti katolické církvi, že se nemůže pokládati za církev Duchem svatým řízenou, poněvadž prý kněží její příliš zanedbávají péči o chudý lid, čímž lid zároveň se svojí bídou nevěře propadá. Taková výtky by spíše slušela reformátorům a zejména Lutherovi; neboť katolická církev může ukázati na nepřehledné zástupy duší, kteří nesmrtelných zásluh si dobyli ve službě chudým, bídým a nevědomým, jen ona může dokázati, že v lůně jejím nikdy nevyhasl a

neuhasne plamen oné svaté lásky, jež Kristus s nebe na zem přinesl.

Povšimneme sobě jen činnosti jediného sv. Vincence. Když jednoho dne navštívil trestance ve vězení, aby je poučoval a těšil, byl mu jeden z vězňů nápadným, neboť tvář jeho neprozrazovala sprostého zločince. Odmítal všelikou útěchu, ale ani pracovati nechtěl, snášeje raději bezpočetné rány, poněvadž úmyslně smrt vyhledával. Účastenstvím a vnitřním milosrdenstvím jsa dojat, domlouval Vincenc zoufajícímu tak dlouho, až slzy prolévaje jal se vypravovati o svém neštěstí. Byl dělníkem u mistra zlatníka a poctivým výdělkem rodinu slušně vyživoval. Mistr padělal razítko a uschoval je ve příbytku dělníkově; věc byla vyzrazena; mistr dovedl se vylhati, dělník však, poněvadž se u něho razítko našlo, jako zločinec zatčen, odsouzen a nyní na galejích nevinně trpěl.

Hrozný byl osud galejního trestníka, který řetězem byl na lodi přikován a musil za každého počasí konati těžkou práci veslaře, po té pak ve smrdutém vězení bydleti. Rodina nevinně odsouzeného hynula v bídě a hanbě. Pln milosrdenství odhodlal se Vincenc ke skutku lásky, jenž podobá se v malém nekonečné lásce Kristově; chtěl se totiž sám státi trestancem, aby nešťastníka vysvobodil. Získav pro to dozorce, dal se spoutati, šat s trestníkem vyměnil a tak nevinný dělník nejprve z vězení, po té přes hranice do Bruselu se dostal ku své rodině, kde si našel výživu a rodinu svou čestně živil.

Zatím Vincenc v okovech s ostatními trestanci těžké práce konal, až po čase byl poznán a osvobozen.

Sv. Vincenc nadchl a získal zbožné paní, že se ujaly těch ubohých dětí, jež bezcitné matky opustily, buď aby ušly hanbě aneb z chudoby, avšak dobročinnost ta vyžadovala velikého nákladu a není divu, že paním bylo úzko při vzpomínce, jak dále potřebných peněz sehnati.

Světec svolal všechny paní, líčil jim, jak jejich obětavostí bylo již 500—600 dětí při životě zachováno, jež by bez jejich přispění byly zahynuly; jejich jest zásluhou, že dítky poznaly Boha a jej milují; tak milostí Boží se staly matkami těm, k nimž vlastní matky se nehlásily. „Přestanete nyní míti soustrast s dětmi těmi a připustíte, aby bez pomoci zahynuly?“ pokračoval sv. Vincenc v řeči. Plamenná tato řeč dojala shromážděné paní a panny tak, že se slzami v očích rozhodly se jednohlasně, že neustanou v díle křesťanské lásky. Tak vznikl později veliký nalezinec, v němž ubozí nalezenci nejen přístřeší našli, nýbrž i vychováni byli.

V třicetileté válce, jež byla následkem roztržky církevní v XVI. století, snad žádná země nebyla tak zpustošena jako nešťastné Lotrinsko. Loupeže, požáry a nejděsnější zločiny byly na denním pořádku. Od dob obležení Jerusalema neposkytují dějiny hrůznějšího obrazu. Vypravuje se, že muž jeden pro kus chleba svou sestru zavraždil, matky dítky své, a děti zase matky pojídaly.

Dosud v jedné veřejné listině se dočítáme, že malé dítě, které se vybatolilo z chatrče, bylo hladovou zvěří roztrháno a ihned sežráno.

V těch dnech plných nářku zjevuje se sv. Vincenc jako Bohem poslaný anděl lásky, jenž spásu přinášel všem. Všechny vybízel, aby těžce navštíveným bylo pomoheno. Peníze, šaty, potraviny byly sbírány a nešťastným dodávány. Vypočítáno, že více než dvanáct millionů franků prošlo pouze rukama sv. Vincence, aby zmírněna byla rozmanitá bída chudých. Mnohé a mnohé pohnul tento hrdina křesťanské lásky, že netoliko věnovali veliké dary chudým, nýbrž i sami jim sloužili, ano i doživotně se obětovali ošetřování nemocných a trpících.

Zesnul již dávno, ale dále žije světec ten ve velkolepých ústavách, jež láskyplné srdce jeho vytvořilo jako ve spolku kněží missionářů (Lazaristů), v mnohých jiných spolcích, k jichž založení světec svým příkladem povzbudil a ještě dnes vybízí, v nepřehledných zástupech andělů milosrdenství, kteří jej uctívají jako svého zakladatele nebo ochránce a dále vykonávají skutky lásky křesťanské ke cti a slávě Boží a k útěše zarmoucených (milosrdné sestry).

Kde pak byla asi pravda: v náboženství Lutherově, který k „pobití“ vyzýval anebo u svatého Vincence z Paula, kterýž po celý život věren zůstal své zásadě: „Miluj Boha v potu tváře!“?

Brentano v jedné básni staví oba muže Luthera a Vincence z Paula proti sobě a praví:

Slavím Tebe, reku Boží,
neznáš pýchy, jen pokoru,
léčíš svět, spása se množí,
dík Tobě, reformatoru!



Apoštol — tělesných žádostí.

Člověk podléhá chorobám jak těla tak i duše. Mezi chorobami duševními nejhorší jest ona, kterou sv. Jan žádostí těla nazývá. Všude řádí a lze ji jen těžko vyléčiti. Od té doby, kdy člověk vzdoroval Bohu, bouří tělo proti rozumu a snaží se ducha zotročiti. Nebylo věku, v němž by nebyla vládla a svých obětí si nevyžádala, nebylo a není místa, kde by nerozvinula záhubného vlivu svého, není stáří, jemuž by nebyla nebezpečnou. Vždyť stáří nechrání před pošetilostí. Hrozná jsou účinky této choroby duševní: otravuje mládež, celé davy předčasně sklátí ve hrob, ničí rodiny, hanobí stáří a přináší s sebou celou spoustu zločinců a neřestí: křivá přísaha, podvod, krádež, svatokrádež, cizoložství, vražda, sebevražda, zatvrzelost, nevěra, zoufalství, toť družina chlípnosti. Proto sestoupil božský lékař s nebe a přinesl nám léky nejúčinnější. Kristus spojil lidskou přirozenost s božstvím

svým v jedné osobě a tak povýšil a posvětil nás v míře nevýslovné. Toto zázračné povýšení však vlévá též odvahu člověku, aby si zasloužil toto šlechtictví, aby myšlenkami i srdcem k nebi přilnul. Ale i tím vyznamenal Kristus čistotu, že Pannu neposkvrněnou si zvolil za matku, panického muže za pěstouna, a svým miláčkem rovněž učinil učenníka, jenž nade vše čistotu miloval. Čistým, kteříž žádosti těla překonají, slíbil, že Boha viděti budou. Aby pak mysl naše nepoklesla, podává nám v posilu duševní sama sebe v nejsvětější Svátosti oltářní.

A přece jak děsně smyslnost a žádost těla ovládají lidské pokolení! Jak těžko zvítěziti, jak snadno podlehnouti!

Kdož by si chtěl tedy vpravdě zasloužiti názvu reformátora, ten musí o to dbáti, aby člověka učinil mravnějším, aby jej povzbudil, povznesl a jemu pomohl, aby žil čistě a ctnostně. Chvály hodna jest každá snaha, která chce vášně lidské uklidniti, člověka lepším učiniti; dobrým jest boj proti lihovinám, velkokapitalistům, požitkářství; avšak pokud lidská společnost se neuchopí rázných prostředků proti nemravnosti, aby odstranila tuto morovou hlízu, potud vytažená stavidla uvolňují jen nové, zhoubné proudy. Všichni opravdoví reformátoři, všichni mužové, kteří skutečně dbali o dobro ať jednotlivců ať veškerého lidu, kteří časnému i věčnému blahu lidstva prospěti chtěli, snažili se povznésti mravnost, kázeň a stydlivost.

Patříme-li na Luthera s tohoto hlediska, shledáváme, že přítel i nepřítel souhlasně jej odsuzují. Nechceme mu upíratí některé dobré vlastnosti, můžeme uznati jeho pevnou víru v Ježíše Krista, Syna Božího; avšak po mravní stránce zaslouží jen jména „apoštol tělesných žádostí.“ Znesvěcení mravního života, jež způsobil, neukončilo se jeho smrtí, naopak trvá dále a dlouho ještě bude ničiti požehnané působení našeho náboženství na mravní život člověka. Komu by se zdálo, že přísně soudíme, nechť uváží, čemu Luther učil, jak sám žil a jak dějiny soudí o něm.

Čemu učil? Není možno zdrželivě a v čistotě žíti. Praví: „Jako nemohu hory přenášeti, s ptáky létati, nové hvězdy stvořiti, nos si ukousnouti, tak nemohu smilstva se zdržeti.“¹⁾ Mluví tu Luther dle nějakého zjevení aneb ze zkušenosti? Patrně jen zkušenost možno předpokládati. Protestant Köstlin, který napsal životopis Lutherův, rovněž se domnívá, že Luther ona slova mohl jen ze své zkušenosti pronést. Na jiném místě zase Luther píše: „Blázny jsou, kteří se brání modlitbou, postem a trýzněním sebe zlým žádostem, neboť proti takovým pokušením lze snadno pomoci najíti . . .“²⁾ A jaké prostředky radí muž Boží? Péro vypovídá službu, aby je pouze naznačilo! Vizme, co svatý

¹⁾ Viz citát »Hamburger Briefe,« 230.

²⁾ Tamtéž, 230.

Pavel píše (Řím. 8, 13.): „Nebo budete-li podle těla živi, zemřete, pakli duchem skutky těla mrtviti budete, živi budete.“ Kdo z obou má pravdu, apoštol Pavel aneb evangelista Wittenberský?

Avšak Luther jde ještě dále. Nejenom pokládá za nemožné čistotu těla zachovati, ba nazývá zdrželivost přímo zločinem.¹⁾

Tak daleko ani Turci nepokročili! S takovými názory zůstává Luther daleko za Mohamedány a za pohany. Mohamedané uznávají skutky kajicné a posty, chovají v úctě bezženství kněží (coelibat), neb bezženství kajících a dervišů. A pohané i v dobách nejhlubšího mravního úpadku pokládali obětavé přemáhání nejmocnějších pudů za čestnější a vznešenější nežli ukájení smyslných žádostí. Dočítáme se v dějinách, že mladému římskému vojevůdci Scipionovi po dobytí Karthaginy mezi zajatci přivedena byla krásná, vznešená Španělka. Scipio vrátil však pannu rodičům a snoubenci čistou. Tento velikomyslný skutek sebeovládání naplnil Španěly podivem. V roce 1656 nalezen byl v řece Rhoně stříbrný štít, na němž zobrazena byla tato událost. Jak křiklavé protivy se jeví, pozorujeme-li šlechetný čin pohana a neslušné výroky Lutherovy! Kdežto i pohanský frivolní básník Tibul čistotu opěvuje a píše: „Život nevinný, čistý se líbí bohům,“ odvážil se Luther v kázání o stavu

¹⁾ Srov. »Hamburger Briefe«, 230..

manželském u přítomnosti dítek, před hochy a děvčaty, před mládenci a pannami, před ženami a muži názory takové hlásati, jež najdeme spíše v koraíu než v evangeliu. Staupitz, dlouholetý přítel a příznivec jeho, při čtení tohoto kázání se rděl studem. Věru diviti se musíme, že čest a stydlivost řádných protestantů dopouští oslavovati dobrodruha tak spustlého a domnívati se, že Bůh jej povolal, aby pravé evangelium, pravé učení spásy hlásal a zkažený svět napravil!

Jenom tak si to vysvětlíme, že lidé, kteří milují jinak kázeň a mravy, ani Luthera a hanebných jeho kousků neznají. Kam by to až došlo, kdyby mládež protestantská znala spisy ty a jimi se řídila? Jak mohly by si dítky vážiti svých rodičů, kdyby z jejich úst takové zásady slyšely!

Avšak Luther se odvážil ještě dále. Viděl, že ctnostný život katolíků a jejich dokonalost spočívá v lásce k panictví, a proto pravil: „Život bez ženy naplnil svět falešnou svatostí.“¹⁾ Ovšem byla to svatost jiná než ona, jakou Luther pěstoval a již holdoval. Jako apoštol tělesných žádostí šířil jen péči o tělo, proto horlil netoliko proti čistotě kněží a proti slibům řeholním, nýbrž vybízel přímo k zrušení slibů a k svatokrádežnému obcování. Tak snažil se získati si nejen přívržence a šířitele své nauky, ale i těm, kteří mu přáli, návrat nemožným učiniti,

¹⁾ »Martin Luthers Leben« von Hermann, 129.

jak on sám zcela správně rozumuje: „Jakmile mnich, kněz, jeptiška takovýmto svazkem nedovoleného spojení jsou spoutáni, nemožno jim se navrátiti, ba naopak jsou nuceni ve vlastním zájmu a snaze zachovati sebe podporovati odpadnutí jiných.“ Proto s otevřenou náručí přijímal sběhlé mnichy a jeptišky do prázdných prostor jemu nechaného kláštera Wittenberského. Čím více však podobných nedovolených spojení způsobil, tím více přívrženců získal. On sám po delší dobu otálel, než se odvážil veřejně vystoupiti proti svým řádovým slibům a stavu kněžskému vůbec. Obával se jednak veřejného mínění, jednak též kurfirsta, jehož přízně velmi potřeboval, o němž však věděl, že nepřeje manželstvím kněží a jeptišek. Byla to taktika Lutherova, že jiné osoby nastrčil, sám se však pro všechny případy v pozadí skrýval, a teprve tehdy veřejně vystoupil, když jiní cestu mu razili.

Nelze si mysliti, že jeptišky z klášterův uprchlé ve veselém Wittenberce mezi toulavými mnichy a studenty a pod záštitou apoštola tělesných žádostí asi v čistotě žily. Mezi jeptiškami, jimž Luther útěk z kláštera umožnil a jimž ve vlastním nyní klášteře pobytu doprával, nalézala se též Kateřina z Bory, kterouž chtěl Luther dvěma jiným milencům ponechat, než marně; jednoho nechtěla ona, druhý, s nímž měla dlouhou známost, nechal ji seděti, když se dostal z Wittenberka jinam. Projevila přání, že by ráda navždy jednomu

v manželském spojení náležela. Ze slov těch prokmitá, že dosavadní chování bývalé jeptišky nebylo asi vzorné. Pojednou byl svět překvapen zprávou, že Luther vstoupil „do ráje.“ Rájem naznačil stav manželský, jiný souvěrec nazval jej později „trvalou bídou.“ Ještě nedlouho před tím ujišťoval Luther, že nehodlá se oženiti, a již 11. června 1525 se oženil s Kateřinou z Bory; opětňý doklad světu, že každý odpad kněze od církve buď z tělesné žádosti začíná aneb v ní končí.

Že dosavadní život Lutherův nebyl čistý, jest bohužel až příliš jisto! Byl-li mu slib čistoty již v posledních letech před veřejným vystoupením velmi nepohodlný, jak jsme již dříve uvedli, zdálo se mu později, že žádosti tělesné se ani nedají ukrotiti, ba že jsou, jak sám píše, přímou trýzní. Kdybychom ostatně ničeho nevěděli, prozrazují již řeči a spisy jeho z doby před sňatkem, co máme souditi o jeho mravnosti. Jeho výroky ukazují, jaký hnus nitro Lutherovo obsahovalo. Jiné měřítko k posouzení mravnosti člověka jest společnost, v jaké žije. Luther sám zmiňuje se o třech milostných dobrodružstvích a přiznává, že o tom povstaly mnohé řeči a že přišel ve zlou pověst.¹⁾ Kdežto katolíci se posmívali tomuto skutku muže Božího a Erasmus uštěpačně jej odbyl poznámkou, že komedie vyšlapanou cestou pokračuje, poněvadž svatbou končí, přátelé Lutherovi

¹⁾ List Spalatinovi r. 1525. »Hamburger Briefe«, 242.

zaražení mlčí. Melanchthon nejvýš jsa roztrpčen naříká,¹⁾ že Luther v časech tak smutných — zuřila válka selská se všemi hrůzami, v níž následkem štvanic Lutherových asi 100.000 sedláků bylo pobito — ku kroku onomu se odhodlal. Hoře své snaží se Melanchthon tím zmírniti, že svaluje všecku vinu na zvrhlé jeptišky, s nimiž Luther příliš mnoho obcoval a které jemu, muži nanejvýš lehkomyslnému, úklady činily, tak že pak klesl v tuto „změnu stavu.“ Těší pak se Melanchthon nadějí, že Luther v manželství se stane slušnějším a zanechá těch nectností, ze kterých jsme jej tak často musili kárati.²⁾ Jak neslušně Luther, sotva se oženiv, o manželském svém poměru mluvil, a jak rouhavě při věcech nejhanebnějších slova Božího zneužíval, toho nelze uvést. Rovněž tak musíme pominouti i jiné neslušné výroky a mínění o něm. Uvedené stačí, aby byl odůvodněn název „apoštol tělesných žádostí.“ Jen o tom ještě se zmíníme, že Luther v listě k svému příteli Spalatinovi, v němž mu sděluje radostnou událost, že se oženil, ještě připojuje zprávu, že ve Francku 10.000, ve vévodství Württemberském 6000, ve Švábsku 10.000 a v Elsku 20.000 sedláků bylo pobito!

A nalezlo toto učení o tělesné volnosti oblíbenosti? Mezi kněžími, mnichy a jeptíškami, jimž čistota byla obtížnou,

¹⁾ Melanchthons griech. Brief an Camerarius vom 16. Juni 1525.

²⁾ Viz o této nehezké věci: Evers »Briefe aus Hamburg«, 237.

ano, nikdy však u prostého lidu. Mravní vědomí, stydlivost, jež křesťanství po staletí panující vstúpilo v srdce lidu, bylo příliš hluboko zakořeněno, takže je ani násilné skutky věrolomného kněze a mnicha nedovedly vyvrátiti.

Zdá se, že drahá polovice Lutherova častěji byla ve svém svědomí znepokojována, je-li řádnou manželkou. Neboť když r. 1527 Luther těžce jsa nemocen se obával, že by mohl zemřít, těšil ji: „Tys vskutku má manželka, o tom buď přesvědčena a nikdy o tom nepochybuj. Nechtěš slepý, bezbožný svět o tom mluví, co chce.“¹⁾ Avšak Martin Luther a Kateřina z Bory nemohli ani před Bohem, ani před církví, ani před státem platný sňatek uzavřít; neboť jejich spojení bylo dle všech zákonů pouhým konkubinátem (souložnictvím).

Nic nemohlo právníky o něčem jiném přesvědčiti; neboť protestanté prohlásili přece sami ve Wittenberce ve veřejných přednáškách, že manželství kněží nejsou platná, že dítky jejich nemohou za manželské býti pokládány, ani jim práva dědická přiřknuta. Výrok tento velice Luthera pobouřil, tak že ještě r. 1536 trpce si stěžoval v listu hraběti Mansfeldovi: „Ani jeden právník není při mé straně a neuznává manželství mé za zákonné. Záhodno by bylo, aby pyšným těm hlupákům jazyk z hrdla byl vytržen.“

¹⁾ Citat aus »Martin Luthers Leben« von Michal Herrmann, 132.

Lid však ženatých kněží si nevážil, jak Luther sám si stěžuje: „Kněží ženatí jsou v opovržení!“¹⁾

Přece však svým apoštolátem těla vyhovujícím získal velikou stranu: sociální demokraty. Bebel (jak známo, jeden z jejich vůdců), když některá špinavá místa z Luthera citoval, přidává: „Slova ta by měla na dveřích našich chrámů do kamene býti vyryta.“ Z toho, že se hlasateli volné lásky výroky Lutherovy o věcech pohlavních tak velmi zalíbily, jest patrnó, jak vysoká, vlastně jak nízká jest mravní slabost velikého reformátora.

Musíme Bohu děkovati, že většímu dílu protestantů špinavá literatura Lutherova není známa, že lid ten mravněji cítí a smýšlí, nežli jsou zásady, jež apoštol tělesných žádostí hlásal.

Srovnejme s touto činností činnost a zřízení církve. Snesme všecka pohoršení, jaká kdy v ní byla, přimysleme si jejich rozšíření a zveličením v míře větší, nikdy nebylo kněze, ani biskupa, tím méně papeže některého, kterýž by se byl odvážil takové zásady za „evangelické“ veřejně prohlásiti. Bylo-li snad skutků nechvalných, byly přece hříchy vždy za hříchy, neřest za neřest pokládány, nikdy ale nebyla špatnost za ctnost vyhlašována, jako Luther učinil. Jak milou protivou tohoto hnusného bahna jsou nám nepřehledné řady duší čistých, jež tehdy ozařovaly církev katolickou. Tak svatý Stanislav Kostka

¹⁾ »Martin Luthers Leben« von Michal Herrmann 132.

(† 1568), jinoch zvláště něžný, který ve mdlobu upadal, slyšel-li slovo neslušné; sv. Alois z Gonzagy († 1591), ochránce panické čistoty, oslavován jest jako člověk bez tělesných křehkostí, kterýž, ač žil na dvoře knížecím, přece zachoval si andělskou čistotu. Jaký počet řádů právě tehdy byl založen aneb k původní přísnosti přiveden. Množily se, na sta, na tisíce lidí k sobě připoutaly, kteří hanbu odpadnutí smiřovali, útoky na mravnost a čistotu odmítli a životem čistým, ježž bezpočetní členové vedli, zřejmý důkaz podali o zdárném působení, svatosti a božském původu katolické církve. Tehdy povstali řádové Kapucínů, Jesuitů, Theatinů, Uršulinek, Kamilianů, Piaristů, Barnabitů, milosrdných bratří, kteří vesměs statečnost, nadšení a sílu k životu plnému odříkání čerpali z víry svaté a ze slibu Spasitelova, ježž čistým duším učinil: „Blahoslavení čistého srdce, neboť Boha viděti budou.“

Nedaleko Hallu v Tyrolsku, blíže místa Tulfes stojí u cesty v lese kaplička od lidu velmi navštěvovaná, kamž zvláště panny rády přicházejí, aby síly nabyly ve slibech a předsevzetích, že zachovají svatou čistotu. Byla postavena k uctění památky panny, kteráž pro nejdražší klenot svaté čistoty na témž místě smrt mučennickou podstoupila. Gertruda Angererova, dcera rolníka, po matce vnučka známého z r. 1809 reka Speckbachera, byla dívkou neobyčejné krásy, nejčistších mravů, právě 19 let stará. Šla 23. března 1816 dopoledne z Hallu

lesní cestou k domovu v Tulfes. Sotva čtvrt hodiny cesty před domovinou přepadl ji u lesní houštiny neznámý muž; s hrůzou poznala děvka ihned nekalý úmysl jeho, avšak, ač prosil, ač smrtí hrozil, ač sekerou nad hlavou jí mával, přece se svatým zápalem útokům vilníka vzdorovala, tak že rozztekliv se, konečně jedinou ranou sekery ji k zemi srazil; pak prchal od umírající rekyně. Otec a bratr majíce starost, že dlouho domů nepřichází, hledají ji a nalézají Gertrudu, kteráž sotva síly má, aby jim projevila, co se bylo stalo a s ujištěním, že vrahovi odpouští, duši před hříchem zachráněnou poroučí Soudci i Ženichu nejčistšímu.

Není ti lehká odpověď na tyto otázky? Které pak naučení a které zásady to byly, jež nadchly onu pannu, že raději smrt zvolila, než aby nevinnost svou obětovala; byly to nauky Lutherovy aneb ony, jimž svatá katolická církev učí a jež hájí?



Další činnost Lutherova ve službě evangelia.

I u nejvřelejších přívrženců byla vážnost Lutherova valně poškozena. Avšak místo aby po neštěstí, jež způsobil a po pohoršení, jež dal, s jeviště veřejného života odstoupil, a v nejodlehlejším koutku své zločiny oplakával, přičinil se nešťastný mnich o rozpoutání nových

vášní proti papeži a proti církvi. „Nuže, milí přátelé,“ tak psal o novém roce 1526, „začneme opět znova psáti, básniti, rýmovati, zpívati a malovati. Zlořečený budiž, kdo v tom líným se ukáže, neboť papežství daleko ještě není rozmeteno ani potupou, ani písmem, ani zpěvy, ani básněmi, ani malbami.“¹⁾ Spolu snažil se mezi knížaty nové příznivce a podporovatele si zjednati. Dopsal Jindřichu VIII, králi anglickému, kterého před lety velmi potupil a z něhož posměch si tropil, poněvadž Jindřich vydal knihu na obranu sedmi svátostí proti Wittenberskému reformátorovi. Nyní listem úlisným Jindřichovi lichotil a dokonce i veřejné odvolání nabízel, že v zahánění netroufá si ani zraku k němu pozdvihnouti, jsa pouhé bláto a červík, ježž král nejlépe pouhým odkopnutím mohl by odbyti, nyní že však hotov jest jméno Jeho Velebnosti — ač neodmítne-li toho král — novým spisem oslaviti. Dostalo se Lutherovi velmi peprné, ale zasloužené odpovědi. Jindřich VIII, pozdější zhýralec a tyran Anglie, reformátorovi vážně do duše promluvil. Nikoliv před ním, králem, aby na kolena padal, nýbrž před Bohem, a Jej aby odprosil; nešťastnou jeptišku, kterou svedl, aby zase klášteru vrátil, sám pak aby po celý život činil pokání, a za tisíce těch, jež o život časný a za desetitisíce těch, jež o věčné spasení připravil, se modlil. Podobně odpověděl vévoda Jiří saský, ježž,

¹⁾ Viz citát v »Lutherdenkmal«, 3. Aufl. 206.

těžce uraženého, Luther lichotivými frásami odprošoval a k zapomenutí dřívějších potup přiměti chtěl.¹⁾

Mezi tím co Luther pokračoval v boji proti církvi a proti katolickým knížatům, vyvstali proti němu noví odpůrcové ve Švýcařích. Tak Zwingli (1484—1531) a jeho stoupenci, kteří rovněž jako Luther pouze na Písmo svaté se odvolávajíce, zcela jiné učení nežli on z něho čerpali a jemu v nauce o večeři Páně přímo odporovali. Luther ještě skutečnou přítomnost Kristovu v nejsvětější Svátosti oltářní uznával, Zwingli však a jeho stoupenci zavrhovali učení toto a podkládali slovům Kristovým: „Totoť jest Tělo mé“ význam: „Toto znamená Tělo mé.“ A aj! Luther, který dosud ústní podání a církevní tradici proti katolíkům popíral a zavrhoval, pojednou dovolává se proti Zwinglimu tradice, podání patnácti století a svědectví katolické církve. Tak ocitl se Luther sám s sebou a s novým svým učním v odporu, avšak to mu nevadilo, ač se mu to častěji stávalo. Nepokládal za nutno rozumem se řídit, vždyť učil, že rozum jest nevěstkou ďábla! S tímž rozhořčením, s jakým dosud brojil proti katolické církvi, vystupuje od té doby až do své smrti proti Zwinglimu a proti Zwinglianům. Kdežto až dosud jen katolíkům a papeži vytýkal, že čertem jsou posedli, říkal nyní i o švýcarských reformatóřích, že ďábla mají, že jsou ďáblem proniknuti, že

¹⁾ Viz: Döllinger »Luther.«

jsou ďáblem přeplněni a že jsou sluhové ďábla.¹⁾ R. 1528 píše Luther: „Jeden z nás, buď já nebo Zwingli, patří čertu, třetí není možno. Jako o mně praví, že já jsem pln ďábla, tak zase já tvrdím, že ďábel z nich mluví.“²⁾

Když Zwingli r. 1531 v bitvě u Kappel padl, a nedlouho po tom i Hausschein, nový vůdce Zwinglianů stižen jsa vředem rovněž smrtí sešel, způsobilo to Lutherovi velikou radost, neboť viděl v tom soud Boží a odlehčil si slovy, že čert oba na věčnost odpravil.

V těchto hádkách a sporech Lutherových svobodně šířilo se nové evangelium všude. Novotáři na všech stranách podnikali nové útoky, nejsouce spokojeni tím, že jsou pouze trpěni, nýbrž domáhali se nadvlády a katolíků již ani trpěti nechtěli. Roku 1529 nabízeli na říšském sněmu ve Špýru katoličtí stavové, jen aby sjednocení všech sil proti Turkům již i Vídeň ohrožujícím dosáhli, veliké výhody stoupencům Lutherovým. Pouze toho žádali, aby ve věcech náboženských, než všeobecný sněm církevní pořádek zavede, vše při starém zůstalo a novoty se dále nešířily, mše svatá aby nebyla odstraněna, proti nejsvětější Svátosti aby se nekázalo a každému aby svobodno bylo mši svaté býti přítomnu. Avšak novotáři přímo proti tomu se obražovali a slavně „protestovali.“ A od tohoto protestu dostalo se novotářům

¹⁾ Viz citáty v »Lutherdenkmal«, 212.

²⁾ Luthers Schrift vom Abendmahl. Tom. 3. fol. 438.

jména „protestantů.“ Tím veřejně odepřeli katolíkům jejich bohoslužbu trpěti.

Slovem „protestantismus“ nazývá se odpadnutí od církve katolické v XVI. století. Smutný politický stav té doby, stálé války, v něž císař jednak s Turky, jednak s Francií a s Itálií byl zapleten, žárlivost krále francouzského Františka I. (1515 až 1547), kterýž protestanty v Německu podporoval a s nímž protestantská knížata proti císaři a říši se spolčovala, všechno to podporovalo další odpad od církve katolické a pomáhalo Lutherovi, že mohl bez překážek pokračovati v podvratném díle proti církvi. Prvým knížetem, kterého Luther získal veřejně a přímo k „novému evangeliu,“ byl Albrecht Brandenburský, velmistr rytířského německého řádu, jemuž již r. 1522 Luther nadhodil, aby církevní území Pruské přeměnil ve knížectví světské, a se oženil, kterážto rada se mu velmi zalíbila. Podobné návrhy činil Luther členům řádu německých rytířů. Roku 1525 dal si Albrecht jako „vévoda Pruský“ holdovati a vydal náboženský edikt, jímž Lutherovo učení bylo zavedeno; těm pak, kdož by jinak učili nebo učiti dovolili, hrozil vyhnanstvím ano i smrtí. Rok na to oženil se Albrecht s dcerou krále dánského. Členové, kteří byli řádu věrní, opustili zemi, mnichové a kněží, kteří věrnými byli, byli vyhnáni, ústavy nadační, kláštery a kostely zabaveny, oloupeny a vydrancovány. Avšak krádež tato nepřinesla ničeho dobrého lupiči, neboť žil ve stálém rozbroji se

svými poddanými, často nařikaje, že v celé zemi nemá věrného poddaného a že raději by byl pasákem než vladařem. Rovněž v prvním, před Bohem neplatném manželství neměl štěstí; druhá pak manželka mnohá mu činila příkoří, až konečně od něho odešla. Často se stal tak trudnomyslným, že se obávali, aby se sám nezabil; bylť vskutku velice nešťasten a ačkoliv církvi veliké statky pobral, zemřel v bídě a velikých dluzích r. 1568. Ve Švédsku za vlády Gustava Wasy roku 1527 učení Lutherovo vypudilo starou víru, o niž lid soustavně byl olupován, neboť již r. 1520 Christian II. (1513 až 1523) náboženství Lutherovo podporoval a nástupce jeho Bedřich I. (1530) je za jediné pravé prohlásil, ačkoliv při nastoupení vlády slavně a pod přísahou slíbil, že římsko-katolickou církev v Dánsku a v Norsku v platnosti zachová. Christian III. dal jednoho dne (1536) všechny biskupy zatknouti a teprv potom jim zase svobodu a dědičné statky vrátil, když důstojností svých se zřekli a slibem se zavázali, že nebudou novému učení překážeti. Mnichové a jeptišky byli vyhnáni; o statky duchovní dělili se král se šlechtou, což Lutherovi, když se o tom dozvěděl, tak velice se líbilo, že dopisem pochválil krále, že biskupy vyhnal a slíbil, že všude jak mu jen bude možno, slovem a skutkem jej bude podporovati. Právě takovým způsobem šířilo se tou dobou nové učení v rozličných krajinách Německa. Knížata, kteří toužili po statcích církevních a větší moci, rady městské nejvřelejší

jevili zájem pro „čisté evangelium,“ zvrátili řád církevní, zahnali biskupy, kněze, mnichy, jeptišky, pobrali statky církevní, ano učinili se pány nad svědomím svých poddaných, přinutivše je ku přijetí nového náboženství. Při tomto díle „božském,“ vpravdě však díle záhubném byli pomocníky až příliš horlivými od praporu sběhlí mnichové a kněží, kteří lid pobuřovali, s ním do chrámů a do klášterů vnikali a jako Vandalové si počínali. Císař a stavové přičiňovali se poctivě, aby mír byl uzavřen, hotovi jsouce k ústupkům největším. Proto odbýván byl r. 1530 říšský sněm v Augsburce. Protestanté podali spis Melanchthonem sepsaný a Lutherem schválený, v němž příkré věty Lutherovy značně byly zmírněny a seslabeny. Melanchthon spis přečetl a dán mu název: „Konfesse (vyznání) augsburská.“ Spis ten vynikal zdánlivou umírněností, jakoby protestanté katolíkům vstříc přicházeli a mnozí katolíci již se těšili z blízké dohody, avšak ve skutečnosti měl spis ten jen oklamati a obelstíti katolíky. Luther sám i Melanchthona, jenž byl v jednání uhlazenější, přemlouval ku přetvářce slovy: „Jakmile unikneme moci, pak úskoky a chyby své snadno napravíme; neboť Boží milosrdenství jest s námi.“¹⁾ V době, kdy zasedal říšský sněm, psal Luther Lazarovi Spenglerovi o úkladech, jakými katolíci mají býti zaskočeni.²⁾

¹⁾ Brief an Melanchthon, de Wette, IV. 156.

²⁾ De Wette IV. 159.

Charakteristickou známkou upřímnosti a poctivosti Lutherovy v boji proti katolické církvi jest rada, jakou dal pomořanskému studujícímu jménem M. Weierovi r. 1539.: „Aby otce svého, upřímného katolíka, tím si hleděl nakloniti, že se v náboženských věcech zcela otci přizpůsobí, tedy aby s ním se postil, modlil, svaté vzýval a mši svaté na oko zbožně obcoval.“ A přece tehdy již dávno skutky tyto za modloslužbu, a mši sv. za takovou ohavnost prohlásil, že by byl raději loupežníkem a . . . než by urážel Krista po patnácte let sloužením mše.¹⁾

Po této neutěšené činnosti Lutherově pozorujme jiného reformatora a šířitele pravdy, svatého Františka Xaverského, současníka mnicha Witteuberského. Narodil se ze vznešených rodičů dne 7 dubna 1506 na zámku Xavier nedaleko města Pampeluny ve Španělsku. Nadán jsa neobyčejnými dary ducha a srdce, studoval na universitě v Paříži. Když byl 22 let stár, stal se doktorem theologie a za všeobecného jásotu vystoupil jako professor. Chvála a obdiv všech posluchačů lahodily jeho marnivosti a rozmnožovaly v něm touhu po slávě a vyznamenání světském. Sv. Ignác, který po svém obrácení také v Paříži studoval, upozornil Františka na důstojnější a čestnější pole činnosti a získal šlechtetného muže pro Boha, připomínaje mu slova Spasitelova: „Co by prospělo

¹⁾ Viz citáty v »Reformatorenbilder« von Dr. Constantin Germanus, 174

člověku, kdyby celý svět získal, na duši své ale kdyby škodu trpěl?“ František zřeknuv se marnosti světa, přidružil se k sv. Ignácovi a vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, od něho založeného, a připravoval se tuhým pokáním a ustavičnou modlitbou k přijetí svátosti kněžstva, již pak 24. června 1537 skutečně přijal. Hlásal pak, pln jsa ohně, slovo Boží, a po důkladné opravě sama sebe jal se pracovati o nápravě svých bližních. Přidělen jsa missii pro východní Indii, vstoupil r. 1541 v Lissaboně na loď, byv před odplutím jmenován apoštolským nuntiem pro východní Indii. Když byl vybídnut, aby aspoň jednoho sluhu s sebou vzal, odmítl to slovy: „Pokud sám dvě ruce mám, netřeba mi sluhy.“ Času pětiměsíční plavby používal k duchovnímu poučování spolucestujících a lodníků, snaže se všem křesťanskou láskou sloužiti, aby všecky Kristu získal. S každým zapředl řeč o tom, co stavu jeho odpovídalo; s námořníkem o námořnictví, s vojínem o věcech války, s obchodníkem o obchodu, s úředníkem o věcech státních, ano i ke hráčům přistoupil a účastenství projevil na jich výhře nebo prohře. Nejvřeleji však se přitulil k nemocným. Lože, jež mu místokrál, který s ním na téže lodi jel, vykázal, jakož i stravu, kterou mu posílal, vděčně sice přijímal, avšak přenechal obě nemocným, sám na palubě mnohé noci přespal, maje kotouč lodních provazů pod hlavou. Již na cestě té získal sobě srdce všech tak, že již tehdy jej nazývali svatým otcem, kterýž název i později mu zůstal. V krátké době

změnilo se vše na lodi, lehkomyšlnost a rozpustilost ustoupily zbožnosti a bázni Boží. Konečně přistál František v Goa, ve hlavním městě portugalské Indie, kdež panovala veliká nevázanost a nejsmutnější zdivočilost mravů a skoro všeobecné opovrhování náboženstvím. Pohled na tyto poměry naplnil žalem srdce světcevo; proto dlouhý čas věnoval modlitbě a ošetřování nemocných v nemocnicích, aby s větším zdarem obrátil nevěrce města toho. Procházel pak ulicemi města s malým zvonkem v ruce, a pro Boha prosil otce rodin, aby dovolili dítkám a otrokům svým účastniti se křesťanského vyučování. Děti se houfně dostavovaly a tak se změnily jeho vyučováním, že byly němou sice, ale výmluvnou výčitkou dospělým. Teprve potom kázal Xaver dospělým a to s výsledkem tak skvělým, že město Goa právě tak bohabojným se stalo jako bylo dříve bezbožným. Svatý František Xaverský často na daleké cesty námořní se vydával a stalo se, že jednou na téže lodi jel portugalský šlechtic, který svou nevěrou se vychloubal. Bodrou řečí svou získal si světec jeho přízeň, avšak o náboženství nesměl se mu zmíniti; neboť začal-li jen o něm mluvit, již se šlechtic rozzuřil tak, že náboženství tupil a se zapřísahal, že nikdy nepůjde k sv. zpovědi. Jednoho dne loď přistála; oba vystoupivše na břeh, zašli společně do blízkého lesíka. Pojednou obnaživ záda svá uchopil František několik prutů trnových, jimiž tělo své tak zbičoval, že krev po celém těle řínula. Obrátiv se ku

šlechtici, pravil k němu: „Viz, to činím z lásky k tobě, a učinil bych daleko více; avšak i největší bolesti ničím nejsou proti tomu, co Kristus pro tebe učinil; Jeho veliké utrpení, Jeho přehořká smrt, Jeho v proudech prolitá krev: to vše nepohne srdcem tvým?“ Potom oči svých k nebi pozdvihnuv, zvolal: „Pohleď, o Špasiteli, na vlastní svou nejsvětější Krev a smiluj se nad námi!“ Šlechtic užasl nad takovou láskou a hluboce jsa dojat a celý ohromen, vrhá se světci k nohám a pro Boha jej prosí, aby již ustal sebe bičovati, že chce se obrátiti a opravdu slovu dostál. Ještě v lese co nejkašicněji sv. zpověď vykonal a stal se křesťanem bohabojným.

Z Goa podnikal tento horlivý missionář obětavé, ale i požehnané cesty, jimiž tisíce pohanských duší katolické církvi získal; byla to náhrada za ony davy, jež jí Luther na západě odcizil.

Na břehu mořském klesá námahou vysílené rámě, když zástupům, jimž hlásal křesťanství, udělil svatý křest. Zázraky nepopíratelnými jsa provázen, spěchá do království Travankorského, kdež deset tisíc svatým křtem uvedl do lůna církve svaté, odtud na Ceylon, kdež křesťany, jichž při pronásledování více než šest set pro víru zabito bylo, ve víře utvrzuje a novými vyznavači rozmnožuje; pak chvátá do Malakky, Kochina, do předhoří Komorinu i Amboinu, a všude klidí hojnou žeň námahy své. Odvažuje se pak i plavby, při níž i nejdůležitějšího srdnatost opouští, k Molukům, k domo-

rodčům, pověstným svou ukrutností; a dále ještě nutká jej touha srdce a horoucí láska pro slávu Kristovu a pro spásu duší. Čínská loď přiváží jej do Japonska. Za nezměrné námahy, obtíží i nebezpečenství prošel rozsáhlý ostrov, uděluje tisícům pohanů svatý křest a zažil zde, o čem již od pobřeží rybářů svým bratřím do Evropy psal: „Nově obrácení, i pohané diví se zákonu tak svatému a rozumnému, kterýž tak dokonale sám s sebou souhlasí.“ Tak se tedy vyslovil zdravý rozum oněch národů o mravním zákonu, pro nějž v Evropě neměli křesťané vážnosti a jemuž ve slepé nenávisti odporovali.

Ač po celý den až do umdlení pracoval, strávil světec ještě větší část noci na modlitbách. Za tento obětavý život naplnil Bůh srdce apoštola nevýslovnou útěchou. Pokřtív v Amanpuchu 3000 pohanů, píše do Evropy: „Jsem tak šťasten, že zapomínám na všechny strasti, jež mne obklopují.“ Ale vše to bylo ještě Františkovi málo; chtěl ještě větší oběti přinést.

Cílem touhy jeho byla Čína. Avšak jako Mojžíšovi bylo i Františkovi dopřáno, že jen z dále spatřil říši, jejíž obrácení srdce jeho tak vroucně si přálo. Naproti pobřeží, v malé chatrči na ostrově Sancinu vydechl světec v pátek dne 2. prosince r. 1552 svou horoucí láskou planoucí duší s povzdechem: „V Tebe Pane jsem doufal, nebudu zahanben na věky.“ Byl teprve 46 let stár, když Pán jej povolal, aby v radosti sklízel, co v potu tváře a v slzách rozséval. Krátký byl jeho věk, ale věčné

dílo, jež vykonal, nesčetná nebezpečí na vodě i na zemi, jež přestál, často v největší nouzi, bos daleké krajiny pokryté sněhem i ledem prošel, ba i za horka, bouře a deště, v hladu a nedostatku; 700.000 pohanských duší hlásáním slova Božího a svatým křtem Bohu získal, nesčíslné zbloudilé křesťany opět na pravou cestu přivedl a věčnosti zachránil.

Tažme se: který z obou mužů lépe činil. Zda Luther, který jsa nestřídmý, pln záští, ani lži, ani přetvářky, ani skutků násilných se neštítel, jen aby hojný počet nesmrtelných duší staré církvi urval: aneb svatý František Xaverský, který modlitbou, prací, nevyslovitelnými obětmi a strádáním sama sebe strávil, jen aby duše katolické církvi, pravdě, ctnosti a věčné spáse získal? Zajisté snadná odpověď.



Reformator manželství.

Člověk děkuje za původ svůj rodině; rodina pak ku svému zachování a rozkvětu žádá manželství, to jest nedílné a nerozlučitelné, po čas života trvající spojení muže a ženy. Původcem spojení toho jest Bůh sám. On dal muži v ráji ženu a požehnal spojení tomu slovy: „Rostte a množte se a naplňte zemi!“ (1 Mojž. 9, 1.) Manželství má dle vůle Boží věčně a nerozlučně trvat.

Odpadnutí od Boha zakalilo též poměr mezi mužem a ženou; skoro všude manželství pozbylo rázu jednoty a nerozlučnosti; rozvod a mnohoženství nabyly převahy. Tu přišel Kristus na svět a poněvadž byl Spasitelem veškerého lidstva, vrátil manželství původní čistotu a svatost, a povýšil je na svátost. Z nevyčerpatelných pokladů svého vykoupení obdařil spojení muže a ženy zvláštní milostí, která je sílí, aby si věrnost zachovali, až do smrti vzájemně se milovali a děti své pro nebe vychovávali. Poněvadž však i po vykoupení Kristem boj proti zlu a proti vášním jak v srdci jednotlivce tak i ve světě vůbec nevymizel, tak i boj proti čistotě a svatosti manželství trvati bude až do skonání světa. Dějiny křesťanství všech století poučují nás o boji nevázané smyslnosti proti svatosti manželství, jak je Bůh ustanovil a Kristus obnovil. Poměr rodin a národů k manželství ukazuje jejich mravní výši anebo hlubokou zvrhlost. Kdokoli tedy o pravdivé zušlechtění lidu se chce přičiniti a jemu požehnání křesťanství vždy více zjednati chce, musí především s celou rozhodností hájiti svatost manželství. Každému opravdovému reformátoru křesťanského života toho jest dbáti, aby v rodině, v lidu se ctila jednota, nerozlučnost a svatost manželství. Správná odpověď k otázce, zdali Luther právem názvu reformátora si zasloužil, předpokládá správnou odpověď k otázce, zdali a co učinil k povznesení svatosti manželství a zdali s celou duší byl jeho zastancem? Odpověď k této otázce

bude tím jasnější a důkladnější, jestliže si objasníme, co vše Luther vzhledem k manželství vykonal, a co pro manželství vykonala katolická církev.

Luther křesťanské názory o manželství velmi poškodil; upíraje mu ráz svátostní, postavil je na roveň s obyčejnými věcmi obchodními a prohlásil, že jest to věc jediné zevnější a těla se týkající, podobně jako jídlo a pití.¹⁾ O kázání Lutherově o manželství r. 1522 ve Wittenberce poznamenává Döllinger: „V kázání tom o manželství a manželském obcování uvádějí se a dovolenými prohlašují věci, od nichž by se přirozený cit pohana studem odvrátil.“²⁾ Luther manželství mezi křesťany a nekřesťany úplně za dovolené prohlašoval. V témže kázání prohlásil cizoložství způsobem nejvýše nestoudným za dovolené! Proto protestantský theolog Thiersch trpce si stěžuje do zvrhlých názorů a zásad Lutherových o panenství a manželství.³⁾ Jiný, rovněž protestantský spisovatel, podotýká o těchto špinavých výstřednostech Lutherových: „Tento názor o manželství jest skoro týž, jaký si utvořil pohanský starověk a jaký se později objevil opět ve francouzské revoluci.“⁴⁾ Jak

¹⁾ Viz citát v »Hamburger Briefe«, 257.

²⁾ Döllinger »Luther« 40.

³⁾ Thiersch »Über christl. Familienleben.« 6. Auflage, Frankfurt 1872.

⁴⁾ Hagen »Literarische und religiöse Verhältnisse im Reformationszeitalter, 233.

neslušně ostatně o svém poměru ku Kateřině v listech se vyjadřoval a jak při tom neuvěřitelnou sprostotu se slovy Písma sv. spojoval, nelze uváděti; než ani tím se nespokojil. On zcela určitě prohlásil mnohoženství za dovolené!

Jako Melanchthon Jindřicha VIII, krále Anglického, vybídl, aby ku své ženě druhou si přibral, a tím aby obešel mrzuté vyjednávání o rozvod manželský, tak i Luther tomuto korunovanému zhýralci roku 1541 namluvil, že možná jest dispense. V Anglii ovšem zůstalo to při pouhém přání, avšak o devět let později v Německu věc tato byla provedena. Filip Hessenský, nejhorlivější stoupenec nového evangelia, tak si vážil víry, že každým mravním zákonem pohrdal. Sám reformátorům o sobě psal, že žil v ustavičném cizoložství a smilství. Ačkoliv byl následkem svých prostopášností nemocí hnusnou stížen, uchýlil se přece k reformátorům, by mu pro spásu duše a se zřetelem na služby, jež novému evangeliu prokázal, dvojženství dovolili; a ejhle! nový evangelista blahosklonně mu — dispens udělil. „Neboť chudá, bídňá církev potřebuje zbožných pánův a vladařů.“ Jenom si přál, aby ta věc byla utajena a kdyby toho bylo třeba, netřeba se lekat ani velké lži, neboť pro něco lepšího, pro křesťanskou církev, dovoleno jest i veliké lži užiti.¹⁾ Pak připojuje Luther, že dříve toto okénko (mnohoženství)

¹⁾ Viz: Evers VI. 527.

nechtěl otevřítí z ohledu na prostý lid, když však jedná se nyní o knížete a o tak mocnou podporu jeho učení, nemohl ovšem jinak než přání jeho velkodušně vyhověti. Pro tyto názory hleděl muž Boží i svou Kateřinu získati, to se však přece uprchlé jeptišce příliš málo líbilo, že zvolala: „Tomu aby čert věřil.“¹⁾ Dispens, kterou Luther knížeti Filipovi Hessenskému udělil, přinesla Lutherovi i značný hmotný prospěch. Neboť brzy na to, dne 24. května 1540 oznamuje Luther landhraběti: „Dar Vaší Milosti, 32 věder rýnského vína, jsem obdržel a nejponíženěji děkuji.“²⁾ Jisto tedy, že Luther odměnu za povolení dvojženství, náklad vína — patrně za účelem náboženským — vděčně přijal, kdo mu však dal moc k této dispensi, toho podnes ani Luther, ani stoupenci jeho nevysvětlili. Jestliže Luther takto o manželství smýšlel, učil a soudil, pak zajisté nemůže býti nazván reformátorem ani manželství, ani nábožensko-mravního života, nýbrž škůdcem onoho i tohoto. Sám Köstlin musí přiznati, že dvojženství Filipovo jest největší skvrnou jak v dějinách reformace tak i v životě Lutherově.³⁾ Nejen však toto obchodování s manželstvím, nýbrž i celé stanovisko Lutherovo v otázce manželské zůstane skutečně velikou skvrnou. Věru, velikým díkem Bohu jsme povinni, že si německý lid mravní ráz a katolické názory

¹⁾ Viz: Hamburger Briefe, 261.

²⁾ Köstlin »Martin Luther.«

³⁾ Köstlin »Martin Luther.«

o manželství v srdci pevně zachoval, a že překonal nemravný útok Lutherův.

Naproti tomu všimněme si blíže snahy katolické církve, aby udržela manželství v té čistotě, jakou Bůh nařídil a Kristus opět zavedl. Církev katolická kladla veliký důraz na ideální stránku, vznešenost manželství, ale ona za ni též bojovala. Jakou péči věnovala církev svatosti manželství, dokazují dějiny. Montalembert ji líčí následovně: ¹⁾ „Po celý středověk byl život Otců křesťanského lidu (papežů) neustálým bojem za nerozlučnost manželství proti králům a manům. Zajisté tito pánové neměli takových prostředků, aby svým tělesným vášním tajně a nerušeně mohli vyhověti a jaké poskytuje život při dvorech a zhýralost moderních salonů nástupcům jejich. Přece však církev římská za všech časů a nejrozmanitějších okolností pokládala za svou největší a nejvznešenější povinnost chrániti slabé ženy na místě právě nejcitlivějším a nejsvětějším, totiž jejich svobodu a čistotu. Od dob Jana Křtitele až po Klementa Augusta Droste-Vischeringa, arcibiskupa v Kolíně nad Rýnem († 1845), byla skoro vždy otázka manželská příčinou, že církev byla od světské moci pronásledována a ubíjena. V jediném roce 1095 byli současní nejmocnější vladařové světa křesťanského, Jindřich IV, císař německý, a Filip I, král francouzský, papežem Urbanem II. dáni

¹⁾ »Die Mönche des Abendlandes.« VII. 137.

do klatby, poněvadž porušili věrnost manželskou. Podobné příklady udály se časem až do XVI. století, kdy papež raději připustil, že království Anglické pod Jindřichem VIII. se od svaté stolice odtrhlo, než by uvalil na sebe hanbu, že zhýralému tyranu rozvod manželský povolil

Vším právem píše právě zesnulý sv. Otec Lev XIII v encyklice o křesťanském manželství: „Musíme přiznati, že katolická církev má nesmírné zásluhy o blaho všech národů, chráníc svatost a nerozlučitelnost manželství, a že jí nemalý dík patří za to, že občanským zákonům, které od XVIII. stol. velice se na manželství prohřešily, zjevně odporovala, a že klatbou stihla názory, že jest dovolen rozvod sňatku manželského.“ Kdežto Luther tvrdil, že manželství není svátostí a je daleko více snížil než sami pohané, udržovala církev katolická manželství mezi křesťany na výši svátosti a s chloubou kladla důraz na jeho ideální, vznešenou stránku, prohlašujíc je podle slov sv. Pavla za obraz, odlesk zázračného spojení Krista s církví. Kdežto Luther tak se zapomněl, že až cizoložství schvaloval, církev je vždy uznávala za zločin a stíhala tresty církevními. Kdežto Luther mnohoženství v zásadě dovoloval a svými volnými názory o manželství, jeho rozvedení a uzavření nového nerozlučitelnost manželství odstranil, bránila církev nezdolně po všechny časy každému pokusu o uvolnění svaté pásy manželské. Jak vznešená jest postava papeže Innocence III (1198—1216) v zápase za svatost manželství a práva ženy utiskované proti

dvěma korunovaným cizoložníkům, proti králi Leonskému a Filipu Augustovi, králi francouzskému. Onen snažil se papeže slavným poselstvím a dary si získati; leč marně, Innocenc III zůstal neúprosným, dokud král neopustil, nezapudil souložnici ode dvora. Tvrďším byl boj s Filipem Augustem. Ten pokoušel se o rozvod sňatku manželského, jež nedávno teprv uzavřel s Ingeborgou, dcerou krále dánského, Knuta. Do shromáždění rádců, kteří v té záležitosti byli svoláni, dostavila se též nešťastná mladá kněžna. Poněvadž francouzsky neuměla, oznamil jí tlumočník, že rádcové shromáždění mají rozvod jejího manželství potvrditi. Nebohá, nevinná královna dala se do pláče a vyřkla jen: „Zlá Francie, zlá Francie! Řím! Řím!“ Těmito slovy dovolávala se rozsudku papežova. Poněvadž se zdráhala do Dánska se vrátiti, dal ji král do odlehlého panenského kláštera Beaurepaire zavřítí, kde pak tiše, ale nuzně žila, nalezajíc v modlitbě, duchovním čtení a práci útěchu ve svém utrpení a bolesti. Věc ta předložena papeži Coelestinovi III (1191—1198), kterýž v neprospěch králův rozhodl. Filip August však, nedbaje výroku papežova, zasnoubil se s Anežkou, dcerou Bertholda, vévody Meranského. Po brzkém úmrtí Coelestinově dosedl na papežský trůn Innocenc III, který byl přesvědčen, že žaloba utlačované nebohé ženy nesmí bez povšimnutí zůstatí, a že žádný křesťan, byť i královskou nosil korunu, nesmí se vyhýbati povinností křesťana. Zapuzenou kněžnu těšil, krále však varoval a zapřísahal,

aby bál se Boha rozhněvaného a nedopřával sluchu zlovolným rádcům. Avšak vše bylo marno. Proto Innocenc prohlásil nad Francií interdikt a pohrozil králi a nezákonité manželce jeho klatbou. Král chtěl vyjednávati. Innocenc, jsa důsledným, trval na svém požadavku, aby král Anežku propustil a zapuzenou manželku zpět povolal. Král se rozhněval a zvolal: „Stanu se nevěřícím! Jak šťasten byl přece jen Saladin (mohamedánský panovník), že nepodléhal papeži!“ Vše bylo marno. Král svolal biskupy a pány říše k poradě. Též Anežka ve shromáždění se objevila, bledá a utrápená, patrně v naději, že pohled na ni rádce oblomí. Bylo hluboké ticho; král se tázal, co by měl činiti. Ti odpověděli: „Uposlechni svatého Otce, odstraň Anežku a vezmi k sobě zase Ingeborgu.“ Bylo vysláno opět nové poselstvo, jež mělo papeže obměkčiti; i Anežka za sebe a své dítky prosila. Vše marno. Král musil se podrobiti a Ingeborgu k sobě vzíti. Shledav se s ní, prohodil: „Papež mi činí násilí.“ „Nikoliv,“ odvětila Ingeborga, „chce toliko, aby zvítězila spravedlivá věc.“ Interdikt byl odvolán; opět zazníval hlahol zvonů, závoje s obrazů sňaty, chrámy jásajícímu lidu zase otevřeny. Leč král litoval, že se podrobil a proto dal opět Ingeborgu odvézti v tužší zajetí než před tím. Poněvadž vyslanec papežský proti králi nedosti rozhodně vystupoval, káral jej vážně Innocenc těmito slovy: „Buď pamětliv své povinnosti k Bohu, k nám, církvi a k spáse duše své; neboť čím jest v porovnání

s těmito člověk, král, jednotlivec a přízeň knížecí?“ Papež zůstal naproti králi neoblomným. Ještě několikráte vášnivý král obnovil falešnou hru, leč všechny klíčky a vytáčky byly marny. Konečně byl odpor jeho překonán neoblomností papežovou. Filip August smířil se s chotí svou k veliké radosti celého národa. S nezdolnou pevností uhájil náměstek Kristův nerozlučnou manželství proti rozbouřeným vášním ve jménu Božím před očima lidu a k povznesení celého světa.

Tak chránila katolická církev za všech časů se svatostí manželství též čest ženy a po všecka století dokazovala, že jest papežství záštitou pravdy a spravedlnosti, a Řím útulkem utlačovaných. A praví-li krásně básník: „Není krásnějších povinností pro srdce šlechtné, než hájiti nevinnost a zastávati se utiskovaných,“ pak smíme se tázati: Kdo lépe povinnosti tyto konal, papežství nebo Luther? Papežství, jež čest a důstojnost ženy hájilo anebo Luther, který důstojnost ženy v šanc vydal? —

Mnozí, aby činy Lutherovy omluvili, ukazují na pohoršení, jež se udály na katolických dvorech a jichž se katoličtí vladařové dopouštěli. To je pravda, avšak církev katolická nikdy jich neomlouvala a neschvalovala.

Velký jest rozdíl mezi stanoviskem církve a Lutherovým: církev s bolestí viděla hřích, ale vždy za hřích jej prohlásila, kdežto Luther špatnost za dovolenou a nespravedlivost za právo prohlašoval. Bývají uváděny

některé dobré názory reformatora; zcela správně. Vždyť šlechetnější přirozenost hlásila se opět a opět k slovu. Ale těchto lepších názorů nenabyl Luther svým odpadnutím, nýbrž z učení katolické církve si je uchoval, i když odpadl. Jsou to názory katolické a proto naším majetkem a nikoliv reformace.

Kde vidíme tedy ctnost, čest a tedy i pravdu? Snad tam, kde manželství se nazývá obyčejným obchodem a nestoudně jest potupeno, kde cizoložství se ospravedlňuje a mnohoženství dovoluje, jako Luther činil, aneb tam, kde se za svatost manželství až na smrt bojuje, kde jest prohlášeno za svátost, jakož katolická církev vždy učila a dosud učí?

Zajisté že není pravda u Luthera, nýbrž v církvi svatého Pavla, jenž o manželství píše: „Já pak pravím vám, že toto tajemství veliké jest, ale v Kristu a v církvi.“



„Bídné stáří“ Lutherovo.

Jestliže někdo pro dobrou věc bojoval, jí život svůj posvětil, neunavně pro ni pracoval a zápasil, pak s radostným okem u večer svého života může zpět hleděti na své zápasy, může těšiti se ze vděčného uznání svých bližních, a může při pohledu na šťastné výsledky radostně si odpočinouti. Poněvadž Luther stále říkal, že pro věc

vznešenou, dobrou, pro pravdu, křesťanskou svobodu a slovo Boží pracuje a bojuje, soudili bychom, že i on na sklonku života spokojen byl a šťasten nad výsledkem svého boje, zvláště když báječný úspěch zevnější jeho činnost provázel. Avšak z vlastních jeho úst slyšíme pravý opak! Slyšíme slova malomyslnosti, trpkého sklamaní, slova nespokojené, zoufalé nálady. Mluví o „bídém, neutěšeném, nešťastném stáří“ (meine armen alten Tage). Slova ta jsou jadrným důkazem, jakým byl večer života Lutherova.

Bylo to v každém ohledu nešťastné, bídné stáří, bez duševního míru, bez uznání, chudé na požehnané ovce. Po celý život nedošel Luther duševního klidu a nemohl nikdy vystoupení svého proti církvi před soudnou stolicí svého svědomí omluviti. Často, jak sám přiznává, vtírala se mu otázka: „Kdo pak ti nařídil, abys hlásal evangelium? Kdož pak tě povolal?“ Tuto vpravdě rozumnou otázku měl si především jasně vyložit. Sám líčí útrapy své takto: „Srdce mé chvělo se strachem a tázalo se mne: „Jsi jenom ty moudrým, a všichni ostatní bloudí a tak dlouho v bludech byli?“ Což, jestliže tys zabloudil a tolik lidí do bludu uvrhl, kteříž vesměs na věky budou zavrženi?“ ¹⁾ Hrozná slova pro duši reformátora! Nalezl jistou, úplně jistou odpověď k těmto otázkám, aby sebe a jiné upokojil? Nikdy! Po celý život nenašel jistoty

¹⁾ Citát z »Hamburger Briefe,« 528 atd.

v těchto pochybnostech. Jako hlasateli nového učení — nazýval totiž své učení svým evangeliem, které po staletí neznámo, ba již brzy po době apoštolské neznámo bylo — bylo se mu vykázáti buď řádným buď mimořádným posláním. Řádné poslání mohla mu dáti jen církev, papež — toho však neměl; neboť pro takové učení nebylo mu poslání dáno a vůbec dáno býti nemohlo. Mimořádné poslání pak mohl mu toliko Bůh sám uděliti, a když se odvolával na ně, musil by posláním své též dokázati.

Když se ho Kochlaeus na říšském sněmu ve Wormsu tázal, zda učení své může nějakým zjevením dokázati, odpověděl, že mu tak bylo zjeveno, avšak ničeho nedokázal. Ale sám žádal později takový důkaz. Neboť když Karlstadt jinak učil než on, vytýkal mu, že učí, nejsa povolán, a že předstírá-li vnitřní povolání Bohem, má je nějakým zázrakem dokázati; proto že nelze nikomu věriti, kdo se dovolává ducha svého a vnitřního vnuknutí, na venek však proti obyčejnému řádu Božímu bouří — leč by jej zázračná znamení provázela.¹⁾ Slovy těmi Luther sebe a své učení úplně odsoudil. Byl usvědčen, že ve 24 letech čtrnáctkrátě svůj názor o svém posláním změnil! An posláním neměl a ho dokázati nemohl, kolísal sem tam jako kyvadlo hodinové. Později prohlásil, že větu: sluší církve poslouchati, s velikou

¹⁾ Walch, IX. 1009; »Briefe aus Hamburg,« 213.

úzkostí, námahou a skrze milost Kristovu (?) s o t v a přemoci dovedl! ¹⁾ Přiznáváme mu rádi, že větu onu jen s obtíží mohl překonati; ale že to dokázal s milostí Kristovou, o tom pochybujeme. Výčitky, jež mu svědomí činilo, že naukou svou způsobil takové neštěstí — což však ďáblovi přičítal — tak jej stíhaly, že smrtelný pot mu na čele vyvstával a že přes všecku námahu často se jich ani zbaviti nemohl. Jeho žák Mathesius vypravuje: „Když Antonín Musa, pastor v Rochlici, kdysi důvěrně si reformatorovi stěžoval, že sám nemůže tomu věřiti, co jiným káže, odpověděl mu Luther: „Chvála Bohu, že i jiným se tak daří; myslil jsem, že jen já tak trpím!“ ²⁾ Zároveň sám vyznává, že mu hlavní článek jeho učení o potřebě jedné víry pražádné útěchy neposkytuje. Po celý život nemohl se ani přesvědčiti ani si namluviti, že pouhá víra beze skutků člověka ospravedlňuje. Tato katolická pravda byla mu — jak sám přiznal — mlýnským kamenem, jehož s krku svrhnouti nemohl, ačkoliv se mu bránil a vzpíral. A přece byla věta: „Člověk pouhou vírou bez dobrých skutků bude spasen,“ Lutherovým evangeliem, pro kterou odtrhl sebe a tisíce jiných od církve! Jako nikdy nezbavil se nejistoty, tak přibývalo pochybností a úzkostí, čím více se blížil branám věčnosti. Ba v posledních letech jeho života staly se

¹⁾ Viz: »Reformatorenbilder,« 75.

²⁾ »Reformatorenbilder,« 75.

prudšími a hroznějšími. Všechna ta muka (prý) mu způsobil zlý, pekelný duch, jak chtěl sobě i jiným namluviti. Bylo to patrně jen zlé svědomí, kteréž mu všude ďábla před oči stavělo a jemu vyčítalo: „Kdo tě poslal, abys proti klášterům vystupoval a krásný mír, jaký v církvi byl, rušil?“ ¹⁾ Zvláště v noci trpěl mnoho. Naříká na noční ty boje a praví, že jsou to skutečně zápasy smrtelné. A můžeme mu úplně věřiti, že se mu za ticha nočního před zrakem duševním objevily všechny ty ohavnosti, jež zavinil anebo přímo způsobil, když vzpomněl té zkázy, množství prolité krve, všech svatokrádeží, jichž se dopustil; rovněž tak mu věřiti můžeme, když den svého narození prohlašuje za neštěstí: „O kéž bych ve věku dětském byl zemřel, jak rád bych za to dal všecku slávu, jakou mám a kterou bych ještě snad obdržel.“ ²⁾ Tato vnitřní rozháranost činila jej trpkým a nesnesitelným všemu okolí, tak že již skoro nikdo v jeho blízkosti nemohl vydržeti. Byl-li již dříve prudkým a bezohledným k svým soudruhům, stal se nyní ještě odpornějším a prechlivějším. Melanchthon, jinak dosti uhlazený, naříká, že se mu zdá, jakoby byl v doupěti Kyklopů, že nemůže ani vylíčiti svých utrpení a jest nucen skoro v každém okamžiku chystati se na útěk. Nazývá Luthera zuřivým Herkulem, a to vším právem, vždyť byl od něho spo-

¹⁾ »Reformatorenbilder«, 106.

²⁾ Lauterbachs »Tagebuch«, 105.

líčkován a odnesl si od Luthera, jak Evers podotýká, rány velkým pivním korbelem. Poněvadž oba církve pronásledovali, byli za trest nyní nerozlučně spolu spojeni.

Kromě výčitek svědomí trápily hrdého, starého muže nevděk i jeho přívrženců a příkoří, jichž hojně zakusil. Knížata, pánové zemí a měst milovali a oslavovali Luthera, dokud jim přenechal moc ve věcech duchovních a dokud je vybízel, aby statky církevní drancovali a loupili. Učil: „Odvratme především srdce lidu od klášterů a kněží! Budou-li kostely a kláštery prázdný, pak ať si pánové dělají s duchovními statky, co chtějí.“¹⁾ To si páni dobře zapamatovali a věrně plnili. Když však Luther již neměl, co by jim doporučil k vydrancování, stal se zbytečným. Mouřenín vykonal svou povinnost, mohl tedy jíti. I na Lutherovi se osvědčila stará pravda: „Milujeme zradu, kupce, avšak pohrdáme zrádcem.“ „Boží muž,“ jehož knížata dříve tak ochotně poslouchala, naříká si, že ho nyní nedbají a ničeho ve prospěch jeho církve učiniti nechtějí; jeho církve jest v horším stavu, než žebrácký plášť, ale knížata ji dále „obírají“ a jí ničeho nedopřejí. Pod pláštěm evangelia hledají jen svůj zisk. S bolestí musí dívati se jak nikoliv on jako papež, nýbrž knížata, jich úředníci a právníci spravují církev, kterou jim v moc vydal.

¹⁾ De Wette II. 539.

Zvláště nenáviděl právníky, poněvadž se o „muže Božího“ pranic nestarali a stále upírali platnost jeho sňatku. Není divu, že se vyjádřil: „Skutečný právník je zcela jistě špatným křesťanem; je-li však mezi nimi přece dobrý křesťan, pak je to buď potvora nebo báječné zvíře.“¹⁾

Trpkost v srdci Lutherově zvýšili ještě theologové, kteří mezi sebou se hašteřili a vadili, klateb Lutherových nedbali, nýbrž dle zásad, jež dříve sám vyslovil, sobě osobovali totéž právo jako on v Písmu svatém naléztí to, co se jim líbilo a nikoliv, co jim Luther předpisoval. A tak viděl, že všude nevážnost k němu roste.

Kalich hořkosti však vypil muž Boží při pohledu na smutné ovoce, jež setba jeho přinesla. Kamkoliv obrátil zrak svůj, všude nesmírná zdivočilost, spousta všech neřestí, uvolnění všech pásek společenských. Přímo zdrcující jsou přiznání, jež sám činí. „Učení to činí svět tím horším, čím déle trvá. Naši evangelíci jsou sedmkrát horší než dříve byli; neboť když jsme přijali evangelium, krademe, lžeme, podvádíme, žereme a chlastáme, a dopouštíme se všech neřestí. Dříve jednoho ďábla ze sebe jsme vyhnali, nyní však sedm jiných horších do nás vjelo.“²⁾

V nejhorším světle se ukázalo ovoce novot náboženských v městě, kde Luther stále žil i působil. Luther

¹⁾ Viz »Reformatorenbilder«, 111.

²⁾ Viz citáty v »Reformatorenbilder«, 107.

sám vypravuje o tom utěšeném výsledku své horlivosti a práce reformatorské takto: „Žijeme v Sodomě a Babylonu, den ode dne vše se horší. V celém okrese Wittenberském, jenž měl dvě města a patnáct farních osad, ve všech vesnicích jediného zná jen sedláka, kterýž čeleď svou k slyšení slova Božího a ku katechismu napomíná, vše ostatní rovnou cestou běží za ďáblem.“ Uvažuje všeliké to zlo, s povzdechem přiznává: „Komu pak by bylo napadlo kázati, kdybych se byl nadál, že tolik neštěstí, vzpoury, pohoršení, potup, nevděku a zlomyslnosti z toho vzejde?“¹⁾

Daleci jsme toho zpytovati tajemství Boží aneb lidské srdce, ale ať Luther sám mluví.

„Nedoufám, že učitelé bludu dají se obrátiti. Ještě nikdy se neobrátil, kdož falešné učení našel, neboť hřích takový jest příliš veliký, neboť se slovu Božímu rouhá a Duchu svatému protiví; proto Bůh dopouští, že se stává zatvrzelým.“²⁾ A jak sobě v tísní té Luther pomohl, jak hleděl opanovati tesknost a zoufalost svou? Používal pilně rozličných, ovšem zvláštních prostředků, jakých do té doby žádný křesťan v evangeliu nenašel, žádný křesťanský kazatel neodporučil, jež jsou zcela vlastním nálezem Lutherovým. Prvním prostředkem bylo: Hodně pít! Luther sám se nazývá veselým hodovníkem, který,

¹⁾ Viz citáty Janssen, III. 534.

²⁾ Viz tyto a jiné citáty Evers I. 40.

má-li korbel piva před sebou, chce míti raději celý sud. Nad to omlouvá sebe i kurfirsta Jana Bedřicha, že za práce a námahy své musí „odpočinek a posilu hledati v korbeli.“

Jiným prostředkem jest veselá společnost. Dřívější kazatelé v papežství a ve staré církvi jako nyní učili podle slov a příkladu Kristova, podle slov Starého Zákona a světců jak Starého tak i Nového Zákona, že v samotě, odloučenosti od světa mluví Bůh k srdci lidskému, samota že jest matkou vznešených, svatých předsevzetí. Jinak Luther. Pobyt v samotě jest mu nesnesitelným, trapným, slova Písma mu nepomáhají; „raději k vepřům půjde než by v samotě žil.“¹⁾ — A čeho se tak bál v osamělosti? Sebe sama — výčitek svého svědomí.

Třetím a nejúčinnějším prostředkem, jehož „nový evangelista“ užíval, aby smutné dny svého stáří snesitelnějšími si učinil, byla nenávist — zběsilá, přímo nelidská nenávist katolické církve a zvláště papeže. Nestačily starému muži potupy, pohany a v pravdě odporné oplzlosti, z nichž v letech dřívějších papežství vinil. Již dříve se vyjádřil: „Bohaprázdni jsou to tulpasové, kteří říkají, že papeže nemáme tupiti. Jenom bez rozpaku tup a zvláště, když ďábel tě ponouká, abys nevěřil, že pouhá víra člověka ospravedlní.“²⁾ Právě tak již dříve

¹⁾ Lauterbachs Tagebuch, 50 vom 29 März.

²⁾ Reformatorenbilder, 105.

napsal: „Bůh naplniž vás záštím k papeži.“¹⁾ Nyní však sám sebe překonal v hanění, nadávání, proklínání, surovosti a v sprostáctví nejhorším.

Rok před svou smrtí vydal spis: „Papežství od ďábla založené“ o němž Döllinger pravil, že jej Luther mohl jen tehdy napsati, když byl opojnými nápoji rozohněn, nebo jedovatým vztekem k církvi katolické na rozumu pomaten. Ve spisu tom si přeje, „aby papeže, kardinály a celou tu modloslužebnou jeho čeládku mohl na šibenici viděti s jazyky vyplazenými, jako na bullách papežských jejich pečeti v řadě visí.“ Naskytá se otázka, jak možno, že člověk v hněvu svém a zlobě tak hluboko klesnouti může, že nám to až protivným býti musí? Pro důvody netřeba daleko choditi. Luther jednoho dne se vyslovil: „Uznávám otevřeně, že po Kristu mou největší útěhou jest papežova ohavnost.“²⁾ Ovšem papež musí býti ohavou, aby on svědomí své ukonejšil. Nebýt není-li papež, není-li papežství tak špatné, není-li dílem ďáblovým, pak reformace byla úplně zbytečnou, pak odpadnutí Lutherovo ničím nebylo odůvodněno. Není-li papež takovou nestvůrou, za jakou jej Luther prohlásil, pak jest Luther kacířem, buřičem, křivopřísežným odpadlíkem a celý jeho život nepřetržitou svatokrádeží. Proto chytal se špatností papežů, jako tonoucí se chytá

¹⁾ Epist. ad Melancht. 27. Feber 1532.

²⁾ Luthers Werke IV. 920.

stébla. Jelikož však ohavností takových nebylo, musil si je teprve nalézt a vybásniti.

Čím více pak papežství a církev před zrakem Lutherovým rostly přes všechny potupy a proroctví Lutherovo, že již dokonávají, tím zuřivějším se stával jeho vztek. Již pouhé trvání papežství odsoudilo a ničilo jeho činnost a vystoupení; a toho si byl Luther dobře vědom. Právě svolal papež všeobecný sněm církevní a zahájení jeho ustanovil ku dni 15. března 1545 do Tridentu. Tu obával se Luther, že by dojíti mohlo k smíru rozštěpených stran. Papež i císař přáli si sjednocení, rovněž i lid stále ještě toužil po staré církvi, od níž byl lstivě odtržen. Co pak kdyby se po případě strany dohodly s tou podmínkou, že si mohou knížata podržeti klášterní a církevní majetek, jehož se zmocnili? Neztratili by tak knížata a páni zájem o reformaci a tím i Luthera? Nepodali by pak knížata a poddaní ve velkém počtu ruku k smíření? Ale právě toho se Luther obával, toho se hrozil a v zoufalství chopil se péra a napsal hanebný spis: „Papežství od ďábla založené,“ jehož účelem bylo zabrániti v církvi jednotě víry a roztržku nevyléčitelnou učiniti.

V takových bojích, strastech a záchvatech zuřivosti prožil Luther poslední svá léta a pravdu děl, když je nazval: „bíd né, nešťastné stáří!“ (Meine armen alten Tage.)

Pozorujme konec života jiného reformatora. Jest to Petr Kanisius (narozen v Nymwegách z rodičů

vznešených a věrných katolíků v roce 1521, zemřel 60 let starý roku 1597), jenž byl částečně současníkem Lutherovým a rovněž jako on synem říše německé; také hlavně v ní působil, s tím však rozdílem, že chtěl vystavěti a obnoviti to, co Luther dílem již pobořil, dílem ještě zbořiti se snažil. Bůh v nekonečné své moudrosti vyvolil si muže toho, aby byl baštou katolické církve v říši německé proti odboji, jež Luther vyvolal. Kanišius narodil se v Nymwegách r. 1521 z rodičů vznešených a opravdově katolických. Na křtu sv. dostal jméno sv. Petra, jemuž zůstal po celý život věren svojí pevnou vírou v Ježíše Krista a jeho Církev.

Jak zbožnou a věrnou katoličkou matka jeho byla, dokazuje následující událost. Před svou smrtí, když Petr byl ještě děckem, zavázala manžela svého slavným slibem, že sebe i rodinu svou uchrání náboženských novot a že katolické víře věren zůstane, což otec, který stejně miloval náboženství katolické, umírající manželce netoliko slíbil, nýbrž též vyplnil. Když bylo Petrovi 15 let, studoval již na universitě v Kolíně, kdež věnoval se horlivě nejen vědám, ale i náboženskému zdokonalení pod vedením dobrého kněze. Úzkostlivě se vyhýbal všem nebezpečstvím, jež ohrožovaly jeho víru a ctnost a vyhledával posilu v modlitbě, skutcích kajicných a v častém přijímání svatých svátostí. Když pak otec pro něho vhodnou nevěstu vyhledal, nejen že odmítl návrh tento, ale v 19. roce věku svého učinil slib doživotního

panictví, jež bez poskvrny až do smrti zachoval. Kdežto Luther rozšiřoval své paličské listy proti slibům řeholním a sta mnichů k věrolomnosti svedl, vstoupil Kanisius, jsa 22 let stár, do Tovaryšstva Ježíšova, jež právě bylo založeno. Od té doby žil jen obhájení a oživení víry katolické. Nelze vylíčiti, s jakým zdarem tento muž boží hájil katolické náboženství, kolik tisíc ztracených, odpadlých věřících zase církvi katolické získal v Německu, Rakousku, v Čechách, Bavorsku ba až i v krajinách polských. Byl neúmorným pracovníkem jak na kazatelně, tak na stolci učitelském, v nemocnicích i zpovědnici, na dvorech knížecích i v radě biskupů.

Navštěvoval žaláře, a k smrti odsouzené těšil a provázel až na popraviště. Ještě po mnohých letech s láskou a vděčností vzpomínali naň v Tyrolsku jako na laskavého učitele dítek.

Stejně horlivě činným byl i pérem, aby nevědomé a bloudící poučil, věřící ve víře a v křesťanském životě upevnil a povznesl. Tak četné jsou jeho spisy, že se diviti musíme, kdy mohl tak důkladné a hojné spisy napsati, poněvadž stále při tom konal apoštolské práce a daleké cesty, aby obrátil bloudící do ovčince Kristova. Nejznámějším jest německý jeho Katechismus.

Tak pracoval horlivě na veliké vinici Páně v Německu a Rakousku, až ve stáří 60 let uchýlil se do Freiburgu ve Švýcarsku, kde chtěl poslední dny života strávit a v Pánu umřítí.

Jak dojemným protikladem jest Kanisius, tento reformátor, nejen svým životem ale i stářím u porovnání s Lutherem! Jak klidný, jak ušlechtilý a vpravdě dojemný jest pohled a celý zevnějšek tohoto stařečka! Víra katlická byla mu od dětství zářivou a vůdčí hvězdou, za níž kráčel neodvratně. Po celý život zápasil, pracoval, jen aby žil v souladu se svou vírou. Kdežto Luther přiznal, že 25 let kázal a přece nerczumí slovům Písma svatého: „Spravedlivý z víry živ jest,“ řídil se Kanisius v každém přání, slově a činu vírou. Proniknut touto vírou pracoval neunavně o svém vlastním posvěcení, ve světle víry díval se na bližního, na cenu nesmrtelné duše, víra vlévala mu sílu i vytrvalost, že za ně po celý život se modlil, pracoval, se kál i trpěl. Jako ctihodný veterán, kterýž věrně bojoval v bitvách svého pána, ochoten i smrt podstoupiti, a pak uchýlil se do ústraní po palčivých útrapách boje, tak v stáří svým Petr Kanisius věnoval ještě větší pozornost než dříve spáse vlastní duše, jak žertovně sám vypravoval, že již čas, aby ustoupil do pozadí, a z Marty Magdalenou se stal, a ve svém domě, své duši vše urovnal, dříve než jej povolá Pán z tohoto světa před soudnou stolicí svou. V samotě, kterou Kanisius tak miloval, ale Luther nenáviděl, vzpomínal dnů minulých, a v myšlenkách na věčnost, veškerou naději skládal na utrpení a smrt Kristovu a na přímluvu Marie Panny, již tak vřele ctil. Kdežto „evangelista Wittenberský“ ještě v „ubohém svém stáří“ hojně

se pivem napájel, bičoval Kanisius, stařeček prací a nemocí sešlý, ještě nyní své tělo.

Kdežto Luther v nejlepším věku i v stáří svém všelikou opovrhoval mocí a v nesnesitelné pýše své jen svým choutkám hověl, žil Kanisius od dětství po celý život a ještě ve stáří v upřímné, ochotné oddanosti k církvi a v dobrovolné poslušnosti svých představených. Slavně ujišťoval, že nikdy si nežádal jiného, aniž čeho vyhledával, za nic jiného neprosil, než aby mu bylo dopráno v lůně katolické církve žíti a umříti.

Poslouchaje věrně, jak byl přísahal, svých představených, touto cestou chtěl dojíti k pravé svobodě, ku svobodě dítek Božích. Kdežto Luther bouřil a zuřil proti všem, kteří byli jiného náhledu, zvláště proti katolíkům, byl Kanisius vlídným a trpělivým k jinověrcům, ale také svých bratří vždy vybízel k takovému smýšlení. Poslední dny jeho stáří byly ustavičnou modlitbou za obrácení a spásu zbloudilých. Proto bylo stáří blahoslaveného tak příjemné a povznášející, působivý to protiklad roztrpčené a zoufalé nálady Lutherovy.

Kdežto Luther konečně s hrůzou a zděšením všude viděl zlé ovoce své setby, mohl Kanisius pohlížeti se srdcem Bohu vděčným a myslí veselou na krásné úspěchy svého namáhání. Co v potu tváře a v slzách zasel, slibovalo všude bohatou žeň. Kdekoliv působil, utěšeně vzkvétalo náboženství katolické. V Rakousku, kde při

jeho příchodu sotva dvacátý díl ještě katolickým byl, zavládla zase víra katolická, v Praze, kdež kamením byl uvítán, rozvinul se křesťanský život. V Polsku ve shromáždění v Petrikově lid tak uchvátil, že král a stavové katoličtí slíbili hájiti práva katolické církve. Všude, kde působil, povstaly jeho přičiněním velkolepé koleje, v nichž pak bratří jeho se stejnou horlivostí pokračovali v díle započatém. Vesele a pln útěchy mohl tak pokorný, tak zbožný řeholník pak hleděti vstříci smrti.

Bylo to o svátku sv. apoštola Tomáše roku 1597, když jej rektor koleje na blížící se smrt upozornil a jej ujistil, že všichni spolubratři za něho modliti se budou. Tehdy Kanisius oběma rukama objal rektora a políbil. Přijav svaté svátosti, modlil se ve své modlitební knížce modlitbu za šťastnou smrt, až ze zemdlených rukou mu vypadla. Rty jeho ještě šeptaly slova modlitby, ještě několikráte políbil krucifix, a pak vypustil šlechetnou svou duši. Vpravdě, dobře hospodařil s hřívnami, jež mu Bůh svěřil. O něm platí tedy slova: „Blahoslaveni, kteříž v Pánu umírají; neboť skutkové jejich následují je.“ Právem náleží mu jméno, jež mu vděčný svět katolický dal: „Apoštol Německa.“ Pius IX. prohlásil jej dne 20. listopadu 1864 za blahoslaveného.

Jednou, několik dnů před jeho smrtí, odešel ošetřovatel na chvíli od něho. Zatím nemocný se sedadla na zem upadnuv, dlouho v této bolestné poloze bez vší pomoci ležel. Sluha, vrátiv se, zděsil se toho, Kanisius

však jej těšil laskavě slovy: „Za každé utrpení Bohu jen díkem jsme zavázáni, proto zůstaneme přece dobrými přáteli.“ Přál-li si něčeho, pokorně za to prosil s takovou skromností, že byl vzorem druhým. Často bylo slyšeti jeho krásná slova: „Mějtež, milí bratři, se mnou strpění, Ježíš vám to za mne odplatí. Pro něj mi odpusťtež, vždyť jsem vaším spolubratrem a chci se za vás denně modliti.“

Smí Luther tak jako Kanisius k nám mluvit:

Jak jsem učil, tak jsem jednal,
Bůh mi dá za to nebe,
čiň, jak slovo Boží slyšíš,
k sobě si vezme Tebe.



„Blahoslavená“ smrt.

Norský missionář Kleis vydal knihu: Lutherův „svatý“ život a „svatá“ smrt, ve které se uvádí z díla pastora Stuba tato událost: Za krásného večera seděl Luther s Katou (Kateřina z Bory) v zahradě; oba zírali k hvězdnatému nebi. Hluboce dojata pohledem na třpytící se báň nebes, zvolala Kateřina: „O, jak krásné jest to nebe!“ — „Ano,“ přisvědčil Luther s povzdechem, „bojím se ale, že ne pro nás.“ — „Ne pro nás?“ tázala se Kateřina. „Pak se ve jménu Božím vraťme z cesty

bludné.“ — „Již jest pozdě,“ řekl Luther a s těžkým srdcem odešel do své pracovny.¹⁾

Může si věřící křesťan představit něco, co by jej více zarmoutilo, než slyšeti slova plná zoufání a viděti člověka, který pozbyl naděje v blaženou věčnost! Že důvěra Lutherova v Boží milost a slitování valně byla po jeho odpadnutí od církve zviklána, a že nenalezl ve svém evangeliu touženého a často předstíraného míru, to často a jasně přiznal, jak již dříve podotknuto.

Z těchto častých přiznání vysvítá, jak sklíčený a zasmušilý byl ve stáří svém, i jak rostly tyto bolesti duševní, čím blíže byl smrti. Jak si však vysvětliti, že tak mocně a přesvědčivě, tak bezohledně a působivě mohl mluvit a psát? Zcela snadně. Luther nebyl si jist svou věcí, chtěl však jistoty nabýti. Proto se snažil sám sebe přesvědčiti, víru v to, čemu nevěřil, si vnutiti, proto slovem i písmem dodával si odvahy k dalšímu odporu. Pocestný, jenž ubírá se nejistou stezkou a ve tmě, snaží se křikem, pískáním, hřmotem zaplašiti bázeň ze srdce. To již pravil blahoslavený Kanisius protestantským svým odpůrcům: „Kdo špatnou věc zastává, obyčejně si pomáhá nadávkami a hanobením druhých.“ Jiný důvod bezohledného a urputného vystupování Lutherova třeba hledati v tom, že znal dobře povahu neuvědo-

¹⁾ Viz Luthers »heiliges« Leben und »heiliger« Tod von Kleis, překladem Olafa. Mainz, pag. 79.

mělého lidu. Lid tím ochotněji přijme nějaký názor, tím přístupnějším jest a dá se tím snadněji nejen přemluvit, nýbrž i přesvědčiti, čím směleji, bezohledněji vystoupíme, čím nešetrněji svého odpůrce potupíme, jej směšným a bezecným učiníme.

A v tom byl Luther mistrem a dovedl to bez nejmenších výčitek svědomí. Ač burácel, láteřil na církev katolickou a se ujišťoval, že jest od Boha povoláným apoštolem a reformátorem, nemohl svědomí svého uklidnit; zvláště na sklonku života připravovalo mu nejtrapnější a nejtrpčí hodiny. Pobyt ve Wittenberku stal se mu nesnesitelným; lid se o něho nestaral, naopak projevoval nelibost reformátorovi; právníci stále a stále mu hořkost a mrzutost působili, poněvadž dle jeho noty netančili, zdivočilost mravní rostla neobyčejně, studující skládali a zpívali posměšné písně o panu professoru a reformátorovi, ku cti jeho svatosti papeže Luthera a „panny Rosiny.“ Tato dostala se jako nezkažené děvče do domu Luthe-rova; tam však byla svedena a pak odstraněna; venku vypravovala málo potěšitelné věci, jež v domě reformátorově se dály. I s nejlepšími přátely a soudruhy tak se rozhněval, že chtěl i Melanchthona vyloučiti z církve své. Jenom kurfirst zabránil, že úmyslu svého neprovedl.¹⁾ Proto nežil ve Wittenberku klidně a spokojeně. Zamýšlel

¹⁾ Viz Kleis 124, 143. Filip Bauer: »Der historische Luther,« 123 etc.

již roku 1544 město opustiti, ale deputace university a správy církevní odvrátila jej od kroku toho. Ale již r. 1545 nemohl tam vydržeti a třikráte prchl. Sám ovšem všelijak odůvodňuje svůj odchod a chvalořečníci jeho mu v tom ochotně pomáhají; že však ani Luther ani jeho stoupenci pravé příčiny neuvádějí, diviti se nemusíme. Bylo to zlé svědomí, které jej jako Kaina pronásledovalo, bičovalo a hnalo pryč, kterou sám způsobil, z té zpustlosti mravů, jejímž původcem byl a které na něho žalovaly: „To jest tvé dílo!“¹⁾

A litoval snad Luther svých zlých činů, a činil pokání za ně v bolu a v slzách? O, nikoliv! Splnilo se na něm, co ve svých spisech o učitelích kacířství byl napsal: „Učitelové bludů a přední jeho zastanci nevrátí se nikdy ku pravdě;“²⁾ až do své smrti se nezměnil, tak že o něm platí přísloví: „Jaký život, taková smrt.“ V řečech, překypujících záští a ve statném popíjení liboval si až do posledního okamžiku. O jednom spisu jeho, ježž rok před svou smrtí napsal, píše švycarský reformátor Bullinger (1504—1575): „Jest nad slunce jasnější, a žel

¹⁾ Kronika benediktinského kláštera v Melku (Vídeň 1702) na stránce 741. činí zmínku o řeholníku Hilariovi z Hamburku, který v mládí po nějaký čas byl sluhou Lutherovým. Ten vypravuje, že Luthera často slyšel, když mu obuv zouval, s povzdechem pronášeti slova: »Martine, co činíš! Martine, cos učinil!« Takové výčitky svědomí Luther vždy notným douškem zapil.

²⁾ Viz: Evers II. 42.

nelze toho popíráti, že nikdo nepsal o víře a o jiných důležitých věcech tak špinavě, hrubě a neslušně, proti vší křesťanské slušnosti a skromnosti jako Luther.“ Luther napsal knihu tak neslušnou a hnusnou: „Schemhamphorasch“, kterou, a to jen poněkud, omluviti bychom mohli, kdyby jejím skladatelem byl pasák vepřů, nikoliv však oslavovaný pastýř duchovní. ¹⁾

Dříve již vydal spis pod názvem: „Proti Hansu Worstovi“, o němž protestantský dějepisec Schlosser ve svém velkém dějepise takto soudí: „To jest nejhrubší a nejnezvedenější kniha všech knih německých XVI. století, které přece na hrubé knihy velmi bohato bylo.“ ²⁾ Na své poslední cestě do Eislebenu kázal Luther v Halle, tupě jako obyčejně Řím a prašivé mnichy, jež prý pánové v Halle ještě trpí, místo aby je z města vyhnali. Pak vypravuje, jak v jedné vesnici blíže Eisleben bylo mu nevolno, nejspíše (tak si to vykládá) že židé ho uhranuli.

V Eisleben kázal ještě krátce před svou smrtí čtyřikráte, a jako obyčejně tupí drze i nyní papeže. Kateřina stěžuje si mu, že trpí bídu v domácnosti, ale Luther odbývá ji, jak spisovatel jeden praví, „vtipy z cirkusu.“ Zároveň nejvýš milostivě a galantně, aby ji v trampotách potěšil, sděluje jí, že se mu dobře vede,

¹⁾ »Hamburger Briefe«, 27.

²⁾ »Weltgeschichte für das deutsche Volk«, X. 103.

jenže hezké ženy jej velice pokouší, ale „žrádla i chlastu že má dost,“ že pije Naumburské pivo i víno, jehož hrabata poskytují, ba i rýnské víno, jaké rada městská při každé večerní hostině dává. Sklenice, lehkomyšlné, neslušné řeči, tupení papeže a Říma: ty zapuzovaly jeho starosti a uklidňovaly i výčitky svědomí. Hrabě z Mansfeldu povolal jej do Eislebenu, aby docílil mezi spornými stranami smíření, což se mu nepodařilo a tak ještě více poslední dny života mu ztrpčilo. Nedlouho před smrtí byl znepokojován v Eislebenu opět buď domnělými buď skutečnými zjevy ďábelskými. Jednoho večera viděl, jak sám vypravuje, před oknem vedle studně ďábla, jak se naň šklebil, „prskal a zadnici mu ukazoval.“ Nešťastný starý muž odstoupil poděšen od okna a — plakal. O kěz by to byly slzy hořké lítosti!

Večer před smrtí byl opět v dobré náladě a jak protestantská zpráva hlásá, v nejveselejším rozmaru v kruhu přátel. O smrti Lutherově, zemřel v noci na 18. února 1546, a o posledních okamžicích jeho kolují rozličné zprávy.

Že zprávy o jeho úmrtí, jež napsali přátelé, poslední okamžiky ve světle líbezném líčí, nesmí nás překvapiti; avšak zprávy ty nejsou spolehlivé, neboť si velmi odporují. Ve světě katolickém rozšířeno jest mínění i v dobách novějších opět hájené, ale nikdy dostatečně nedokázané, že Luther se oběsil. Co nás se týče, nemáme zprávu tu za dokázanou a nepřejeme mu, aby byl

takovým způsobem pouť pozemskou dokonal. Naopak přáli bychom, aby mu milosrdný Bůh odpustil. Že mínění takové mezi katolíky víry nalezlo, k tomu, ať již o některých jiných důvodech pomlčíme, působila okolnost, kterou Luther sám zavinil. Ukazují k tomu dva vlastní výroky Lutherovy, jež napsal ve svých „Stolních řečech.“ Lutheránský farář v Gubenu stěžoval si, že kdykoliv držel v ruce nůž, trpěl vždy pokušením, aby si hrdlo podřezal, anebo viděl-li provázky, aby je spletl a se oběsil. Luther na to odpověděl: „To se mi také často přihodilo, že mne napadly takové myšlenky, když jsem vzal nůž do ruky.“ Jindy opět pravil: „Chce-li nás Kristus z nebe vyloučiti, t. j. naši nauku potlačiti — pak se na nejbližším stromě, jaký se nám namane, oběsíme.“¹⁾ Ba i vlastní přátelé jeho se o něho báli, vždyť znali jeho rozervanou, zoufalou náladu. Proto nedovolili, aby byl o samotě, ale stále byl obklopen lidmi, kteří by po případě neštěstí zamezili. Mimo ty, kteří byli stálými jeho společníky při stole, měl sluhu Ambrože, jemuž bylo svěřeno netoliko učiti děti Lutherovy, nýbrž i osoby Lutherovy si všimati, ba od roku 1545. byl mu ještě druhý, Jan Aurifaber, přidělen, který Luthera na cestách doprovázel a zvláště uloženo měl, „aby o tělo Lutherovo péči měl.“ O smrti jeho jest jen tolik jisto:

¹⁾ Aurifaber »Luthers Tischreden.« Augsburg 1866, fol. 505b. fol. 310.

když se Luther ještě večer dobře pobavil a vesele popíjel, uložili jej jeho přátelé na lože; na to se vzdálili. V noci náhle a neočekávaně zemřel.

Poslední slova, jež ještě před svou smrtí křídou na stěnu svého pokoje napsal, byla: Za živa byl jsem, o, papeži, morem tvým, umíraje budu smrtí tvou!

Zemřel někdy dobrý katolík v takové nenávisti k jinověrcům jako Luther? Tak dokončil duch bohatě nadaný, který polovici světa rozrušil, který miliony křesťanů matce církvi urval, který jest původcem smutného rozdělení, jež podnes trvá, a v němž většina národu německého nepřátelsky stojí naproti církvi katolické. Mrtvola jeho byla dne 22. února roku 1546 ve Wittenberku v zámeckém chrámu všech Svatých pochována.

Na dveřích tohoto kostela dne 31. října roku 1517. vyvěsil své věty proti odpustkům. V některých kostelích vyvěšen byl obraz Lutherův s nápisem: „Božský a svatý doktor M. Luther.“ I rozličné mince ke cti Lutherově byly raženy. Nápadně bije proti tomu uctívání, (jak Janssen poznamenává), že vdova a děti jeho v bídě a nouzi hynuly, a nikdo z protestantů se o ně nepostaral. Kateřina uchýlila se s úpěnlivou prosbou ku králi Dánskému za pomoc, od něhož teprv po opětné prosbě 50 tolarů obdržela. Luther vzal knížatům statky církve a nyní rodina jeho v bídě chřadla. Když vypukla ve Wittenberku nakažlivá nemoc, prchla vdova se

třemi dítkami; na cestě koně se splášili, tu vyskočila z vozu a padla do příkopu, plného studené vody. Zemřela 1552 souchotinami v Torgavě. Z dětí Lužtherových dva synové byli ničemové, třetí stal se lékařem a měl potomky. Avšak rodina jeho po několika pokoleních vymřela. Jedna z dcer provdala se za jakéhosi Kunheima.

Kdož by v srdci nepocítil lítost a zármutek, sledoval-li až potud život reformátora. Proto si představme jiný, utěšenější obrázek o smrti jiné osoby, která současně žila s Lutherem: a tou jest sv. Terezie. Světice ta narodila se 28. března 1515, tedy dříve, než Luther proti katolické církvi vystoupil, z rodičů zbožných a vznešených; vynikala nadáním a zvláště zbožnou myslí, kterou rodiče její ještě více zušlechtili a k rozkvětu přivedli. Již jako dítě unešena rekovnými příklady mučeníků odhodlala se, že s mladším bratrem svým Roderichem přeplaví se do Afriky, do země Maurů, aby tam za víru umřela. V přestrojení jako žebráci opustili tajně otcovský dům; daleko však nepřišli, neboť potkal je příbuzný jejich, který je zpět přivedl. Již v dětském věku rozjímal a hluboce pohnuta, opět a opět opakovala slovo „věčně, věčně!“ Když jí bylo 12 let, ztratila matku, i hledala útěchu v zármutku svém před obrazem Bohorodičky, na kolenou a v slzách prosíc, aby Maria jí byla matkou a za dítko své ji přijala. Po nějakou dobu neodolala marnostem světa,

ale zůstala přece nevinnou. Po krátkém boji odhodlala se, že se zřekne světa a vstoupí do kláštera Karmelitek. Ještě v klášteře toužila nějaký čas po světě a nedovedla se úplně marností světských odřít. Teprve po houževnatém boji zvítězila nad sebou. Po 20 let pak bylo Terezii nejtěžší zkoušky snášeti; rozličnými nemocemi stíhána, trpěla spolu duševní prázdnotou a suchopárností, což ji více než všechny nemoce těla bolelo. S hrdinnou myslí snášela zkoušky ty v důvěře v milosrdenství Boží, za něž stále prosila.

Skutkem osvědčovala to, k čemu slovem pobádala: „Při modlitbě máme se podobati praporečnickům, kteří spíše na kusy se nechají rozsekati, než by prapor opustili.“ Při všem tom konala přísné pokání. Kdežto Luther zamítl sebezapírání, pokání a kázeň řádovou, a slovem i příkladem vybízel k rozkoším a požitkům tělesným, nespokojila se Terezie tehdejším životem klášterním; naopak opravila a zdokonalila řád Karmelitek; zavedla původní kázeň řádovou: přísné mlčení, hrubý šat, košili a šátek z vlny, kožený pás, závoj z hrubého plátna; místo obuvi jen sandály, lůžkem bylo jim toliko prkno se slamníkem; ujma po větší část roku, úplné zdržení se masitých pokrmů, noční sborové modlitby a jinaké tělesné umrtvování byly předepsány. Dvaatřicet klášterů s touto přísnou kázní založila chudá ona panna přes všechny překážky a osočování, jen v pevné důvěře v Boha. Když zakládala klášter v Toledě, měla v mošně

pouze tři dukáty, a tu pravila: „Terezie a tyto peníze jsou ničím, avšak Bůh, Terezie a tyto tři dukáty dostačí.“ Heslem jejím, jímž se řídila a jehož vznešenou krásu nám celý její život líčí, bylo:

Nic tě nezarmucuj,
ničeho se neděs,
neboť vše pomine,
jen Bůh na věky týž.
Všeho dosáhneš,
když trpělivě vyčkáš.
Kdo se Bohu zasvětil,
ničeho nepostrádá,
Bůh jediný mu dostačí.

Ve svém životopise, jejž sama napsala, praví sv. Terezie: „Za orodovníka a za ochránce svého zvolila jsem si pěstouna Páně sv. Josefa a jemu ve všem jsem se odporoučela. Poznala jsem také, že byl mým ochráncem, když čest a spása duše mé byla v nebezpečení. Nepamatuji se, že bych nebyla dosáhla, zač jsem ho prosila. Vpravdě obdivovati musím, jaké milosti mi Bůh na přímluvu tohoto světce udělil a z jakých nebezpečí těla i duše mne vysvobodil.“

Kdežto Luther nejsvětější oběť mše svaté odstranil a z tisícerych chrámů Božích nejsvětější Svátost oltářní a její svatostánek odklidil, radovalo se a plesalo srdce Terezie, kdykoliv se jí podařilo založiti klášter sebe menší a při něm kapličku, v níž zbožné duše mohly se

klaněti a oslavovati Spasitele v nejsvětější Svátosti na oltáři přebývajícího. Ale i v jiných věcech Terezie a mnich Wittenberský se úplně lišily. Milovala své nepřátele tak, že se o ní vypravovalo: „Chce-li kdo zvláštní lásky její dosáhnouti, ať ji jen urazí.“ Jasná hladina čisté, nevinné duše její ani nejmenším vánkem nebyla rozčeřena. Ačkoliv ji Bůh zvláštními milostmi obdařil, přece dala se jako dítko učelivé věsti, že říkala: „Pokládám za větší milost, mohu-li jediný den posvětit pokoře a poslušnosti, než kdybych několik dnů strávila na modlitbách a v rozjímání.“ Láska její k Bohu byla tak vroucí, že netoužila po ničem více a za nic více neprosila, než: „O Bože, buď trpěti nebo zemřítí.“ Čistou svou lásku k Bohu a k bližnímu jevila ustavičnou, vroucí modlitbou, nejprísnějšími skutky kajícími a hořkými slzami, prolitými nad urážkami, jež Bohu byly učiněny a nad záhubou bezpočetných duší, zvláště bludným učením Lutherovým způsobenou.

Vroucí přání, aby celý svět žářem lásky Boží vzplanul, uložila ve spisech svých, jimiž přemnozí poučení, k bohabojnému a svatému životu povzneseni byli; ze spisů jejich vane zbožnost, čistota a vroucí láska k Bohu a bližnímu. I mužové učení diví se neobyčejné hloubce spisů jejich. Byla vždy veselé mysli, a vybízela spolusestry, aby ochotně povinnosti své konaly. Říkávala: „Přáním mým jest, abychom Bohu s veselým srdcem sloužily, abychom to málo, co nám pravidla řeholní

ukládají, z lásky k Bohu zachovávaly.“ Tak vždy jednala, jak smýšlela.

Z hlubin duše své děkovala za poklad pravé víry a za štěstí, že jí Bůh v lůně církve katolické umřítí dopřává. Radostně a plesajíc na loži smrtelném zvolala: „Umírám jako katolička, umírám jako dítko církve katolické.“ Na večer 4. října 1582 odevzdala klidně čistou duši svou Stvořiteli svému v 68. roce věku svého.

Jaký rozdíl mezi Lutherem a Terezií! Luther umírá pln záští proti papeži, jako nepřítel katolické církve, Terezie naproti tomu s nejvroucnějším díkem Bohu, že jí milosti a štěstí dopřál, že v lůně sv. církve katolické zemřítí může!

Světice tato v hlubokém rozjímání o modlitbě zvolala: „Ach, jen jeden Bůh, jen jedna smrt a jen jedna duše!“ Sama později vysvětlila: „Jen jeden Bůh; neboť toho-li jsme rozhněvali, nemáme pak nikoho, u něhož bychom pomoci mohli se dovolávat. Jen jedna smrt; neboť zemřeme-li nešťastně, není možné již napravení. Jen jedna duše; jestliže ta je ztracena, druhé již nemáš — vše ztraceno.“ Kdyby byl Luther o této pravdě pilně uvažoval a ji za vůdčí hvězdu svého života byl zvolil, o, jak utěšenější byla by jeho smrt!

Křesťanský čtenáři! Vstip si hluboko do srdce slova tato a jistě nezbloudíš ve šlépěje Lutherovy, nýbrž budeš následovati příkladu svaté Terezie, o níž v životopise jejím čteme:

Bojů a béd vytrpěla
Kristova nevěsta čistá,
v zápas s hříchem statně spěla,
v něm byl jí Bůh pomoc jistá.



Základní otázka.

Jako život tak i učení Lutherovo bylo plno odporu; nesrovnalosti ty se objevují v největší míře při otázce: Odkud Dr. Martin Luther obdržel své poslání, své božské povolání a rozkaz, aby učil novému křesťanskému náboženství, o němž po 16. století nikdo neslyšel a jež nikdo nedokázal jako božské, aby je mezi křesťanským lidem zaváděl? Z vlastních spisů Lutherových jest dokázáno, že během 24 let neméně než čtrnáctkrátě svůj názor o předstíraném božském poslání změnil!

V roce 1521 se vyjádřil, že sice doufá, ač si tím není jist, že ve jménu Božím (?) začal podvracetí dosavadní křesťanský řád spásy, že by ale nerad pro to soudu Božímu propadl. O rok později (1522) domnívá se, že takového poslání ku kázání a vyučování není třeba; kde pak ale svatí apoštolové něco takového prohlásili?

Dřívější stoupenec Lutherův, Karlstadt, odporoval již r. 1521 jemu. Když totiž Karlstadt Písmo sv. bez

ohledu na Luthera po svém rozumu vykládal, namítal Luther, že k úřadu kazatelskému třeba míti povolání, jinak že před ďáblem neobstojí, nýbrž peklu propadne, kdo, nemaje povolání, přece káže; proto on (Luther) že ďáblu zatopí, že mu bude i na světě úzko, neboť ví, že rada Wittenberská jej za kazatele povolala, ač se tomu bránil.

Avšak o několik týdnů později nebyla to již městská rada Wittenberská, která jej za kazatele povolala, nýbrž Ježíš Kristus sám. Nyní radoval se Luther, že ztratil titul doktorský a všechny škrabošky papežské byly s něho sňaty, ale ještě téhož roku proklínal opět jako lháře a ďábly ty, kteří prý s nebe do církve sestupují a bez nadání předstírají, že jsou od Boha povoláni. A sám tehdy pomohl si tím, že obec Wittenberská jej povolala.

Avšak pojednou r. 1523 shledal, že povolání ku kazatelství není třeba, ale opět dovolával se ho od obce, a při názoru tom trval až do roku 1530, kdy opět se chlubil svou důstojností doktorskou, kteráž mu často byla útěchou, neboť se domníval, že kdyby nebyl doktorem Písma svatého, ničeho by nesvedl proti biskupům a proti ďáblu.

Odkud ale dostalo se Lutherovi důstojnosti doktora theologie? Jedině a pouze od katolické církve. Byl totiž r. 1512 na universitě Wittenberské, r. 1502 založené, Karlstadtem na doktora theologie povýšen. Až do odpad-

nutí Lutherova od církve nemohla hodnost doktorská udělena býti na žádné křesťanské universitě bez schválení papežova. A jaké měl výsady doktor theologie (bohosloví)? Směl na vysokých školách přednášeti a Písma svatá vykládati, avšak výhradně jen pod tou podmínkou, již vyplniti přísahou se zavázal, že se vždy přidrží učení a výkladu církve.

R. 1531 nepřiznával již Luther obcím práva, že by si samy kazatele směly povolati; tehdy již se domníval, že faráři, jakmile v obci ustanoven byl, přísluší, aby kazatele ustanovil, a že mu v tom obec překážeti nesmí. Leč roku 1532 zase prohlásil, že obec společně s farářem mají povolávat kazatele; později opět se vrátil ku své hodnosti doktorské, kterou před tím pokládal za odznak šelmy, a přece nyní hodnost ta mu byla útěchou. Leč ani při tom dlouho nesetřval. R. 1538 posláni, jaké dříve papež a biskupové udělovali, přešlo na světská knížata a vrchnosti. Konečně ale chudšas Luther dospěl k pravdě, kteréž se tak dlouho vyhýbal. Musil — kdož by uvěřil? — přiznati, že právo posláni vpravdě jen biskupům jako nástupcům apoštolů přísluší, a tak že až do skonání světa bude.¹⁾

Luther musil úplně uznati papežství: „Je zcela jisto, že církev římská od Boha přede všemi jinými

¹⁾ Hergenröther III. 100 - 101. — Döllinger, Ref. III. 205 - 215.
— Walch, Opp. Jen. II. 553, IV. 96. — VIII., 842 etc.

vyznamenána jest, neboť v Římě sv. Petr a 46 papežů a statisíce mučeníků krev svou prolilo, peklo i svět přemohlo, takže lehce pochopíme, že Bůh zvláště církvi této velikou pozornost věnoval. Proto žádná příčina není tak silná, důležitá, abychom se od této církve odtrhli aneb od ní se odloučili, neboť odtržením a opovrhováním nic se nezlepší. Věčnosti máme pamětlivi býti a, přísám Bůh, máme se podrobiti nařízením papežským.“¹⁾ Luther často musil — ovšem když slepé záští ducha jeho nezatemňovalo — papežství spravedlivě posouditi. Tak píše: „Rádi uznáváme, že papežství má mnohé dobro křesťanské, které jsme i my přejali; rádi připouštíme, že papežství má: Písmo svaté, pravý křest, pravou svátost oltářní, pravou moc odpouštěti hříchy, pravý úřad kazatelský, pravý katechismus. Ano uznávám, že za papežem stojí praví křesťané, ba právě jádro křesťanství, mnozí zbožní, velicí světcové.“²⁾

Mnoho si Luther zakládal na svém slovu Božím a přece musí přiznati: „Vpravdě, v papežství jest pravé slovo Boží.“³⁾ Kdyby se byl Luther v životě těchto vlastních přiznání držel, byl by se vyhnul pozdějším

¹⁾ »Luthers deutsche Werke.« Jena 1553 1558. 7. Th. 8. Bl. S. 2.: Von der röm. Kirche, 2. Th. 229. Bl. S. 2.

²⁾ Opp. Jena, 1566. IV. Bd. S. 230.

³⁾ Opp. c., VII. Bd. S. 169.

nářkům, jež Döllinger¹⁾ uvádí: „Svět stává se touto naukou (Lutherovou) den ke dni jen horším, bezbožnějším, nestydatějším. Dáblové valem vnikají do duší lidských, tak že nyní na výsluní evangelia jsou ještě lakotnější, nestydatější a horší; to vidíme na sedlákovi, měšťákovi, šlechtici, vůbec ve všech stavech, od nejvyššího do nejmenšího, jak hanebný a zvrhlý život vedou v lakotě, chlastu, žráčství, nestydatosti a vší hanbě a neřesti.“



„Svatý doktor Martin Luther.“

Staré přísloví dí: „Nikdo nemůže býti za svatého neb šťastného před smrtí prohlášen.“ Neboť mnohý žil po léta svatě, ale ve stáří uchýlil se s cesty přikázání na cestu hříchů a v ní až do smrti setrval a nekajicně umřel; a zase jiný po dlouhém životě ve hříchu zemřel jako světec.

Poněvadž Luther od svého prvního vystoupení proti církvi katolické až do smrti své si věrným zůstal, proto celý jeho život rozhoduje o jeho svatosti. Dokázal však Luther svatým životem, že jest opravdu reformátorem? Ukázali jsme již, že neměl ani řádného ani mimořádného poslání ku svému vystoupení. Proto smíme

¹⁾ »Reformation,« Bd I., S. 289 etc., 297 etc. a 366 et seq.

žádati, aby aspoň svatým životem dokázal, že smí nové náboženství hlásati a staré opravit. Ovšem Luther sám se nazval svatým a rovněž jeho stoupenci velebí jej jako světce. Nebylo sice žádné, tím méně důkladné vyšetřování zavedeno a provedeno o svatém životě a smrti jeho, nicméně byl Luther již za svého života slovem i obrazem jako světec oslavován.

Přívrženci reformatora nám katolíkům obyčejně vytýkají, že jsme u víře buď skostnatělými anebo slepými. Proto nám nezazlí, když této lehkověrnosti zanecháme a důvody, o něž se víra ve svatost Lutherovu opírá, trochu prohlédneme.

Za našich dnů ovšem poctiví protestanté pravdě vyhověli a po většině sami zář svatosti, kterou nepřátelé církve katolické muže Božího ozdobili, již strhli. Leč jsou ještě přemnozí, kteří Luthera slovem i písmem jako hrdinu ctností líčí a spoléhajíce na lehkomyšlnost lidu, v tajemném osvětlení mu před oči staví. Ač povědomo, jaká byla svatost Lutherova, přece zmirňují vše tím, že není třeba, aby se Luther ukázal jako vzor ctnosti — jako světec; přes to přece prý zůstane „zbrojí“ Boží, reformátorem náboženství. Věří-li ještě pak ti, kteří tohle tvrdí — tak rozum osvěcený vírou nás poučuje — že věčně svatý Bůh k nápravě náboženství, jehož úkolem jest, aby světce vychovalo, zvolí si člověka nesvatého? Či snad mocný kníže pošle ke svým poddaným muže ničemného, aby si je získal? Nechceme zkoumati života

Lutherova tak přísně jako v procesu svatořečení se děje, naopak chceme býti shovívaví a jen to nejhorší vytknouti.

Před prohlášením za svatého koná se proces, soud nad zemřelým, jenž má býti za svatého prohlášen, a při tom vyšetřování se musí dokázati, že ten který sluha Boží nejenom žil ctnostně, jako každý dobrý křesťan žíti má, nýbrž že ctnosti konal způsobem rekovným, hrdinsky, totiž věrně, velikomyslně, vytrvale. Tak přísných požadavků u Luthera nečiníme. Chceme zodpověděti jen otázku, vlastně Lutherovi ponechat, aby vlastními slovy a svým jednáním na ni odpověděl: zda vůbec pořádně a křesťansky žil, jak žijí dobří protestanté a jak, díky Bohu, milionové žíti budou? Toho vyžaduje každý poctivý křesťan od svého bližního a proto i my toho od Luthera žádáme.

Jelikož přikázání Boží jsou cestou k spasení, budou nám měřítkem svatosti života Lutherova.

První přikázání žádá dle obyčejného výkladu víru, naději, lásku a uctívání Boha.

Jak vypadala ta Lutherova víra? Připusťme to, čemu sám učil, že evangelium obsahuje, čemu má člověk věřiti. Přijal Luther evangelium jakožto slovo Boží? Ano; ale on je zároveň sfalšoval! A to není veliký hřích proti víře? Měl Luther právo k takovému skutku? Nenazval on jednu ze sv. epištol slaměnou? Je-li zločincem, kdo studni otráví, pak jest jím daleko spíše ten, kdo slovo Boží falšuje; neboť otravuje prameny života věčného.

Hřešil proti víře, poněvadž, jak sám přiznává, podnikl dílo, jehož mu Bůh neuložil. Když jej Jeronym Emser († 1527) zapřisáhal, aby ustál a nedával chudému lidu takových pohoršení, odpověděl Luther: „To čert do toho uhoď! Ta věc nebyla pro Boha podniknuta, nechť te y ani pro Boha nepřestane.“¹⁾

Víra nemůže dnes taková a zítra jinaká býti. „Pravda Boží trvá na věky,“ praví Žalmista. Poněvadž však Luther v rozličných dobách rozličně, později často pravý opak toho učil, co dříve za slovo Boží vyhlašoval, pak není možno, aby byl přesvědčen, že také sobě odporující učení mohou zároveň zjevením Božím býti a že by v onom i v tomto případě byl evangelistou Páně. Neboť tomu ani ďábel nevěří, že by něco zároveň i pravdou i lží mohlo býti.

Proti víře hřešíme též pověrou. Že i touto rakovinou byl Luther stížen, jest všeobecně známo. Dosti případů takových uvedeno v „Dopisech z Hamburku“ (Hamburger Briefe) 181—184. Ještě na poslední cestě své do Eislebenu přičítá postrašený Luther své onemocnění větru, jaký prý židé naň foukli.²⁾

Jaká byla naděje Lutherova? Tato žádá, abychom pevně a s důvěrou očekávali od Boha dobrotivého a milosrdného odpuštění hříchů a milost jeho, šťastnou

¹⁾ »Reformationbilder« 66.

²⁾ Viz Evers »Luther« VI. 731.

smrt i věčné spasení. Hřeší proti naději, kdo příliš spoléhá na své skutky dobré a zásluhy i kdo v zoufalství nedůvěřuje neskončenému milosrdenství Božímu, že by mu jeho hříchy mohly býti odpuštěny. Bůh žádá netoliko, abychom na něho spoléhali, nýbrž abychom též s milostí jeho spolupůsobili. Luther však veřejně hřešil proti milosrdenství Božímu, ba dokonce i jiné tomu hříchu učil, neboť praví: „Statečně hřeš, ale ještě pevněji věř. Křestanu jest věděti, že mu neškodí, ať žije podle zákona — přikázání Božích — anebo jich nezachovává.“¹⁾ Není to hřích proti milosrdenství Božímu?

Láska k Bohu žádá, abychom přikázání jeho zachovávali. Luther však učí: „Řekne-li ďábel: nepij, pak si řekni: Právě teď budu tím více pít, protože mi to zapovídáš a budu nyní tím statněji pít ve jménu Jesu Krista. Musíme vždy opak toho konati, co ďábel zakazuje. Proč, myslíš, že sobě hojněji vína dopřávám, nevázaněji blábolím a nočních hostin se účastním, než abych ďábla pozlobil a týral“²⁾

To jest ovšem „nové evangelium,“ nikoli však Pána našeho Ježíše Krista, nýbrž Lutherovo. Čemu Luther učil, to vytrvale konal, ďáblovi na vzdory(?), který mu radil, aby přikázání Boží zachovával, tedy aby Boha miloval, proto přestupoval přikázání Boží a hřešil!

¹⁾ »Reformatorenbilder« 91.

²⁾ »Reformatorenbilder« 97.

Jiné lidi ponouká ďábel ke hříchu a když hřeší, slouží dle slov Kristových ďáblu.

První přikázání ukládá též povinnost modliti se. Jak pilně Luther jí vyhověl? Kateřina, kterouž Luther „nejsvětější paní doktorovou“ nazývá, ptala se kdysi: „Odkud to, pane doktore, že v papežství tak vřele, tak pilně a často jsme se modlívali, kdežto nyní modlitba naše vší vřelosti postrádá, ba my jen zřídka se modlíme?“ ¹⁾ Na to Luther odpověděl: „Nemohu se modliti, musím při tom klíti. Mám-li říci: Posvěť se jméno Tvé, musím k tomu přidati: Proklato, zatraceno a pohaněno budiž papeženců, katolíků jméno!“ ²⁾

Druhé přikázání volá: Nevezmeš jména Božího nadarmo! Není-li pak to zneuctění Boha, když se svatých slov Božích užívá k špinavým účelům? A nečinil tak Luther přecasto? Bylo mu pravou pochoutkou nejhrubší neslušnosti opepřiti texty Písma svatého. Evers mnohé důkazy toho uvádí, že bylo by nevděčnou prací, tyto citáty uváděti. Není to konečně zneuctění Boha, když Luther se odvážil říci: „Má ústa jsou ústa Kristova?“ ³⁾

O třetím přikázání řekl Luther, že vzhledem na tělesné potřeby sprostého lidu mají čeledínové a služky

¹⁾ Bleis 79.

²⁾ Viz citát v »Reformatorenbilder«, 99.

³⁾ Wittenberger Ausgabe IV. 378.

je zachovávat, nikoli však křesťané rozumní a učení; kdo nechce neděle světit, ať si pracuje.¹⁾

Přikázání čtvrté poroučí zákonité autority poslouchati a jí se podrobiti. Říšská ústava v Německu byla tehdy státním zřízením, biskupové a opatové byli zemskými vladaři právě tak jako kurfirst Saský anebo lanthrabě Hessenský. Luther však podněcoval netoliko k odporu, nýbrž i násilnému jich vyhubení.²⁾ „Bůh sám zrušil všelikou vrchnost a moc, kdekoliv se evangelium protivila.“³⁾ Císaře Karla V. nazývá pokrytcem, Jidášem Iškariotským, nejhorším pacholkem ďáblovým.⁴⁾ Má za jisté pravdu spisovatel „Listů z Hamburka,“ jenž po uvedení rozličných citátů ze spisů Lutherových takto o nich soudí: Základním rysem povahy Lutherovy jest duch vzpoury.

Páté přikázání zapovídá vraždu, poškození těla a duše bližního, nenávist, nestřídmost, pohoršení neb zničení duševní. Co drahé krve lidu selského lpí na rukou Lutherových! Slyšeli jsme již, jak často Luther vybízel, aby pobiti byli papež, kardinálové a biskupové a v jejich krvi aby se národ německý očistil, rovněž jak veliká byla jeho nenávist a nestřídmost po celý život. Slovem i skutkem vybízel jiné k takovým hříchům, ba přímo

¹⁾ Viz Janssen »An meine Kritiker,« 180.

²⁾ Janssen »Zweites Wort,« 75.

³⁾ »Briefe aus Hamburg,« 22.

⁴⁾ »Briefe aus Hamburg,« 25.

jim to poroučel, slibuje jim za to Boží přízeň i smilování. Víme však, že Bůh nad těmi, kdož pohoršení dávají, své „běda“ vyslovuje a jim věčným zavržením hrozí; co máme pak říci o Lutherovi?

Přejdemež k šestému přikázání. Již před odpadnutím byla čistota Lutherova dle vlastních jeho přiznání a dle jeho skutků velmi podezřelou, avšak pozdější projevy a skutkové jeho ukazují, že se dal hrubou smyslností ovládati; neslušné řeči a vtipy, jež tak často pronášel a v nichž si liboval, pobídky jeho k ukojení tělesných žádostí nesvědčí o veliké jeho čistotě. „Čím je srdce naplněno, tím ústa přetékají.“ Třebas by protestant ve svědomí svém omluvil přestoupení slavných slibů Lutherových, sotva asi připustí, aby sbírka neslušných řečí a vtipů, jež vyšly z úst a péra tohoto reformátora, dostala se do rukou synů, dcer nebo jeho manželky. Život jeho po odpadnutí, dříve než se oženil se sběhlou jeptiškou, odsuzují i nejoddanější jeho přátelé. Jak necudně o manželství mluvil a jak opovržlivé návrhy německým řádům činil, musí roztrpčiti každého, kdo si aspoň jiskru mravnosti zachoval. O neslušných slovech, jež krátce před smrtí Kateřině psal, poznamenává jistý spisovatel: „Čestný muž, nepravím ani reformátor církevní, studem by se zarděl při pouhé myšlence, aby své ženě něco takového napsal.“

Jak Luther hřešil proti sedmému přikázání, bylo již uvedeno. Přivlastnil si — ovšem se svolením kurfirsta

— klášter a jeho práva; byla to patrně krádež; neboť jiného důvodu právního než větší moci nebo násilí nemohl ani kníže uvést.

Zdá se, že osmého přikázání pro Luthera vůbec nebylo. Lháti, překrucovati, zúmyslně falšovati, nestydatě na cti utrhati a nejhanebnějšími potupami zasypávati, v tom se Luther zvláště vyznal, jak spisy jeho dokazují. Doklady toho jsou uvedeny ve velikém počtu v šesti svazcích, jež Evers o Lutherovi vydal.

Takový obraz o Lutherovi podává jeho život, řeči a spisy; o nějakém obrácení, kajicnosti, lítosti a o bolu ničeho se nedočítáme. Od svého odpadnutí zůstal stejným, s tím však rozdílem, že ku konci svého života byl horším než na počátku reformace; o tom přítel i nepřítel soudí stejně. Kromě jeho pohostinnosti a laskavosti k dětem mizí v pozdějších letech dobré vlastnosti, jež tu a tam mladší Luther ještě měl, jako krásné reliquie, jež si ze života klášterního odnesl.

Naproti tomu obrazu představme si nyní řadu papežů, i ty, jimž právem výtky se činí a jichž života želeť jest. Je-li pak mezi těmito 260 papeži jen jediný, jemuž by se tolik hříchů a neplech mohlo vyčísti jako Lutherovi, přísné dějiny dokazují. Během XIX. století nejvýše 10 papežů bylo, kteří svým osobním chováním více méně vznešenému a svatému povolání svému nevyhověli. Kdyby ale mravní poklesky všech těchto papežů po nejdůkladnějším prozkoumání proti Lutherovi

na váhu se položily, na kterou stranu, v čí neprospěch by se váha sklonila? Slyšme: Ze všech papežů ani jediný jako nejvyšší pastýř církve křesťanské nehlásal blud některý za pravdu; ani jediný nevybízel ku zřejmému odporu proti zákonité moci; ani jediný neprohlásil, že smí poctivě nabytý statek jinému urván býti. Někteří papežové nebyli mravů bezúhonných, ale žádný z nich nedotkl se jednoty a nerozlučnosti manželství, aniž prohlásil cizoložství za dovolené! Ani jediného nebylo, kterýž by byl prohlásil, že pro dobrý účel i lháti můžeme; tomu všemu však Luther učil a to konal! Smíme právem říci: Všichni nehodní papežové dohromady nepromluvili a nenapsali tak mnoho špinavých a neslušných slov, jako jediný Luther; všichni dohromady nedostihli jediného Luthera v klení, pomluvě, nadávání a jiném zatracování.

Z proroctví Lutherových se ono o zahynutí papežství dosud nesplnilo, rovněž tak jako ono, že papeženci ještě vděčně přijmou veliká dobrodiní od něho prokázaná. Avšak přece jedno proroctví Lutherovo se uskutečnilo způsobem málo chvalitebným u mnohých protestantů, kteří neustávají našemu uctívání svatých ostatků se posmívati, jak se tomu od svého evangelisty naučili. Proroctví toho nelze ani uvést v překladě, zní velmi nechutně a odporně: „Adorabunt stercora nostra.“ ¹⁾

¹⁾ Nelze slov těch překládati. Luther mluví tu o svých stoupcích. Viz »Reformatorenbilder,« 290.

Zdali pak každý rozumný člověk nemusí k témuž úsudku dojít, k jakému Erasmus dospěl: „Zdravý rozum lidský poučuje nás, že není upřímným zastancem věci Boží ten, kdo takové bouře ve světě způsobil, jemuž potupné a uštěpačné řeči jsou tak vítány, že se jimi ani nasytiti nemůže. Domýšlivost, jaké jsme před tím u nikoho nepozorovali, nemůže býti bez bláznovství, a osobnost tak lehkomyšlná nemá ducha apoštolského.“

Pozorujme však jiného, opravdového reformátora XVI. století, sv. Karla Boromejského. Narodil se dne 2. října r. 1528 na zámku Arona při Lago maggiore (Větším jezeru) z rodičů šlechtických. Pečlivé vychování rozvinulo záhy vynikající dary ducha a srdce. Jsa synem druhorozeným, byl určen ku stavu duchovnímu a již ve 12. roce obdržel kleriku, kterou pln radosti přijal. Pro svou zbožnost a bázeň Boží snášel mnohé vtipy od spolužáků svých, avšak mužové vážní divili se mu a veliké věci o něm předpovídali. V útlém věku chtěl jej nemravný sluha zkaziti (bylať mu čistota Karlova výčitkou), proto přivedl mu do světnice lehkomyšlné děvče; Karel unikl se slovy: „Věru, nejvzácnější perlou jest čistý duch v čistém těle.“ Když strýc jeho jako Pius IV. (1559—1565) na trůn papežský vstoupil, spěchali příbuzní, aby mu blahopřáli. Karel Boromejský nikoliv. Papež povolal jej k sobě, důstojnostmi jej vyznamenal, a sotva 22tiletého učinil kardinalem a arcibiskupem milánským, s podmínkou, že v Římě papeži po boku dlíti a jej

v nejdůležitějších záležitostech vlády církevní podporovati bude. Papeži bylo namnoze trpce vytýkáno, že muže tak mladého vyznamenal; avšak skutkové mladého Karla za krátko i největší odpůrce uchlácholily a všeobecnou vážnost i obdiv vzbudily.

Karel přijal teprve čtvero nižších svěcení, když starší jeho bratr bez potomků zemřel. S dobrým svědomím mohl se tedy Karel k světskému stavu vrátiti, jak tomu jeho příbuzní chtěli, aby rodina jich nevymřela.

Jako laika čekaly ve světě naň přeskvělé důstojnosti a vyznamenání, avšak Karel, aby všemu dotírání unikl, přijal v největší tichosti vyšší svěcení, podjáhenství a jáhenství, a dal se i na kněze posvětit.

Zvláště velikých zásluh získal si mladý kardinál o šťastné ukončení sněmu Tridentského (1545—1563); obstarával veškerou korespondenci Říma s Otcí na sněmu Tridentském. Když se sněm tento rozešel, žádal Karel Bor. od papeže svolení, aby směl svou diecesi osobně spravovati. Žádosti jeho bylo vyhověno. Co vše tu ku vzdělání lidu vykonal, jakou péčí pastýřskou rozvinul, vyznačeno ve slovech lidu: „Bůh seslal nám druhého Ambrože.“ Nelze vypsati, jaká protivenství mu bylo překonati, aby klerus a lid v pravdě zreformoval. Konal visitaci v celé arcidiecesi. Ve švycarských Alpách vystoupil až k nejvzdálenějším chalupám, k nimž koňmo nebylo přístupu. Opíraje se o hůl alpskou, sám na zádech svá zavazadla nesl, obuv máje železnými bodci opatřenou,

podle propastí přes sněh a led se ubíral, nedbaje námahy a nebezpečí, jen aby chudým horalům poučení a posilu u víře a křesťanském životě přinesl. Hladem a namáháním vysílenému dostačilo něco mléka a kaštanů; lepších jídel svým lidem nechával; něco sena neb slámy, třeba pouhá lavice, byly mu v noci pohovkou. Na jedné visitační cestě v údolí Levantinském spatřil opuštěného chlapce; ihned k němu přistoupil, křížem jej poznamenal a jal se jej Otčenáši, Zdrávas Maria a Věřím v Boha vyučovati a neodešel dříve, pokud hoch modlitbám těm se nepřiučil.

Světec osvědčil vpravdě hrdinsky péči pastýřskou v době, když mor v Milaně vypukl a děsně řádil. Když nikdo si rady nevěděl a všeobecné zoufalství zavládlo, tu arcibiskup jediný pevně stál, vydával vhodná nařízení a stal se pravým ochráncem města. Rozdal všecky zásoby prádla, všecken nábytek, všecko domácí nářadí; veškeré náčiní stříbrné posláno do mincovny ku výměně za peníze, aby alespoň nejnutnější potřeby se opatřily. Když pak veškeré vlastní jmění vyčerpal, tu opět u zámožných almužny vyprošoval a když ani to nestačilo — dělal dluhy. Denně s několika kněžími ulice města obcházel, často po žebříku do nejhořejších poschodí vystupoval, pomoc a útěchu přinášeje. Jednoho večera vrátil se z milosrdné obchůzky zemdlen jsa a hladov domů, kde však ani sousta chleba ani haléře nebylo. Klidně pohlíží světec k nebi a vstupuje do své komnaty, kdežto prů-

vodčí jeho málo spokojeni v předsíni zůstali. Tu přihlásil se slušně oděný muž, dotazuje se po arcibiskupovi — přinesl dar 1000 dolarů.

Jednoho dne bylo mu oznámeno, že v sousedství desítileté děvče v posteli mezi dvěma již zemřelými dětmi leží a s bolestmi morovými již zápasí. Matka dítěte bolestí, žalem a strachem jsouc sklíčena, v koutku němě s vytřeštěným okem seděla a nemohla se ani k dítěti přiblížiti. Pohledem na tu bídu nejvýše dojat, dal kardinál ihned ubohé nemocné dítě od jeptišky, která se ochotně k tomu nabídla, z hrůzného místa přenést, ošetřoval je, a když umírající druhého dne arcibiskupa za požehnání prosilo, vzala řeholní sestra dítě na ruce a arcibiskup mu požehnání udělil, tu ihned stav dítěte se zlepšil a dítě — se uzdravilo.

Po čtyři měsíce zuřil mor, jenž 25.000 lidí a 150 kněží ve hrob sklátil, kardinál všude jako ochránce lidu a města oslavován, ač jinak mnohých útisků a obětí v povolání bylo mu snášeti. Místodržiteli, kterýž v době nebezpečí prchl, udělil kardinál po návratu přísnou důtku; podobně dva královské španělské ministry pro jejich nemravnost pokáral, a ač se tito s jinými zlomyslníky proti němu spikli a jemu všemožná příkoří činili, ani v nejmenším jim neustoupil; neboť kde šlo o čest Boží a spásu duší, byl bezohledným. Naproti tomu potupy a urážky osobě jeho činěné trpělivě snášel a velikomyslně odpouštěl.

Kdežto Luther si hleděl více zlořečení a klení než modlitby, byla modlitba Karlovi Bor. potravou duše a nejmilejším zaměstnáním. Často po celé noci na modlitbách prodlel, neb po více dní do samoty se uchýliv, vážným rozjímáním utrpení Kristova se posvěcoval a o duši svou se staral, aby před Bohem, až ji povolá, obstála.

Kdežto Luther, jsa obhájcem těla, všeliké smyslnosti hověl, byl arcibiskup milanský nejprísnějším kajicníkem a krotitelem těla; postil se v týdně třikráte, po celý čas svatopostní nepožil ničeho leč chleba a vody, masa a vajec zdržel se skoro po celý rok a jen jednou denně jedl. V posledních letech ani nespál na lůžku, nýbrž na třískách, a někdy na holé zemi, maje toliko plášť za podušku.

Jako sv Karel jinou naukou se řídil než Luther vzhledem k svému tělu, tak i jinou vzhledem k druhým vynikal štědrostí k bližnímu a skromností, šetrností k sobě. Luther rozdával statky církevní knížatům a odměňoval jimi služby reformaci konané, Karel Boromejský však svůj majetek chudým daroval a sám nuzněji než žebrák živ byl. Jednoho dne celou kupní cenu 40.000 zlatáků, kterou za statek jemu patřící obdržel, chudým rozdal; jindy opět dal odkaz jemu učiněný, 20.000 zlatáků; při tom byl stále nuzně oděn. Jednou k naléhání svých služebníků ošumělý šat odložil. Služebníci darovali šat ten jednomu žebráku, ten však přišel ke kardinálovi a maje za to, že služebníci žert z něho si stropili a tak

ošumělý šat mu dali, stěžoval si. Kardinál se usmál a přidal mu peněžitý dárek.

Vpravdě veliký jest rozdíl mezi Karlem Bor. a Lutherem, jako mezi dnem a nocí. Ký div, že jak svatý život, tak i svatá byla Karlova smrt. Prožil právě několik dnů o samotě, když nemoc se dostavila, poslední v životě. Dal se převézt do Milana. Přijav sv. svátosti, naslouchal čtení o utrpení Ježíše Krista, požehnal všem přítomným a skončil, se zrakem upřeným na krucifix a slovy: „Pane Ježíši Kriste, již jdu!“ Zemřel jsa 46 let stár r. 1584. O, kéž by i konec našeho života podobal se jeho smrti a poslední byl náš vzdech: „Pane Ježíši, již jdu k Tobě!“



„Požehnání“ učení Lutherova.

Motto: Po ovoci je poznáte.

(*Mat. 7, 20.*)

Z nesčetných míst zaznívají k nám chvalořeči o požehnání, jež prý reformace přinesla, a nám katolíkům s takovou dotěravostí se vychvaluje, jakoby nám Luther navrátil zlatý věk. Nejsou to jen duševní trpaslíci, kteří tak hudou, nýbrž i mužové takového nadání a postavení společenského, že bychom od nich něco šlechtějšího očekávali. Zdá se, že v táboře tomto vrchu nabylo přesvědčení, že stále a drzé opakování nepravdivé věty právě tím pravdou ji učiní. Anebo se protestantští professori, pastoři a oslavovatelé Lutherovi o nás již domýšlejí, že jsme u víře vsutku již tak slepí, jak o nás roztrušují. Jinak nelze si to vysvětliti. Neboť kdyby byli přesvědčeni, že nepravda, byť byla i stokrát opakována, přece nepravdou zůstane, a že my katolíci přece zdravý rozum také máme, nemohli by pravdu tak drze urážeti. Koště, i když zlatým papírem je obalíme, žezlem

se nestane, a ocet, třeba v šampaňské láhvi, bude zase octem, rovněž jako jed i v pilulce ocukrované, jedem zůstane. Proto pravdomluvní protestanté stydí se za toto spiknutí proti pravdě, a želí vzpoury Lutherovy pro nekonečné smutné následky, jež přinesla.

Slovutný protestantský dějepisec Jan Gustav Droysen, professor v Berlíně, takto o Lutherově činu a jeho následcích píše: „Nebylo nikdy revoluce, která by hlubší rozvrat, děsnější pohromy způsobila a s větší neúprosností řádila. Jako jedním rázem bylo vše uvolněno a otřeseno. Revoluce v podobě nejstrašlivější se dostavila. A věru že revoluci Luther vyvolal, revoluci, jejíž následky ještě dnes trvají.“ Upozornili jsme již opět na zhoubné následky učení Lutherova, ale již pouhý rozum nás poučuje, že z falešné nauky nic dobrého nemůže vzejíti.

Nicméně vracíme se ještě k tomuto předmětu a stručně oceníme následky učení Lutherova, jež mnozí „požehnáním“ nazývají. Abychom předešli výtku, že jsme nepoctiví, stranničtí, nesnášenliví, snad předpojatí, užijeme skoro výhradně dokladů dějepisců protestantských.



Jak prospěla národu německému Lutherova nauka v ohledu náboženském?

Krátká odpověď k otázce té: Luther podryl křesťanské náboženství. Základem každého náboženství jest

víra, neboť Boha ctíme tou měrou a tím způsobem, jak v něho věříme. Kdo tedy víru podrývá, podrývá přirozeně i náboženství. Luther učil: Písmo sv. obsahuje vše, čemu věřiti máme, a Duch svatý poučuje každého, kdo čte Písmo svaté, čemu věřiti musí. Nikomu tedy není potřeba, aby se přidržoval nějaké jiné autority, aneb jí se podrobil. Jedině tomu má věřiti, o čem Písmo jej poučuje aneb co z něho vyčetl: to jest slovo Boží. Takové stanovisko zaujal Luther proti církvi katolické a tím právě zavrhl i katolickou církev a s ní též její výklad Písma svatého. Kdyby dle této zásady každý sám sobě mohl a směl vybíratí svou víru z Písma svatého, pak jest každý blud oprávněn, dovolen, každý může věřiti, čemu chce aneb nemusí věřiti ničemu! Každý může se odvolávat na Ducha sv. zrovna tak jako Luther; neboť nikde nedokázal Luther, že jedině on má Ducha svatého, že jen jemu té výsady, toho vyznamenání se dostalo.

Pakli někdo něco jiného z Bible vyčetl a něco jinak sobě vykládal, tu ovšem Luther nechtěl mu věřiti, že má Ducha svatého, to však nepomohlo. Jakmile si Luther osvojil právo svobodně vykládati bibli proti církvi katolické, byli všichni stejně oprávněni téhož práva se dovolávat a je si přivlastniti. Následek toho byl, že nový „evangelista“ již roku 1521 si stěžoval: „Bezmála tolik sekt a věr, co hlav.“¹⁾

¹⁾ Viz citáty v »Reformatorenbilder,« str. 83.

Kdežto v papežství kostely, kněžstvo a kláštery štědře podporovány, naříkal Luther, že teď duchovní v bídě a nouzi chřadnou.¹⁾

Smrt Lutherova neukončila smutného rozkladu v náboženství a víře; zásady jeho účinkovaly stále. Noví „reformátorové“ jako houby po dešti vyrůstali, kteří všichni stejným právem jako Luther na svého ducha se odvolávali a odpůrce své zatracovali. Největší díl protestantů dnešního dne nevěří již tomu, čemu Luther učil a co věřiti podmínkou činil věčného spasení. Jest jich tolik sekt, že sotva lze je spočísti; tak se vypravuje, že pouze v Anglii jest 400 státem uznaných sekt, v sev. Americe 58 hlavních a asi 250 vedlejších sekt protestantských. A jak smutný zmatek nad zmatek ve víře panuje v Německu mezi potomky těch, kteříž za Luthera od katolické církve odpadli! Jsou případy, že v jednom a témže městě, ba v témže stavení jeden uznává dvě svátosti, druhý pouze jednu a třetí docela žádnou. S bolem stěžují sobě věřící protestanté, že s jedné a téže kazatelny slyší, jak večer se zavrhuje a popírá, co dopoledne jako pravé a zjevené se hlásalo. Proto naříká protestantský pastor Klaus Harms (nar. 1778, † 1885), že pravdy všem protestantům společné lze napsati na nehtě palce! A přece píše sv. Pavel: „Jeden

¹⁾ Viz citáty a další doklady u Janssena II. B. 300, 349. III. B. 62—67.

Pán, jedna víra, jeden křest“ (Efes. 4, 5). Aby se ubránili výčitce, že v náboženském ohledu pravý Babel představují, předstírají mnozí protestanté, sebe i jiné klamajíce, že přece všichni v Krista věří. Kéž by alespoň tento článek víry byli uchovali! Luther podržel — to mu s radostí přiznáme — učení, že Kristus jest pravý syn Boží, avšak želbohu, že již přemnozí jeho stoupenci se tohoto článku zřekli, spatřujíce v Kristu pouhého člověka, nikoliv ale Bohočlověka. Popírají božství Kristovo, jeho zázračné narození, jeho slavné zmrtvých vstání, jeho nanebevstoupení a příchod.

V Berlíně vyšlo před nedávnem ve čtvrtém vydání dílo o třech svazcích: „Kristus nebo Antikrist?“ V díle tom se ukazuje, že právě nejslovutnější professorové protestantského Německa zapírají Krista a v něho nevěří; v prvním svazku odmítají se útoky sedmi pastorů, kteří vesměs Božství Kristovo popírají. Jaký div, že již r. 1840 David Strauss († 1874) tázal se protestantů: „Jste dosud křesťané?“ a záporně odpověděl: „Nejsme!“ Tak daleko to došlo odpadnutím Luthera od církve — až k zjevnému popírání Božství Pána a Spasitele našeho!

Tot tedy jedno z těch velikých dobrodiní, za něž národ německý svému Lutherovi děkovati má — smutné rozštěpení ve víře — že miliony lidí připravil o křesťanskou pravou víru, kteří následkem jeho učení rozpadli se v četné sekty, až konečně úplně popřeli Božství Ježíše Krista a jsou nyní nevěrci. Protestantský

spisovatel Wetzel vypravuje, že r. 1871 na protestantské synodě v Baselu bylo ustanoveno, že „apoštolské vyznání víry“ každý pastor si může upravit jak chce. V Německu již mnozí theologové neuznávají vyznání víry. Pastor není povinen, aby se přidržoval článků téhož vyznání, avšak doporučuje se mu, aby byl prozřetelný a na lid ohled bral. Na jiné protestantské synodě v Baselu roku 1882 vyslovilo se 39 pastorů proti a 32 pro povinnost křtu. Kolik asi pastorů a theologů v říši německé je stejného smýšlení s oněmi 39 a klade křest za zbytečný; vždyť tisíce a tisíce jsou mezi protestanty nekřtěni, tak že v Evropě pokolení pohanské vyrůstá. Pravdivým jest výrok „Evangelického Spolku“ v provolání r. 1877: „Naproti mocné jednotě Říma žijí křesťané německo-evangeličtí ve smutné rozervanosti.“

Takové ovoce v ohledu náboženském přinesla reformace.



Jak povznesclo učení Lutherovo mravný život německého národa?

Lutherovi byla domnělá špatnost katolické církve, zvrhlost papežů a biskupů zjeveným článkem víry. Tupením jejich strávil celý život.

Ačkoliv protestanté během časů přemnohé prodělali změny, přece neústupně hájí svůj názor, že úplný (?)

úpadek církve učinil reformaci, odboj Lutherův nezbytně potřebným. Ale může koště uličního metaře také drhnouti salon, čistiti zlaté rámce, jemné koberce a umělecké obrazy? Zajisté nikoliv!

Ale zdali pak měl Luther čisté koště, když začal v církvi Boží čistiti? Jasná a pravdivá odpověď k této otázce ukáže, za jaká dobrodiní má národ německý v ohledu mravnosti děkovati reformátorovi Lutherovi.

Uvažme jen zkrátka, čemu Luther učil, kdo jej podporoval a čeho Luther docílil.

Tedy nejprve čemu učil Luther slovem. „Každý protestant může činiti, co mu libo!“ Zásady, jaké Luther otevřeně a opětovně slovy určitými vyslovil, podkopávají, ba přímo ničí každou ctnost křesťanskou. V jednom listě Melanchthonovi, svému prvnímu pomocníku, píše takto: „Buď si břišníkem a hodně hřeš, avšak ještě silněji věř . . ., od něho (Krista) hřích nás neoddělí, třeba bychom tisíc a tisíckrát v jednom dnu někoho zabili.“¹⁾

Zdali pak tím Luther každého nevybízí a nedovoluje, aby páchal všelikou špatnost, ba i nejhorší zločin? O větách, jež Luther ve své knize „Nesvobodná vůle člověka“ uložil o mravní svobodě, která je základem celého mravního zákona, píše Döllinger ve svých dějinách církevních: „Zdá se, že věty ty ne z evangelia, nýbrž z koranu (náboženská kniha Mohamedánů) jsou vyňaty.“

¹⁾ De Wette, II. 37.

Jak známo, tvoří čistota rodinného života měřítko mravnosti každého národa. Čistota rodinného života však závisí od toho, jaké názory sobě národ o manželství utvořil. Čím vznešenější názory lidu o manželství, tím čistší jest život rodinný a tím mravnější lid, kdežto zneuctění manželství a zvrhlost mravní nerozlučně jsou spojeny.

Čemu Luther ohledně manželství učil, jak je zne-
světil a zneuctil, jak křesťanskému manželství upřel, že
je svátostí a tím právě manželský rozvod umožnil, jak
cizoložství za dovolené prohlásil, jak ve veřejných před-
náškách u přítomnosti mužů, mládců, paní a panen
o poměrech pohlavních a o manželství tak neslušně
mluvil, že u jeho přívrženců svědomí křesťanské o důstoj-
nosti lidské, o svatosti a nerozlučnosti manželství nanej-
výše bylo pokáleno, o tom všem již dříve jsme promluvili.

Kdyby Luther byl jen jiskru studu podržel, když
taková slova mluvil neb psal, byla by tvář jeho hanbou
musela zrudnouti.

A při tom všem jsou ještě lidé, kteří jsou tak smělí,
že Luthera oslavují jako dobrodince rodinného života.
Zdá se více nepodobno, že protestanté ještě o požehnání
reformace v životě rodinném psáti nebo mluvití mohou.

Vždyť život Lutherův jeho učení a zásadám úplně
odpovídal; jak mluvil tak žil a slova svá skutky svými
dotvrzoval. ¹⁾

¹⁾ Viz Evers, I. 42. 283; »Hamburger Briefe,« 93.

Jaké mravní zásady a jednání Lutherovo, tací byli i příznivci, jež nalezl. Ovšem přidrželi se ho z počátku též mnozí mužové vážení, kteří od jeho vystoupení sobě slibovali odstranění a vykořenění mnohých nepořádků a nešvárů, jaké tehdy skutečně v církvi byly a svatou nevěstu Ježíše Krista hyzdily. Jakmile však s hrůzou poznali, že Luther nikoliv reformaci, nýbrž revoluci, úplný převrat veškerého církevního i státního pořádku zamýšlí, vzdalovali se ho a stali se právě nejrozhodnějšími odpůrci jeho podvratných snah, jako dříve byli jeho chvalořečníky. Tak zejména mezi jinými věc Lutherovu opustili Norimberský vznešený měšťan Wilibald Pirkheimer († 1530) a učený věhlasný právník Oldřich Zasius († 1505).

Lutherovi přáli a jej podporovali hned s počátku t. zv. humanisté, povrchní to spisovatelé, kteříž buď na větších dvorech nebo vysokých školách pů obili, mužové často pověsti nekalé.

K takým patřil Erasmus z Rotterdamu († 1536) mnich klášteru uprchlý, světácký, marnivý, obojetný pochlebník velikánům své doby, který z počátku Lutherovi velmi přál a svým vlivem zhýralce velmi podporoval, později však s ním se nepohodnuv rozhodným odpůrcem jeho se stal. Již na počátku byl zvláštním příznivcem Lutherovým Bedřich Saský, nazvaný Moudrý, kterýž ve mravním ohledu se netěšil pověsti nejlepší, an častěji šesté přikázání porušil. O ceně a poctivosti

loupeživých rytířů, kteříž Lutherovi pomoc zajistili, nechceme se šířiti, stačí jen vzpomenouti si, že předákem jich byl nemravný Ulrich z Huttenu.

Ne poslední podporou snah Lutherových byl tehdejší arcibiskup Mohučský a Magdeburský (Děvínský) a biskup Halberstadtský, v jehož okresu Wittenberk se nalézal, jak náboženskou netečností a rozmařilostí tak i nepřikladným svým životem, ba dokonce i přímým nadržováním reformátorovi.

Ve stálých peněžních neznázích se nalézaje, dovolil tento kníže církevní neblahé paměti, princ z domu Brandenburského, ovšem za veliký úplatek, aby v krajích Magdeburském a Halberstadtském učení Lutherovo bylo hlásáno a rozšiřováno.

Vzpomeneme-li pak ještě těch mnichů a kněží ženěžádostivých, kteříž ochotně k volnému učení Lutherovu se přidali a je všemožně podporovali, pak můžeme sobě utvořiti obraz o těch dobrodiních, jež Luther národu německému v ohledu mravním zůstavil. Pak není již potřebí dále se zmiňovati o nečistém Filipovi Hessenském a jeho dvou ženách, kterýž byl Lutherovým hlavním podpůrcem mezi všemi knížaty německými, aniž nutno uvésti německého velmistra Albrechta Brandenburského, kterýž na radu Lutherovu r. 1525 řád zradil, zemi řádu patřící „Prusko“ přeměnil ve vévodství světské, oženiv se, kněze a mnichy víře věrné vypudil

a lid lstí i násilím o víru připravil. A tací lidé že mohli povznést mravnost lidu?

Než slyšme slova samého Luthera. On nejlépe vylíčí nám požehnané ovoce, jaké na poli mravnosti dozrálo ze setby jeho učení. „Muž boží“ přiznává: „Vyznávám, že jsem nyní mnohem nedbalejším, než jakým jsem byl, i že není nikde té opravdovosti viděti, jakou se dříve honosili mnichové i kněží světští.“¹⁾ Není to přiznání pro nás potěšitelné a nejskvělejší zadostučinění církvi katolické z úst toho, který byl jejím žalobcem? Již roku 1525 stěžuje si Luther: „Naši evangelíci stávají se sedmkrát horšími nežli před tím byli; neboť když jsme poznali evangelium, krademe, lžeme, žereme, chlastáme a tropíme všelike neřesti.“²⁾ Smíme se tomu diviti? Není to přirozená sklizeň toho, co Luther byl naseť rka: „statně hřeš, ale ještě pevněji věř!“

Přehlížeje tu spoustu, jaká po jeho evangeliu se dostavila, zvolal jednou reformátor zoufale: „Komu by bylo napadlo kázati, kdybychom byli tušili, že tolik nevděku, zvrhlosti, pohoršení, hanby a zlomyslnosti z toho vznikne.“³⁾ Ku konci svého života nařiká v náladě nejvýše stísněné na mravní zkázu: „Žijeme v Sodomě a v Babyloně, všecko den ode dne horší jest.“⁴⁾ Vida tyto

¹⁾ Walch, IX. 1310.

²⁾ »Hamburger Briefe,« 114.

³⁾ De Wette V. 773.

⁴⁾ Janssen III. 554.

ohavnosti, považoval den svého narození za neštěstí, a tou jedinou nadějí se těšil, že konec světa není daleký.¹⁾

Osvědčil se takovým ovocem Luther reformatorem, nástrojem od Boha povoláním? Může učení, jež takové požehnání přináší, zváti se božským? Než moh'lo by se namítati: však mezi katolíky také mnoho se chybuje! Pravda. Ale neřesti na straně katolíků nejsou ovocem jich učení, nýbrž jsou následkem toho, že toto učení se nezachovává. Vždyť až posud všeobecně známo jest, že žádný katolík víry své neopouští, aby se stal lepším, a kdež by kdo lepším se stal — kdo odpadá! Jestliže některý katolík od své víry odpadne, obyčejně již dávno před tím podle ní nežil a dávno již byl suchou větví na velikém stromě církve.



Jak prospěla reformace svobodě německého národa?

Častěji než jiný užíval Luther krásného slova „evangelická svoboda,“ a stále ujišťoval, že ji skutečně ujařmenému světu přinesl. Vskutku přinesl svobodu nejdříve jen sobě. Svobodným se stal naproti církvi, odepřev poslušnost a důrazně vybízel i druhé, aby si tutéž svobodu osvojili. Zdali však to byla evangelická

¹⁾ Viz citáty v »Reformationsbilder,« 106.

svoboda, toť jiná otázka. Kdo se Bohu vyhýbá a řád Bohem ustanovený přestupuje, ztrácí pravou svobodu, svobodu dítek Božích, která jest dobrovolné podrobení se Bohu a jeho zástupcům a propadá v otroctví vlastního srdce; stává se otrokem tolika pánů, kolik vášní jej ovládá. „Kdo se hříchu dopouští“ — tak dí věčná Pravda — „stává se otrokem hříchu.“ Kdo poslouchá svých vášní, stává se lehce tyranem jiných. Takovým byl i Luther. On hlásal svobodu smýšlení a žití naproti církvi, nikoliv ale svobodu jinak smýšleti a jinak žítí, než jak on, neomylný reformátor, připouštěl. Na místo Bohem ustanovené autority církve postavil Luther svou vlastní autoritu. Nicméně oslavují jej jako hlasatele a obnovitele svobody. Nuže posvěťme si trochu na tuto oslavovanou svobodu, kterou Luther národ německý obdařil! Opírajíce se o dějiny můžeme tvrditi: Dílo Lutherovo bylo útokem jak na svobodu svědomí, tak na občanskou svobodu národa německého.

Luther konal a žádal nejhorší nátlak na svědomí, neboť praví: „Já, Martin Luther, jsem vaším apoštolem, vaším evangelistou. Kdo učení mého neuzná, patří do nejhlubší propasti pekla!“¹⁾ Tak vypadá ta jeho snášlivost a svoboda svědomí!

Než slyšme, jinde co praví: „Máme-li moc my, pak nedovolujme, aby pod jednou vrchností byli trpění

¹⁾ Viz citáty v »Hamburger Briefe,« 416.

učitelové odporné nauky.“¹⁾ Jak pak nakládá Luther se spolureformátory, kteří se rovněž jako on Písmem dokládají, avšak něčeho jiného v něm se dočítají nežli on? Nazývá je — Zwingliho, Hausscheina, Karlstadta, Kalvina — čertem skrz na skrz posedlé tuláky a kluky, kteří mají býti uvrženi do špíny a bláta.²⁾ Konečně žádá, aby proti knížatům, kteří při starém učení setrvají, zbraní bylo zakročeno a v jich krvi aby si jeho stoupenci ruce umyli.³⁾

V šlépějích Lutherových pokračoval mírný (?) Melanchthon, který knížata vybízel, aby zpurné holí a jinými tresty tělesnými k svobodě evangelia přiváděli.⁴⁾ Melanchthon to byl, který ženevskému reformátorovi Kalvinovi blahopřál k rekovnému osvědčení svobody, že lékaře Serveta za živa upáliti dal, proto že opíraje se o Písmo, popíral nejsvětější Trojici. Calvin pobádal vévodu ze Somerset, správce Anglie, aby všechny, kteří novému učení odporují, zvláště katolíky, mečem dal odpravit.⁵⁾

Fanatik ten opětně kázal, že králové a knížata, kteří k protestantismu nepřestoupí, mají býti s trůnu svrženi a každý má jim spíše v obličej plivnouti nežli

¹⁾ Tamtéž, 416.

²⁾ Tamtéž, 727.

³⁾ Tamtéž, 416.

Corp. Ref. ed. Bretschneider II. 18. 711.

Tamtéž, IX. 77.

jich poslouchati.¹⁾ Známo heslo Zwingliho: „Evangelium prahne po krvi.“ Zásady té chtěl aby používáno bylo proti všem, kdož jiného jsou smýšlení.²⁾ Takových zásad a vybídnutí ovšem protestantská knížata a ti, kdož moc měli, rádi a ochotně poslechli. Jako Luther kurfirsta Jana Fridricha vybídl, aby na Míšensku prohlídku nařídil, poněvadž tam ještě více než 500 farářů katolických bylo, kteříž vyhnání býti musí,³⁾ tak rovněž protestanté ihned při svém prvním vystoupení vypočítavě naléhali, aby vypuzeni byli katolíci ze svých sídel, jež po právu drželi a aby potlačeni byli. Proto píše Döllinger: „Z historického stanoviska není nic tak nesprávného, jako že prý reformace byla hnutím za svobodu svědomí. Pravý opak toho jest pravda. Pro sebe samy ovšem žádali Lutheráni a Kalvinci, rovněž jako lidé všech dob vůbec, svobodu svědomí, ale jiným jí popřáli jim ani nenapadlo tam, kde byli v přesile. Úplné potlačení a vyhubení katolické církve považovali všichni reformatoři za něco dovoleného, přirozeného. Hned na počátku vyzývali panovníky a správy měst, aby bohoslužbu staré církve katolické násilně odstranili.“⁴⁾ Slova

¹⁾ »Hamburger Briefe« 412.

²⁾ Tamtéž, 412.

³⁾ De Wette, V., 203.

⁴⁾ Döllinger »Kirche und Kirchen,« Řezno, str. 68 a násled.

S událostmi nedá se naprosto ve shodu uvésti úsudek Rankův: Protestantismus není povahy výbojně. Spokojí se, bude-li mu popřáno,

ta byla dobře pochopena a věrně vyplněna. Již na říšském sněmu ve Špýru r. 1529 byla knížata protestantská netoliko nespokojena, že katolíkům trpění bylo přiznáno, ona přímo protestovala proti trpění katolíků. Tím pak, že reformatorové duchovní právomoc církvi katolické urvanou na knížata přenesli a jim práva přiznali, jakých žádný papež a biskup nikdy nevykonával a vykonávati nemohl, zaveden nátlak na svědomí; něčeho podobného nebylo leč v dobách pohanského pronásledování křesťanů.

Protestantský dějepisec, Angličan Mackintosh, píše: „Libovůle zeměpána byla ve věcech náboženství nejvyšším zákonem.“ Tak mohlo se státi a stalo se, že v zemi kurfirstů falckých během 60 let čtyřikráte změněno vyznání náboženské. Říšské město Oppenheim muselo do uzavřeného míru Westfalského desetkrát (!) vyznání náboženské přeměnití.¹⁾

Tak vypadá ta svoboda svědomí, kterou Luther svět oblažil. Dvě stě let pak trvalo, že v žádné zemi a v žádném kraji, kdekoliv protestanté měli převahu, skutečná svoboda náboženská katolíkům nebyla dopřána.

aby se bez cizího vlivu vyvíjel. O to také se evangelická knížata od prvopočátku zasazovala. (»Deutsche Geschichte« V. 278.) Ale v »Geschichte der römischen Päpste« (I. 155) míní týž spisovatel, že lutheráni, kalvinisté a katolíci snažili se, aby se navzájem vytlačili a svět sobě výhradně opanovali.

¹⁾ Brücks Kirchengeschichte, 677.

Ale i mezi sebou, ačkoliv děti jednoho otce, vzpoury proti církvi katolické, pronásledovali se protestanté s takovou nesnášlivostí, že mírný Melanchthon své lutherské odpůrce modloslužebnými a sofistickými psy krvelačnými (Bluthunde) nazval.

Jaký div, že katolíkům se pak tím hůře vedlo!

Jak ukrutně sobě Jindřich VIII. počínal, jest známo. Protestant William Cobbet podává ná základě akt parlamentních zpráv, že v Anglii během ne celých šesti roků na hranicích a krvavých lešeníh, na kterých katolíci až k smrti byli mučeni, desátý díl obyvatelů byl utracen. Muka, jež katolíci, kteří trpnému právu propadli a k smrti odsouzení byli, v Holandsku od náboženského fanatismu kalvinistů snášeti musili, patří mezi nejděsnější zjevy, jaké dějiny člověčenstva vůbec znají.

Posvítíme-li sobě správně na nesnášlivost protestantů, tu ihned a stále uvádí protivníci Ferdinanda II. Katolického, označující jej jako skutečného vraha nevinných protestantů, an prý ze svých zemí protestanty buď vyháněl aneb je potlačoval. Byl však to Luther a protestanté, kteří první zásadu vyslovili: „Čí zem, toho i náboženství,“ a toho věrně protestanté se drželi. Že pak Ferdinand téže zásady užil, nazývají jej pak tyranem. Ještě dnes šlechtný kníže ten vylíčen za zuřivce, který prý protestanty ve Štyrsku po deseti tisících dal odpraviti. Jaký div, že lehkověrní protestanté, ale i katolíci nad tím s hrůzou se pozastavují! Avšak

ve skutečnosti nedostává se k těm deseti tisícům něco a sice právě ta jednotka v předu, tak že v pravdě jen zbudou 0000. A tak ve prospěch protestantské pravdy a protestantské svobody svědomí se lže — o všecko pryč. Čeho protestanté dovedli, to se zamlčuje, kdežto nejhrubší a stokráte vyvrácené lži historické stále a stále se ohřívají a odběratelům nabízejí. Ferdinand II. byl vladařem spravedlivým a velikým, kterýž ani jediného protestanta ve Štyrsku pro jeho vyznání neutratil!

Že občanská svoboda pod záštitou Lutherovou a jeho učení lepší ochrany nedošla nežli svoboda náboženská, netřeba široce dokazovati. Již dříve, když jsme mluvili o něm jako „příteli lidu,“ seznali jsme, že svými popudlivými řečmi a spisy lid v pravém smyslu štvál, potom ale se ho nejen nezastal, nýbrž knížata k nej-
krajnějším prostředkům násilí proti lidu podněcoval. Seznali jsme, že k potlačení chudého venkovského lidu štvál a bezohlednou přísnost omlouval, ba že dokonce zavéstí nevolnictví doporučoval. Odkud pak to, že Luther tak bez srdce a takovým tyranem býti mohl? Inu potřeboval knížat, aby jej podporovali, a proto zradil lid. Ruka ruku myje. Seznal, že by jeho evangelium bylo v koncích, kdyby knížata a pánové ho nedrželi; ba: „že na zemi není již čeho doufati, než toliko od světské moci.“¹⁾ Zvláštní, prazvláštní, leč pro starou

¹⁾ Viz citáty v »Hamburger Briefe«, 884 885.

církev velmi čestné přiznání učinil, an praví, že dříve mnozí z knížat úzkostlivě uvažovali, kde šlo o popravy; mnohý kníže že se rozpakoval častěji rozsudek znějící na smrt podepsati, buď náboženské rozpaky aneb zpovědník naň působil; nyní však učením jeho jsou takých vrtochů zbaveni! ¹⁾

Lord Molesworth, anglický protestant, napsal již r. 1692: „Všichni severní národové od doby protestantismu pozbyli své svobody.“ ²⁾ Protestantský probošt K. Hansen píše: „Praví se, že Luther národy osvobodil ode jha hierarchie. Vskutku došlo sice k jakémusi osvobození, totiž pro knížata a panstvo, kdežto všechny ostatní třídy společnosti lidské, zvláště ale prostý lid v porobu upadl, v otroctví starého věku, které připomíná.“ ³⁾

Protestant Gustav Diezel podotýká: „Za našich dnů netřeba důkazu, že německý protestantismus svobody svědomí ani nezavedl ani zavést nechtěl! Knížata dosáhli pomoci protestantismu politické i náboženské svobody, poddaní však ničeho.“ ⁴⁾

Proto naříká Šebastian Brand († 1545), protivník staré církve: „V papežství měli jsme více svobody ztrá-
stati neřesti pánův a knížat, nyní jen samé lichocení.“ ⁵⁾

¹⁾ Tamtéž, 885.

²⁾ Viz Döllinger »Kirche und Kirchen.«

³⁾ Stimmen aus Maria Laach, 34, 375.

⁴⁾ Viz Hohoff, 103.

⁵⁾ Janssen II. 586.

Podobně Bensen: „Kdežto stará katolická církev nikdy, neschvalovala potlačování se strany jednotlivých duchovních i světských knížat, alespoň dle učení svého, nýbrž práva člověka a lidu důrazně a větším dílem s výsledkem a to i vůči císaři hájila, zasloužili sobě evangeličtí reformátoři výtku, že na půdě německé byli první, kteří rabství a nadvládu moci nejen přímo blásali, ale i učili.“ ¹⁾

Skutky jsou tak dokázané, že sami odpůrcové zastávají se našeho náboženství a je jako baštu, záštitu svobody velebí, reformaci však za nástroj porobení lidu nazvati musí.

Zbývá nám ale ještě se zmíniti o největším činu Lutherově. Ne zřídka vrhají nám protestanté na hlavu předhůzku a potupu, že papež ve své neomylnosti by učiti mohl: dvakrát dvě jest pět, a že my katolíci pak povinni jsme tomu věriti. Víme sice dobře, že žádný papež něco takového nemůže prohlásiti, že to neprohlásí a že tedy ani my něco takového nikdy nebudeme povinni věriti. Protestanté výtku tuto chybnou adresou opatřili. O nich platí výtka tato, neboť Luther učil výslovně: „Že dvě a pět jest sedm, to rozumem můžeš chápat; řekne-li ale vrchnost, dvě a pět jest osm, pak musíš i tomu věriti proti svému přesvědčení.“ ²⁾ Není-li to více

¹⁾ Janssen II. 575.

²⁾ Viz Hohoff, 103.

nežli zbožňování člověka? Luther nejen že zotročuje svědomí, on znásilňuje i osobní svobodu a pod guilotinu sklání rozum!



Co přineslo národu německému učení lutherovo na poli lásky křesťanské?

„Bůh jest láska a kdo v lásce zůstává, přebývá v Bohu a Bůh v něm.“ Všichni jsme přesvědčeni, že Bůh nekonečně dobrotivý láska sama jest. Proto musí náboženství, které hlásá, že jedině pravým jest, ukázati a osvědčiti lásku bližního, lásku nejen slovy, nýbrž i skutky, jak praví sv. Jan: „Synáčkové moji, milujme tedy nikoliv jen slovem, aniž jazykem, ale milujme skutky.“ Jelikož Luther „své evangelium“ zcela rozhodně za pravé, za jedině pravé prohlásil a tvrdil, že jistě zavržen bude, kdo učení jeho se nepřidrží, smíme právem očekávati, že svou naukou pramen lásky a milosrdenství lidem otevřel. Jaké pak tedy dobrodiní národu německému učení Lutherovo učinilo na poli milosrdenství křesťanského?

Církev katolická může ukázati na nepřehledné davy, jež od počátku svého trvání po všecka století až do dnešního dne nadchla, aby z lásky ku Kristu netoliko štědrrou rukou dary rozdávaly, ale aby i samy trpícímu lidstvu sloužily. Vždyť i odpadlík císař Julian († 363), jenž Krista tolik nenáviděl, přiznati musil, že křesťané

za jeho vlády podporovali netoliko své vlastní chudé, nýbrž „i naše, jak sám praví, které my v bídě hynouti necháváme.“

Jak krásné květy křesťanského milosrdenství rozvily se na stromě církevního života prvních století! Vznešení Římané a Římanky mírnily svým hojným jměním bídu chudých a trpících, ba vlastní rukou je ošetřovali a obsluhovali. Jak dojemné jsou příklady, jež nám svatý Jeronym vypravuje: senatora Pamachia, manželku tébož Paulinu, Paulu, Melanii a jiné. K takové štědrosti a obětavé službě pobádala církev katolická i ve stoletích pozdějších. Nebylo utrpení, zvláště v dobách středověku, jemuž by nebyla pomohla, jež by nebyla zmírnila, ulehčila. Biskupům při svěcení jako nejsvětější povinnost bylo uloženo, aby se ujímal nemocných a chudých, aby byl otcem vdovám a sirotkům a pohostinnost pěstoval. Kláštery měly býti pokladnou pro chudinu. Zámožným se kázalo, aby Krista v chudém viděli a jej právě takovou láskou jako Krista milovali. Spolky a řády zakládány, aby nemocné ošetřovaly a trpícím všeho druhu pomoc přinášely.

Katolická církev stavěla po celém světě pomníky milosrdenství. A podobně bylo tomu i v Německu až do hnutí Lutherova. V městech biskupských záhy postaveny špitály; i při jednotlivých farách založeny domy pro chudé, nemocné, pocestné, útulny pro ty, kdož přístřeší neměli; k čemuž v německé říši se přidružily nemocnice

klášterní. Dle ustanovení koncilu v Aachen roku 817 odbývaného byly kláštery povinny desátý díl svých příjmů chudým věnovati. K tomu cíli vydržovali pak ústavy pro chudé, nemocné a cizince, kterým členové kláštera sloužili a je obsluhovali. Rovněž tak měli kanovníci čtvrtý díl příjmů věnovati chudým a nemocnicím.

Co dojemných případů opravdové lásky a milosrdenství zaznamenáno v dějinách! Dějiny vypravují nám o zástupech zbožných biskupů, kteříž chudé při svém stole hostili, jim nohy myli a osobně je obsluhovali; ukazují nám, že kláštery byly útlukem chudých, nešťastných a trpících, že v dobách neúrody a všeobecné bídy byly záchranou obyvatelům celého okolí. Když r. 1153 Durynsko bídou a nouzí bylo navštíveno a celé davy hladových obléhali klášter v Sicheu, rozdával opat Volkurin plnýma rukama, tak že konečně hospodář klášterní upozornil opata, že takto vyčerpá všechny zásoby a mu spořivost doporučoval. Ale Volkurin mu odvětil: „Pokud žijeme, nechť i tito chudšasové žijí; umřou-li oni, zemřeme i my, je-li to vůle Boží.“ A podobných příkladů možno uvést na tisíce, jak plnili slovo Kristovo rady a spolky křesťanské všech zemí, jak ošetřovali nemocné, malomocné, pochovávali zemřelé, vykupovali zajaté a otroky. Rady ty i v cizině založené byly s ochotou do Německa přijaty a zakládány. Příkladů řádů následovali nadšeně i laikové, netoliko že činili velké nadace ve prospěch dobročinných ústavů a stále dobrovolnou almužnou

chudé podporovali, ale i tím, že hojně vstupovali do takových řádů a spolků, aby tak v osobě chudých a trpících Kristu samému sloužili.

Tak tomu bylo v Německu až do reformace, kde katolická církev oheň lásky, který Kristus Pán s výšin nebeských na zemi naši snesl, mezi lidem rozšířila a dále udržovala.

Vždyť Luther sám to přiznává: „V papežství pršely almužny, nadace a odkazy v závěti,“ a jinde: „V papežství byl každý milosrdný a laskavý, tam dáváno oběma rukama s radostí a s velkou zbožností.“

Jaké pak požehnání přinesl Luther na poli milosrdenství? Uchvácením statků církevních, jež nejen schvaloval, nýbrž pobádáním a přímým vyzváním provedl, okradl Luther i chudé; neboť statky církevní byly dědičný statek chudých, nesloužily toliko a přímo bohoslužbě, nýbrž zároveň a výslovně byly určeny dobru chudiny a trpících. Přčetné dobročinné ústavy, jež od těchto statků závisely, s nimi zbynuly a pobráním statků vyschly prameny podporování chudých, jak J. Janssen ve svých dějinách národa německého nezvratně dokazuje. Nad to mnohé nadace výhradně založené ku konání skutků milosrdenství hrabivostí knížat a pánův protestantských svým účelům byly odcizeny.

Luther usiloval o zrušení klášterů a pomáhal knížatům, aby vyhnáni byli jejich obyvatelé z právního svého majetku, jímž pak obdaroval knížata světská.

Nebyla to loupež spáchána na držitelích a zároveň na chudině, kteráž jimi byla podporována a ošetřována?

Luther konečně svým novým evangeliem podtal žílu dobročinnosti. Kdežto katolická církev učí, že víru svou a lásku svou ke Kristu dobrými skutky osvědčovati musíme, že jimi zadost činiti za své hříchy, ale i zásluhy získati můžeme, učil Luther, že víra sama již člověka ospravedlňuje a že dobré skutky pro věčnost žádné ceny nemají! Jaký div, že lidé se stávali chladnými, nesrdečnými a sobeckými a že pak zrušili nadace, jež předkové učinili! Však Luther sám ještě se dožil důsledků svého učení; na vlastní oči je zřel, ale i častěji jich želel. „V papežství byli lidé laskaví a rádi dávali, nyní však pod vládou evangelia nikdo ničeho nedá, nýbrž jeden dře druhého a každý jen sám chce vše míti.“¹⁾ Stýská sobě dále, že stoupenci jeho ničeho pro evangelium nekonají, ačkoliv uloupení a pobrání statků církevních jim jen prospělo, ba že dokonce ani s cizím statkem, který z papežství ještě zůstal, nechtějí ani pro Boha ani pro bližního něco učiniti.²⁾

Stejně vyznívají žaloby kazatelů. Tak píše kazatel Lampadius: „Viděl jsem, jak se nakládalo v některých královstvích, knížectvích a hrabstvích i v městech se statky církve, škol a chudiny, jak zašantročeny, prohý-

¹⁾ Viz doklady, Janssen II. 301—303.

²⁾ Tamtéž, 301 – 303.

řeny a zneužity byly a jak stále se jich zneužívá.“¹⁾
— Po příkladu Kristově osvědčuje církev katolická ve svých rozmanitých ústavech účinnou lásku k bližnímu, jak sv. apoštol Jan napomíná (3, 18): „Synáčekové moji, nemilujte slovy a jazykem, nýbrž skutkem a v pravdě“



Jak prospěl Luther národu německému na poli vědy?

Jak přiznání Lutherova tak i události dějinné poučují nás, že vystoupení reformatora vědě nikterak neprospělo. Povšimneme sobě jen, jak působilo jeho odpadnutí na školy lidové a školy vyšší (university).

Chvalořečníci často oslavují Luthera jako zakladatele německé školy lidové, v pravdě však jest jejím zhoubcem. Když Luther vystoupil, byly i v menších farnostech školy lidové. Stöckl má za to, že kolem r. 1400 bylo v říši německé asi 50.000 lidových škol. Jak vysoko tehdy školní vyučování ceněno a jak vážen byl stav učitelský, dokazuje Janssen z vysokých platů učitelů, neboť vesnický učitel ve Weezu měl více mzdy nežli stavitel dómu frankfurtského. V katechismu vydaném kolem r. 1470 Františkánem Dietrichem Koldem čteme napomenutí rodičům: „Aby děti záhy posílali do školy k mistrům

¹⁾ Viz Janssen III. 696 etc.

počestným, by se uctivosti přiučili a na silnici netropili nic zlého.“¹⁾

Všecka svědectví nasvědčují tomu, že tehdy netoliko škola lidová byla u veliké vážnosti, nýbrž že i církev ji všemožně podporovala. Slyšme Luthera samého. Líčí jasně, jak jen sobě přáti můžeme, jak škola lidová vypadala před jeho vystoupením i po něm. Praví v listě oběžním, zaslaném purkmistrům a radním pánům měst: „V německých zemích všude školy zanikají.“²⁾ Pod papežstvím rozestřel ďábel své sítě tím, že kláštery a školy stavěl, tak že nebylo možno, aby kluk nějaký mu bez zvláštního zázraku Božího unikl.“³⁾

Jindy naříká: „Co se tu denně dětí narodí a ty u nás vyrůstají, avšak žel není tu nikoho, kdo by se toho chudého mladého národa ujal, nechává se to růsti, jak to samo roste.“⁴⁾ Podobné stesky u Luthera častěji se opakují. Ale i jiná svědectví podobně vypravují. Tak čteme v městské kronice Hoffské: Okolo roku 1525 dostavil se úpadek škol, takže skoro již nikdo neposílal svých dětí do škol a na studie nedával, poněvadž lidé ze spisů Lutherových tolik seznali, že kněží a učenci lid až běda podvedli. Chce-li i tu někdo ještě mluvit o dobrodiní, pak musíme mluvit také o požehnaném

¹⁾ Janssen 22—23.

²⁾ Janssen II. 2 8.

³⁾ Janssen II. 297—300.

⁴⁾ Tamtéž, 300.

působení ohně, kterýž celé město v popel obrátil. Nemenší byl vliv Lutherův na university, štěpnice věd. Jak vysoko církev university a vědy cenila, patrně již z toho, že všechny základní listiny 70 universit — a tolik jich bylo před reformací — jedinou Wittenberskou vyjímaje, od papeže vyšly. V 50 letech od r. 1456 do r. 1506 v říši německé založeno devět nových universit, což zajisté jest svědectvím, že doba tehdejší věd si hleděla, že tedy nepravdou jest, mluví-li nepřátelé katolictví o egyptské zatemnělosti tehdejší. Naopak, jak Döllinger dokazuje, stály university před reformací v nejkrásnějším rozkvětu. Co však stalo se z nich po vystoupení Luthera? Počet studujících nápadně všude se menšil; některé university skoro úplně zanikly. Tak v Erfurtě bylo r. 1520 ještě 300 studujících zapsáno, roku 1523 však jen 34; v Lipsku od roku 1508 do 1522 bylo více než 6485, avšak v letech 1523 až 1537 sotva 1935 studujících zapsaných; v Rostoku pak v zimním běhu roku 1526 nebyl ani jeden student zapsán. Vídeň za vlády císaře Maxmiliána měla 100 učitelů a někdy až 7000 studentů, ale zmatky náboženské uvedly universitu tamější v poměry neutěšené, že sotva několik tuctů studentů školy navštěvovalo.

Roku 1523 naříká Ulrich Zasius: „Mám sotva šest stálých posluchačů a ti jsou národa francouzského.“ Mimo to rozhostila se ve studentstvu nevázanost nevylicitelná.

Tak píše Euricius Cordus z Erfurtu roku 1523: „Naše škola poklesla a mezi studentstvem vládne nevázanost, že ani v táboře vojenském nemůže býti horší.“ Do surovosti a nemravnosti studujících stěžují sobě protestantští kazatelé, spisovatelé současní a professoři; ba i studenti Lutherovi ve Wittenberku podobné stesky vyvolali. Hojně doklady o neblahých následcích reformace na mravnost studentstva a úpadek vědy uvedeny u Döllingra v díle „Die Reformation“ I. 418—545. Než zavinil Luther sám tuto pohromu? K otázce té přisvědčili i přátelé Lutherovi. Tak píše protestant Kolb: „Učený Erasmus právem mohl napsati: Ubicumque regnat Lutheranismus, ibi literarum est interitus (kde luteranství vládne, tam vědy hynou). Mohl protestanty vyzvat, aby jen uvedli muže, kteříž v luteranismu zdárně pokračovali.“

Pak pokračuje Kolb: „Hrozná duševní neplodnost následujících dvou století jest děsnou ilustrací výtek Erasmových.“¹⁾

Nelze se také diviti, že tak daleko věci dospěly. Vždyť Luther sám tituloval university „pelechy vrahů, chrámy Molocha, synagogy záhuby“ a dodal, že vysoké školy by zasluhovaly, aby všechny byly vyhozeny do povětří.²⁾

¹⁾ Viz Hohoff, 32.

²⁾ Janssen II. 293.

Aby váhu těchto událostí poněkud seslabili, ukazují ctitelé Luthera na jeho literární zásluhy a oslavují jej jako tvůrce nové vysokoněmecké řeči v překladu bible, písni kostelní a katechismu. Tyto zásluhy nejsou vskutku tak veliké. Nikdo neupírá, že řeč Luthe-rova zní často velmi srdečně a vřele, vždy lidově, vždyť právě tím získal si lid, ale není pravda, že vytvořil novou krásnější řeč. On bibli přeložil do němčiny slohem a řečí, jaké se tehdy v kancelářích užívalo.¹⁾ Že Luther nevynesl Písma sv. z pod lavice, jak tvrdil, již dříve jsme dokázali. Pravda, Luther sepsal též německé písně kostelní, nebyl však prvním a jediným, kterýž německou píseň kostelní pěstoval. Lidové písně kostelní byly už před ním, nebyl tedy jejím tvůrcem. On sám mluví často o „písniích starých,“ jež ve svůj zpěvník přejal, na doklad, že již před námi byli zbožní křesťané.²⁾ Největší část písni, jež vydal, jsou staré písně církevní nebo překlady latinských písni katolických. Přiznáváme též, že Luther sepsal a vydal katechismus, souhrn nauky křesťanské, jak on ji sobě upravil, však ani tady není prvním, kterýž katechismus poučení o pravdách křesťanských vydal. Luther vypůjčil sobě slovo „katechismus,“ jehož užívala církev v XV. století, naznačujíc tím návod, jak se mají děti po křtu vyučovati, a naznačil jím knihu,

¹⁾ »Hamburger Briefe,« 792.

²⁾ Viz Baumker »Kirchenlieder.«

kteřou pro vyučování v náboženství sestavil. Ostatně Luther přejal netoliko slova, nýbrž i rozvrh a formu katechismu, jak jej po staletí církev katolická vydávala.¹⁾ Ostatně Luther neděkuje za své nadání a vědomosti tomu, že odpadl od církve. Naopak. To nejlepší, co po odpadnutí při něm ještě bylo, jsou právě zbytky onoho dědictví, jež si z domu otcovského s sebou přinesl — po svaté matce Církvi katolické.



Jak působila nauka Lutherova na umění?

Každý jen poněkud historie znalý musí přiznati, že katolická církev pěstovala umění vždy se vší láskou a že v době, kdy Luther vystoupil, celá říše německá působením jejím nejkrásnějšími výtvary uměleckými byla zaplavena. Co tu velkolepých pomníků umění z oněch dob tmářství na nás přešlo, svědků genialnosti jich tvůrců ale i nadšené obětavosti věřících, jimž nyní opět všestranného obdivu se dostává, jichž krása po dnes nedostižena. Bez počtu děl uměleckých, o nichž dějiny pouze se zmiňují, zkázu vzalo v oněch bouřích a válkách, jež záští k církvi katolické vyvolalo.

¹⁾ Viz Weidemann in Schmidts »Encyklopädie des Erziehungs- und Unterrichtswesens.« 2. Aufl. III. 967.

Z jiných máme jen zbytky, nezvratný důkaz, že církev jest matkou umění, ale i že vandalismus oněch náboženských buřičů tolik památek zničil. Tři jsou světo-
dějné události doby novější, jež křesťanskou Evropu vandalsky zpustošily, jichžto zhoubné působení dlouho bude trvati: reformace, francouzská revoluce a zrušení klášterů v době josefinské. Věru, dlouho ještě musí protestanté pracovati, než těm uměleckým výtvorům z dob před Lutherem něco jen podobného po bok postaví, a ještě déle, než nahradí, co předkové jich v zuřivé zášti zničili. Což možno ukázati na jedinou stavbu chrámovou, kterou by protestanté říše německé byli postavili za ta čtyři století a která by se jen poněkud vyrovnala těm četným velkolepým budovám století katolických, na př. ve Frýburku, Kostnici, Strassburku, Špyru, Kolíně n. R., Vídni a jinde? Ovšem mají i protestanté několik krásných dómů, na př. v Ulmu, Magdeburku, Vratislavi, kostely sv. Alžběty a sv. Magdaleny a j. Leč kdo je vystavěl jiný než katolíci!

Bez přílišného rozumování poznáme, že katolická církev svou podstatou, svým učením a bohoslužbou daleko více povzbuzuje k idealům a větší nadšení vlévá než protestantismus. To vyznal i Schiller (v „Abfall der Niederlande“): „Katolická církev hodí se celkem více pro národ umělecký, protestantská více pro národ obchodníků.“ Proto protestanté, aby se v umění zdokonalili, vyhledávají země a města katolická, a navštíví-li obra-

zárný měst protestantských, jsou to v první řadě zase díla katolických mistrů a časů, z nichž čerpají myšlenky vznešené. V tom slušno hledati vysvětlení té skutečnosti, že právě největší mistři protestantští návrhy k svým nejzdařenějším dílům mistrovským čerpali z půdy katolického náboženství a že právě v XIX. století mnozí znamenití umělci německé říše od protestantismu se odvrátili a katolickými se stali.

Poněvadž na poli umění málo slávy kyne Lutherovi a jeho vystoupení, odvolávají se přívrženci jeho na veliké německé básníky na sklonku XVIII. a na začátku XIX. století, kteříž se vesměs zrodili v protestantismu. Však za tyto a podobné příznivce Luther sám by se asi poděkoval, neboť to jsou protestanté, kteří nepřáli netoliko katolické církvi, nýbrž i křesťanství vůbec.

Kdož by z velkých těchto mužů a jich uměleckých děl chtěl dokazovati oprávněnost a požehnání reformace, popřel by tím vlastně veškeré křesťanství; neboť mužové oni zamítali základní a úhelný kámen křesťanství vůbec, ba i učení Lutherova: Božství Kristovo. Jak malým křesťanem Goethe byl, vysvítá z jeho výroku, že předměty nenávisti své zvolil: česnek, štěnice, kouř tabákový a — kříž, a že sám sebe se zálibou starým pohanem nazýval. Než ani Schillera nelze nazvati věřícím protestantem.

Zajisté že by tito veleduchové krásnější a vznešenější plody byli vytvořili, kdyby byli lépe znali církev katolickou a k ní věrou přilnuli.

Proti těm, kteří s ohledem na tyto básníky protestantismus oslavují, napsal Onno Klopp, pokud ještě protestantem byl: „Obyčejně se výkvět německé národní literatury na konci XVIII. století připisuje protestantismu. Že však rozkvět ten nezpůsobila reformace, patrně již z toho, že teprve 200 let po reformaci vzlet v písemnictví se dostavil. Výtečníci naší literatury nalezájí se se stranou pravověrných lutheranů v nerozlučném odporu. Slavní naši spisovatelé klassičtí zavrhlí bez výjimky a na dobro náboženské pravdy reformace. Lessing, Herder, Goethe, Schiller a jiní nejsou zrovna tak protestanty jako ani Voltaire, Diderot, d'Alembert.“ ¹⁾



Jak povzneslo učení luthерово hmotný blahobyт německého národa?

Národ těší se hmotnému blahobyту, jestliže jest za hranicemi vážen a mocný, uvnitř pak sjednocen, a když širší vrstvy jeho se těší jakémusi blahobyту. Nalezneme-li tyto tři podmínky u některého národa zároveň provedeny, můžeme mluvit o jeho časném blahobyту. Jak prospěl Luther v těchto třech směrech národu německému?

Luther to byl, jenž moc a vliv národa německého seslabil a omezil, místo aby jej povznesl. Před reformací

¹⁾ Onno Klopp »Studien« 1857.

těšila se říše německá veliké vážnosti a úctě, byla netoliko podle zeměpisné polohy své, nýbrž i významem svým středem Evropy. Německo s Itálií bylo v čele světovému obchodu a vyváželo výrobky svého průmyslu a umění daleko až do říše ruské, Dánska, Švédska a Norska; ano i v Anglii měli němečtí bohatí obchodníci velká skladiště.

Následkem odboje Lutherova však vliv německý naproti cizině stále klesal, až docela zmizel; lesk německého císařství zatemněn, národ německý pro náboženské třenice byl terčem posměchu a potupy.

Vedle poškození zevnějšího vlivu vyvolal Luther svým učením nejhrůznější roztržku a nejtrpčí rozdělení uvnitř vlasti své. Nemohl přece nikdo katolíkům brániti, aby své náboženství, svou svobodu si zachovali a je bránili; knížata katolická, duchovní i světská po právu v držení moci se nalezala. Nyní však Luther přímo a otevřeně vybízí ke vzbouření a hlásá: „Všichni, kteří usilují, život, statek a čest vynakládají, aby vyhubili biskupy a jejich moc, jsou milé dítky Boha a praví křesťané.“¹⁾

Nešťval, nerozštěcoval takto Luther přímo lid proti řádné své vrchnosti, nevybízel ho, aby na knížata duchovní udeřil?²⁾ „Dříve než odrazíme Turky, musíme

¹⁾ Luthers sämtliche Werke. XXVIII. 142.

²⁾ Luthers sämtliche Werke. XXII. 44. až XXVII. 149.

s papežem začítí a arcibiskupy, biskupy a opaty v Rýně utopiti.¹⁾ tak radil Luther. Neměli tedy katolíci právo, ba povinnost hájiti své statky a životy? Nešlo jim o nej-světější statky, o víru, svobodu, ba dokonce o existenci? Když protestanté již ve Špyru roku 1529 prohlásili, že katolického náboženství nebudou trpěti vedle nového a když pak skutečně, pokud měli přesilu, každou stopu staré víry ničili, nastala pro katolíky otázka býti neb nebýti. Nebyl pak Luther příčinou a vinen tím, že národ německý se rozpadl ve dva nepřátelské tábory, vlasti ku zhoubě a k neštěstí obyvatelů? Nebyl to následek jeho učení, že německá knížata s cizími vladaři se proti císaři a proti říši spolčovala? Poněvadž císař starý pořádek udržeti, právo a zákon hájiti chtěl, spojili se protestantští pánové s odvěkými nepřáteli říše německé. Mořic Saský nedbal výčitek svědomí, že francouzskému králi Jindřichovi II. zašantročil biskupství: Mety, Toul a Verdun za pomoc proti císaři Karlu V. poskytnutou.

Dalším a to nejsmutnějším následkem odpadnutí Lutherova od církve byla neblahá a děsná válka třicetiletá (1618—1648), která říši německou na pokraj záhuby přivedla. Protestantskými knížaty přivoláni vtrhli Francouzové a Švédové do země, řádili tam jako Hunové a Vandalové bez milosrdenství a slitování. Mírem westfalským, kterým válka tato ukončena (1648), odtrženy

¹⁾ Tamtéž, XXIV. 166.

Švycary a Hollandsko od říše, staly se samostatny, Švédsko obdrželo přední Pomořansko a jiné, Francie rakouské Elsasko a některé kraje porýnské. Kdož vylíčil by, co béd válka ta přinesla a zanechala!

A to je požehnání, jež přinesla činnost Lutherova.

Mnozí protestanté ovšem nemohou katolíkům odpustit, že svého práva existenčního ve vlasti své hájili a vyhubiti se nedali. Pravda, kdyby se byli vystěhovali nebo protestanty se stali, nebylo by třicetileté války bývalo.

Třetí neblahý účinek Lutherovy činnosti pro národ německý bylo smutné jeho ochuzení. Až do konce XV. století byl, jak Janssen ve svých dějinách líčí, v říši německé všeobecný blahobyt. Zcela jinak od reformace.

Döllinger cituje z jistého organu proticírkevního: „Reformace ve svých následcích byla triumfem bohatých naproti chudým.“ To Luther rovněž často a velmi trpce přiznal a již dříve jsme se o tom zmínili. Podobně Jindřich Müller r. 1550 píše: „Ještě za živobytí mého otce, který byl sedlákem, jedlo se u sedláka jinak než teď. Bylo tu každého dne masa a jídla hojnost, nyní největší sedlák skoro mnohem špatněji jí nežli druhdy nádenník a čeledín.“ ¹⁾



¹⁾ Janssen II. 572.

Přivedla činnost luthérova protestantské země k velkolepému rozkvětu? Zaviniło náboženství katolické úpadek zemí katolických?

K otázkám těmto nepřátelé katolíků kladně odpovídají a tvrzení své za tak skalopevné považují, že mu dalšího důkazu prý není třeba!

Katolické náboženství prý příčinou úpadku katolických zemí, jako Španělska a Itálie, tak stále a stále slyšíme. Nepopíráme, že jest v těchto katolických zemích mnoho politování hodných nepořádků. Než tím není vinno katolické náboženství! A proč ne? Proto že v těch zemích katolických není katolických vlád. Nebo jednají vlády těch katolických států podle katolických zásad?!

Přes to ale, že hmotně jakýsi úpadek se jeví, přece v zemích katolických vždy ukazuje se ještě moc katolického náboženství.

Dejme tomu, že by se v protestantských zemích proti protestantskému náboženství tak bojovně vystupovalo jako se to děje v katolických zemích katolíkům, pak byl by protestantismus už dávno nebožtík. Byl by přestál kulturní boj proti katolické církvi železným kancléřem po léta vedený? Byl by přestál pronásledování po tři století proti irským katolíkům s bezpříkladnou ukrutností vedená? Málo let bylo by stačilo a protestantismus náležel by minulosti! To ovšem většina protestantů nechce nahlédnouti. Někteří ale přece jinak soudí. Znáám jest výrok

anglického protestantského spisovatele Macaulaye o katolické církvi a o papežství: „Není pražádné známky, jež by nasvědčovala, že se konec této tak dlouhé řady panovníků (papežů) blíží. Papežství zřelo narození všech nynějších říší a my se neodvážíme pochybovati, že neuzří i jich skon!“

Neuznává Macaulay slovy těmi, že papežství přežije i nynější zdánlivý rozvoj protestantismu? Z velkolepých událostí minulých soudí protestantský tento dějepisec okem znalce o budoucnosti. Ano, skalopevně přesvědčen jsem a se mnou každý katolík, že katolická církev i dnešní kulturu i dnešní národy protestantismu přežije, i kdyby zahynouti měly. Bůh řekl: Brány pekelné jí nepřemohou (Mat. 16, 18), a 19 století dotvrzuje pravdu tuto. Domnívají-li se však odpůrcové naši, že nynější hmotný pokrok v protestantských a úpadek v katolických zemích dokazuje oprávněnost a prospěšnost reformace a protestantismu, pak ať raději i své souvěrce — protestanty — ale i naše vlažné katolíky převedou — k židovstvu; neboť nedá se upříti, že se židům v XIX. století, ba již od polovice XVIII. století nejlépe vede. Ovládají všecken kapitál, udávají směr tisku, divadla, umění, literatury; pěstují vědy a je se zdarem vykořisťují. Nepoměrným procentem navštěvují všechny střední a vysoké školy atd. Kdo vidí v bohatství, hmotném, časném pokroku protestantů známku pravého lepšího náboženství, nechť dříve vyškrtne z evangelia varovná

slova: „Děti tohoto světa jsou chytřejší než synové světla,“ a čekají na nové evangelium, jež by hlásalo: „Blahoslaveni bohatí, neboť jejich jest království nebeské!“

Rádi uznáváme, že protestanté mají mnoho chvály hodného a že mnozí z nich by v tom neb onom mohli nám vzorem býti. Mnohým protestantům díkem jsme povinni, že často sami obhájili čest církve katolické a pravdu před mnohými závistivými protestanty, kteří nás tupí a nepravdu o nás rozšiřují. Ale spravedlivé to počínání nepokládáme za ovoce protestantismu, naopak myslíme, že to ovoce vítězství ducha pravdy, který přece zamítá lež, podvod, ať se vyskytuje kdekoliv. Ba jsme jisti, že ti šlechetní protestanté by ještě blahodárněji působili v lůně církve katolické.

Smutnou přednost lze pozorovati v krajinách protestantských před katolickými: větší nemravnost, více sebevražd a mocnější postup sociální demokracie. To jasně a určitě dokázal slovuťný spisovatel Hammerstein na základě statistických zpráv, to doznávají i protestantští spisovatelé a učenci, zejména slavný katolické církvi však nepříznivý statistik morálky z Oettingenů. Hammerstein dokazuje, že všude tam, kde katolické náboženství má více volnosti a práva, lid tím mravnější jest a sebevražd tím méně přichází, kdežto právě v zemích nesmíšených a houževnatých protestantů mravnost značně poklesla a samovražd nepoměrně více se vykazuje. Co pak socialismu se týče, přiznávají nej přednější protestantští

sociologové, jako Meyer, Sohm a j., „že katolicismus v Německu zdržel a zpět zatlačil socialismus, když jako příval do protestantských krajín vnikl.“¹⁾ Zároveň týž spisovatel vysvětluje, že tato zla — nemravnost, sebevraždy a sociální demokracie — v katolických zemích a krajinách tím poměrem přibývají, čím více katolické náboženství se omezuje, podrývá nebo potlačuje.



¹⁾ Viz Hammerstein »Edgar.« 233.

Závěr.

Křesťanský čtenáři! Nepotvrdil ti obsah této knihy na novo pravdu slov Kristových: „Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám církev svou a brány pekelné jí nepřemohou?“

Luther chtěl na skále Petrově zbudovanou církev zničiti. Že se tak nestalo, není věru jeho vinou. Úmysl ten měl, to již před svým veřejným vystoupením přiznal. Až do své smrti namáhal se zničiti církev katolickou. Ještě poslední slovo, jež napsal, dýchalo nenávistí — nesmířitelnou nenávistí proti církvi a skále Petrově!

Mnohé dary od Boha měl a těch zneužil v tomto boji. Měl velké vlohy, byl rázný, tvrdohlavý, znal povahu německého lidu, jeho dobré vlastnosti i slabé stránky, mluva jeho byla často srdečná, vždy lidová, úchvatná, ba ohnivá, prudká, neznající proti sokovi žádného ohledu. Co však Lutherovi scházelo, bylo důkladné theologické vzdělání, jež u církevních otců shledáváme. Rovněž maličkým byl ve filosofii; spisy jeho postrádají namnoze

logického uspořádání, byť Luther více řečníkem nežli učencem.

V době jeho bylo též velmi mnoho příznivých podmínek ku převratu na poli náboženském, politickém a národohospodářském. Na všech stranách jevila se veliká nespokojenost a touha po změně nebo převratu přítomného. Knížata říšská pomýšlela, jak by panství své rozšířila a od císaře více nezávislými se stala, města pak, ak by se vyzula z poslušnosti knížat církevních. Těmto tužbám byl ovšem zmatek, jaký Luther v říši vyvolal, velmi vhod.

Hojný prospěch hmotný, jenž zabráním statků církevních kynul, přiváděl mnohá lakotná, panství chtěla knížata k protestantismu a zjednal mu silnou oporu v moci kněžské. Neboť nebyla to malá vějička pro srdce lakotná, když jim možnost kynula, že se ve službě náboženství, ve službě „evangelia“ mohou obohatiti!

Slovo o svobodě evangelické Lutherem mezi lid vržené, bylo pochodní, která vzrostla v mohutný, na všechny strany se šířící požár. Každý mohl a chtěl si svobodu po svém rozumu vykládati: jeden svobodu věřiti co mu libo, druhý činiti co mu lahodí, třetí osvobození ode všech daní, břemen a veškeré poslušnosti.

Nad to učení Lutherovo odpovídalo lidské pohodlnosti. Tak současník a s počátku přívrženec Lutherův Jiří Witzel si pochvaluje: „O pěkné, pěkné bylo to

kázání: Netřeba již se postiti, modliti, se zpovídati, ani oběti ani almužny dávati atd.“¹⁾

Proto přenesla se vzpoura proti staré církvi jako příval přes Německo, hrozíc celé zničení. Při smrti Lutherově byla již největší část říše německé protestantskou. Protestantismus zavládl v Dánsku, Norsku, Švédsku; Nizozemsko, Anglie, Skotsko, větší díl Švédska se již od staré církve odtrhly a přidaly ku kalvinismu. Ve Francii a v zemích rakouských bouřlivě postupoval, tak že po lidském soudu bylo dosti příčin k obavě, že papežství a církvi na něm založené brzo budou zvoniti umíráčkem. Leč lidské snahy minuly se cíle. Luther vyrval země, statisíce, ba miliony dítek náručí matky církve, avšak matky samé nemohl ubíti.

Neboť Bůh a Pán pravil: „Nebesa i země pominou, ale slova má nepominou“. A poněvadž Bůh nemůže ani lháti ani dopustiti, aby od ubohého, nepatrného červíčka, člověka, kterýž dnes je a zítra není, pohaněn, překonán byl, proto potvrdila se ta slova Kristova: „Brány pekelné jí nepřemohou“; nikoliv Církev, ale Luther padl a jeho dílo hyne, rozpadává se.

Co se stalo z díla Lutherova? Písmo sv. praví: „Nestaví-li Hospodin domu, marně se namáhají, kteří staví jej“. Tak bylo i s Lutherem. Dovedl ovšem zbořiti, zničiti, postavití však nedovedl. Již za jeho života nebyli

¹⁾ Annotationen zu den Propheten. Eisleben 1536. II. 88.

s ním vlastní přívrženci jeho ve shodě, potírali se navzájem a lišili se právě v nejhlavnějších člancích víry. Ještě větší zmatky dostavily se po jeho smrti, tak že se jménem „protestantismus“ skoro tisíc sekt označuje. Základní pravdy křesťanské, jež Luther podržel z učení církevního, jeho stoupenci namnoze, někteří docela odmítli a nyní většinou v úplné náboženské nevěře tonou. Protestantská generální synoda ve dnech od 27. října do 15. listopadu 1897 v Berlíně shromážděná neodvážila se toho, aby si nastávající kazatele zavázala apoštolským vyznáním víry t. j., aby na nich vyznání víry žádala! Ano kazatelem může býti ustanoven i ten, kdo popírá nejsvětější Trojici, Božství Kristovo, jeho z mrtvých vstání. A vskutku jsou pastoři v úřadě a v duchovní správě, kteří neuznávají již ani těchto základních článků víry.

Není pak divu, že slyšíme stesky protestantů, kteří věří v Krista jako Syna Božího, že protestantismus propadá zjevnému rozkladu a úplné nevázanosti.¹⁾ Proto prohlásil protestantský filosof Hartmann: „Má-li přece jen církev být, která mi spásu přinese, pak si vyvolím aspoň nějakou pevně založenou velmoc, a chci raději se přimknouti ku skále Petrově, nežli k některé z nesčíslných sekt protestantských“.²⁾

¹⁾ Viz Luthermonument, 300 etc.

²⁾ Luthermonument, 368.

Budme tedy věrnými dítkami svaté katolické církve a dobře budeme žíti i umíratí.

Ano, Bůh Otec založil katolickou církev, Bůh Syn ji vykoupil, Bůh Duch Svatý ji posvěcuje. Panna přesvatá jest její královnou, andělé jsou jí ochranou, svatí jejími přímluvčími, patriarchové jejím kmenem, proroci hlasateli a apoštolové jejími šířiteli. Papež jest její hlavou, kardinálové rádci, biskupové pastýři, kněží hlasem, diaconové hospodáři, subdiaconové služebníky; mučedníci svědky, učitelé světlem, vyznavači posilou, řádové řeholní podporou, svaté panny okrasou, věřící jejími dítkami.

Křest jest její kolébkou, biřmování posilou, nejsvětější svátost oltářní pokrmem, pokání a poslední pomazání léky, svěcení kněžstva soudní mocí, manželství semenišťem.

Deset přikázání Božích jest její hradbou, vlastní její přikázání baštou, evangelické rady zevní ochranou.

Tělo Pána našeho Ježíše Krista jest jejím pokladem, neomylnost zárukou, jednota středem, všeobecnost zrcadlem, svaté Písmo důkazem, ústní podání silou.

Sněmy církevní jsou její důstojností, pravda vodítkem, tichá mysl duchem, horlivost pramenem, modlitba ochranným štítem, trpělivost vítězstvím.

Víra jest její branou, naděje cestou, láska cílem. Milost Spasitele našeho jejím bohatstvím, čistota květem, spravedlivost ozdobou, moudrost okem, statečnost ramenem, střídmost tělem.

Spravedliví jsou její radostí, hřích ošklivostí, hříšníci jsou předmětem politování; bludaři jsou starostí, židé živým svěděním, a obrácení všech jest cílem usta-
vičných jejích povzdechů a modliteb k Bohu. Vytrvalost jejích členů jest jejím přáním, oslava Boha slávou.

Nejsvětější Trojice předmětem bohoslužby, obětovaný Beránek Boží její obětí, obřady její okrasou.

Země jest jejím vyhnanstvím, kříž podílem, nebe jejím cílem.

Pohoršení jsou její bolestí, lítost útěchou, odpuštění hříchu její štědrostí.

Ježíš Kristus jest jejím ženichem, přítomnost Jeho chloubou, konec světa jest dnem vítězství. Ona bojuje na zemi, trpí v očištění a raduje se z vítězství a slávy v nebesích.

A ty, milý čtenáři, jsi této církve živým údem, jsi její radostí a chloubou?

Buď jím! Miluj církev svou a do posledního vzdechu jí věrně služ! Ona budiž konečným kamenem života tvého, na nějž, umíraje, hlavu svou slož, vyznáváje: „Věřím ve svatou církev obecnou!“

Nedlouho po tom když Luther ve Wittenberku zjevně proti církvi vystoupil, také v Rakousku a zejména ve Štyrsku a v Korutanech mnozí přívrženci učení jeho vystoupili a velký díl obyvatelstva svedli k odpadnutí od staré víry katolické. Císař Ferdinand II († 1637) zachránil katolické náboženství v Rakousku a poněkud

i v říši německé; již dříve jako vévoda korutanský a štyrský v zemích těch katolickou víru obnovil. Za tuto statečnost ve víře děkoval hlavně své šlechtné a zbožné matce, arcivévodkyni Marii, princezně z domu Bavorského, jež již manžela svého arcivévodu Karla II († 1590) napomínala, aby víru katolickou vždy vyznával a ji hájil. Podobně i vybízela syna svého Ferdinanda, když se vlády ujal, aby vždy statečným byl obhájcem věci katolické proti protestantům, kteří vždy bezohledněji proti katolíkům vystupovali. Obávajíc se, že by manžel její snad nějaký zákon ku škodě katolické církve vydal, pravila odhodlaně a s patrnou obětavostí: „Raději bych všechny své děti do putny vzala na záda a pěšky do Bavor se vrátila, než bych něčeho takového strpěla. Kdyby mne však ani můj pan bratr nepřijal, bydlila bych s jinými chudými lidmi v nemocnici a tam bych jako katolička život svůj dokončila.“

Kéž i tebe, milý čtenáři, táž pevnost ve víře, radost, horlivost a nadšení oživuje, taková pevnost ve víře, abys do posledního vzdechu neochvějný v katolické víře věrně setrval; ochotnost ve víře, abys povinnosti své jako křesťan svědomitě konal; též nadšení, abys neunavně o rozšíření svaté církve katolické se přičiňoval! Osvědčuj tímto způsobem účinně svou svatou víru, a pak v lodičce Petrově pluješ bezpečně, radostně a šťastně rozbouřenými a nebezpečnými vlnami moře pozemského života do-

přístavu věčné blaženosti. Jako člen církve Kristovy, té lodičky Petrovy, nestrachuj se nikdy a nezoufej, vždyť s tebou Kristus sám na té lodičce přítomen; neboj se o lodičku, neboť ani největší bouře, nesmírné vlny, četná úskalí, jež zhoubou jí hrozí, nezničí, nezdolají, nepotopí lodičky, vždyť v ní ten, jehož moře i větrové poslouchají, ten prozřetelný kormidelník, jenž přivede ji jistě k sobě, v ty stany nadhvězdné!



Obsah.

=

Strana :

Slovo průvodní	3
Úvod	9
Lutherův život	19

Část první.

Mládí Lutherovo	25
Lutherovo klášterní povolání	32
Vnitřní rozpor	42
Nové evangelium jest nalezeno	52
Z deště pod okap	59

Část druhá.

Velechrám svatého Petra	73
Odpustky	78
Luther počíná boj	87
Lavina	97
Byla církev katolická za časů Lutherových ďáblem proniknuta?	107
Směšná činnost Lutherova v Augsburce	120
Cesty Lutherovy až do jeho úpadku v Lipsku	127
Ohňostroj Wittenberský	135
»Muž Boží« udatný rek slovem a písmem	144

Část třetí.

Strana :

Junker Jörg	155
Hniloba a svár ve vlastním táboře	165
Přítel lidu	175
Apoštol — tělesných žádostí	188
Další činnost Lutherova ve službě evangelia	199
Reformator manželství	211
»Bídne stáří« Lutherovo	221
»Blahoslavená« smrt	237
Základní otázka	250
»Svatý doktor Martin Luther«	254
»Požehnání« učení Lutherova	271
Jak prospěla národu německému Lutherova nauka v ohledu ná- boženském?	272
Jak povzneslo učení Lutherovo mravný život německého národa?	276
Jak prospěla reformace svobodě německého národa?	282
Co přineslo národu německému učení Lutherovo na poli lásky křesťanské?	291
Jak prospěl Luther národu německému na poli vědy?	296
Jak působila nauka Lutherova na umění?	301
Jak povzneslo učení Lutherovo hmotný blahobyť němec. národa?	304
Přivedla činnost Lutherova protestantské země k velkolepému rozkvětu? Zavinilo náboženství katolické úpadek zemí ka- tolických?	308
Závěr	313

